

İl atmaq nə lazım kəjixi qalırız
Heç kəsə dəmməm yaz ürvanıam!
ki mür gətək olsa söziim, sökbətim,
Orun göstərənə say ürvanıam.

ZƏLİMXAN
YAQUB

ƏSƏRLƏRİ

ON ÜÇ CİLDDƏ

“Şərq-Qərb”
Bakı – 2012

Zəlimxan Yaqub. Əsərləri, 13 cildə, VIII cild.
Bakı, "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2012, 376 səh.

Tərtib edəni və
redaktoru: **Musa NƏBİOĞLU**

Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun 13 cildlik "Əsərləri"nin 8-ci cildinə "Saz", "Yunus Əmrə dastanı", "Aşıq Hüseyn Bozalqanlı və ağanın əhvalatı" poemaları və "Hüseyn Saraçlı dastanı" dastan-romanı daxil edilmişdir.

ISBN 978-9952-34-905-4

S a o b E a s t
1986-cı ildən since 1986

www.eastwest.az
www.fb.com/eastwest.az

© Zəlimxan Yaqub, 2012
© "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2012

SAZ

Sənsiz mənim bir məclisim,
Bir şənliyim olarmı heç?
Adın ilə öyünməyə,
Ahənginlə döyünməyə,
Sənəm sözlə dolarmı heç?
Qorqud dədəm, ozan babam!

Qılınca belə kəsəmməzdi,
Sənin ağlın, huşun kimi.
El-obanın üstə sarı
Dərd gələndə qoşun kimi,
Bir qopuzun sehri ilə
Qəm səfini pozan babam!

Hər gün sənə oğlun kimi,
Dürlü-dürlü salam dedim.
Yaratdığın hikmətlərə,
Öz səngərim, qalam dedim.
Arzuladım, bahar sevgim,
Heç görməsin xəzan, dedim!

Körpələrin bəbəyinə
Gözlərindən od verənim!
Torpağımın nemətinə
Qopuzuyla dad verənim!
Hünərinə “əhsən” deyib,
İgidlərə ad verənim!
Hər bir sözün mənasını
Yüz mətləbə yozan babam!

Qoy mən sənə ellər üçün,
Qəlbin susmaz simi deyim.

Keçmişimin özül daşı,
 Bünövrəsi, himi deyim.
 Sənə bənzər bir ağsaqqal,
 Səndən özgə kimi deyim.
 Tariximi tarixlərə,
 Naxışlarla yazan babam!
 Qorqud atam, ozan babam!

Sinələrdə dinən sazı
 Daşdan-daşa çalan oldu,
 Saz yaşadı!
 “Yeriş etdi qəm ləşkəri”,
 Könül şəhri-talan oldu,
 Saz yaşadı!
 Şəriətə ziddir deyib,
 Ocaqlara qaladılar,
 Havacatı haram bilib,
 Yası yasa caladılar,
 Saz yaşadı!
 Ellər özü heç eylədi
 El bağına daş atanı!
 Məclislərdə başa çəkdi
 Telli sazı yaşadanı!
 “Qarşı yatan qarlı dağlar”,
 Elimizə yaylaq oldu.
 Qurumadı “axar sular”,
 Könlümüzdə bulaq oldu.

Ad qoydular bayramında,
 Boy boyladın, soy soyladın.
 Hünərsizə ad vermədin,
 Nə söylədin, yey söylədin.
 Burla xatın, Banuçiçək –
 Bizə doğma ana, bacı,
 Ayağını öpən yerlər
 Başımızın qızıl tacı!
 Yüz illəri saldı yola,

Azalmadı xalqın yenə,
Ağsaqqala ehtiyacı!

Ay Dədə Qorqudum mənim!
Arxalandım adındakı
Söz kökünə, qor kökünə,
Heç sönmədi odum mənim!
Həsərləri qovuşduran,
Xataları sovuşduran,
Bir başbilən, bir ər kimi,
Söz yurduna sərkər kimi,
Hər istəyin, hər diləyin,
Atasısan, anasısan.
Ömrüm boyu ürəyimdə
Məşəl olub yanasısan.
Sənin səsin haqq səsidir,
Uluların nəfəsidir!
Alqışlasan, sevincimdən
Göylər qədər ucalaram!
Qarğışlasan, kədərimdən
Bircə gündə qocalaram!
Nə yaxşı ki, baba olan,
Qarğamaz öz nəvəsinə,
Nəsil-nəsil qanad verər,
İnsanların həvəsinə.
Yüksəklərə uçmaq üçün
Mən də qanad istəyirəm.
Zirvələri qucmaq üçün
Səndən inad istəyirəm.
Gözlərimi açan gündən
Saza, sözə meylim olub.
Mən havacat Məcnunuyam,
Saz əbədi Leylim olub!
Telli sazın dastanını
Özün başla, ustad Dədə!
Söz sehrinə varmaq üçün,
Ver ruhuma qanad, Dədə!

ULU OZANIN DÜŞÜNCƏLƏRİ

Məndən ötrü ürəkləri
Ocaq kimi dilim-dilim
Yananlar da az olmadı!
Varlığımı görə-görə,
Qorxub, məni nahaq yerə
Dananlar da az olmadı!
Ancaq yenə mən, mən oldum,
Ötdüm ellər bağçasında,
Min nəğməli Vətən oldum.
Pərdələrə yatdı əlim,
Barmaqlarım dəydi simə,
Havaların gücü ilə
Min yol açdım hər tilsimə!
Sərt yoxuşlar bükəmmədi dizlərimi,
Doğru sözdən, haqq deməkdən çəkinmədim,
Həqiqəti şax deməkdən çəkinmədim.
Eldən dedim,
Elə dedim,
El dinlədi sözlərimi.
Yağan yağış, qopan tufan,
Siləmmədi bu ocaqdan,
Bu torpaqdan izlərimi!
Bu dünyaya gəlməyim var,
Getməyim yox!
Bu dünyada ölməyim var,
İtməyim yox!
Arzum budur, nəsil-nəsil
Xoşbəxt görüm insanları,
Duru görüm,
Təmiz görüm vicdanları.
Bundan özgə,
Bir məqsədi güdməyim yox!

ALDI OZAN DƏDƏ

Zirvələri qucmaq üçün
Məndən inad dilər oldun,
Bağışlaram, oğul, oğul!
Yüksəklərə uçmaq üçün
Məndən qanad dilər oldun,
Bağışlaram, oğul, oğul!
Təki məndən,
İnsanları ucaltmağa,
Yaxşı adla qocalmağa
Cürət istə – bağışlaram!
Ürəkləri oxumağa,
Fikirlərdən dəstə tutub,
Söz çələngi toxumağa
Qüdrət istə – bağışlaram!
Giriş yükün ağırina,
Xeyir çıxısın uğuruna!
Sədaqətlə könül bağla
Öz yoluna, cığırına,
Ünüm dinlə, sözüm dinlə,
Sənə sazla öyüd verim.
Açılmayan qapılara,
Açar verim, kilid verim.
Səfərə çıx, yollar açım,
Sularımdan keçid verim.
Bu yollarda şahbaz atlı
Ərənlərim arxan olsun.
Elə danış söz dilində
Qılınc olsun, qalxan olsun.
Qoy ilhamın coşsun, daşsın,
Qucaqlasın göyü, yeri.
Söhbətində, əməlində,
Dədələrdən qalma geri.
Yaddaşında uluların,

Xatirəsin ulu saxla!
 Sabahlara çatmaq üçün,
 Ürəyində zaman-zaman
 Bir həqiqət yolu saxla!
 Düzdür, bu yol ağır yoldur,
 Ancaq heç vaxt bezikdirməz.
 Doğru yolla addımlasan,
 Varlığında iman yaşar,
 Ürəyinə şübhə girməz!
 El sənəti bir çeşmədir,
 Bulandırma bu çeşməni –
 Ömrün boyu duru saxla!
 Bu sənətdən sənə çatan
 Ruhu qoru, nuru saxla!
 Ana yurdun, ana dilin
 Olsun gücün, qıbləğahın.
 Pöz zamanın sədlərini,
 Həm dünənin övladı ol,
 Həm bu günün, həm sabahın!
 Nəfəsinlə, ürəyinlə
 Çək ellərin nazını sən.
 İnam üstə köklə, oğul,
 Sevirsənsə, yolda qoymaz
 Saz adlanan bu yar səni!
 Sazla hamı əzizləyər,
 Sazla hamı duyar səni!

DANIŞ, TELLİ SAZIM

Əl açıb göylərə çox yalvarmışam,
 Qoy bu gün saz olsun allahım mənim.
 İstəyim Tanrının xətrinə dəysə,
 Gərək bağışlana günahım mənim.

Təklənib, qəmlənib, yalqız olanda,
 Çiçəyim saralıb, gülüm solanda,
 Qəlbim kövrələndə, gözüm dolanda,
 Sazdı ümid yerim, pənahım mənim.

Doğrudan danışan, düzdən oxuyan,
 Ən nurlu kəlmədən, sözdən oxuyan,
 Odur ürəyimi gözdən oxuyan,
 Gizli nöqtələrdən agahım mənim.

Xalları könlümə nur kimi yağar,
 Günəşi gümüşü tellərdən doğar.
 Təbrizi, Hələbi bir yerə yığar,
 Ölkələr dolaşan səyyahım mənim.

Dərd, ələm yerisə üstümə bir gün,
 Dönsə dumanıma, tüstümə bir gün,
 Əzrayıl dayansa qəsdimə bir gün,
 “Cəngi”di, “Misri”di silahım mənim.

Təzədən oyanar dünya səsimdə,
 Alışar zilimdə, yanar pəsimdə.
 Bir hava dinləsəm son nəfəsimdə,
 Qalmaz nə amanım, nə ahım mənim.

İsinər ürəyim, qaynayar qanım,
 Ən ağır yaranı unudar canım.
 Güldürər ömrümü axşamım, danım,
 Sazla açılarda sabahım mənim.

Xallar, güllər bir-birindən öyməli,
 Telli sazı çalana bax, çalana!
 Hayandayam, heç özüm də bilmirəm,
 Məni məndən alana bax, alana!

Söz yaşayır zillər, bəmlər içində,
Ötən çağlar, gələn dəmlər içində,
Bir aləmdi bu aləmlər içində,
Bizdən sonra qalana bax, qalana!

Dağ yeriyir, qaya uçur, daş düşür,
Əsli yanır, gözdən qəlbə yaş düşür,
Ərzurumun gədiyinə qış düşür,
Lələ köçür, talana bax, talana!

Görən fikri harda, nədə qalıbdı,
Hansı xaldan canda zədə qalıbdı?
Dirsək dizdə, əl çənədə qalıbdı,
Xəyallara dalana bax, dalana!

Nəsillərin yangısı var adında,
Hamıdan çox Kərəm qalıb yadında,
Mən desəm ki, külə döndüm odunda,
Deməsinlər, yalana bax, yalana!

Danış, telli sazım! Avazın, səsin
Ucalsın bəmlərdən zillərə doğru!
Dədə Qurbanitək coşsun həvəsin,
“Axanda tökülsün sellərə doğru”.

Susma, söhbətinə ehtiyacım var,
Ucal dalğa-dalğa, en pərdə-pərdə.
Xatırlat nə qədər ağrım-acım var,
Danış kəlmə-kəlmə, din pərdə-pərdə.

İncə mətləblərdən de sərin-sərin,
Çıx yenə köynəkdən, boyunu görüm.
Öpüm gül üzünü ağ sədəflərin,
Elin bayramını, toyunu görüm.

Əslimdən, soyumdan başla söhbəti,
Xalqın özülündən, kökündən danış.
Qəlbində el gücü, el məhəbbəti,
Dünəni varaqla, bu gündən danış!

Xallar xırdalanır hey narın-narın,
Tellərin üzdədir, sirtin dərinədə.
Qaynar bulaqların, axar çayların,
Şirin ahəngi var kəlmələrində.

Baş pərdə Qorqudun yadigarıdı,
Çəkilib hörmətlə başa bağlanıb.
Ustad ürəyinin bəhrə-barıdı,
Varlığı torpağa, daşa bağlanıb.

Səsin könüllərdə aləm yaratdı,
Söylə, kim istəməz, sevməz kim səni?
Xalqımın şöhrəti göylərə çatdı,
Bağrına basanda Xətəim səni.

“Bir gün ələ almaz olsam mən sazım,
Ərşə dirək-dirək çıxar avazım.
Dörd şey vardır hər qarındaşa lazım,
Bir elm, bir kəlam, bir nəfəs, bir saz!”

Səni belə duydu şeyx oğlu şahım,
Şah pərdə eşqindən bir nişan oldu.
O dedi: Sazdadır gücüm, pənahım,
Sözü dodaqlarda zərnişan oldu.

Koroğlu nərəsi tellərə düşdü,
“Cəngi” havalandı, “Misri” yarandı!
Bir igid sorağı dillərə düşdü,
Qalası, sarayı, qəsri yarandı!

Dəli Koroğluya çətində, darda,
Qoşa qanad oldu qılınc ilə saz.
Sınaq meydanında, vuruşmalarda,
Qoluna güc gəldi, dilinə avaz!

Sən Xəstə Qasımın qaynar ilhamı,
Dədə Qurbanimin can sirdaşısan.
Abbasın tükənməz eşqi, ilhamı,
Gülgəzin gözündə kədər yaşısan.

Rəsul qərib oldu, qürbətə düşdü,
Sazda “Qürbəti”yə döndü naləsi.
Yeddi il hicrana dözdü, döyüşdü,
Axdı ürəyindən qəm şlaləsi.

Gah zəhər quyusu, gah zəhərli cam,
Hərdən zülm içində inlədi aşıq.
İtəndə insana hörmət, ehtiram,
Yenə də tək səni dinlədi aşıq.

Sən yetmiş havanın, üç kökün üstə,
Axar çaylar kimi çağlayan oldun.
Yaşadıb varlığı nəğmədə, səsdə,
İnsanı həyata bağlayan oldun.

Şirin nənələrin nağıl dünyası,
Ulu babaların dastan ömrüsən.
Hikmət xəzinəsi, ağıl dünyası,
İnsan kamalısan, insan ömrüsən.

Hansı havalarda açır çiçəklər,
Sevməyən nə bilsin, sevən kəs bilər.
Laylanın sehrini duyan ürəklər,
Səni ana qədər müqəddəs bilər.

Beşikdən, layladan başlanır həyat,
Ürək quzu kimi mələr laylasız.
Mənzilə çatmamış qırıqlar qanad,
Zərif düşüncələr ölər laylasız.

Anaların dilində
Sığallandı, darandı.
Ən müqəddəs, ən təmiz
Diləklərdən yarandı.
Səhər mehinə döndü,
Çəmən şəhinə döndü,
Keçdi südə, sümüyə,
Axdı qana laylalar!

Oldu halal mayası
İlhamın da, təbin də.
Dəyişmədi heç zaman,
Qaldı köhnə dəbində.
Ellərin avazında,
Dillərin avazında,
Süzüldü könüllərə,
Yatdı cana laylalar!

Laylasız bu dünyada
Nə ölkə var, nə diyar.
Biz ondan öyrənmişik
Nədi torpaq, nədi yar.
Eşqimiz, adımızdır,
Qoşa qanadımızdır,
Bizə ata laylalar!
Bizə ana laylalar!
Sən bu gün laylasan mənim sinəmdə,
Sabah övladımı dilləndirərsən.
Gün keçər sevgidə, söhbətdə, dəmdə,
Nəvəmin ömrünü gülləndirərsən.

Danış, telli sazım, sənindi meydan,
Olannan, keçənnən bir söhbət eylə!
Lələ gədəklərdə yalqız qalmasın,
Kərəmi xatırla, kəramət eylə!

Aşıqlar ürəklə çalsın “Cəngi”ni,
Seçim döyüşlərdə söz pələngini.
Görsün Şah İsmayıl Ərəbzəngini,
Yenə qiyam qaldır, qiyamət eylə!

Tez yetir özünü ustad elinə,
Şirin bir salam ver qıza, gəlinə,
Hər zaman baş endir Göyçə gölünə,
Ələsgər yurdunu ziyarət eylə!

Ürəkdən-ürəyə nurtək axmısan,
Sınələr coşdurub, əllər sıxmısan,
Köhnə sınaqlardan qalib çıxmısan,
Təzə sınaqlara cəsərət eylə!

Nəğmə naxış olsun dodağa, dilə,
Çəkinmə, səsini sən qaldır zilə.
Bütün arzuları yetir mənzilə,
Bütün xəyalları həqiqət eylə!

“BAŞ DİVANI”

Aşığın ilk sözü, ilk söhbətidir,
Qıfıllı qapıya açar “Divani”.
Deyirlər məclisdə el hikmətidir,
Bağlayar “Müxəmməs”, açar “Divani”!

Tanıdar, sevdilər mənə ilkimi,
İtirməz dadını yetirdiyi bar.

Dəyişməz bəşəri qanunlar kimi,
Sazın da müqəddəs qanunları var.

Duyanı qaldırır uca göylərə,
Duyğusuz kəslərə divan eyləyər,
Şeirin çəmənindən gül dərə-dərə,
Qocanı döndərib cavan eyləyər.

Yumşaldar boğazın səs tellərini,
Bəmdən zilə doğru oxunar gedər.
Danışar dünyanın dərdi-sərini,
İncə mətləblərə toxunar gedər.

“Divani” havası dənizə bənzər,
Onda qabarmalar, çəkilmələr var.
Könül, axtarmasan tapılmı zər?
Baş vur bu dəryaya, gör bir nələr var!

Söz ki gəlib düşdü baş “Divani”dən,
Qoy dönsün qəlbimiz közə bu yerdə.
Ustadı köməyə çağıra qərdən,
Qurbani başlasın sözə bu yerdə.

“Fələk, sənnən əlləşməyə bir belə meydan ola,
Açıla haqqın qapısı, ədalət, divan ola.
Mən gəlmişdim mürşidimin dərindən dəva qılam,
Nə bilim ki, mən gəlincə xak ilə yeksan ola!

Bir gülü ki dərəmmirsən, dərib xəndan eyləmə,
Bir könül ki tikəmmirsən, yıxıb viran eyləmə.
Haqq-taladan səda gəldi: – Qurbani, qəm eyləmə,
Yazı yazan belə yazıb çoxlara nişan ola!”

Belə şeirlərin hər kəlməsində,
Xalqın gözlərinin nuru yaşayır.

İstər zilində göz, istər pəsində,
Bulanmır, çeşmətək duru yaşayır.

Düşündüm, daşındım, düşdüm axara,
Dedim öz-özümə, görəni, nədir bu?
Kim isə çəkilir divana, dara,
Bəlkə, dar ayaqdan nişanədir bu:

“Əzizim, nərdivanda,
Ayaq at nərdivanda.
Tülkü sağlıq eyləyir,
Can verir nərdivanda”.

Bəlkə, bir üsyandı bu haqsızlığa,
Divani – məhkəmə, divan deməkdi.
Nahaqdan gedəndə güdaza insan,
Ürəkdə başlanan tufan deməkdi.

Cavablar dolaşır, suallar dərin,
Ömrün baharımı, yoxsa qışımı?
Divana, çarmıxa çəkilənlərin,
Aman istəməsi, yalvarışımı?!

Həqiqət, köməyə çatdır özünü,
Qurtarım yaxamı bu “bəlkə”lərdən.
Ürəyim ürəklə desin sözünü,
Dalım bu havanın mənasına mən.

“Divani”nin dalğasında,
Mənaya bax, hikmətə bax.
Söhbət edir tarixləri
Yola salmış ana torpaq.

Xəyalıma neçə-neçə
Nağıl gəlir, dastan gəlir.

Elə bil ki, keçmişlərdən
 Yüku ağır karvan gəlir.
 Bu karvanın daşdığı
 Nə qızıldır, nə var-dövlət.
 Mayasıdır ağıl, ürək,
 Qazancıdır şeir, sənət.
 İlahi bir səs yayılır
 Telli sazdan bu cahana.
 Nəğmələrin sehri ilə
 Cansızlar da gəlir cana.
 Hava deyir: – Telli sazın
 İlk övladı, oğlu mənəm.
 Öz andına sadıq qalan,
 Öz kökünə bağlı mənəm.
 Çox oğullar eşqim ilə
 Şeir dedi, söz yaratdı.
 Verdi mənə ürəyini,
 Nəfəsimə nəfəs qatdı.
 Çox sinələr isindirdi
 Babalardan qalan sazı!
 Dünən Qorqud dilləndirib,
 Xəstə Qasım gülləndirib
 Bu gün ellər çalan sazı!
 Qoy yaşasın zaman-zaman
 Göz işıqda, könül nurda.
 Söz üstündə yanan dilim
 Bir “Divani” desin burda:

Ey qələmim, elə yaz ki, söhbətinə, sözüne!
 Sənətkarın sazındaki tel “bərəkallah” desin!
 Xalq ucaldar sənətkarı, xalq üçün yanmaq gərək,
 Elə yan ki, atəşinə kül “bərəkallah” desin.

Mən şairəm deyən kəsin ürəyi közdən gərək,
 Ağır olsun, inciməsin hər quru sözdən gərək.

Qiymətini el içində salmasın gözdən gərək,
Yeriyəndə arxasınca el “bərəkallah” desin.

Ay Zəlimxan, dərya olsan, de, damladan
azam mən,
Gəl özündən dəm vurma ki, yayam, qışam,
yazam mən,
Tel olmamış söyləmə ki, bir sədəfli sazam mən,
Bu gedişə dodaq gülsün, dil “bərəkallah” desin!

“TƏCNİS”

Sazımın havası, şeirimın adı,
Çəmənli, çiçəkli, güllü təcnisim.
Dilimin şirəsi, ağızımın dadı,
Darçınlı, mixəkli, hillü təcnisim.

Mehli, qasırğalı, qarlı, yağışlı,
Sığallı, tumarlı, xallı, naxışlı,
Cığırılı, çəhlimli, yollu, yoxuşlu,
Dənizli, bulaqlı, göllü təcnisim.

Təzə-tər nəfəsli, isti yuvalı,
Xəstəyə şəfalı, dərdə dəvalı,
Nazlı gəlin kimi hallı, havalı,
Dəlisov qız kimi dilli təcnisim.

Səni ləçək-ləçək qoxuyanam mən,
Səni şirin-şirin oxuyanam mən,
Səni ilmə-ilmə toxuyanam mən,
Cığalı, cığasız tellü təcnisim.

Dillən, təcnisim, dillən,
Pərdə, danış, sim, dillən,

Görən birinci dəfə,
Səni kim dilləndirib?
Kim olsa da nə fərqi,
Öz babam nəfəs verib,
Öz elim dilləndirib!
Nə müqəddəs iş görüb,
Nə ölməz əsər yazıb.
Eşqinlə ilk nəğməni
Hansı bəxtəvər yazıb?
İlk cinasın toxumu
Hansı eldə cücərib?
İlk təcnisin bağını
Hansı bağban becərib?
Bir dünyalıq mənadır
Hər sualın cavabı.
Yüz varaqla tükənməz
Xalqın ömür kitabı.
Təcnis nədir görəsən?
Sual verdim özümə.
Cavabını tapanda işıq gəldi gözümə!
Təcnis – söz meydanında
Ən sınaqlı imtahan,
Kamil ustad önündə,
Varsa hünərin, dayan!
Atmaca yeri deyil,
Keçirəsən işini,
Tapmaca yeri deyil,
Qıçayasan dişini.
Yumruq davası deyil,
Oynadasan şilləni.
Silah davası deyil,
Boşaldasan gülləni.
Bu, cinas yarışdır,
Bu, söz imtahanıdır!
Hər bir kəsi öz sözü,

Öz ilhamı tanıdır!
 Gəlirsənsə meydana,
 Söz içində sözləri
 Kəlmə-kəlmə oxu, gəl!
 İlmələri yaxşı vur,
 Naxışları toxu, gəl!
 Unutma ki, qabaqda,
 Ələsgər var, Alı var!
 Ustadlar dodağında
 Hər sözün, hər kəlmənin,
 Min sehri, möcüzəsi,
 Min dürlü əhvalı var!
 “Təcnis Alı” deyiblər,
 Babamızın adına,
 Təcnisdən söz düşəndə
 Onu gətir yadına.
 Təcnis – bircə kəlmənin
 Yüz çaları, rəngidir.
 Hərfin də, hecanın da
 Axarı, ahəngidir!
 “Məskən saldım astananda, dərinədə,
 Söz bağını becərin də, dərin də.
 Gövhər olar dəryalarda, dərinədə,
 Onu qəvvas çəkər ay üzə tək-tək”.

Fikir verin cinasa,
 Az qalır qalxa insan,
 İstəkli bala kimi,
 Sözü bağrına basa!
 Ələsgərin ürəyindən
 Axıb gələn sözə bax!
 Qəvvasın gövhərindən
 Atəşə bax, közə bax.
 Bərəkətin min olsun,
 Belə yurd, belə torpaq,
 Özülündə daş olum, sarayında çilçıraq!

Əlvən bir çiçəyinə sahilsiz çəmən deyim.
Bayatıtək axarlı,
Laylatək həzin olsun!
Qoy fürsət belə yerdə,
“Dodaqdəyməz”in olsun!

Yay gələndə yaylaqlarda yaylayar,
El yeriş eyləyər dağlara sarı.
Açılar qanadı tərən xəyalın,
Qartal həsrət eylər dağlara sarı.

Kəklik qaya tacı, yar, yar aşığı,
Can alan çiçəklər yer yaraşığı,
Yaşıldı əzəldən yar-yaraşığı,
Yaraşan deyil ki, dağlara sarı!

Ən ağır həsrətə dağlar dayanar,
Ay aşıq, eşq əhli dağlarda yanar.
Əsli yarasından dağlar da yanar,
Çəni yaylıq eylə, dağlara sarı!

“QARAÇI”

Dillən, ay “Qaraçı”, aman günüdür,
Qoyma, yaxaladı duman dağları.
Səsinlə silkələ, qaldır yerindən,
Fikir dəryasına cuman dağları.

Hanı Aşıq Cünun, gəlmir avazı,
Səslənmir havası, dillənmir sazı,
Köçüb Koroğlusu, gedib Eyvazı,
Salıb bu həsrətə zaman dağları.

Sevinci dünyadan qəmlər silməsin,
 Ürəklər bir daha ağrı bilməsin,
 İnsanın qəlbinə dağ çəkilməsin,
 Yaxşılar görməsin yaman dağları.

Aşiq qardaş, burda zili bəm eylə,
 Endir sazı asta-asta, dəm eylə.
 Fikrimizi bir kök üstə cəm eylə,
 “Qaraçı” çal, “Qaraçı” çal, “Qaraçı”!

Kimlər olub ucalanım, enənəm?
 Kimlər olub alışanım, sönənəm?
 Yada düşsün yaddan çıxan dünənəm,
 “Qaraçı” çal, “Qaraçı” çal, “Qaraçı”!

Başdan düşən qızıl taca nə deyim?
 Əldən boşa, bəxtdən aca nə deyim?
 Aman verməz ehtiyaca nə deyim,
 “Qaraçı” çal, “Qaraçı” çal, “Qaraçı”!

Dərd çəkənlər nə dincəlməz, o yatmaz,
 Ağı olan yatan dərdi oyatmaz,
 Dərman olsa, dərd bu qədər boy atmaz,
 “Qaraçı” çal, “Qaraçı” çal, “Qaraçı”!

Mən səni dinlədim, nə hikmətdi bu?
 Dumanım çoxaldı bu dağlar kimi.
 Damdı gözlərimdən damla-damla su,
 Kəsmədi, süzüldü bulaqlar kimi.

Əllərin çatmadı çörəyə, suya,
 Bağbandan uzaqda bir acı oldun.
 Yoxsulluq güc gəldi hissə, duyğuya,
 Bəlkə ona görə “Qaraçı” oldun?!

Tellərin qəminə mən verəndə can,
 Kül olan ocaqlar yadıma düşür.
 “Qəm başımdan tutur, dərd ayağımdan”,
 Qaralan çiraqlar yadıma düşür.

Bir namərd əlində mərd ölümünü,
 Qırılan qolları xatırlayıram.
 Bir yana çatmayıb harayı, ünü,
 Bağlanan yolları xatırlayıram.

Görəsən bu dərdin varmı əlacı,
 Tez düşən vayları xatırlayıram,
 Ağlayıb içimdə mən acı-acı,
 Körpüsüz çayları xatırlayıram.

“Qaraçı” dillənir yaralı, yaşlı,
 Dərdi dilə sığmır, dodağa sığmır.
 Dinir qaragünlü, qara libaslı,
 Qəm daşqın çay olur, yatağa sığmır!

Nə qədər böyükmüş xalqın həsrəti,
 Torpağın nisgili torpağa sığmır.
 Hər xal yada salır bir hekayəti,
 Dastana cəm olub, varağa sığmır!

“Qaraçı”, mən sənə çox qulaq asdım,
 Bürüşdüm, açıldım nəğmələrinlə.
 Səni sazqarışıq bağrıma basdım,
 İndi də qulaq ver, bir məni dinlə!

Sənin bir adın da “El havası”dır,
 Elə də qurbanam, havasına da!
 Dilim yer üzündə dillər xasıdır,
 Heyranam hər sözün yuvasına da!

Hardasa bir xalqı ağlatmırsa qəm,
Sevincin qədrini bilməz dünyada.
Sənintək havalar bəstələmişəm,
Mənim duyğularım ölməz dünyada.

Kövrəldim, çoxaldı saçlarımda dən,
Düzün çiçəyisən, dağın qarısan.
Yaxşı günlərimdə dil açsan da sən,
Yaman günlərimin yadigarısan!

Olarmı mən səni yada salmasam?
Hələ çox sirrinə varammamışam.
Səni axşam-axşam özüm çalmasam,
Elə bilirəm ki, yaranmamışam.

Zilin də, bəmin də doğmadır mənə,
Ruhumu tellərə verməsəm, ölləm.
O zərif xalları çiçəklər kimi,
Hər gün öz əlimlə dərməsəm, ölləm.

Düzlərin çiçəyi, dağların qarı,
Tərəvət ellərin havasındadı!
Ömrümün şöhrəti, könlümün varı,
Şeiriyyət ellərin havasındadı!

Sevərsən, arxanda dağ kimi durar,
Eşqinlə ən uca saraylar qurar,
Gözündən düşərsən, dağdan uçurar,
Fəlakət ellərin havasındadı!

Tərəzi sayıblar elin gözünü,
Mərd insan o gözdə çəkib özünü.
Boğazdan yuxarı deməz sözünü,
Həqiqət ellərin havasındadı!

Bir-bir yola salar gəlib-gedəni,
 Düz görər, tez görər vaxtı-vədəni.
 Ağsaqqal yerinə qoymaz gədəni,
 Ləyaqət ellərin havasındadı!

Şərbəti azalıb, balı tükənməz,
 Yaşılı qurtarmaz, alı tükənməz.
 Mın il bir hava çal, xalı tükənməz,
 Bərəkət ellərin havasındadı!

“SARİTEL”

Dil ver yenə telli saza,
 Obam, dillən, elim, çağla!
 Göy çəməndə gur bulağım,
 Dağ döşündə selim, çağla!

Qoy dillənsin beçə pərdə,
 Sevincim dərd olsun dərdə,
 Xallar ötsün nəğmələrdə,
 Bəmim, səslən, zilim, çağla!

Qaynar səsin bircə hanı?
 Tutsun yenə bu cahanı.
 Boş keçirmə bircə anı,
 Çağla, “Saritel”im, çağla!

Sən dil açıb dinən zaman,
 Qul Abbasım xatırlanır.
 İsinəndə sözlər saza,
 Xəstə Qasım xatırlanır.

“Ay həzərat, ay camaat,
 Dağa qar düşdü, qar düşdü.

Özüm qaldım qürbət eldə,
Yada yar düşdü, yar düşdü”.

Haraya bax, həsrətə bax,
Şair dərdi dilə düşüb.
Yandıran saz, yanan bizik,
Bizimki də belə düşüb.
Bir ürəkdə ocaq yanıb,
Odu “Sarıtel”ə düşüb!

Qulaq asdım bir xəstəyə,
Duyğuları döndü neyə.
Baxdım yerə, baxdım göyə,
– Çırağam, keçirəm, – dedi.

Heç nə əritməz donumu,
Zaman yetirdi sonumu,
Öz əlimlə öz donumu,
– Son dəfə biçirəm, – dedi.

Qırılmasın vaxtsız budaq,
Qoy yaşasın oğul-uşaq.
Aç qoynunu, ana torpaq,
– Karvanam, köçürəm, – dedi.

Dedim nədir bu intizar?!
Kövrəlmə, qoca, kövrəlmə!
Hamı üçün bu səfər var,
Kövrəlmə, qoca, kövrəlmə!

Kədər sənə xoşmu gəlir?
Gülən gözdən yaşımı gəlir?
Belə vaxtsız qışmı gəlir?
Kövrəlmə, qoca, kövrəlmə!

Gül bitirrəm izlərində,
 Taqət ollam dizlərində,
 Nura dönnəm gözlərində,
 Kövrəlmə, qoca, kövrəlmə!

Gözü sağa, sola baxdı,
 Məclis andı, el istədi.
 Pəncərədən yola baxdı,
 Könül “Sarıtel” istədi.

Buludla yeriyyə, şimşəklə çaxıb,
 Sellərlə baş-başa çağlamışdı o!
 Qarlı zirvələrə doyunca baxıb,
 Ömrünü dağlara bağlamışdı o!

Buydu son xahişi, son iltiması:
 – Məni saz üstündə qaldırın, – dedi.
 Əllər gözlərimə torpaq tökməmiş,
 “Sarıtel” havası çaldırın, – dedi.

Gəldi oğul kimi, getdi ər kimi,
 Bir gün başa vurdu öz həyatını.
 Qaldı ürəyimdə nəğmələr kimi,
 Bir yadigar qoydu bu bayatını:

“Viran qal, dağlar, səni,
 Qar basar, bağlar səni.
 Dostumun yaylağısan,
 Dost gələr ağlar səni”.

Danışan, oynayan, oxuyan, gülən,
 Bir kəs də beləcə itdi dünyadan.
 Ağlaya-ağlaya dünyaya gələn,
 “Sarıtel” üstündə getdi dünyadan!

Gedən getdi bu dünyadan,
Qalan çaldı “Sarıtel”i.
Dağ da, daş da səsə düşdü,
Çalan çaldı “Sarıtel”i.

Hardan alıb axarını,
Görən bu səs nəydi belə.
Dilləndirdi könülləri,
Sarı simə dəydi belə.

Bir-birindən şirin gəlir,
Bu havanın xalına bax!
Bir havada təbiətin,
Dəymişinə, kalına bax!

Gah sərt olur, cəngə düşür,
Gah yumşaq ahəngə düşür.
Gör bir neçə rəngə düşür,
Yaşılına, alına bax!

Anla sazın hikmətini,
Vaxtında ver qiymətini,
Duyursansa ləzzətini,
Gəl beçənin balına bax!

Hayıf ki, tez gedir bada,
Ömür azdı bu dünyada,
Gör nələri salır yada,
Duyan qəlbin halına bax!

Günəş doğur, qar əriyir,
Yaylaqlara yol açılır.
İşıq verir gözlərimə,
Yeni dünya, yeni aləm,
“Sarıtel”i dinləyirəm!

Səslər yatıb ürəyimə,
Eşqim qalxıb, oyaq olub,
Heç bilmirəm harda qalıb?
Unudulub kağız, qələm,
“Sarıtel”i dinləyirəm!

Baş götürüb qışım gedib,
Hər tərəfim çiçək olub.
Dünya elə durulaşmış,
İnsan dönüb mələk olub.

Həsrət keçib, dərd azalıb,
Ürəyimdə qalan, ancaq
Şirin arzu, dilək olub,
Təbiətin özü kimi,
Duyğularla dolub sinəm,
“Sarıtel”i dinləyirəm!

Sanıram ki, kəsib daha
Yer üzünün davaları,
Xoş arzular isindirir
Beşikləri, yuvaları.
Zaman özü dilləndirir
Belə şirin havaları.
Şadlıq, bayram olan yerdə
Qərar tutub qalarmı qəm,
“Sarıtel”i dinləyirəm!
“Sarıtel”i dinləyirəm!

“MANSIRI”

Sənin bu xalların nə deyir bizə,
Nakam aşıqların sorağısanmı?
Könüllər göynədən, yara sızladan,
Qəmli bir dastanın varağısanmı?

Gördünmü boşalıb-dolan günləri,
Gül kimi açılıb-solan günləri?
Məcnunun Leylisiz qalan günləri,
Bəxtinin qaralan çırağısanmı?

Gözündə yaşsanmı ötən anların?
Bəlkə, şahidisən axan qanların?
Dünyadan ayrılıb gedən canların,
Dünyaya sığmayan fərağısanmı?

Yenə nə göynəyib, nə yandırırısan,
Qəlbində min ahın, amanınmı var?
Şəhərmə talanıb, ölkəmi batıb,
Üzünə gülməyə zamanınmı var?

Çöllərdə qızaran qanmı, lələmi?
Hönkürən gözəlmi, gur şələləmi?
Od olub yandırır ahın aləmi,
Dağlardan kəsilməz dumanınmı var?

Telli saz, tellərdə o qüdrət hanı,
Yolundan qayıtara gedən karvanı?
Torpağın qoynunda çürüyən canı,
Yoxsa, sağaltmağa gümanınmı var?

Bir həftə toy vuruldu,
Mansır adlı atanın,
Əkiz oğullarına.
Könül verdi, söz açdı
Hər igid öz yarına.
Qızlar gəldi bir evə
İki təmiz ocaqdan.
Şirin-şəkər nəğmələr
Heç düşmədi dodaqdan.
Xalılarla bəzəndi

Yeri, yurdu bəylərin.
Cavanların üstünə
Mahnıyla, çal-çağır
Nuru yağdı göylərin.
Çatdı vüsəl gecəsi,
Zamanın xoş anları,
Həyatın bal gecəsi.
Gözəllər eşqə gəldi,
Oğullar cəsərətə.
Sən qoyuldu, nəhayət,
Ayrılığa, həsrətə.
Axşamdan alışan şam
Hey yandıqca yanırıdı.
Şöləsi gəlinlərin
Eşqitək odlanırdı!
Bu sevincin üstünə
Ay da işıq çilədi.
Vüsala çatanlara
Xoş gələcək dilədi.
Dönəndə xoş arzular
Nəğməli bulaqlara,
Ulduzlar çiçək kimi,
Yağanda otlaqlara,
Gülüş, sevinc içində
Həyat bəylik edəndə,
Ölüm girdi qapıdan! –
Varam bu gecə mən də!
Soyuq buz nəfəsiylə
O söndürdü şamları.
Heç eylədi bir anda
Arzuları, kamları.
Gəlinlər baxa-baxa,
Oxudu fərmanını,
Aldı göz qırpımında
İgidlərin canını.

Silkelədi dünyanı
 İki gözəl fəryadı,
 İki qadın naləsi.
 Çırpıldı, daşa dəydi
 Məhəbbət piyaləsi.
 Əllər yoldu saçları,
 Əllər döydü dizləri.
 Yarandı göz yaşının
 Çayları, dənizləri.
 Qara xəbər yeyindi,
 Qara xəbər qanadı.
 Gəldi eşidən kimi,
 Gəldi piyada, atlı.
 Dağ yandı, daş alışıdı
 Atanın harayından.
 Göylər də külə döndü
 Dilinin ah-vayından!
 İki divar söküldü
 Ömrünün sarayından.
 Gördü zillət içində
 Bəxtini, həyatını,
 Söylədi yana-yana,
 Ağını, bayatını.

Əsil-soylular, haray!
 Çınar boylular, haray!
 Qırdı ata belini,
 Təzə toylular, haray!

Qəm gəldi, oda saldı,
 Coşdu, səs-səda saldı,
 Məni Allah unutdu,
 Əzrayıl yada saldı.

İki tabut götürdü
 Ellər o gün çiyininə.

Ağbirçəkli analar
Qara geydi əyninə.

Bu dərdlə ömür eyləmək
Ömürdümü, gündümü!
Belə dərdin içində
Yaşamaq mümkündürmü?

Közü kömürə dönən –
Odu, atəşi neylər?
Qoşa çırağı sönən –
Ayı, Günəşi neylər?

İki oğul itirən –
Sağlam bir canı neylər.
Versələr bal içində,
Bütöv cahanı, neylər?

Dəm verdi Dədə Mansır,
Gözlərinin yaşına.
Ağladı, layla çaldı,
Hava gəldi başına.
Susmadı, yorulmadı,
Oxuduqca oxudu.
Sığışmadı oğulsuz
Yurduna, yuvasına.
Döndü bir gün naləsi
“Mansırı” havasına!

Gördü dərdin, həsrətin,
Acısını, dadını.
Ellər “Mansırı” qoydu,
Bu havanın adını!
Aşırıq bağrına basdı,
Burda telli sazını.

Qəm üstündə köklədi,
Səsini, avazını.
Qoşa məzar başında
Çağladıqca çağladı.
Bu qanlı hava üstə
Ellər belə ağladı!

Səhər yönüm düşdü qəbiristanlığa,
Yatanlar – bizdən də yaz, qayıt, – dedi.
Heçliyə varmağa xoşunmu gəlir,
Sən bu viranəyə az qayıt, – dedi.

Nə dərman gərəkdir orda, nə həkim,
Yaralar sağaldım, çiçəklər əkim,
İstədim o yerə bir də baş çəkim,
Tellər haray çəkdi, saz, qayıt, – dedi.

Hər məzar daşına baxdım, qəm yedim,
Zəlimxan, bu yeri necə tərک edim?
Qış məni çağırırdı, ölümə gedim,
Açdı qucağını yaz: – Qayıt, – dedi.

“RUHANI”

“Ruhani” çalındı haylı, haraylı,
Yellər zirvələrdə tufan eylədi.
Dünya silkələndi bulaqlı, çaylı,
Sellər dərələrdə tüğyan eylədi.

Min yol havalandı, yatdı dalğalar,
Nahaqdan günaha batdı dalğalar,
Tahiri qoynundan atdı dalğalar,
Zöhrə taleyinə üsyan eylədi.

Daşdı dünyanın dərdi-sərini,
Axtardı dayazı, gəzdi dərini,
Alı Xan yaralı tapdı Pərini,
Eşqiylə dərdinə dərman eylədi.

Sevincin, şadlığın atdı daşını,
Bir dünya gözəli çatdı qaşını,
Vəzir oğulların kəsdi başını,
Dünyanı nəfsinə qurban eylədi.

Yudu ayağını çəməninin şehi,
Daradı saçını dağların mehi.
Zərnigar çağırdı Aşıq Valehi,
Eşqini dillərdə dastan eylədi.

Dinlədim ruhunu mən dönə-dönə,
Bircə an həvəsim qoymadı sönə,
“Ruhani” çalındı, özünü yenə
Havalər içində sultan eylədi!

“Ruhani” çalındı, güllü-naxışlı,
Kitab ürəkləri saz varaqladı.
Bir tərən cüvəli, maral baxışlı
Bu səsi eşidib ayaq saxladı.

Yolundan əylənən kimin yaradı,
Tellərin sehrindən halıdı, bəlkə.
Nakam bir aşıqın yadigarıdı,
Havanın ən qəmli xalıdı, bəlkə.

“Ruhani” vaxtında duydu Pərini,
Qaldırdı səsini zilə, danışdı.
Anladı gözəlin diləklərini,
O belə söylədi, belə danışdı:

– Qüdrətdən çəkilib qaşlar, ay gözəl!
Baxsan muma dönər daşlar, ay gözəl!
Nə yaman dağılıb saçlar, ay gözəl!
Varlığın yellərə sinəmi gərmiş?
Qızlar bulağından su içən zaman,
İnsan da bu qədər gözəlləşərmiş!

Odlu baxışların heç olmaz sərin,
Eşqin ürəyimdə dərinədən dərin.
Könlümün sazını çalan əllərin
De, hansı bağcanın barını dərmiş?
Bəyaz biləklərdə qar ağılığı var,
İnsan da bu qədər gözəlləşərmiş!

Sirrimi vermişəm, sirdaş olmuşam,
Məcnuna, Kərəmə qardaş olmuşam,
Gözəllik önündə çaş-baş olmuşam,
Bilmirəm mələkmiş, yoxsa bəşərmiş.
Günəşdən nur alıb, Aydan yaraşıq,
İnsan da bu qədər gözəlləşərmiş!

Söhbətə yad olar, sevgiyə uzaq,
Gözəlsiz, nəğməsiz çağlamaz bulaq.
Heyranı olduğum bu ana torpaq
Ayağın altına xalımı sərmiş?
Çiçəkdən ətirli, güldən sıgallı,
İnsan da bu qədər gözəlləşərmiş!

Saz dözə bilərmiş verməsə qiymət,
Yerişin nəğmədi, duruşun hikmət,
Səni yaradanda ana təbiət,
Qələmi qızılmış, naxışı zərmiş.
Düşəndə dünyanın xoş saatına,
İnsan da bu qədər gözəlləşərmiş!

Var ol, telli sazım, vəsf eylə məni,
 Yarı sevinc mənəm, yarı qəm mənəm.
 Dinlə ürəyimdən gəlib-keçəni,
 Qərbin sirdaşı Şahsənəm mənəm!

Neylim, səndən ayrı ürək durmadı,
 Hayını eşitdim, səsinə gəldim.
 Məni qar üşüdü, buz dondurmadı,
 Oduna isinə-isinə gəldim!

Səsinlə könlümün duruldu halı,
 Nə yaxşı dünyanın sazı varıymış!
 Dədələr yerində çəkib misalı,
 Hər qışın çiçəkli yazı varıymış!

“Ruhani” çalındı, çeşmə çağladı,
 Bir ceyran bulağın başına gəldi.
 Gözü sevincindən doldu, ağladı,
 Bu hal təbiətin xoşuna gəldi.

Qayanı söylədən, daşı dindirən,
 O zilə qurbanam, pəsə qurbanam.
 Ceyranı çeşmənin üstə endirən,
 Gözünü dolduran səsə heyranam!

Quşlar göy üzündə qanad saxladı,
 Lələk də “Ruhani” çalınır dedi.
 Göylər torpaq öpdü, yer qucaqladı,
 Fələk də “Ruhani” çalınır dedi.

Hər yana nur yağdı, işıq süzüldü,
 Biryolluq həsrətdən əllər üzüldü.
 Beşik də sevindi, körpə də güldü,
 Bələk də “Ruhani” çalınır dedi.

Axdı yavaş-yavaş, çay tələsmədi,
 Sellər dağ uçurub, yollar kəsmədi,
 Yer qulaq kəsildi, yellər əsmədi,
 Külək də “Ruhani” çalınır dedi.

Qəlbimdə ən cılığın ötən sim mənim,
 Ruhumun qidası, “Ruhani”m mənim!
 Çiçəkli baharım, şaxtalı qışım,
 Babamdan balama çatan alqışım.

Ümman da, zərrə də səndə yaşayır!
 Zirvə də, dərə də səndə yaşayır!
 Quzu ləpələrin, şir dalğaların,
 Yandıran Günəşin, donduran qarın,
 Açan tumurcuğun, solan çiçəyin,
 Hər qara tellinin, hər ağbirçəyin
 Mənalı dünyası səndə yaşayır!
 Eşqinin aynası səndə yaşayır!
 Sənin ahəngini dinləyəndə mən,
 Sözü də, təbi də rəvan oluram!
 Bütün qocalardan aqıl, başbilən,
 Bütün cavanlardan cavan oluram!
 Qoymuram yaxına can ağrısını,
 Əzabı ürəkdən qovan oluram!
 Dərd məni arabir üstələyəndə,
 Dərdin ürəyini ovan oluram!
 Nəğməsiz, laylasız, səssiz, sədasız,
 Qaxaca dönürəm, yavan oluram!
 Sənsiz harayıma yetər kim mənim?
 Yetiş köməyimə “Ruhani”m mənim!!!

“YANIQ KƏRƏMİ”

Ovçu ova, qartal dağa bağlanıb,
Çölüm, düzüm, dağım, dərəm olannan.
El tanıyıb Koroğlunu, Fərhadı,
Ulu sevgim, dəli nərəm olannan.

Telli sazdı aşıqların yarağı,
Yar sinəsi yar şeirinin varağı.
Ellər gəzdi bircə eşqin sorağı,
Məryəm – Əsli, Mahmud – Kərəm olannan.

Dağ yeliylə dağlar başı darandı,
Yardan ötrü Beyrək içdi yar andı.
Bu torpağın “Kərəmi”si yarandı,
Ruhda üsyan, könüldə qəm olannan.

Sən elə yandın ki, “Yanıt Kərəmi”,
Ellər yana-yana üstünə gəldi.
Deşəndə qəlbini dünyanın qəmi,
Görən dumanına, tüstünə gəldi.

Məni ki bir belə oda salmısan,
Gərək sərinliyi qardan alım mən.
Gör kimi nə yerdə yada salmısan,
Bu zaman Əslini hardan alım mən?!

Ağrısı hələ də çıxmır canımdan,
Hardasa bir zaman kül olub Kərəm.
Qızarıanda üfük, söküləndə dan,
Alışan odlarda dil olub Kərəm.

Azdımı gözündən gur sellər axan,
Davadan doydumu davalı dünya?!
Təkcə sən deyilsən yandırılıb-yaxan,
Min hava yaradıb havalı dünya!

“Namərddə qaydadı, kəsər basdığın,
Hər kəs hesab çəksin öz arasında”.
Yenə o yangılı tellərə sığın,
Qalanda od ilə köz arasında.

Bağlayıb düyməni, itirib izi,
Nə ocaq yandırır, nə şiş dağlayıb.
Biz sənə neylədik, dağladın bizi,
Səni ki insafsız keşiş dağlayıb?

– Təkcə Keşiş deyil məni yandıran,
Çoxu yara vurub, çoxu yandırır.
Dağıdıb torpağı, bölüb Vətəni,
Qılıncı, nizəsi, oxu yandırır!

Aləmə sığmadı ahı, naləsi,
Dünyanı götürdü harayı, ünü.
Ağrıdan göynədi tellərin səsi,
Babəkin qolları kəsilən günü.

Yandım bir ocağın, bir közün üstə,
Diriykən məzara qoydular məni.
“Ənəlhəq” deyilən bir sözün üstə,
Tutub dabanımdan soydular məni.

Hayıf ki, ayılan çox gec ayıldı,
Özümə od vuran öz sağ əlimdi.
Bir dərdim yaralı Şah İsmayıldı,
Bir dərdim insafsız Sultan Səlimdi!

Qəmimdir qəlbimə yaralar vuran,
Min Kərəm olsa da, bu dərd bəsidir.
Ölümdür həyatı yıxan, uçuran,
Hər günüm bir Gəncə zəlzələsidir!

Mən belə yanmazdım, inan Allaha,
Məni cəllad döyür, yağı yandırır.
Böhtanın kəməndi, hiylənin toru,
Çəkir ürəyimə dağı, yandırır!

Dağılır, seyrəlidir istəkli kəslər,
Batır birdəfəlik doğmaca səslər.
Gəzir bəd əməllər, bayquş nəfəslər,
Solu qarсылayır, sağı yandırır!

Yağlılar kəsilmir elimdən mənim,
Od qopur bəməimdən, zilimdən mənim.
Ağrı azalarımı telimdən mənim,
Zəhər sızıldadır, ağı yandırır!

Bütün zamanların dərdi, qəmiyəm,
Sızlayan yarayam, axan qanam mən.
Oğlunu itirmiş Qəmərbanıyam,
Üzülən nəfəsəm, çıxan canam mən!

Oğul yox, şad günü gətirən ola,
Gəlin yox, nazımı götürən ola,
Nəvə yox, əmrimi bitirən ola,
Yurdu sona çatmış bir insanam mən!

Ömrümün çoxunu ağlar görmüşəm,
Zülümlü, zillətli çağlar görmüşəm.
Həsərdən sinəmdə dağlar görmüşəm,
Qapısı bağlanmış Ziyad xanam mən!

Canlı heykəliyəm alovun, odun,
Ahım bir gözəlin taxtına düşdü.
Məni dilləndirmək Dədə Qorqudun,
Yandırmaq Kərəmin bəxtinə düşdü!

Canımda gördüyün bu zoqqultular,
Kədərdən pay olub, ələmdən keçib.
Tale çiçək üstə ələyəndə qar,
Yanğı ciyərimə Kərəmdən keçib.

Hər ölüm görəndə ürəyim yanır,
Qarışır səsimə ahlər, amanlar.
Kərəm torpağından güllər boylanır,
Keşiş məzarından qaratıkanlar!

Axı, nəyə görə budağın üstə,
Həm qızılgül olur, həm tikan olur?
Bu niyə belədir, dodağın üstə
Sevinc gül açanda, qəm tikan olur?

Dünyanın dərđini çəkdi duyanlar,
Belində zamanın şələsi yandı!
Əridi, töküldü, əsdi, titrədi,
Yananda, həmişə beləsi yandı!

Ağardı ahından dağların başı,
Dındirdi naləsi torpağı, daşı.
Axdı sinəsinə Əslinin yaşı,
Qara gözlərinin giləsi yandı!

Meydanı gen oldu həsrətin, qəmin,
Ömrü gödək oldu söhbətin, dəmin,
Özü yad ellərdə yanan Kərəmin,
Ərzurum dağında Lələsi yandı!

Sən niyə yanırdın, ay yazıq Lələ,
Xanın bir əmrini yandırdı səni?
Daşındı çiyində qəm şələ-şələ,
Kərəmin ömrümü yandırdı səni?

Kimlər şirinləşib qəlbinə girdi,
Kimlər ürəyinə dəydi həyatda?
Kərəm Əsli deyib çöllər gəzirdi,
Bəs sənin istəyin nəydi həyatda?!

Bələdəm, bələdəm etibarına,
Nə xanlıq istədin, nə də şahlığı.
Biryolluq göz yumub dünya varına,
Sən bayraq eylədin xeyirxahlığı!

Bu qoca dünyaya sən ömrün boyu,
Yaxşılıq toxumu səpmək istədin.
Dedin, qoy çalınısın Əslinin toyu,
Kərəmin alnından öpmək istədin.

Başına qar yağdı, dolu töküldü,
İnamın yolunda dönməz ər oldun.
Dözümün önündə dizim büküldü,
Sən mənim gözümdə peyğəmbər oldun!

Gəzir yer üzünü belədən-belə,
Güvənir rütbəyə, güvənir çinə.
Çoxu yüz yaşına çatsa da, Lələ,
Ucalmır Lələlik mərtəbəsinə!

Aldı Lələ nə dedi:

Yandı, ocağına tapındı ellər,
Yanmasa, minlərdən biriymiş Kərəm!
Belə alışmasa kim nə bilərdi,
Ölüymüş, yoxsa ki, diriymiş Kərəm!

Bu qədər yar deyib gəzmək olarmı?
Bu qədər ürəyi üzmək olarmı?

Bu qədər hicrana dözmək olarmı?
Dözümün pələngi, şiriymiş Kərəm!

Kül oldu, sovruldu göyə düymələr,
Od vurdu kamana, neyə düymələr,
Niyə açılmadı, niyə, düymələr?
Eşqin möcüzəsi, sirriymiş Kərəm!

Saznan havalandı, telnən oynadı,
Bəmnən ağırlaşdı, zilnən oynadı,
Zəlimxan, ocaqnan, külnən oynadı,
Sevginin Məkkəsi, piriymiş Kərəm!

“BORÇALI DÜBEYTI”

Aşiq Əmrah, çal “Borçalı dübeyti”ni,
Qarış-qarış Borçalını gəzim gəlim.
Öpüm yenə misraların hər beytini,
Tərən kimi dağ başından süzüm gəlim!

Ürəklə çal, işıq gəlsin gözlərimə,
Nur ələnsin yollarıma, izlərimə,
Yüz pəhləvan gücü yığım dizlərimə,
Hünərimlə düşməni bağrı əzim gəlim!

Söhbət eylə quzeylərdə yatan qarla,
Həvəsə gəl güneyləri tutan barla,
Bülbül kimi səs-səsə ver Kamandarla,
Tərən kimi dağ başından süzüm gəlim!

Bəlkə elə bu havayla qanad açıb,
Faxralıda pərvazlanan şair Nəbi.
İllər boyu məclislərə şölə saçıb,
Xoş söhbəti, ötkün sözü, daşqın təbi.

Hər xal təzə qüvvət verir, ilham verir,
 Xəyal yenə qanadlanıb dağlar aşır.
 Elə bil ki, aran dağa salam verir,
 Qarayazı Başkeçidlə qucaqlaşır!

Aşiq çaldı, nələr duydum mən bu səsdə,
 Şöhrət oldu çəmən gülə, dağ bulağa.
 Aman tapıb özüm gedə bilməsəm də,
 Fikrim getdi, sözüm getdi Ağbulağa!

Kəpənəkçi isti yuvam, doğma kəndim,
 Doğmaları, əzizləri xatırladım.
 Saflığını çox eşitdim, çox öyrəndim,
 Dəryaları, dənizləri xatırladım.

Burulğanlı, boğanaqlı, qasırğalı,
 Hava dindi, nələr, nələr yada düşdü.
 Aman Allah, dərd naxışlı, qəm sığalı,
 Şirin, acı xatirələr yada düşdü:

Bu eldə bir aşiq olub,
 Ellərə yaraşiq olub.
 Dərdi-qəmi dalğa-dalğa,
 Sevinci bir qaşiq olub.

Eşitmişdim babalardan,
 Ləqəbi Sərdəroğluymuş.
 Məclislərdə meydan açan,
 Ərdən olan ər oğluymuş.

Danışanda nəfəsi gül,
 Oxuyanda həvəsi gül,
 Hər sözünün töhfəsi gül,
 Təbiətin tər oğluymuş.

Bir qarışıq sevinci də
Ocağından küskün oldu.
Qapısını açdı bəla,
Öz yurdundan sürgün oldu.

Təzənə yox, göz yaşıyla
Aşiq çaldı “Dübeyti”ni.
Bu nə gündü, nə dövrəndi?
Dəhşət aldı “Dübeyti”ni.

Dağ-dağ oldu yenə sinə,
Mətləbini elə dedi.
Sazı sıxdı sinəsinə,
Son sözünü belə dedi:

– Daha gəlin halallaşaq,
Yana-yana mən gedirəm.
Heç bilmirəm hansı yola,
Hansı yana mən gedirəm.

Sənə çatmaz səsim, ünüm,
Salamat qal, elim, günüm,
Güman yoxdu geri dönüm,
Düşdüm qana, mən gedirəm.

Zəhər içdim yad əlindən,
Çıxmadım fəryad əlindən,
Kəmfürsətin dad əlindən,
Gəldim cana, mən gedirəm.

Öldümü, qaldımı, bilən olmadı,
Həsərət buza döndü, əriməz oldu.
Gedən çox olsa da, gələn olmadı,
Sevincin karvanı yeriməz oldu.

İndi duydum mən, bu hava –
 Bir az dərddi, bir az dəva.
 Dağılan yurd, uçan yuva,
 Qərrib, qürbət havasıdır.

Səsi qalxar zilə doğru,
 Pərdə-pərdə yanar bağı.
 Bir az nisgil, bir az ağrı,
 Bir az həsrət havasıdır.

Bənd uçuran selləri var,
 Alov tökən dilləri var,
 Borçalıtək elləri var,
 Elin şöhrət havasıdır!!!

“DİLQƏMİ”

Hansı dağdı zirvəsini qar alan?
 Hansı düzdü çiçəkləri saralan?
 Kimdi gedib özgəsinə yar olan?
 Könüllərin sitəmini bir də çal!
 Aşıq dostum, “Dilqəmi”ni bir də çal!

Gözlər dolub, kirpiklərə nəm düşüb,
 Ortalığa həsrət çöküb, qəm düşüb,
 Yaxşı yerdə əlimizə çəm düşüb,
 Yəhya bəyin ələmini bir də çal!
 Aşıq dostum, “Dilqəmi”ni bir də çal!

Yaz kövrələr, payız ağlar, qış mələr,
 Bu möhnətə dağ inildər, daş mələr,
 Gözsüz qaldı qaynar gözlü çeşmələr,
 Nakam eşqin ələmini bir də çal!
 Aşıq dostum, “Dilqəmi”ni bir də çal!

Bundan artıq haray olmaz, ün olmaz,
 Bundan ağır ömür olmaz, gün olmaz,
 İnsafsızda insaf olmaz, din olmaz,
 El dərdini, el qəmini bir də çal!
 Aşıq dostum, "Dilqəmi"ni bir də çal!

Gözü nurdan, dizi heydən ayrılıb,
 Bəxti yatıb, günü göydən ayrılıb,
 Dostu xanım Yəhya bəydən ayrılıb,
 Fələk kəsib kərəmini, bir də çal!
 Aşıq dostum, "Dilqəmi"ni bir də çal!

Bəy olasan, bəyliyəndən enəsən,
 Atıb gedə can dediyin yar səni.
 El içində başın ola aşağı,
 Xəcil edə qeyrət səni, ar səni.

Fikir, xəyal dumanlara bürünə,
 Gün yerinə qara bulud görünə,
 Tərlən eşqin ilan kimi sürünə,
 Addımbaşını döyə boran, qar səni.

Gözdə hər gün nisgil ola, yaş ola,
 Qəmin arta, hər qəmlərdən baş ola.
 Yarın dönə, duyğuları daş ola,
 Eşitməyə qulaqları kar səni.

Könül ağlar belə gündə,
 Yanaqları nəm olarsan.
 Allah kimi hökm eyləsən,
 Yenə bəxti kəm olarsan.

Dada çatıb həya qalmaz,
 Könül yıxan könül almaz.
 Sən deyəni sazın çalmaz,
 Zildən enib bəm olarsan.

Qanadlanıb yayılmazsan,
 Toyda, yasda sayılmazsan.
 Bihuş qalıb ayılmazsan,
 Dərd əlindən dəm olarsan.

Seçəmməzsən yeri göydən,
 Canın, ruhun düşər heydən,
 Əsər qalmaz Yəhya bəydən,
 Dəyişib Dilqəm olarsan.

“Dilqəmi” dillənir, Dilqəm eşqinə,
 Təzənə sustalır, tel yazıqlaşır.
 Saz elə kövrəlir, elə yalvarır,
 Barmaq fağırlaşır, əl yazıqlaşır.

Yanır taleyinə bir bəxti kəmin,
 Xallar xal-xal olur, güllər ağlayır.
 Əlləri yaraya çatmır məlhəmin,
 Pərdələr dil deyir, tellər ağlayır.

Saz necə bağlanıb insan qəminə,
 Eşidən sarsılır, çalan zarıyır,
 Yəhya bəy çəkilib öz aləminə,
 Təklidən qocalır, eşqi qarıyır.

Düşünür, daşınır bu taleyi kəm,
 Arzusu, istəyi heç gəlmir yola.
 “Bu dünyada yarı görməyən Dilqəm,
 Barı, o dünyada görüşərmola!”

Gözünə tor düşür, saçlarına dən,
 Hər sözdən ürəyi qanlar ağlayır.
 Torpağın üstündə sevinc görməyən,
 Torpağın altına ümid bağlayır.

Sevgisi olsa da şirindən şirin,
Vədəsiz ayrılıq qəlbini sıxıb.
Sevilən şairin, sevən şairin,
Evini həmişə gözəllər yıxıb.

“Dilqəmi” dillənir yaşlı, yaralı,
Dalıram xalların şəriyyətinə,
Sevən sevdiyindən düşür aralı,
Salır arzuları bərkə, çətinə.

“Dilqəmi” dillənir, dinləyən mənəm,
Çalanın yadına görən kim gəlir?
Bu həsrət içində inləyən mənəm,
Yadıma dumanlı tarixim gəlir.

Könül, gah ağlayır, gah ağladırısan,
Axır göz yaşından Araza damla.
Həsrətin əlində üzulsə də can,
Danışmaq istəmir Araz adamla.

İnləyən kamandı, ağlayan sazdı,
Çöpü də ikiyə bölmərəm daha.
Mənə görüş verin, azadlıq azdı,
Görüşsəm, ayrılmaq bilmərəm daha!

“Dilqəmi” susarmı belə bir anda,
Dilqəm talelidir bu xalqın özü.
Qardaş o yandadır, bacı bu yanda,
Çoxdandır yollara dikilib gözü!

Qızdırıb arzumun yurd-yuvasını,
Görüşə, şadlığa can atmalıyam.
Çoxdan yaradıblar qəm havasını,
Mən sevinc havası yaratmalıyam!

“MİSRİ”

Sən ocaqdan, alovdan,
Qılıncımdan yarandın.
İldırımından od aldın,
Qığılcımdan yarandın.
Şax yerişim, düz sözüm,
Sərt baxışım sən oldun!
Yadellilər başına
Od yağışım sən oldun!
Döndün Misri qılınca,
Dağ doğradın, daş kəsdin.
Düşmənimə dağ çəkib,
Boyun üzdün, baş kəsdin.
Kəsərin olmasaydı,
Kəsərdilər başımı!
Daş üstə qoymazdılar
Mənim bircə daşımı!
Bu xalqı boğmaq üçün
Nə qədər hücum oldu.
Hər gün sənin kəsərin
Qeyrətim, gücüm oldu.
Vaxt vardı ki, həyatda,
Torpaq döşəyim idi,
Qaya balıncım mənim.
Ağır günlər gələndə,
Bu torpağın eşqini
Qoruyan da sən oldun,
Yaşadan da sən oldun,
Misri qılıncım mənim!
Vaxt olub ki, yurdumuz,
Qıyma-qıyma doğranıb,
Xıncım-xıncım olubdu.
Yenə məni yaşadan
Öz səsım, öz nəfəsım,
Öz qılıncım olubdu.

Bir yerdə öldürüblər,
Min yerdə dirilmişəm.
Ox kimi atılmışam,
Yay kimi gərilmişəm.
Ümid yerim olmusan,
Misri qılıncım mənim!
Sən bəxtimə düşəli,
Yoxdu qaxıncım mənim!
Misri qılıncım mənim!
“Misri” mənim nəyimdir?
Özümə sığmazlığım,
Döyüşüm, mübarizəm!
Bu dünyaya alovlu
Bir həvəslə gəlməyim,
Ər kimi yaşamağım,
Kişi kimi ölməyim!
“Misri” çalınmasaydı,
Beşiyimin yanında,
Tamam itib-batardım
“Çaldıran” savaşında!
“Misri” mənim nəyimdir?
Kamalda bitkinliyim,
Sınaqlarda dözümüm,
Döyüşdə yetkinliyim!
Mən onu çala-çala,
Qeyrətimi qorudum,
Mərdliyimi yaşatdım!
İnadımı qorudum,
Sərtliyimi yaşatdım!
Qovğa düşdü çox zaman,
Xalqımın qismətinə.
Qoymadım ləkə düşə,
Anamın qeyrətinə,
Bacımın ismətinə!
Deyirlər hərdən mənə:

“Bu qədər ki, vuruldun
 Bu xallara, güllərə,
 Bu saz sənə nə verdi?”
 Başım uca, üzüm ağ,
 Bu saz mənim xalqıma
 Qələbə bağışladı,
 Sevinc, təntənə verdi!
 “Misri” çalınmasaydı,
 Körpələrin yanında,
 Qeyrət gur çaylar kimi,
 Çağlamazdı qanında!
 Koroğlu deyildimi,
 41-45 arası,
 Gərayım, Həzim mənim?!
 Mehdi – Şahdağım oldu,
 Qafur – Kəpəzim mənim!
 Cəbhədən gəlmirdimi,
 Aşiq Əsədin səsi?
 “Misri”nin bir xalıydı
 Hər igidin zərbəsi!
 Bakıdan başlanan yol
 Çatdı, Berlinə çatdı!
 “Misri”mizin nəfəsi
 Bir milləti, xalqı yox,
 Bu dünyanı yaşatdı!

Qüvvət olub qolumda, işıq olub gözümdə,
 Ürəyimdə ölməyən əsəri var “Misri”nin!
 Zülmətlərin içində şəfəqləri solmayan,
 Günəşi tutulmayan səhəri var “Misri”nin!

Qoca dünya nə qədər igid görüb, ər görüb,
 Gözlərimiz həyatda xeyir görüb, şər görüb,
 Döyüş meydanlarında gücümü bəşər görüb,
 Mənə toxunan olsa, xəteri var “Misri”nin!

Harda qovğa başlanar, harda çalhaçal düşər,
Qorxaq aşar yəhərdən, qulaq batar, lal düşər,
Birliyimdən düşmənin ürəyinə xal düşər,
Aynalısı, Nəbisi, Həcəri var “Misri”nin!

Hücumdadır hər zaman, nə dincələr, nə yatar,
Vaxtında dillənməsə, inam sönər, ad batar.
Ən uzaq mənzillərə səsi birinci çatar,
Havalar yarışında nəməri var “Misri”nin.

Tuş gəlsə də qəmlərə, çılğın oldu, şən oldu,
Şan-şöhrəti ən uca zirvələrə tən oldu,
Qazandığı qələbə, tanrısı Vətən oldu,
Xalqın hər istəyindən xəbəri var “Misri”nin!

Dağılmaz torpağımın nə bəndi, nə bərəsi,
Hansı havanı çalsam, bir qoşundu hərəsi,
Adıyla qoşalaşdı Koroğlunun nərəsi,
Misri qılıncım kimi kəsəri var “Misri”nin!!!

“MÜXƏMMƏS”

Bu gün ellər bayramıdır,
Cümlə aşıqlar oxusun.
Qorxmasın, çəkinməsin,
Nə qüdrəti var, oxusun.

Nəğməsinə, avazını
Çəksin eldə car, oxusun.
Çiçəklənsin sənət bağı,
Bağban gülsün, bar oxusun.
Can versin, ölməz eyləsin,
Gündə bir dastanı sazım!

Salam olsun el ruhunu
 Bir saz kimi çalanlara.
 Salam olsun bu dünyada
 Dünya qədər qalanlara.
 Salam olsun Yunis Əmrə
 Hikmətiylə dolanlara.
 Diz çökürəm dəryaların
 Son qatına dalanlara.
 Dönə-dönə xatırlasın
 Qaracaoğlanı sazım!

El içində gör nə qədər
 Xəstə Qasım “xəstə”si var.
 Qul Abbasa qulam, – deyən,
 Pərvanələr dəstəsi var.
 Yaylaqların yaddaşında
 Aşıq Alı bəstəsi var.
 Hər aşığın öz havası,
 Laylası, şikəstəsi var.
 Qurbanidi, Ələsgərdi
 Məclislərin canı sazım!

Bu sənətin şöhrətidir
 Dədə Şəmşir ləyaqəti.
 Hər ürəkdə sözü qaldı,
 Hər sinədə min sərvəti.
 Nəvələrə qanad verdi
 Babaların əmanəti.
 Zaman-zaman ellər gəzər
 Vurğun – Şəmşir həqiqəti.
 Ağsaqqallar dünyasına,
 Çağırar insanı sazım!

Sehirlənsin Aşıq Əmrah,
 Axşamları dan eyləsin.

Hər keçiddə, döndərmədə
 Təzə bir nişan eyləsin.
 Hər havanın hikmətini
 Bir şirin dastan eyləsin.
 Öz müqəddəs sənətini
 Xalqa şərəf, şan eyləsin.
 Ər kişilər sinəsində
 Dolansın dünyanı sazım!

Saraçlı Hüseyin sözünü
 Kəlməbaşı dönsün bala.
 Gah güldürsün, gah ağlatsın,
 Məclis düşsün haldan-hala.
 Yada gəlsin əslim, zatım,
 Dalsın könül xoş xəyala.
 Ozan olsun, dədələşsin
 Telli sazı çala-çala.
 Könüllərdən ayrılmasın,
 Eyləsin dövranı sazım!

Aşıq Kamandar oxusa,
 Bülbüllər kəsər səsini.
 “Göydə gedən beş durnalar”
 Dayandırar dəstəsini.
 Eşqi ayağa qaldırar
 Aylar, illər xəstəsini.
 Könlü dustaq olan varsa,
 Parçalayar qəfəsini.
 Gül açılısın xallarında,
 Görməsin xəzanı sazım!

Azaflı girsə meydana,
 Baxışından nur tökülər.
 Gözlərindən od, qığılıcım,
 Dodağından dürr tökülər.

Sinəsindən məclislərə
Araz axar, Kür tökülər.
Coşub-daşar söz bulağı,
Sısqa gəlməz, gur tökülər.
İstəsə göydən endirər
Alıcı tərlanı sazım!

Alov dili, od nəfəsi
Desin min bir hekayəti.
Coşdursun Aşiq İmranı
Koroğluya məhəbbəti.
Özü versin ustad kimi,
Nəğmələrə tərəvəti.
Qopsun yenə başımızda
Havaların qiyaməti.
Mənəm deməyə haqqı var,
Qoy alsın meydanı sazım!

Möcüzədir Ədalətin
Hər naxışı, hər ilməsi.
Möcüzədir duyğuların
Tez-tez ölüb dirilməsi.
Tamaşadır gur saçların
Pərdə üstə sərilməsi.
Qəzəblənmiş çaya bənzər
Kök simlərin gərilməsi.
Aşiq yenə gəlsin coşa,
Başlasın tufanı sazım!

Aşiq Əkbər havalanır,
Dərman olur dərdə səsi.
Elə qalxır zilə doğru,
Çatdırammır pərdə səsi.
Ölməzliklə qucaqlaşır,
Cəh-cəhinə qurban olum,

Tanrı verir mərdə səsi.
Danış, bir də heyran eylə,
Min dəfə heyranı, sazım!

Keçmişini xatırlasın,
Sabahını ansın yenə.
İncə-incə mətləbləri,
Kəlmə-kəlmə qansın yenə.
Düxsün Kərəm atəşinə,
Yan desələr, yansın yenə.
Hər nəfəsdən bir od alsın,
Qoy ömrü uzansın yenə.
Özünə sirdaş eyləsin
Şair Zəlimxanı sazım!

SON SÖZ

Sənsiz mənim bir məclisim,
bir şənliyim olarmı heç?
Adın ilə öyünməsə,
sinəm belə dolarmı heç?
Qorqud dədəm, Ozan babam!
İlk sözüümü sənə dedim,
son sözüüm də sənə bağlı,
Keçmişim də, sabahım da
mən özüm də sənə bağlı.
Bağlılıqda bağ sözü var,
solmaz onun çiçəkləri,
Yaşadırsan zaman-zaman
ən müqəddəs diləkləri!
Səndən sonra min il keçdi,
Sən yaşadın!
Məndən sonra min il keçər,
Sən yaşarsan!

Taleyimə bir yaraşlıq,
tariximə bir vüqarsan!
Vüqarını ana sazın
təllərinə bağışladın.
Nəfəsini candan əziz
ellərinə bağışladın.
Duysun dedin bu sənəti
oğlum mənim, qızım mənim.
Bu gərdişin axarında
qoy susmasın sazım mənim.
Saz susanda, onda gərək
zərif xallı tellər susa!
Tel susanda, onda gərək
nəğmə deyən dillər susa!
Dil susanda, onda gərək
şeir canlı ellər susa!
Yox-yox! Sazın tellərində
nə susmaq var, nə lallıq var!
Hər pərdənin ahəngində
bir ölümsüz halallıq var!!!

Axıt çaylarını simlərin üstə,
Yağdır sevincini qəmlərin üstə,
Dəm gətir bu şirin dəmlərin üstə,
Duyğusuz ürəkdə nə bahar, nə yaz,
Yaxşı ki, sən varsan, ay sədəfli saz!

Qalxıb şəhər könlüm, meyli kəndədi,
Xəyalım yaylaqda, göy çəməndədi.
Özüm Göyçədə yox, Göyçə məndədi,
Hər yanı gəzməyə ömür də çatmaz,
Yaxşı ki, sən varsan, ay sədəfli saz!

Əfsanə saymasın ötən həsrəti,
Tapmaq çətin olur itən həsrəti,

Qərib könüldəki Vətən həsrəti,
Yazılsa dəftərə, kitaba sığmaz,
Yaxşı ki, sən varsan, ay sədəfli saz!

Səni Koroğlutək ər Nigar bilər,
Qədir-qiymətini hər nigar bilər,
Valeh nə deməkdir, Zərnigar bilər!
Oduunu görəndə çəkilər ayaz,
Yaxşı ki, sən varsan, ay sədəfli saz!

Axıb dərələrdə sellənə bilməz,
Süzülüb, durulub lillənə bilməz,
Bir kəlmə söz deyib dillənə bilməz,
Quruyar yanında ilhamı dayaz,
Yaxşı ki, sən varsan, ay sədəfli saz!

YUNUS ƏMRƏ DASTANI

Nəsə ürəyimə danmışdı. Sümüyümə düşən, könlümə yatan bir müqəddəs duyğu mənə rahatlıq vermirdi. Kimisə axtarırdım, nəyisə gəzirdim. Heç özüm də bil-mirdim kimi axtarıram, nəyi gəzirəm. Günlərin birində mənə elə gəldi ki, qeybdən qulağıma səsələr gəldi. “Axtardığın Xorasan dərvişi, ozanlar ozanı Yunus Əmrədir, gəzdiiyən onun haqqa qovuşan nəfəsidir, axtar, tap, qovuş o dərgaha”, – dedilər! O gündən bu səslərin sorağına düşdüm. Türkün yazılı tarixi kimi səsə hopan, sözə çökən, yaddaşa yazılan Yunus Əmrə dərgahına doğru yol gedən bir yolçuya döndüm. Yunus nəğməsini oxumağa başladım.

Yunus baba, dərgahına, yoluna,
Bu dillərə xidmət üçün gəlmişəm.
Yeddi yüz il yer üzünə nur səpən,
Yaratdığı sərvət üçün gəlmişəm!
Ağac olub dost elində bitməyə,
Bülbül olub yar bağında ötməyə,
Ölməzliyin sirlərinə yetməyə,
Haqdan enən şərbət üçün gəlmişəm!
Zaman-zaman rəngi solmaz gül oldun,
Bir millətin ağzındakı dil oldun.
Sən ki qırx il bir məsləkə qul oldun,
O qulluğa hörmət üçün gəlmişəm!

Sınaqlardan çıxmaq üçün ürək ver,
Hacı Bəktəş buğdasından çörək ver,
Söz bağından bircə dəstə çiçək ver,
Allah deyib, qismət üçün gəlmişəm!

Tarixlərin dumanında azıram,
Haqq yolunda hər əzaba hazıram.
Babam, sənin dastanını yazıram,
Məclisinə söhbət üçün gəlmişəm.
Tanrı səni xəlq eylədi,
Uzaq yollar yormağ üçün.
Ömrü boyu yol yeridin,
Dərgahlara varmaq üçün.

Səpən səpmiş, əkən əkmiş,
Kim nə bilir kim nə çəkmiş.
Dağlar boyda güc gərəkmiş,
Bir qayanı yarmağ üçün.

Dost dostuna tən olmalı,
Tən olmasa, gen olmalı.
Səndən yazan sən olmalı,
Səni səndən sormağ üçün.

Səndən yazan sən olmalı,
Burası müşküldü, babam.
Ocaq olan dahilərdir,
Yerdə qalan küldü, babam!

Axtarmaq var, aramaq var,
Yaratmaq var, yaramaq var.
Toxumaq var, daramaq var,
Söz ipəkdi, tülkü, babam!

Mən içində neçə mən var,
Can içində neçə can var,
Hər şeirində gülüstan var,
Söz çiçəkdi, güldü, babam!

Yaxşı nəğmə, yaxşı şeir,
Uca dərğahnan danışar,
Enər qulun ayağına,
Ucalar, şahnan danışar.

Gözündən yaş dama-dama,
Haqq yolunda dönər şama.
Qoşulub gedər axşama,
Gələn sabahnan danışar.

İtib-batmaz duman-çəndə,
Yaşar səndə, itər məndə.
Yerdə dostu olan bəndə,
Göydə Allahnan danışar!

Göylərdən bir səs endi,
Usta tərən, usta göz.
Axtarma özgələrdə,
Yunusu Yunusda göz!

Meyli məhəbbətdədi,
Qəlbi ziyarətdədi,
Hər gün hərəkətdədi,
Toyda axtar, yasda göz,
Yunusu Yunusda göz!
Çıxdım, babam, səndə səni gəzməyə,
Ömrün təzə xam yolları göründü.
Dərin-dərin dərk edəndə dünyanı,
Hər tərəfdə qəm yolları göründü.

Ciyər qanım daşdan-daşa çiləndi,
Ömrüm haqqın ələyində ələndi.
Tozlu yollar göz yaşımın bələndi,
Dərvişlərin nəm yolları göründü.

Sənsən eşqi könüllərə həkk edən,
Başa varmaz bu qüdrətə şəkk edən.
Qulağıma səsin gəldi Məkkədən,
Bağdad, Hələb, Şam yolları göründü.

Gözlərimi yumanda,
Duşumda gördüm səni.
Gözlərimi açanda,
Tuşumda gördüm səni.

Eşqə düşən yaşımda,
Eşqə döndün başımda.
Ağlımda, yaddaşımda,
Huşumda gördüm səni.

Musa ilə Turdasan,
Məhəmmədlə nurdasan.
Deyən kimi, hardasan?
Qarşımda gördüm səni.
Səni gördüm – dili xeyir-dualı,
Səni gördüm – qədəmləri sayalı.
Səni gördüm – əli dəmir əsalı,
Səni gördüm – ərənlərin misalı.
Səni gördüm – həqiqətin aşığı,
Səni gördüm – Mövlananın aşığı.
Səni gördüm – ucaların ucası,
Səni gördüm – qoca Şərqin qocası.
Səni gördüm – Xorasanın dərvişi,
Səni gördüm – görə bilməz hər kişi.

Yunus deyən kimsənin,
Dili təmiz olmalı!
İçi saf, ayna kimi,
Çölü təmiz olmalı!
Yunus gəzən kimsənin,

Əqidəsi, inamı,
 Yolu təmiz olmalı!
 Bu axtarış, bu əzab,
 Onu axtaran kəsə
 Candan əziz olmalı!
 Sevgidən kəm olan kəs,
 Yunusu axtarmasın.
 Ona qovuşan kəsin
 Eşqi dəniz olmalı!

Onu görmək – ömrü boyu
 Bir eşqə qul olmaq imiş.
 Dərya kimi çalxalanıb,
 Dəniz kimi dolmaq imiş.

Qıyıb şirin həyatına,
 Minib əcəlin atına,
 Dəryaların son qatına,
 Gövhər üçün dalmaq imiş.
 Haqq qapısı açmaq üçün,
 Haqdan işıq saçmaq üçün,
 Qafdan Qafa uçmaq üçün,
 Quşdan qanad almaq imiş.

Bu dünyanın hər üzünə,
 Xeyir üzünə, şər üzünə,
 Başdan-başa yer üzünə,
 Nur yolları salmaq imiş!

Tapdım səni, baba dərviş,
 Sən Tapdığın tapan kimi.
 Haqq nurunu varlığıma,
 Səpdin, toxum səpən kimi.

Çatdırdın dərdi dərmana,
 Süzüldün iliyə, qana.

Hopdu nurun qəlbə, cana,
Yağış yerə hopan kimi.

Allah eşqi mənim yarım,
Ruh ağacım, sevgi barım.
Çiçək açdı dodaqlarım,
Əllərindən öpən kimi!

Mənim öpdüyüm əllər
Yuxuma girən əldi.
Könüllər bağçasında
Güllər bitirən əldi.

Elə ki, söküldü dan,
Zəhmətə can verdi, can.
Qırx il odun doğrayan,
Şölə götürən əldi.
Dərvişlər hikmətini,
Ozanlar söhbətini,
Ərənlər himmətini
Bizə yetirən əldi.

Hacı Bəktəş Vəlinin
Əlini sıxan əldi.
Tapdığı qapısında
Sınaqdan çıxan əldi.
Söz verdiyin dillərə,
Güc verdiyin əllərə,
Nur yaydığı ellərə
Bizdən salamlar olsun!
Ey Hacı Bəktəş Vəli!

Duyduğun ürəklərə,
Etdiyin diləklərə,
Sevdiyən mələklərə

Bizdən salamlar olsun,
Ey Hacı Bəktaş Vəli!

Dərgahına, yoluna,
Əcdadına, uluna,
Yunus kimi quluna
Bizdən salamlar olsun,
Ey Hacı Bəktaş Vəli!

Tapdıq Əmrə dünyasını
Yunusa sən nişan verdin.
Ərənlərin mənasını
Yunusa sən nişan verdin.

Dürüst oldu hər cavabı,
Haqq Yunusa açdı qapı.
Şirin olan hər əzabı
Yunusa sən nişan verdin.
Yunusun gücü nədə?
Ərənlərin piri nədə?
Yunusun eşqi nədə?
İlahinin siri nədə?
Yunusun səsi harda?
Dünyanın min yerində!
Yunusun kökü harda –
Dərinlərdən dərinədə!
Yunusun adı nədə?
Nəğmələrin zilində!
Yunusun sözü nədə?
Türkün ölməz dilində!

Özbaşına dinmir Yunus,
Onu ürək dilləndirir.
Yerdə insan danışdırır,
Göydə mələk dilləndirir.

Nur yağdırır nurlu baxış,
Dili sözə vurur naxış.
Əsən külək, yağan yağış,
Çaxan şimşək dilləndirir.

Həqiqətdən keçir yolu,
Gözü toxdu, könlü dolu.
Ətir saçır sağı-solu,
Açan çiçək dilləndirir.

Dağlarla həmnəfəs olur,
Sevgi olur, həvəs olur.
Haqqa tapan bir səs olur,
Onu fələk dilləndirir.
“İki cahən zindan isə,
Gərək mənə bostan ola.
Nə qəm-qüssə günahıma,
Çün inayət dostdan ola.
Varam, mən dosta qul olam,
Hərdəm açılan gül olam.
Ya söyləyəm, bülbül olam,
Durağım gülüstan ola”.

İpəyə bax, tülə bax,
Tül üstündə gülə bax.
Haqdan enən dilə bax,
Bu, məhəbbət dilidir.
Haqqa yaxından yaxın,
Ona ucadan baxın.
Sel kimi axın-axın,
Hünər, qüvvət dilidir.

Gün kimi göydən doğan,
Yerdə zülməti boğan,
Var kimi başdan yağan,
Bar-bərəkət dilidir.

Gözümüzün qarası,
Qəlbimizin parası,
Ayla ulduz arası
Bir məmləkət dilidir!

Türkün bağından qopan,
Türkün qəlbinə hopan,
Haqqı özündə tapan,
Sevgi, heyrət dilidir!

Söz insanın varlığını maddiləşdirib, tarixə çevirən ən inamlı və yeganə sərvətdir. Yunus deyir: “Dilinizin qədrini, sözünüzün qiymətini bilin. Söz insanın varlığındadır, varlıq isə sözdə əks olunur. Bütün canlılar ölür, bütün cansızlar – sözlər isə əbədi qalır”.

Yunus ələkdən keçirdi,
Bir-bir ələdi sözləri.
Yer üzünə yağış kimi,
Səpdi, çilədi sözləri.

Şeyxinin adını verdi,
Dilinin dadını verdi,
Qəlbinin odunu verdi,
Oda bələdi sözləri.

Haqdan enər, haqq dilində danışar,
Yaşadan söz, yaşayan söz, qalan söz.
Ayla Günün vəhdətindən yoğrular,
Şöləsini yer üzünə salan söz.

Duyğuları çiçək kimi bitirər,
Salamını eldən-elə yetirər.
Nəsilləri səcdəsinə gətirər,
Zaman-zaman xalqa səcdə qılan söz.

Varlığında atəş ölür, köz ölür,
Sözdən yoxsul olan kimsə tez ölür.
Hər kim desə söz qocalır, söz ölür,
Yalan sözdü, yalan sözdü, yalan söz.

“Bir sözü söyləmək gərək,
Mələklər də bilməz ola!”

Əziziyəm, vicdan onu,
Sarsıtmaya tufan onu.
Bərkə düşsə, zaman onu,
Yaddaşlardan silməz ola!

Kül etsə eşqin qorunu,
Dünya itirsə nurunu,
İsrafil çalsa surunu,
O söz yenə ölməz ola!

Min illərə sirdaş olan,
O sözü söyləmək gərək.
Bu söz bəndə işi deyil,
Ona haqdan kömək gərək.

Ovsunu əridə daşı,
Axıda gözlərdən yaşsı.
Zəhər ilə bişən aşsı
İştah ilə yemək gərək.

Uluların ulu sözü,
Ucalığın yolu sözü,
Hikmət ilə dolu sözü,
Yunus kimi demək gərək.

Yunus sözü demək üçün yurd dilini bilməlisən!
Bir millətin xilaskarı qurd dilini bilməlisən!
İnsanlığın, adamlığın xoş dilini bilməlisən!

Mələklərlə söhbət üçün quş dilini bilməlisən!
Torpaq ilə həmdərd olub xış dilini bilməlisən!
Dağ dilini, düz dilini, daş dilini bilməlisən!
Gün nə zaman doğa bilər?
Qar nə zaman yağa bilər?
Yaz dilini bilməlisən, qış dilini bilməlisən!
Dönüb oda, dönüb suya,
Təbiəti duya-duya,
Bu aləmin, bu dünyanın
İç dilini bilməlisən, dış dilini bilməlisən!!!

YUNUS DƏRGAHI

Yeri ucadan uca,
Yunus dərgahındayam!
Yaşı tarixdən qoca,
Yunus dərgahındayam!

Oxudum, ozan oldum,
Hər dərdi yazan oldum.
Qaynadım, qazan oldum,
Yunus dərgahındayam!
Yatmışdım, oyanmışam,
Haqq yolunda yanmışam.
Qulluğunda dayanmışam,
Yunus dərgahındayam!

Köz olub qovrulmuşam,
Kül olub sovrulmuşam,
Torpağa çevrilmişəm,
Yunus dərgahındayam!

Qəlbi qırıqlar gördüm,
Könlü sınıqlar gördüm.
Bağrı yanıqlar gördüm,
Yunus dərgahındayam!

MÜBARƏK ÜZÜNÜ GÖRMƏYƏ GƏLDİM

*“Mənəvi mərtəbələrdən hansına yüksəldimsə,
bu türkmən qocası Yunus qarşıma çıxdı”.*

Mövlana

Mən Mövlana deyiləm, sözdən sarayım ola,
Mən Mövlana deyiləm, Tanrıdan payım ola,
Mən Mövlana deyiləm, mələklər tayım ola.
O xəzinə sahibi, mən bir kimsəsiz yazıq,
Nə olar ki, bir dəfə mənim də qarşıma çıx!

Sən ki kimsəsizləri, miskinləri duyansan,
Mərhəmətin böyükdür, məsləhətə uyansan,
Gözlərə, könüllərə, baxışlara hayansan.
Əllərindən od alım, əlimi ürəklə sıx,
Nə olar ki, bir dəfə mənim də qarşıma çıx!

Sıldırım var, sınaq var, uçurum var, dərə var,
Sənə qovuşmaq çətin, nə qədər bənd, bərə var,
Könlümün yüz yerində eşqimə pəncərə var.
Qəlbimin qapıları hər vaxt üzünə açıq,
Nə olar ki, bir dəfə mənim də qarşıma çıx!

Baxmamışam başıma yağın qara, doluya,
Məndən qabaq gəlibdi eşqim Anadoluya,
Ün saldım Sarıköyə, Qaramana, Boluya.
Yırtıldı ayağымda geydiyim dəmir çarıq,
Nə olar ki, bir dəfə mənim də qarşıma çıx!

Salam Əskişəhir eli,
Gəldim Sarıköy eşqinə.
Buludlardan qanad taxdım,
Havalandım göy eşqinə.

Allah deyib qıldım namaz,
Gözümdə nur, ruhumda yaz.
Şirin-şirin oxuyan saz,
Dil-dil ötən ney eşqinə.

Sən gülüstan, mən gül dərən,
Yunus ruhu yol göstərən.
Gəldim neçə igid, ərən,
Neçə-neçə bəy eşqinə.

Bəy dediyim, bəyəndiyim, seçdiyim,
Öyündüyüm, şərəfini öydüyüm,
Məzarına baş endirib, diz çöküb,
Qarşısında qamətimi əydiyim.

Yollar yorub, cığır açıb, iz qoyub,
Hər daşına, kərpicinə göz qoyub,
Türbəsinə, dərgahına üz qoyub,
Məhəbbətlə qarısını döydüyüm.

Kəlməbaşı hikmətini andığım,
Ulu deyib söz sultanı sandığım,
Nəfəsiylə alışdığım, yandıgım,
Eşqi ilə od paltarı geydiyim.

Ulu babam, ulus babam!
Qeyrət babam, namus babam!

Miskin babam, Yunus babam!
Yollar yorub, səni deyib gəlmişəm,
İllər boyu görüşünə can atdım,
Elə bilmə yeni deyib gəlmişəm.
Səni tapan qibləsini taparmış,
O qibləni, yönü deyib gəlmişəm.

Hər könüldə haqq özünə yer tapar,
Baş vuranlar dərinlərdən dürr tapar.
Bu dərgahdan işıq alar, nur alar,
Bu dərgaha gəlib-gedən elçilər.

Ötən saza, yanan neyə bənzədim,
Aya-günə, yerə-göyə bənzədim,
Nəylə ölçüm, səni nəyə bənzədim,
Ölçülməzi ölçə bilməz ölçülər.

Sənin yolun hikmət yolu, sirr yolu,
Ərən yolu, ustad yolu, pir yolu.
Min-min yoldan uca tutdun bir yolu,
Qurbanındı mənim kimi yolçular.

“Sevərəm səni can ilə,
Qul olmuşam fərman ilə.
And içirəm Quran ilə,
Səndən üzüm döndərmərəm!”

Kəsmişdi aranı siyasət, yalan,
Sözün az qonurdu dodağımıza.
Zaman eşidəni kar eyləmişdi,
Səsin az gəlirdi qulağımıza!

Elə silkələdi tufanlar bizi,
Dağ uçdu, daş yandı, qaya sızladı.
Halal mayamıza haram qatdılar,
Toxum çürüyəndə maya sızladı.

Allah götürərmi, eyni millət ol,
Sən latında oxu, mənsə kirildə.
Elə öldürüblər, biz dirilmərik,
İsrafil sur çalsa, bəlkə, dirildə.

Əhməd Yəsəviyə, Hacı Bəktəşə,
Kaşğarlı Mahmuda qəsd eylədilər.
Bizi özümüzə düşmən saydılar,
Bizə düşmənləri “dost” eylədilər.

Məscid dağıtdılar, türbə sökdülər,
Şeyxim güllələndi, dinim danıldı.
Allahlıq eşqinə düşdü bəndələr,
Haqqı tanıyanlar haqqı yanıldı.
Sudan saflıq gedib, oddan bərəkət,
Odumuz, suyumuz nə kökə düşdü.
Hanı Ərtoğrullar, Osman Qazilər,
Kökümüz, soyumuz nə kökə düşdü.
Laydivar oğullar görünmür gözə,
Qısıldı boyumuz, nə kökə düşdü.

Zorla özgülərə yamaq eyləyib,
Bizi özümüzdən ayırmışdılar.
Sözü dilimizin ucunda qoyub,
Dili sözü müzdən ayırmışdılar.
Qaş bir yana düşüb, göz də bir yana,
Qaşı gözümüzdən ayırmışdılar.
Hünəri hər şeyə çatan milləti,
Düşmən parçaladı, heç nəyə saydı.
Heç sənə deməzdim bu xəbərləri,
Xalqın ürəyini ağrıtmısaydı!

Füzuli Bağdadda səksəkəlidi,
Bir canın içində neçə can yatır.
Nəsimi Hələbdən Şirvana baxır,
Ələsgər Göyçədə nigaran yatır!

Tanrı fürsət verdi səni görməyə,
Yay kimi gərilib gəlmişəm, ustad!

Doludu ürəyim qəmlə, kədərlə,
Torpağa sərilib gəlmişəm, ustad!
Səsin qulağıma çatdı, sevindim,
Ölmüşdüm, dirilib gəlmişəm, ustad!
Mən körpə nəfəsi, sən ana qoynu,
Gəlmişəm uşaqtək əzizlənməyə.
Xeyli gecikmişəm, keç günahımdan,
Gəlmişəm durulub təmizlənməyə.
Böyüklər yanında böyüyür insan,
Damlayam, gəlmişəm dənizlənməyə!

Üstünü almasaq, xalq əldən gedir,
Bir günə, həftəyə, bir aya kimi.
Gətir halallığı Allah eşqinə,
Xalqın damarına vur maya kimi!

Qanı zəhərlənib bəşəriyyətin,
İnsanın qanını dəyişməliyik,
Zamanın əlindən alıb hökmünü,
Vaxtını, anını dəyişməliyik.

Mayalar təzədən tutulmalıdı,
Xəmrələr təzədən yoğrulmalıdı.
Ölmüş əqidələr, itmiş inamlar
Haqqın əlləriylə doğrulmalıdı.

Qəribim, dərvişim, şeyxim, ozanım,
Tale göstərənim, tale yazanım!
Sənin dərgahından halallıq alıb,
Bütün mayasızlar mayalanmasa,
Dərindən dərk edib mərhəmətini,
Bütün həyasızlar həyalanmasa,
Qəlbinin gözünü açıb dünyaya,
Bütün ziyasızlar ziyalanmasa,
Onda günahımız ağırdı, demək.

İnsanı Allaha qovuşdurmasa,
Allahın özü də fağırdı, demək!

Ustadım, ozanım, aşığım mənim,
Nurum, məhəbbətim, işiğim mənim,
Mübarək üzünü görməyə gəldim.
Ziyarət yerinə, qəbir daşına,
Qəlbimin odunu verməyə gəldim.
Hikmət ağacının meyvələrindən,
Ürəklə, iştahla dərməyə gəldim.
Sənəmi yandıran ağır dərdləri,
Qəlbimi göynədən çox namərdləri,
Dərd kimi sənənlə bölməyə gəldim.
Qonşu olmaq üçün ölümsüzlüyə,
Sənənin dərgahında ölməyə gəldim!

Sənənin dərgahında ölmək şərəfdi,
Tanrını insana endirən ustad!
İnsanı ucaldıb, tanrılaşdırıb,
Mələklər dilində dindirən ustad!
Sənənin dərgahında Peyğəmbər nuru,
Sənənin dərgahında Tanrı qüruru,
Sənənin dərgahında uşaq saflığı,
Sənənin dərgahında su şəffaflığı,
Bura ər yeridi, ərən yeridi,
İnsanın Allahı görənlər yeridi.
Allah qüdrətini, insan qəlbini
Dərin qatlarına enənlər görür.
Yuyub günahını göz yaşlarıyla,
Həqiqət yoluna dönənlər görür.
Heç kəs unutməsən aqibətini,
Bu dərgah hamıyla haqq-hesab çəkir.

Heç kəs unutməsən axirətini,
Kim cənnət qazanır, kim əzab çəkir,

Heç kəs deməsin ki, boş əfsanədir,
Mizan tərəzisi qurulan deyil.
Heç kəs deməsin ki, kimdi soruşan,
Suallar, sorğular sorulan deyil.
İman gətirməsə həqiqətlərə,
İman gətirməsə təriqətlərə,
Tamahın gözünə sıxıb gülləni,
Nəfsi tapdalayıb keçə bilməsə,
Oğrunu doğrudan, pisi yaxşıdan,
İblisi mələkdən seçə bilməsə,
Yaxşını yamandan ayırammasa,
Yalana, böhtana, insafsızlığa
İnsaf qılıncını sıyırammasa,
Cahilin hökmünü işə keçirsə,
Arifi ayaqlar altına atıb,
Qanmazı qaldırıb başa keçirsə,
Halallıq yenidən aşıb-daşmasa,
Allahı tanıdıb allahsızlara,
Dünya başdan-başa Yunuslaşmasa,
Qoy sənin adından utansın zaman,
Nurundan, odundan utansın zaman!
Ustad! Xətəmindən Allah saxlasın,
Bundan betəmindən Allah saxlasın!!!
Keçmişə boylandım səndən ötəri,
Əslimə, nəslimə, kökümə baxdım.
Qayalı dağlardan ağırmış yüküm,
Çiynimdə dağ boyda yükümə baxdım.
Səninlə söhbətə çatarmı gücüm,
Ağlıma, hissimə, çəkimə baxdım.
Sığındım işinə, cəsarətinə,
Mübarək üzünü görməyə gəldim.
Acılı-şirinli nemətləriylə,
Qəlbimi süfrətək sərməyə gəldim!

Bizdən əsirgəmə bu nemətləri,
 Çox eylə, çox eylə, ey ulu dərviş!
 Ulu dərgahlara əyilməyəni,
 Yox eylə, yox eylə, ey ulu dərviş!

Hər kim tanımırsa Tanrını, dini,
 Yığırsa başına şeytanı, cini,
 Ruhuna əzabı, qəlbinə kini,
 Ox eylə, ox eylə, ey ulu dərviş!

Eşidək Allahdan gələn səsləri,
 Qızıdır atəşinlə buz nəfəsləri.
 Ruhunu ac, qəlbi ac olan kəsləri,
 Tox eylə, tox eylə, ey ulu dərviş!
 Bizdən əsirgəmə bu görüşləri,
 Çox eylə, çox eylə, ey ulu dərviş!!!

DƏMİR ÇARIQ, DƏMİR ƏSA

Yunus bütün yaranmışlardan çox bilir, yalnız Yara-
 dandan az bilir. Bütün yaranmışlardan çox görür, yalnız
 Allahdan az görür. Yunus bütün qeyb səsləri eşidir,
 yalnız Tanrıdan az eşidir. Damla dəryaya, zərrə külə, toz
 torpağa can atdığı kimi, Yunus da haqqına can atır.
 Qeybdən səs gəlir ki, ey dərviş, bu qədər gəzməkdə niy-
 yətin nədir? Gəzməklə dünyanın son ucunu tapa bil-
 məzsən, onu tapmaq yalnız Allaha məxsusdur.
 Kifayətlən, ömür məhdud, bilik isə sonsuzdur. Az gəz,
 çarığ dözməz, əsa dayanmaz bu yollara. Bir az da içə-
 riyə səyahət elə, haqqı özündə ara.

Çox dolaşma uzaqlarda,
 Qayıt gəl, dön içəriyə.

Duyğular sünbülə dönsün,
Səpilsin dən içəriyə.

Sel olub axdığıın yetər,
Səfərə çıxdığıın yetər.
Ucadan baxdığıın yetər,
Endikcə en içəriyə.

Nə əkinə, biçinə bax,
Nə karvanın köçünə bax.
Öz qəlbinin içinə bax,
Çevrilsin yön içəriyə.

İman adlı tac səndədir,
Çıxmağa merac səndədir,
Məkkə səndə, Hac səndədir,
Baş endir sən içəriyə.

Qeybdən səs:

Sənə verdik qisməti,
Zəhmət çək, al, dedilər!
Sazdı xalqın ürəyi,
O sazı çal, dedilər!

Torpaq sənin, su sənin,
Aç dilini susanın.
Küsdürənin, küsənin,
Qeydinə qal, dedilər!

Sevindirdik qulları,
Geniş açdıq qolları.
Sənə verdik yolları,
Körpünü sal, dedilər!

Nə varı tut, nə zəri,
Gəz ərəni, gəz əri.

Olsa haqqın nəzəri,
Dil açar lal, dedilər!

Allaha vara-vara,
Haqqı özündə ara.
Ən şirin xəyallara,
Daldıqca dal, dedilər!
Gözünə nur gəldi, dizinə taqət,
Yunus yol yeridi bu səsə doğru!
Dağlar baxışından nura boyandı,
Boylandı bir doğma nəfəsə doğru!

Ayaq da yeridi, baş da yeridi,
Ayağı altında daş da yeridi,
Quru da yeridi, yaş da yeridi,
Eşqə, məhəbbətə, həvəsə doğru!

Hisslər selə döndü, duyğular çaya,
Hikmətdən yük tutdu, halaldan maya.
Necə can atırsa övlad anaya,
Eləcə can atdı səs səsə doğru!

Yerdən çıxırdı bu səs,
Göydən gəlirdi bu səs,
Bir çobanın çaldığı
Neydən gəlirdi bu səs.

Min ilin əvvəlindən,
Axıb gəlirdi bu səs.
Şimşəklərin odundan
Çaxıb gəlirdi bu səs.

Buludun sinəsindən
Yağış kimi qopurdu.
Bir Allah bəndəsinin
Varlığına hopurdu.

Adəmin, Məhəmmədin,
Nuhun səsiydi bu səs.
Ən müqəddəs varlığın,
Ruhun səsiydi bu səs!

Onsuz qovuşmaq olmaz nə Məkkəyə, nə Haca,
Bu səsiydi qaldıran Məhəmmədi meraca.
Bu səsiydi Musanı Tur dağında dindirən,
Bu səsiydi Quranı səmalardan endirən.
Bu səsiydi Davuda səsi, avazı,
Bu səsiydi Qorquda qopuzu, sazı verən.
Yolçuların yolunda nur saçan şama dönən,
Bu səsiydi könüldə eşqə, ilhama dönən.
Eşqi də, qüdrəti də bu səs verdi Yunusa,
İlahi bir ölümsüz nəfəs verdi Yunusa.
Əlində dəmir əsa düşdü yolun ağına,
Bütün ömrünü verdi bir səsin sorağına!

Allah bir adama qismət verəndə
Yazdan da yetirir, qışdan da verir.
Qayanın üstündə çiçək bitirir,
Murazı, mətləbi daşdan da verir.
Özüylə yanaşı görünsün deyə,
Dağlar görkəmindən, boyundan verir.
Qəlbi ayna kimi parlasın deyə,
Çəşmələr dumduru suyundan verir.

Açır bol əlini, gen ətəyini,
Göylər ulduzundan, ayından verir,
Dönür dünya görmüş qoca bağbana,
Bağçalar bar dolu payından verir.

Hikmətin, həqiqətin süfrəsini açanda,
Tanrı Yunusa verdi ən dürlü ziyafəti.

Qoydular o süfrəyə zəhərlə bişən aşı,
Yunusun bircə kərə olmadı şikayəti.

Yaylasında yayladı, qışlağında qışladı,
Hopdu aşıq canına torpağın tərəvəti.
Qasırgılar tərpedib, sellər apara bilməz,
Ərənlərin əliylə yapılan imarəti.

Dərviş babamın özü hamıda yey demişdir,
“Gerçək ərənlər imiş cümlənin ziyarəti”.
Dərgahlara baş vurub haqqa qovuşmaq üçün,
Gözdən könülə doğru başladı səyahəti.

Əcəl aldı atasını,
Yer gizlədi anasını.
Kürək tutdu, bel götürdü,
Tale sökdü xanasını.

Qılınc ilə çaldı, çapdı,
Fələk qanlı iş eylədi.
Yaman dərdi yetim qalmaq,
Dərd onu dərviş eylədi!

Ahı dağdan-dağa düşdü,
Yaxına, uzağa düşdü.
Alışanda elə yandı,
Odu hər ocağa düşdü.

Közü basdı sinəsinə,
Qəmi qızmar şiş eylədi.
Hər gün göynədə-göynədə,
Dərd onu dərviş eylədi!

Yön çevirdi ərənlərə,
Haqqa könül verənlərə.

Bağır basdı, baş endirdi,
 Miskinləri görənlərə.
 Qaçan, köçən, ağlar qalan,
 Bir dərđini beş eylədi.
 Sızıldada-sızıldada,
 Dərd onu dərviş eylədi!

“Dərvişin dörd yanında dörd ulu qapı gərək,
 Nəyə baxar isə gündüz ola gecəsi!”

Döydü ümid qapısını,
 Xorasandan gələn dərviş.
 Həm ağlayan, həm ağladan,
 Həm güldürən, gülən dərviş.

Könüllərə həyat verən,
 Duyğulara qanad verən,
 Müşküllərə nicat verən,
 Göz yaşını silən dərviş.

Dost oldu imanı, dini,
 Düşmənimiz saydı kini.
 Özgələrin möhnətini
 Öz qayğısı bilən dərviş.

Yaşamadı heç gileylə,
 Ötdü sazla, dindi neylə.
 Öz eşqini yerlə-göylə,
 Dağla, daşla bölən dərviş.

Dərviş Yunus sonrakı üç qapıdan əvvəlcə şəriət qapısını açmalıydı. Bu qapını açarsa, o biri qapılar da üzünə taybatay açılmalıydı. Birinci qapını açmağın şərtini, çətinliyini düşünəndə canına bir üşütmə gəldi, ancaq cəsarətini itirmədi. Ömrün ilk sınağı, birinci imta-

hanı onu şəriət qapısını açmağa səslədi. Qocanın arxasından səs gəldi:

Bura ümid qapısıdır,
Hər açana qismət verər.
Hədər getməz əziyyəti,
Kim özünə zəhmət verər.

Əkdiyini biçmək üçün,
Sevdiyini seçmək üçün,
Haqq adamı içmək üçün,
Haqqın özü şərbət verər.

Tanrıya dost olan kəsi,
Ucaldır Allahın səsi.
Göyün yeddi mərtəbəsi
Yer üzünə zinət verər.

Şəriətin şərti iman,
İmana eyləmə güman.
Yolundan çıxdığın zaman,
Nur sahibi zülmət verər.

Buz göynədər əzasını,
Haqq eşitməz rizasını,
İmansızın cəzasını,
Yetmiş iki millət verər.

Çiynimizdə xeyri, şəri,
Yazar mələk, yazar pəri.
Sev, əzizlə Peyğəmbəri,
Sevgi sənə qüdrət verər.

Çəşməsi çağlayıb axar,
Şimşəyi gurlayıb çaxar.
Göy üzündən Allah baxar,
Hər bir kəsə qiymət verər.

Könül mərifət evidi,
Mərifət cənnət evidi,
Cənnət həqiqət evidi,
Bizə nurlu sifət verər.

Bu səslərin işığına boylandı dərviş,
Gördüyünə, duyduğuna iman gətirdi.

Allah onun varlığına göydən endirib,
Aydan arı, sudan duru vicdan gətirdi.

Ata dərdi, ana dərdi çıxdı yadından,
Tanrı onun dərdlərinə dərman gətirdi.

Yalın ayaq, başı papaq düşdü yollara,
Tale ona fürsət verdi, imkan gətirdi.

“Sən bu gündən dostumuzsan” – dedi ürəkdən,
Mələklər də göydən enib fərman gətirdi.

Bu fərmanı öpüb qoydu gözünün üstə,
Yer üzünə Yunus təzə dövrən gətirdi.

Yunus şəriətin şərtlərini qəbul edib Yaradana və onun yaratdıqlarının hamısına iman gətirdi. Sevincindən gözlərinin yaşını saxlaya bilmədi. İmanı, eşqi köksünə sığışmırdı. Şəriətin qapısını ürəklə açıb təriqətin qapısına sarı yeridi. Bu qapı tutduğu günahlara görə tövbə eləmək, Allah tərəfindən bağışlanmaq, mürid olub mürşid diləmək qapısı idi. Yunus əl açdı haqqın dərğahına, söylədi, görək nə söylədi:

Mən bu gündən mürid olub,
Mürşidi bulmaq dilərəm.
Ustadıma hörmət üçün,
Eşq ilə dolmaq dilərəm.

Mürşidi-kamilim hanı?
Mən ona tapşırıdım canı.
Duyub oxunan Qurani,
Xəyala dalmaq dilərəm.

Tanrı xoş yazsın yazımı,
Qırmasın könül sazımı.
Gündə beş vaxt namazımı,
Ədəblə qılmaq dilərəm.

Göylər eşitsin ahımı,
Çağırram şahlar şahımı.
Bağışladıb günahımı,
Günahsız olmaq dilərəm.

Oxuyan tuti dillərdi,
Açılan qönçə güllərdi.
“Dostun evi könüllərdi”,
Mən orda qalmaq istərəm.

“Bulmuşam canlar canını”,
Mən o cana can verirəm.
Göz yumub dünya malına,
Nəfsimi qurban verirəm.

Çağırıdım haqqın pırını,
Haqq mənə açdı sirrini.
Məndədi sözün şirini,
Millətə ehsan verirəm.

Halallıqdı yağım, balım,
Haram tanımaz halalım.
Nəfs amansız, iblis zalım,
Qətlinə fərman verirəm.

Amansız nəfsin, zalım iblisin qətlinə fərman verən,
tövbə qapısından keçib dünya malına gözünü yuman,

saf duyğular, müqəddəs hisslər içində qaynaya-qaynaya yenidən dünyaya gələn, özünü tapıb bəşər üçün təzədən doğulan Yunus üçüncü qapıya – mərifət qapısına doğru irəlilədi. Öz-özünə fikirləşdi ki:

Mərifət Tanrı taxtıdı,
Kimdə varsa, baxtıdı.

Görək bu qapıda ürəyinə nələr gəldi, ulu Tanrıya nə dedi, Tanrıdan nə istədi:

Dağları daşlarla bəzəyən Allah,
Göyləri quşlarla bəzəyən Allah,
Göyə qəndil vuran, çıraq yandıran,
Yeri naxışlarla bəzəyən Allah!

Qaynar çeşmələri döndərən çaya,
Min dəfə şükürlər, sən verən paya.
Dirilik suyunu verib dünyaya,
Yağan yağışlarla bəzəyən Allah!
Yüksələn qayanı, ucalan dağı,
Ağacı, çiçəyi, otu, yarpağı,
Göyü, qırmızını, yaşılı, ağı,
Nurlu baxışlarla bəzəyən Allah!

Bəzə düşüncəmi çiçəklərinlə,
Bəzə ürəyimi diləklərinlə,
Qaldır mələklərin mərtəbəsinə,
Tutsun söhbətimiz mələklərinlə!

Bir addım atmaram şeytan yolunda,
Verərəm canımı rəhman yolunda,
Qoyaram başımı iman yolunda,
İlahi, özünə dost eylə məni!

Nəfsimin quşuna dar bir nəfəs ver,
Eşqimə qanad ol, qaynar nəfəs ver.

Yapış əllərimdən, səsimə səs ver,
İlahi, özünə dost eylə məni!

Bəzə varlığımı mərifətinlə,
Doldur ürəyimi məhəbbətinlə.
Ömürlük bağlıyam ibadətinlə,
İlahi, özünə dost eylə məni!

Qələmim, kağızım, haqqım, hesabım,
Elmim, mərifətim, eşqim, kitabım,
Bütün suallara sənsən cavabım,
İlahi, özünə dost eylə məni!

Od kimi istisən, buz kimi sərin,
Göylərdən ucasan, yerlərdən dərin.
Keçir qapısından həqiqətlərin,
İlahi, özünə dost eylə məni!

Tanrı dostu olan kəsin üzünə yollar bağlı qala bilməzdi.
Dördüncü qapı həqiqət qapısıydı. O tərəfdən “Yunus, gəl!” – deyə bir səs eşidildi. Yunus səs gələn tərəfə boylandı. Həqiqətin qapısını taybatay açıq görəndə həvəsə gəldi. Ürəyindən keçənləri dilinə belə gətirdi:

Ey məni çağıran səs,
Səndən ötrü gəlmişəm!
Ey məni çəkən nəfəs,
Səndən ötrü gəlmişəm!

Yaradana bir deyib,
Varlığına nur deyib,
Ərənlərə pir deyib,
Səndən ötrü gəlmişəm!

Girib eşqin bağına,
Üz sürtüb ayağına,

Qarışıb torpağına,
Səndən ötrü gəlmişəm!

Mən qulam, sən şahımsan,
Dərvişəm, dərgahımsan.
Haqqımsan, Allahımsan,
Səndən ötrü gəlmişəm!

Səndə nurum, ismətim,
Səndə halal qismətim.
Ey mənim həqiqətim,
Səndən ötrü gəlmişəm!

“Dərvişin dörd yanında dörd ulu qapı gərək,
Nerəyə baxar isə gündüz ola gecəsi” – deyən Yunus
bu qapılardan keçə-keçə qəlbinin işığıyla gecəsini gün-
düzə çevirib axar çayın kənarında əl-üzünü yudu, namaz
qıldı. Sınaqlardan sağ-salamat keçdiyinə görə Allahına
şükür edib, Peyğəmbərinə salavat çevirdi.

TAPDIĞIN QAPISINDA

Günlərin bir günündə Yunus zəmanənin böyük şeyxi
Hacı Bəktəş Vəlinin tapşırığı ilə ulular ulusu Tapdıq
Əmrənin qapısını döydü. “Ey mənim şeyxim, mənə
ərənlər himməti ver, nəfəs bağışla, ərənlərin məclisinin
iştirakçısı olmaq üçün dərgahına qəbul eylə”, – dedi.

Tapdıq Əmrə uzun illərdi Yunusun yolunu gözlə-
yirmiş kimi, bu görüşdən çox sevindi, ilk baxışdan
Yunusa könül bağladı. Haqq yolunda xidmət üçün onu
öz dərgahına qəbul eylədi.

Bu qarıya gəlirdi dörd qarıdan keçən yol,
Öz nurunu Yunusun varlığına saçan yol.

Dar dərələrdən keçib, dağlar üstən aşan yol,
 Ətəklərdən güc alıb, zirvəyə dırmaşan yol.
 Bu yolun yükü işıq,
 Bu yolun kökü işıq.
 Bu yola bələdçidi,
 İki nur, iki işıq.
 Biri Hacı Bəktaşdı, o biri Tapdıq Əmrə,
 Hər ikisi güc verir bir taleyə, bir ömrə.
 Tapdıq Əmrə dərgahı haqq olur, halal sevir,
 Var-dövlətdə gözü yox, nə pul, nə də mal sevir,
 Bu dərgaha gələnlər işıqdan, nurdan keçir,
 Təmizliyin, saflığın yolları burdan keçir.
 Bu dərgaha gələnlər Tanrısına qul olur,
 Millətinə, yurduna, xalqına oğul olur.
 Min halalın içində bir damla haram olmaz,
 Burda halallıq qədər uca bir məram olmaz!
 Yunusu bu dərgaha gətirənə min şükür,
 Haqqa öz salamını yetirənə min şükür.
 Öyrədən də burdadı, öyrənən də burdadı,
 Görənə, göstərənə, götürənə min şükür,
 Burda yer ola bilməz yalançıya, oğruya,
 Hamı burda qovuşur həqiqətə, doğruya.
 Tapdıq Əmrə Yunusu gözündəki nur bilir,
 Yunusun sevgisini çaylar qədər gur bilir.
 Bu dərgahın dərvişi nə qədər çox olsa da,
 Yunusu taleyində ən böyük uğur bilir.
 Yunusun içindəki qüdrət ona bəllidi,
 Yunus varsa dünyada,
 Bu, Tapdıq Əmrə üçün ən böyük təsəllidir!
 Allahın özü sevər könüllərin şahını,
 O lap indidən görür Yunusun sabahını.
 O görür Yunusdakı,
 Yeriş ayrı yerişdi,
 Görüş ayrı görüşdü.
 Baxış ayrı baxışdı,

Duruş ayrı duruşdu.
 Hey artırır Yunusa eşqini, diqqətini,
 Onda görür özünün böyük həqiqətini.
 Dünya gərdişindədi,
 Yunus öz işindədi.
 Hər gün meşəyə gedir, hər gün meşədən gəlir,
 Yorulmaq nədi bilmir, gümrah gəlir, şən gəlir.
 Yunusun taleyinə,
 Tapdığı qismətinə odun doğramaq düşüb,
 Eniş-yoxuş, daş-qaya, dərə düşüb, dağ düşüb.
 Kürəyində odunun ağırlığı, şələsi,
 Qəlbində duyğuların tufanı, zəlzələsi.
 Bu meşədə Yunusun nə qədər dostları var,
 Ətəklərin çiçəyi, zirvələrin qarı var.
 Qarışqa da, arı da, uçan quş da, böcək də,
 Göydən yağan yağış da, dağdan əsən külək də,
 Sürünən də, uçan da,
 Yeriyan də, qaçan da,
 Dalğalanan dəniz də,
 Göl də, çay da, bulaq da,
 Meşənin maralı da,
 Zirvənin qartalı da,
 Düzlərin ceyranı da,
 Gözəlliyin, gözəlin,
 Min dəfə heyranı da
 İlahi bir sevginin meyvəsidir, barıdır.
 Təbiətdə nə varsa,
 Yunusun sevgilisi, Yunusun dostlarıdır!
 Yunusu görən kimi, bilir vəzifəsini,
 İt hürmür, qurd ulamır, bayquş kəsir səsini.
 Əqrəb dəymir, toxunmur, ilan çalmır, dişləmir,
 Ona qarşı gələndə,
 Tülkünün özü belə heç bir hiylə işləmir.
 Yerdəki daşı görür, daş dilində danışır,
 Göydəki quşu görür, quş dilində danışır.

Yerlə göy arasında nə ki nəfəs çəkən var,
 Oynayan var, gülən var, göz yaşları tökən var,
 Şərik olur onların sevincinə, yasına,
 Çevrilir təbiətin bir ulu parçasına!
 Yunus bilir, bildirir,
 Göydə göyün dilini,
 Yerdə yerin dilini.
 Hər gün şirinləşdirir,
 Türkün şirin dilini.
 Çoxaldıqca Tapdığın Yunusa məhəbbəti,
 Daha da ipəkləşir Yunusun təbiəti.
 Döyənə əlsiz olur,
 Söyənə dilsiz olur,
 Dənizin sahili var,
 Onun eşqi, sevgisi,
 Daşır, sahilsiz olur!
 Gülü budaqdan üzür, yanağı solar deyə,
 Çiçəklərə toxunmur, gözləri dolar deyə.
 Hər cansızın üzündə eşqin dadını görür,
 Hər canlının gözündə öz həyatını görür.
 Az bir zaman içində,
 Hamı öz istəyini ona sarı çevirdi,
 Yunus hamıdan əvvəl,
 Allahını, şeyxini, qulluğunu sevirdi!
 Günlərin bir günündə,
 Tapdığın qızı Fatma qayıdırdı bulaqdan,
 Gördü miskin Yunusu, seyr eylədi uzaqdan.
 Gördü, Yunus nə isə öz-özünə danışır,
 Bilməyə can atsa da, bilmədi nə danışır.
 Duyğusu, düşüncəsi, marağı aşdı-daşdı,
 Barmağının ucunda lap Yunusa yanaşdı.
 Gördü, Yunus sözləri xalı kimi toxuyur,
 Qarışqaya üz tutub, ilahilər oxuyur:

Canım ərənlər yolu,
 İncədən incə imiş.

Süleyman yolun kəsən,
Ol bir qarınca imiş.

Derlərdi mənə hərdən,
Aşiq avara olur.
Gəldi başıma, gördüm
Bu söz yerincə imiş.

Dörd kitabın mənasın,
Oxudum, hasil etdim,
Eşqə gəlincə gördüm,
Ən uzun heca imiş!

Alışdırdı Fatmanı bu sözlərin atəşi,
Düşündü öz-özünə:
Budur mənim bəxtimin, qismətimin günəşi!
Görünür, aç bilmir insanlara eşqini,
Əyilib kol dibində qarışqaya danışır,
Gündüz Günə danışır, gecə Aya danışır.
Gördüyü mənzərədən şadlanır, həvəslənir,
– Yunus, – deyə səslənir.
Bu səsə boylananda Yunusu qorxu sarır,
Lap pul kimi qızarır.
Görür qarşısındakı öz şeyxinin qızıdı,
Yunusa elə gəlir, ömrünün payızıdı.
Yarpaq olub yanacaq,
Budaq olub sınacaq,
Ağac olub donacaq.
Qarıncayla danışan şirin dili lal olur,
Qaynar baxışlarında qəmli bir sual olur:
– Fatma, bir danış görüm,
Bura hara, sən hara,
Qurd-quşdan qorxmadınmı,
Necə çıxdın dağlara?
– Qorxmağın, çəkinməyin
Söylə, yeri varmı heç.

Sevgisi güc gələn kəs,
 Qurd-quşdan qorxarmı heç?
 – Hansı duyğudu səni
 Dumanında itirən,
 Bu yerlərə gətirən?
 – O sənin istəyindir,
 Sənin sevgindir, Yunus!
 Gör bir nələr danışır,
 Qəlbimi dindir, Yunus!
 Sən dərgaha gələndən yoxdu gecəm, gündüzüm,
 Zəncirlənir başımda fikirlər düzüm-düzüm.
 Hansı yana çıxıram, gözə sən görünürsən,
 Çiçəklərə baxıram, gözə sən görünürsən!
 Yatıram, oyanıram, gözə sən görünürsən,
 Ocaq kimi yanıram, gözə sən görünürsən!
 Hər dəfə endirəndə baltanı odunlara,
 Elə bil ki, kəsirsən bağrımı para-para!
 Balta yan ötüb dəyər ayağına, əlinə,
 Sən odun doğrayanda,
 Mən dönürəm yerimdə bir qorxu heykəlinə!
 Duyub bu istəyimi,
 Paxıllar baxışında məkrin odu yandırıb,
 Haqqımızda arada dedi-qodu yaranıb.
 Kinayəli baxışlar məni incidir, əzir,
 Dərvişlər arasında hər gün pıçapıç gəzir.
 Bir eşqə, bir sevgiyə,
 Verək qəlbin odunu,
 Kəsək dedi-qodunu!

Atam da bilir bunu, anam da bilir bunu,
 Bilir yazıq Fatmanın sənə vurulduğunu!
 Yunus durduğu yerdə dönmüşdü dilsiz daşa,
 Yaranmışdı ortada qəribə bir tamaşa!

Yunus necə söyləsin qəlbindən keçənləri,
 Ondən cavab gözləyir eşq dəlisi bir pəri.

Necə kəssin bülbülün oxuyan şux səsini?
Necə qırsın ürəyin inildəyən telini?
Axı özü demişdi:

“Ağ saqqallı bir qoca,
Heç bilməz ki, hal necə.
Zəhmət çəkməsin Haca,
Kim könül yıxar isə.
Könül mövlanın taxtı,
Mövlan könülə baxdı.
İki cahan bədbaxtdı,
Kim könül yıxar isə”.

Eşitmək asandımı fəryadını, vayını,
İndi o necə yıxsın bir qəlbin sarayını.
Ayırmaq asandımı quşu öz yuvasından,
Qurtarmaq mümkündürmü bu həsrətin yasından.
Axı özü demişdi:

“Bir yol könül yıxdın isə,
Bu qıldığın namaz deyil.
Yetmiş iki millət gələ,
Əlin, üzün yumaz deyil”.

İndi Yunus neyləsin,
Dərdin kimə söyləsin.
Desinmi gecikmişən, mənim öz sevgilim var,
Yollarıma göz dikən ağzımdakı dilim var.
Desinmi Sarıköydə bir qız qoyub gəlmişəm,
Kimi yox, kimsəsi yox, yalnız qoyub gəlmişəm.
Hər gün görür gözləri toyları, düşünləri,
Hər gün barmaqla sayır həftələri, günləri.
Ancaq onun eşqinə sızıldayan arıyam,
Mən onun istəklisi, onun vəfadarıyam!
Desinmi, deməsinmi, yox, qardaş, deyə bilmir,
Ona könül açanın qəlbinə dəyə bilmir.
Axı özü demişdi:

“Çıxdım bulağın başına,
İçməyə bir tası yox.
Qırma qulun qəlbini,
Yapmağa ustası yox!”

Qəlbi qırmağa nə var, yapanı göstər mənə,
Cənnəti bu dünyada tapanı göstər mənə.
Ağzı ocağa döndü, dili yanar bir közə,
Yunus başladı sözə:
– Ey Tanrının sevgisi, ey dünyanın gözəli,
Sevə-sevə yaratmış səni Allahın əli.
Bu dərgahın baxtına,
Doğmusan ulduz kimi, parlamısan Ay kimi,
Yanırsan çilçıraqlı məğrur bir saray kimi!
Səni hamı çox sevir bu dərgahın içində,
Çoxlarına qıbləsən qıbləgahın içində!
Sən şeyximin yanında çarpan odlu ürəksən,
Sən şeyximin gözündə ən işıqlı bəbəksən!
Sevgi ilə doludur, o ürək kin tanımaz,
İnsanlıq qədər təmiz, uca bir din tanımaz!
Mən səni gözəlliyin tacı kimi sevirəm,
Mən səni ən sevimli bacı kimi sevirəm.
Nəfəs üçün gəlmişəm mən bu ulu dərgaha,
İkinci bir istəyə qüdrətim çatmaz daha.
Mən nəfəs istəmişəm, o mənə nəfəs verib,
Dünyalara sığmayan güc verib, həvəs verib.
Mənim istədiyim şey ərənlərin himməti,
Mənim istədiyim şey peyğəmbər şərəfəti.
Mən miskinlər miskini, yoxsullar yoxsuluyam,
Qırx ildir ki, bir eşqin, bir sevginin quluyam.

Ərənlər məclisində ərənləri dinləmək,
Duymaq, görmək, düşünmək, sızıldamaq,
inləmək

Qismətimə düşən pay,
İstəmirəm dünyadan özgə heç bir haqqı-say!

Bunlar mənim bəsimdir,
 Şeyximdən nə almışam, o, mənim nəfəsimdir!
 Ömürlük bağlanmışam şeyximin dərgahına,
 Könlümün sahibinə, varlığımın şahına.
 Qul kimi sığınmışam gücünə, pənahına.
 Mən miskinlər miskini, yoxsullar yoxsuluyam,
 Qırx ildir ki, bir eşqin, bir sevginin quluyam!
 Bu dərgah atam olub, bu dərgah anam olub,
 Gecələr yollarıma işıq salan şam olub.
 Dodağında şirin söz, sinəmdə ilham olub,
 Mən miskinlər miskini, yoxsullar yoxsuluyam.
 Qırx ildir ki, bir eşqin, bir sevginin quluyam!
 Əl üzümüşəm dünyanın hər dürlü nemətindən,
 Səbrim bir dəniz olub, qorxmamışam çətindən.
 Dördəlli yapışmışam haqqın ibadətindən,
 Mən miskinlər miskini, yoxsullar yoxsuluyam,
 Qırx ildir ki, bir eşqin, bir sevginin quluyam!

Fatma duyub anladı Yunusun xəyalını,
 Bir daha çevirmədi daha sözün dalını.
 Ayrıldılar bir axşam, həmişəlik, əbədi,
 Qıza könül vermədi eşqin ulu məbədi!
 Sözünü baha tutdu, eşqini baha verdi,
 Bircə qəlbi varıydı,
 Qırx il qulluğa durub,
 Qul kimi dayandığı ulu dərgaha verdi!

MÖVLANA MƏCLİSİNDƏ

Haqqa qırx illik xidmətdən, dərstdən və tərbiyədən sonra Dərviş Yunus şeyxinin xeyir-duasını alıb, Tapdıq Əmrə dərgahından ayrıldı. Ona haqdan “Səfərə çıx, hərəkət elə!” əmri verildi. Uzun illər ərzində Yunus Mövlana Həzrətləri haqqında çox eşitmiş, çox şey öyrənmişdi.

Bilirdi ki, Osmanlı sultanlığının Konya adlı şəhərində yaşayır. Əlinə keçən fürsətdən istifadə edib Mövlananı görmək, ziyarət etmək eşqinə düşdü. Bu böyük şairin üzünü görməyə, nurunda işıqlanmağa can atdı.

Sızladı tellər boyu,
Dolandı çöllər boyu,
Yeridi illər boyu,
Yunus yollara çıxdı.

Dilində şeyxin adı,
Canında şeyxin dadı.
Duydu qəmgini, şadı,
Yunus yollara çıxdı.

Dərələrdə sel oldu,
Təpələrdə yel oldu.
Ağızlarda dil oldu,
Yunus yollara çıxdı.

Qırğın gördü, qan gördü,
Qan içində can gördü.
Hər yerdə insan gördü,
Yunus yollara çıxdı.

Güc ver dizinə, Tanrım,
Nur ver gözünə, Tanrım.
Bal qat sözünə, Tanrım,
Yunus yollara çıxdı.

Yunus Əmrə, səfərə çıx, yan, həmi yandır, dedilər,
Anılmayan sirləri insana andır, dedilər!

Nəfəs verdik, həvəs verdik, bir səs verdik, Yunus dedik,
Qananların quluna dön, qanmazı qandır, dedilər!

Haqsızlara haqq yolunu göstərəndə haqqı çağır,
Musa kimi bir hökm eylə, suyu dayandır, dedilər!

Hərəkət ver bu dünyanı qəflət bilib yatanlara,
İsa kimi yatmışları bir-bir oyandır, dedilər!

Halallıqdan gəlib keçir insanlığın xilas yolu,
Bu danılmaz həqiqətə dövrü inandır, dedilər!

Yol yola bağlanır, cığır cığıra,
Yunus asta-asta yeriyib gedir.
Bir görüş həsrəti sıxır qəlbini,
Şam kimi ürəyi əriyib gedir.

Qoşa qanadıdı ilqarla iman,
Zərrəcə imana yoxdu bir güman.
Yeriyən Yunusdu, dağılan duman,
Bulud ətəyini sürüyüb gedir.

Allaha qul olub, Tanrıya bəndə,
Azarmı dumanda, itərmi çəndə?
Qaranlıq çəkilir onu görəndə,
Gün kimi dağları bürüyüb gedir.

Öpür ayağını güllər, çiçəklər,
Başının üstündə yarpaqlar gülür.
Yunusla boşalır, dolur ürəklər,
Şeirini oxuyan dodaqlar gülür.

Torpağa kök atan məğrur qayalar,
Gör məni, gör məni, gör məni deyir.
Meyvəsi ballanan bar ağacları,
Dər məni, dər məni, dər məni deyir.

Qorxmur meşələrin vahiməsindən,
Öyrənib dilini pələngin, şirin.

Vəhşilər özü də səcdəsindədi,
Yeriyən ocağın, yeriyən pirin.

Canavar yumşalıb dönür ipəyə,
Çaqqal ağız açıb ulaya bilmir.
Unudur fəndini, fırıldaqını,
Tülkü quyruğunu bulaya bilmir.

Arılar pətəkdən bal süzür ona,
Ağzı şirin olur haqq aşığının.
Budaqlar üstünə salır kölgəni,
Yeri sərin olur haqq aşığının.

Kimin gəldiyini duyur təbiət,
Çəmən salamlasır, çöl salam verir.
Palıd qamətini əyir önündə,
Cıdır əl eyləyir, yol salam verir.

Nə qorxu, bir damla su tapılmasa,
Baxma ki, səhralar toz içindədi.
Ən qaynar bulaqlar, ən saf çeşmələr,
Pərvanə Yunusun öz içindədi!

Səni dörd göz ilə gözləyənim var,
Yeri, ey dərvişim, ozanım, yeri.
İlahi sözləri, haqq kəlamları
Xalqın sinəsinə yazanım, yeri.

Ulu Mövlananın dincliyi yoxdur,
Səni yuxusunda görəndən bəri.
Yollara baxmaqdan yorulub gözü,
Sənə öz qəlbini verəndən bəri.

Yunus nə bilsin ki, onun hər günü,
Mövlana önündə açıq kitabdı.

Gecikən görüşün, ağır həsrətin,
Hər anı, saatı bir ızdırabdı.

Dərviş Yunus Mövlananın eşqiylə dağlar aşdı, düzlər keçdi, gəlib Konya yaxınlığında bir kəndə çatdı. Gördü yaman çal-çağır var. Meydana camaat yığışib. Öyrəndi ki, kimsə oğluna toy eləyir. Yunusu görəndə kimi ona “xoş gəldin” elədilər, yer göstərdilər. Yunus baxdı ki, meydana iki aşıq sazı alıb sinəsinə, düşüb sözün binəsinə. Biri olub Dərviş Yunus, o biri olub Mövlana. Sonsuz bir maraqla deyişmələrə qulaq asmağa başladı.

Aldı Mövlana:

Ulu dərviş, xoş gəlmisən,
Gözlərindən öpərəm mən.
Çiçəkləri başın üstdən,
Yağış kimi səpərəm mən.

Aldı Yunus:

Dağ demərəm, daş demərəm,
Köhlənimi çaparam mən.
Ulu şeyxim, harda olsan,
Gəlib səni taparam mən.

Aldı Mövlana:

Bir düşmənəm yalanlara,
Fitnə-fəsad salanlara.
Haqqa sadıq olanlara,
Güc, qeyrətəm, təpərəm mən.

Aldı Yunus:

Sınıq könüllər bəzərəm,
Həqiqət deyib gəzərəm.

Nə haqqımdan əl üzərəm,
Nə kökümdən qoparam mən.

Aldı Mövlana:

Ərimişəm yanan şamla,
Dost olmuşam hər adamla.
Sevgi olub damla-damla,
Könüllərə hoparam mən.

Aldı Yunus:

Dolanıram sağ-solu,
Gözüm toxdur, könlüm dolu.
Çətin olsa haqqın yolu,
Sal qayalar çaparam mən.

Hər tərəfdən alqış, afərin sədaları ucaldı. Yunus çiy-nində heybə, əlində ağac bir tərəfdə əyləşib bu məclisə tamaşa edirdi. Aşıqların belə coşması onu həvəsə gətirdi. Özünü saxlaya bilməyib, o da aşıqlara bir neçə dəfə “eyvallah” dedi. Yunusun səsini eşidənlər maraqlandı ki, görəsən bu dərviş kimdi, hardan gəlib, hara gedir. “Ey dərviş, sən kimsən” sualına Yunus görək nə cavab verir, eşidənlər nə eşidir:

Heç bilmirəm kiməm, nəyəm, nəçiyəm,
Hədər mənəm, yalan mənəm, puç mənəm.
Bir heybəm, bir ağacım, bir özüm,
Yurddan-yurda, eldən-elə köç mənəm.

Dərdli gördüm, dərman ola bilmədim,
Yoxsul gördüm, xırman ola bilmədim.
Ərən gördüm, ər mən ola bilmədim,
Başdan-başa günah mənəm, suç mənəm.

Tez açılır, tez də solur gül olan,
Qarısqadan can diləyir fil olan.
Öz-özünə tüstülənən, kül olan,
Ürək mənəm, könül mənəm, iç mənəm.

İtirmişəm qohumumu, yadımı,
Unutmuşam ləzzətimi, dadımı.
Miskin Yunus çağırarlar adımlı,
Heçdən gəlib heç gedən heç mənəm!

Miskin Yunus deyiləndə yerbəyerdən hamı bir nəfər kimi ayağa qalxdı. Ziyarət başladı, nə başladı. Hamı toy sahibinə gözcüdünlüğü verdi ki, onun məclisinə qərblər qərbi, ozanlar ozanı Yunus öz ayağı ilə gəlib çıxıb. Bayaq deyşən aşıqların üstünə elə bil gün doğdu. Hər ikisi ehtiramla baş əyib Yunusu ziyarət elədilər. Üstəlik xahiş elədilər ki, bu toy məclisində aşıqlığı Yunus özü eləsin. Yunus elin sözünü yerə salmadı. Məclis yenidən başladı.

Dərviş Yunus dövr eylədi, bu məclisi dolandı,
Sinələrdə dil-dil ötən saza mübarək dedi.
Könüllərin bağçasında yarpaq-yarpaq açılan,
Havaları dəyişdirən yaza mübarək dedi.

Xalq özünün sahibidir, nə nökdir, nə ağa,
Belə gündə yer üzünə göydən gərək nur yağa.
Köhlən atlar kişnəyəndə qəlbi döndü bir dağa,
Bu meydanda göyə qalxan toza mübarək dedi.

Qəlbə ləkə qoy düşməsin, varsa silin pasını,
Gözləriniz heç görməsin bu dünyanın yasını.
Ozanımız xoş söylədi öz xeyir-duasını,
Mərd oğula, çiçək kimi qıza mübarək dedi.

“Yolçu yolda gərək” – deyib Yunus yenidən yollara çıxdı, üz tutdu Konyaya sarı.

Yunus hansı yola çıxdı,
Yollar Mövlana söylədi.
Harda bir məclisə vardı,
Ellər Mövlana söylədi.

Könül mülkü oldu abad,
Duyan qəlbi eylədi şad.
Sorulanda kimdir ustad,
Dillər Mövlana söylədi.

Səsə gəldi dərin, dayaz,
Səsə gəldi şirin avaz.
Sinələrdə dinəndə saz,
Tellər Mövlana söylədi.

Salam verdi Konyaya, gözəllər gözəlinə,
Yunus şəhərdə qıldı ilkindi namazını.
Sanki yağış yerinə göydən gül-çiçək yağıb,
Seyr eylədi doyunca çiçəklərin nazını.

Yaşıl çəmənlərə bax, şəhi təzə-tər düşüb,
Tül üstünə tül enib, zər üstünə zər düşüb.
Mövlananın bəxtinə belə bir şəhər düşüb,
Qisməti yazan kişi nə xoş yazıb yazını.

Məmləkətin, millətin ürəyidir, canıdır,
Gözlərinin işığı, damarının qanıdır.
Alimlər, övliyalar, ərənlər məkanıdır,
Burda eşitmək olmaz söhbətin dayazını.

Gözəlliyi təbiət, ucalığı haqq verir,
Şirə çəkən kök verir, bar tutan budaq verir.
Yer üzü qulaq asır, yer üzü qulaq verir,
Dünya burdan eşidir Mövlananın sazını!

Bu adın sorağına
Misir gəlir, Şam gəlir.

Karvan-karvan dalınca,
Hər səhər-axşam gəlir.
Hələbdən, Buxaradan,
Səmərqənddən gələn var.
Neçə ünlü şəhərdən,
Neçə kənddən gələn var.
Təbrizdən, Marağadan,
Zəncandan, Ərdəbildən,
Adını çəkmədiyim
Neçə obadan, eldən
Şeyx Bahəddin oğlu
Böyük Cəlaləddini
Səcdəyə gəlir bəşər.
Ruhu, qəlbi, ürəyi,
Kövrək olan kimsələr,
Bu atəşin odunda
Yanar, qovrular, bişər!
Əli qəlbinin üstə
Dönürdü, dolanırdı,
Mövlana bir şam kimi,
Əriyirdi, yanırdı.
Tilsimli qapılara
Açar salıb açırdı.
Hikmətlər kitabından
Xəzinələr saçırdı.
Can gözüylə baxırdı
Məclisə gələnlərə,
Sevincini, dərdini
Onunla bölənlərə.
Sözü dərman olurdu
Hər kəsin əlacına,
Fikirləri dönürdü
Kitabların tacına!
Bir baş necə götürür
Bu qədər fikirləri?

Ustad hardan öyrənib,
Əlçatmaz, ünyetişməz
Bu ilahi sirləri?
Oxuyur ürəkləri,
Candakı canı görür.
Bir qətrəyə baxanda,
Sonsuz ümmanı görür.
Gözlərini açanda
Bir məclisi görürsə,
Gözlərini yumanda
Bütün dünyanı görür.
Duyğuları bir aləm,
Fikirləri bir həyat,
Gözlərinin nurunda
İşıqlanır Kainat!
Ətrafında dərvişlər,
Bəziranlar, xocalar,
Nəfəsinin odunda
Gündüz olur gecələr.
Sözün şirin yerində
Birdən söhbəti kəsdi.
Sevincindən varlığı
Gültək titrədi, əsdi.
Yan açıldı qolları,
Getdi qapıya sarı.
Boylandı arxasınca
Hamı bir nəfər kimi.
Gördülər Mövlananı,
Günü təzəcə doğmuş
İşıqlı səhər kimi!
Ayla Günəş görüşdü,
Nurla atəş görüşdü.
Yunus enmək istədi
Səcdəsinə qul kimi,
Mövlana qoyardımı?

Onu bağrına basdı,
İstəkli oğul kimi.
Qaynadılar, daşdılar,
Bir də qucaqlaşdılar!

Ulu Mövlana xeyli vaxtdı həsrətini çəkdiyi, yuxusunda gördüyü Dərviş Yunusla beləcə görüşdü. Mövlana məclis əhlinə şirin-şirin söhbət eləsə də, can gözüylə yollara baxıb, Yunusu axtarırdı. Yunus məclisin bu qədər səssiz və şirin olduğunu görüb astaca ayağının ucuyla içəri daxil olmaq istədi. Onun gəlişi Mövlananın gözündən yayınmadı. İki könül sultanı bir-birini bağrına basdı.

Mövlana bu gəlişin şərəfinə əl atdı telli saza. Görək Yunusa necə xoşgəldin elədi:

Aldı Mövlana:

Gözüm nuru, başım tacı, ey Xorasan dərvişi,
Qanad açıb bu dağlara, düzlərə xoş gəlmisən!
Sən də keçdin mən keçdiyim obaları, elləri,
Mən basdığım cığırlara, izlərə xoş gəlmisən!

Sən dil açıb çağıranda ərənlərin pirini,
Mən gəzirdim Yunus deyə hər dayazı, dərini.
Zaman-zaman göz üstündə saxlamışam yerini,
Səni sevən baxışlara, gözlərə xoş gəlmisən!

Min ozanı harayladın, min bir aşıq gətirdin,
Bu dərgaha naxış vurdun, yar-yaraşlıq gətirdin.
Gəlişinlə məclisimə sönməz işıq gətirdin,
İşıqlanan çöhrələrə, izlərə xoş gəlmisən!

Mənim Şəmsim ustad oldu, sənin isə Tapdığın,
Heç olmadı həqiqətdən yayındığın, sapdığın.
Halallıqla könüllərdə yoğurduğun, yapdığın,
Yaratdığın kəlmələrə, sözlərə xoş gəlmisən!

Kitab bizim, Quran bizim, ocaq bizim, pir bizim,
Qıfıl bizim, açar bizim, hikmət bizim, sirr bizim.
Harda olsa qədidəmiş, məsləkımız bir bizim,
Bizim olan, bizdən olan, bizlərə xoş gəlmişən!

Aldı Yunus:

Tapdıq Əmrə dərgahından səni deyib gəlmişəm,
Səcdə qılıb ətəyindən sallanar Dərviş Yunus.
Dilində zikr eyləməsə bircə gün Mövlananı,
Xal-xal olar, sinəsindən xallanar Dərviş Yunus.

Şöhrətini söz mülkünün başına tac bilmişəm,
Söhbətini sağalmağa dərdə əlac bilmişəm.
Nəfəsində isinməyi bir ehtiyac bilmişəm,
Bu gün səndən şirə çəkər, ballanar Dərviş Yunus.

Adım miskin, özüm yoxsul, ayrı bir zəhmətdəyəm,
Dünya malı çöpə dəyməz, haqqa ibadətdəyəm.
Axşam-səhər, gecə-gündüz hər gün ziyarətdəyəm,
Ziyarətdən ziyarətə yollanar Dərviş Yunus.

İki dahi görüşdü axşamların birində,
Allah, nə gözəl görüş, nə gözəl söhbət oldu.

İki sevən-sevilən, iki yanan-yaxılan,
Duyan bir qəlbə döndü, ulu bir vəhdət oldu.

Saz dindi, qan qaynadı, can yandı, közə döndü,
Yaddaşlara yazılan sonsuz hekayət oldu.

Xam olub bişmək nədi, bişib də düşmək nədi,
Çevrildi əfsanəyə, nağıl, rəvayət oldu.
Qoy bu fikri Yunusun öz fikri tamamlasın,
“Mövlana məclisində saz ilə işrət oldu!”

Yeddi yüz il sonra gəldim ziyarətinə,
Mən də gördüm, gördüyümdən götürüm dedim.
“Gəz Konyanı, gör dünyanı”, – demiş atalar,
Ən istəkli bir arzuya yetirim dedim.

Allah! Şəhər bu qədər gözəl olarmı,
Şəkildimi, nağıldımı, rəvayətdimi?
Öz-özümə çox düşündüm, bilə bilmədim,
Gördüklərim yuxudumu, həqiqətdimi?

Türbəsinə qədəm basdım ulu şairin,
Mən bu yerdə ölümü yox, həyatı gördüm.
Dodaqlarda səslənirdi hey şirin-şirin,
Qoşma gördüm, qəzəl gördüm, bayatı gördüm.

Misra-misra naxışlanıb, söz-söz yığılıb,
Divarda da, taxtada da, daşda da Yunus.
Ortalıqda Mövlananın qəbri qazılıb,
Ayaqda da qərar tutub, başda da Yunus!

Bir məzarın ətrafında neçə məzar var,
Oğul burda, nəvə burda, nəticə burda.
Axın-axın ellər gəlir hey qatar-qatar,
Ziyarətdi hər gün burda, hər gecə burda.

Xorasandan çıxan köç Bağdaddan, Şamdan keçib,
Neçə günəşli gündən, aylı axşamdan keçib.
İnsan ömrü nə qədər yasdan, bayramdan keçib,
Neçə-neçə can yatır Mövlana türbəsində!

Candakı ruha baxdım, ruhdakı canı gördüm,
Bir zərrənin içində bütöv cahanı gördüm.
Qədim Konyanı gördüm, demək, dünyanı gördüm,
Nə qədər insan yatır Mövlana türbəsində!

Atası Bahəddinlə övladı Sultan Vələd,
Elmlərin sultanı haqqa dərindən bələd.
Bu müqəddəs ocağa olma, könül, nabeləd,
Dumduru vicdan yatır Mövlana türbəsində!

Haqq yolunda əriyən, yana-yana şam olan,
Etiqadı yenilməz, əqidəsi tam olan,
Sözü Allah kəlamı, bayrağı islam olan,
Tanrıya heyran yatır Mövlana türbəsində!

Sözü qələmə gəlməz, haqq-hesaba sığışmaz,
Hər suala yerləşib, hər cavaba sığışmaz,
Bir kitabın açması min kitaba sığışmaz,
Ulu bir dastan yatır Mövlana türbəsində!

Allahdan aşağıda ucaların ucası,
Ustadların ustadı, xocaların xocası,
Şəmsin könül həmdəmi, Şərqin ulu qocası,
Haqqa mehriban yatır Mövlana türbəsində!

Bura ümid qapısı – dərdə dərmana gəldim,
Dərindən nəfəs dərib, yenidən cana gəldim.
Torpağına baş əydim, dinə, imana gəldim,
Dürüst bir iman yatır Mövlana türbəsində!

Hökmü var bu həyatda hər saatın, hər anın,
Bir evdə doğulan kəs şöhrətidir hər yanın.
Sahili var dünyada hər dənizin, dəryanın,
Sahilsiz ümman yatır Mövlana türbəsində!

Sevənə söhbət açar sevilənin adından,
Çıxmaz şeiri, söhbəti bircə kəsin yadından.
“Rəngsizəm, nişansızam” – deyən söz ustadından,
Əbədi nişan yatır Mövlana türbəsində!

YUNUSLA OSMAN QAZİNİN GÖRÜŞÜ

Ardıcıl və amansız monqol hücumlarına dözə bilməyən Səlcuq hökmranlığı dağılırdı. Onun yerində əsası Ərtoğrul bəyin oğlu Osman Qazi tərəfindən qoyulmuş qüdrətli bir imperiya əmələ gəlirdi. Osman Qazi öz hakimiyyəti illərində qılıncdan daha çox iti ağıla, kəskin zəkaya, yenilməz sərkərdələrə, güclü din xadimlərinə, ədalətli hakimlərə, dərvişlərə arxalanmış, taxtını-tacını ədalət üstündə qurmuşdur. Osman Qazi can üstündə olarkən oğlu Orxan bəyə vəsiyyətində belə demişdi: “Din adamlarını, alimləri, dərvişləri qoru, onlara yardım et, dualarını al, bütün bəşəri ləzzətlər bitər, sən əbədi gözəlliklərə talib ol!”

Belə bir ağıl-kamal sahibi olan ilk Osmanlı sultanı adı dillərdə dastan olan Yunus Əmrəni görməyə can atırdı. Ancaq sultan sarayda, dərviş el içində, bu görüş baş tutmurdu. Osman Qazi bilirdi ki, Yunusun ilahiləri, hikmətli sözləri bütün Anadoluya bir doğmalığ gətirir, qardaş qırğını, qan davasını, tayfa çəkişmələrini sakitləşdirir: bu da sultanlığın nüfuzunu birə-beş artırırdı.

Sərkərdəlik, sultanlıqdı onun gərəyi,
Qarahisar dar gəlirdi Osman Qaziyə.
Dünya boyda böyüyürdü eşqi, ürəyi,
Sığışmırdı ovuc boyda bir əraziyə!

Ərtoğrulun vəsiyyəti qulağında:
“Osman, oğlum, sultanlığı sən qurmalısən.
Düşmən bizi məhv eyləmək marağında,
Sən düşməni birdəfəlik susdurmalsən!”

Atasının vəsiyyəti qaynadı, daşdı,
Damarında gücə döndü, qeyrətə döndü.
Harda ağır döyüş oldu, harda savaşıdı,
Ata sözü qollarında qüvvətə döndü.

Arxasında Bizans vardı, önündə monqol,
Düşmənlərin kimliyindən yaxşı halıydı.
Qırğınlardan keçməliydi başladığı yol,
İki divlə, əjdahayla çarpışmalıydı!

Taxtın gücü, tacın nuru, Osmanın səsi,
Bir dövlətin sabahından xəbər verirdi.
Oğulların yer titrədən gücü, qüdrəti
İgidlərin qılıncına kəsər verirdi.

Alp ərənlər dayananda nəfəs-nəfəsə,
Kəşi sözü ox olurdu, daşdan keçirdi.
Qılıncını sıyıranlar gəlib həvəsə,
Torpaq deyib, yurd yolunda başdan keçirdi.

“Quzğun leşə, dövlət başa” – deyən kişilər,
Dövlət deyib tutmuşdular haqqın yolunu.
Osmanlıya güc gətirir hər gələn səhər,
Hisari-Rum tanıyırdı Anadolunu!

Qeyrət eşqi alışdıqca ürəkdə, canda,
Əriyirdi torpaqların şaxtası, donu.
Türkün dönməz oğulları yola çıxanda,
Nə əvvəli görünürdü, nə də ki, sonu.

Osmanlılar yağdı göydən ulduzlar sanı,
Əyricədə ən uğurlu zəfər qazandı.
Bu zəfərlə qucaqladı sanki dünyanı,
Neçə-neçə kənd qazandı, şəhər qazandı!

Ərtoğrulun arzusunu yerdə qoymadı,
Bircə günü, bircə anı ötmədi hədər.
Türkün çətin zəfərlərə qadir övladı,
Qanad açdı La-Manşdan Bursaya qədər!

Osman Qazi əmr eylədi, şadlıq başladı,
Bayram günü qılıncları qına qoydular.
Çağırıldı bu məclisə yaxını, yadı,
Qız-gəlinlər əllərinə xına qoydular!

Od nəfəsli ozanların qızdı meydanı,
Ulu sazlar qoşalaşdı, səs-səsə gəldi.
Sevənlərin tellər kimi üzüldü canı,
Sevməyən də sevmək üçün həvəsə gəldi!

Osman Qazi açılırdı hey varaq-varaq,
Dinlədikcə ozanların şirin səsini.
Alışdı sinəsində sönməz bir ocaq,
Polad kimi bərkidirdi əqidəsini!

– Oxu, – dedi, – ozan qardaş, ürəklə oxu,
Qoy illərin yorğunluğu çıxsın canımdan.
Bu səslərin düzümündən bir xalı toxu,
Saf duyğular çaylar kimi axsın qanımdan.

Aldı birinci ozan:

“Haqdan enən şərbəti,
İçdik əlhəmdülillah!
O qüdrət dənizini,
Keçdik, əlhəmdülillah!

Aldı ikinci ozan:

Quru idik, yaş olduq,
Ayaq idik, baş olduq.
Bir-birimizə eş olduq,
Uçduq, əlhəmdülillah!

Aldı birinci ozan:

Qarşıdağı dağları,
Meşələri, bağları,
Sağlıq, səfəliq ilə
Aşdıq, əlhəmdülillah!

Aldı ikinci ozan:

Endik Rumu, qışladıq,
Çox xeyir-şər işlədik.
Atımız yəhərləndi,
Eşdik, əlhəmdülillah!

Aldı birinci ozan:

Tapdığın tapısında,
Qul olduq qapısında.
Miskin Yunus, çiy idik,
Bişdik, əlhəmdülillah!”

Osman Qazi işarə verdi, ozanlar dayandı. Sözün təsiri sultanı elə tutmuşdu ki, bir müddət lal dayandı, xəyaldan ayrılı bilmədi. Elə bil ki, bu sözlər onun ömür yolu üçün, çəkdiyi əziyyətlər, çaldığı zəfərlər üçün deyilmişdi. Osman Qazinin babası Kayı xan monqolların zülmündən qurtarmaq üçün Xorasandan, Türküstandan Anadoluya gələndə onun başında dörd yüz atlı varıydı. İndi Osmanlı qoşununun sayı qırx mini keçmişdi. Babası Kayı xanın, atası Ərtoğrulun çəkdiyi əziyyətlər, zümlər, sitəmlər, qaçaqaç, köçəköç günləri bir-bir gözlərinin önündən gəlib keçdi. Keçmişinə baxanda bu günlərinə şükür etdi. Handan-hana fikirdən ayılıb soruşdu ki, oxuduğunuz sözlər kimindir? “Dərviş Yunusun!” cavabını alanda əmr elədi ki, sizə üç gün vaxt verirəm, Yunus Əmrə hardadırsa onu tapmalısınız. Əgər yerini bilsəm, özüm onun

ziyarətinə gedərdim. O ki yeri məlum deyil, burada ziyarət edərik, günahımızdan keçər. O, mənim qəlbimin gözü, aqlımın işığı olmalıdır.

Tapşırıq alanların
 Üç gün vaxtı varıydı.
 Möhlət az, meydan geniş,
 Qarşıda aşırımlar –
 Dağ-dərə, yoxuş-eniş.
 Hərə öz köhlənini
 Çapırdı bir tərəfə.
 Kim tapacaq Yunusu,
 Görək kim layiq olur
 Bu müqəddəs şərəfə!
 Gözündə sonsuz marağ,
 Qulağında səs-soraq,
 Nə durur, nə dincəlik
 Yunusu axtaranlar.
 Bir-birinə qarışır
 Qarlı dağlar, aranlar.
 Hər kimdən soruşursan,
 Deyir: “Yunus məndədi!
 Yunus qanda, ilikdə,
 Ruhdadı, bədəndədi!”
 Gəzmədiyi nə bir kənd,
 Nə də bir dağ-daş qalır.
 Hamı Yunusam deyir,
 Gəzənlər çaş-baş qalır.
 Qovuşa bilmək üçün
 Könüllərin şahına,
 Öyrənib at sürdülər
 Tapdığı dərğahına!
 Dedilər, Dərviş Yunus
 Bu yerlərdən gedəli
 Yeddi il tamam oldu.

Yenə də axtaranlar
Yunusu tapammadı,
Axtarışda xam oldu.
Harda Yunus adlanan
Bir dərvişi gördülər,
Gətirdilər saraya.
Görüşmək istəyənlər
Aldı sonsuz maraqla
Yunusları araya.
Məclisə yığışanlar
Cərgələnir, səf çəkir.
Osman Qazi dillənir:
– Sizi bildik, tanıdıq,
Yunus Əmrə hardadı?
O hansı məkandadı,
O hansı diyardadı?
Dərvişlər öz-özünə,
Bir-bir haqq-hesab verir.
Yunus Əmrə sözüylə
Sultana cavab verir.
“Can ol can içində,
Qalma güman içində.
İstədiyin bularsan,
Yaxın zaman içində!”
Dərviş yenə dillənir:
– Mənim şanlı sultanım,
Qırx gün uzat möhlətin,
Zamanını, vaxtını.
Yunusu axtaranlar
Qoy sınısın baxtını!
Sizə asan gəlməsin,
Onu tapmaq çətindir,
O, böyük bir millətin,
Ulu məmləkətidir!
Sevgiləri insana,

Məhəbbəti dostadı,
Yunus hər gün toydadı,
Yunus hər gün yasdadı.
Bu boyda bir torpağın,
Ucu yox, bucağı yox,
Yunusu tanımayan
Dərəsi yox, dağı yox.
Darıxma, məclisinə
Ərən gələr, ər gələr.
O Allah adamıdır,
Özü eşidər gələr.
Bu səs çatdı elə bil,
Yunusun qulağına.
Çarığını bərkidib,
Güc verdi ayağına.
Ürəyinə damdı ki,
Sultan indi dardadı,
Gözü yolda, yoxuşda,
Qəlbi intizardadı!
Axşamın bir vədəsi
Gəlib çatdı saraya.
Bu gəliş məlhəm oldu
Neçə-neçə yaraya.
Sultan Yunusu gördü,
İnanmadı gözünə,
Yerdənmi çıxıb gəlib,
Göydənmi enib gəlib,
Düşündü öz-özünə.
İki sultan əyləşib,
Üz-üzə, məğrur, mətin,
Biri sözün sultanı,
O biri məmləkətin!
Osman Qazi dillənir:
– Daha mənim dünyada,
Nə dərdim, nə qəmim var.

Yunus Əmrə adında,
 Könüllərin sultanı,
 Bir könül həmdərim var!
 Söylə görüm, qardaşım,
 Xorasandan baş alıb,
 Tapdığın dərgahına
 Axı, necə gəlmisən?
 Hansı gücün eşqinə
 Millətin ürəyində
 Bu qədər yüksəlmisən?!

Yunus Əmrənin cavabı:

“Canım, mən ordan bura,
 Əzəli aşığı gəldim.
 Eşqi müqəddəs tutub,
 O yola düşüb gəldim.

Bir qılı qırx yardılar,
 Birin yol göstərdilər.
 Bu mülkə göndərdilər,
 O yola düşüb gəldim.

Eşq şərabından içdim,
 On səkkiz ırmaq keçdim.
 Dənizlər bəndin deşdim,
 Ümmandan aşıb gəldim”.

Osman Qazi gördü sözün yeridi, fürsəti əldən vermədi.

Osman Qazi:

Bu düzü, dünyanı dolandın yetər,
 İnsan kök atdıqca göyərər, bitər.
 Hər düşmən əlindən bir qapaz görən,
 Dərdi sinəsində çal-çarpaz görən,

Həsərlər içində bağı sökülən,
 Yollarda qəlbinin qanı tökülən
 Bir millət güvənir dövlətimizə,
 Birlik xına kimi yaraşır bizə.
 Getmə, birdəfəlik qal sarayımda,
 Nə ki muradın var, al sarayımda.
 Təzəcə doğulan bir məmləkətin,
 Qüvvəti mən olum, ürəyi sən ol!
 Arxası mən olum, gərəyi sən ol!

Yunus Əmrə:

Mən miskin Yunusam, miskin yeri,
 Səhra qoynundadı, çöl içindədi.
 Mən dərdli Yunusam, dərdlinin yeri,
 Yarğan qaşındadı, sel içindədi.
 Mən Aşığı Yunusam, aşığın yeri,
 Saz-söz qucağında, tel içindədi.
 Mən dərviş Yunusam, dərvişin yeri,
 Oba içindədi, el içindədi.
 Qəfəsdən dar gələr, bu saray mənə,
 Saraya aldansam, onda vay mənə!

Osman Qazi:

Yunus, tək özünü fikirləşmə, gəl,
 Milləti düşünək hər şeydən əvvəl!
 Yıxılsa, dayağı sən olmalısan!
 Ucalsa, bayrağı sən olmalısan!
 Qaranlıq yollarda gözü görməsə,
 Əlində çırağı sən olmalısan!
 Çırpınan ürəyi, danışan dili,
 Yeriyan ayağı sən olmalısan!
 Torpağın taleyi çiynimdə yükdü,
 Dərdim şöhrətimdən min qat böyükdü!

Yunus Əmrə:

Sənin bu torpaqda bir sarayın var,
Mən sənə min yerdə min saray ollam.
Bəxtini daha da nurlandırmağa,
Gündüz Günəş ollam, gecə Ay ollam.
Səsinə səs verib ellər içində,
Səs ollam, ün ollam, hay-haray ollam.
Dünyanın o başı məskənim olsa,
Darıxma, dar gündə yanındayam mən.
Sən mənim qanımda dövr eləyirsən,
Qəlbində, ruhunda, qanımdayam mən!

Osman Qazi:

Ey şeyxim, dərvişim, dostum, ozanım,
Hikmət yaradanım, tarix yazanım,
Qəlbə hökm eyləmək min günah olar,
Günah götürənin payı ah olar.
Sənin ürəyindən baş alıb çaylar,
Sənin qəlbindədir bütün saraylar!
Bulağın gözünü bağlamaq olmaz,
Seli axarından saxlamaq olmaz.
Sən coşub sel kimi çağlamalısan,
Nə ki yer üzündə duyan ürək var,
Onu bir-birinə bağlamalısan.
Həmi göy üzündə, həmi yerdəsən,
Anladım, əbədi bir səfərdəsən!
Yaxşı yol dilərəm ürəkdən sənə,
Mənim işlərimə xeyir-dua ver.
Mən haqqın yolunda qılınc çalanda,
Ayağım altında titrəməsin yer!

Yunus Əmrə:

Gəl ayrılacaq, halallaşacaq, vədə gəldi yetişdi,
Səsim gərək mənzillərə çata, şanlı sultanım!

Gözüm gördü, könlüm duydu, qəlbim sevdi
hökmini,
Səni bildim bu dövlətə ata, şanlı sultanım!

Ömrü boyu başın üstədən acı yellər əsməsin,
Tanrı yaxşı nəzərini üstünüzdən kəsməsin.
Qurduğunu dağıtmağa ilahi tələsməsin,
Qoy tutmasın bir də sizi xata, şanlı sultanım!

Fələk hər gün güləşdədi, gah qaldırar, gah yıxar,
Qoşun, ləşkər yıxmayanı bir yanıqlı ah yıxar.
Səltənəti mehvərindən yıxsas, bir tamah yıxar,
Qoyma sərvət başınızı qata, şanlı sultanım!

Yaxşılığa sarı döndər yaman deyən dilləri,
En insanın ürəyinə dolan doğma elləri.
Allahından üzülməyə sultanlığın əlləri,
Gərək haqqın ətəyindən tuta, şanlı sultanım!

Səni gördüm, çiçəklədim, bol eylədim barımı,
Nəsillərə sovqat verdim könül adlı yarımı.
Sən qurduğun məmləkətdə qazalar məzarımı,
Bəlkə, Yunus rahat olub yata, şanlı sultanım!!!

MOLLA QASIM SINAĞI

*Dərviş Yunus, bu sözü əyri-üyrü söyləmə,
Səni siğəyə çəkər, bir Molla Qasım gəlir.*

Yunus Əmrə

Şimşək zirvələri çəkər sınağa,
Qəzəbi tutanda nahaq qan eylər.
Endirər dərəyə, qaldırar dağa,
Tufanlar dənizi imtahan eylər!

İldırım palıdın başında çaxar,
Dağ çəkər, od basar budaqlarına.
Harda təbiətin bir nəhəngi var,
Tuş gələr zamanın sınaqlarına!
Sınaq var zamanın hər bir anında,
Beşikdən, bələkdən keçirər bizi.
Dən kimi üyüdər dəyirmanında,
Un kimi ələkdən keçirər bizi.

Çəkib sınaqlara şeiri, sənəti,
Şair ürəyini oymadılar mı?
Yenilməz görəndə bir şəxsiyyəti,
Tutub dərisini soymadılar mı?

Sənətkar dilini bağlamaq üçün,
Qıfılənd, bağlama qurmadılar mı?
Səsin axarını saxlamaq üçün,
Nəğməkar boynunu burmadılar mı?

Qayalar sınağa çəkdi Fərhadı,
Külünglər oynadı Şirin yolunda.
Sınandı nə qədər aşiqin adı,
Eşq adlı ocağın, pirin yolunda.

Dünya boşalsa da, dünya dolsa da,
Hər gün işindədi yıxılan, yıxan.
Sınağa çəkilən min-min olsa da,
Bir olur, pir olur sınaqdan çıxan.

Yunusun şeirləri gözünün qabağında,
Molla Qasım əyləşib bir çayın qırağında.
Əlindədi şairin nə qədər kitabı var,
Bir gün “ilahi”lərlə onun haqq-hesabı var,
Bir ip salıb sürüyür
hər kəlmənin başına,
İlahi misraları tutur tənə daşına.

Paxıllıq pəncəsində yeri-göyü daralır,
Hirsindən, qəzəbindən

kömür kimi qaralır.

Düşünür öz-özünə:

Bu necə ovsundu ki,

sığmır iki cahana?

Bu necə dərvişdi ki, dərvişlərə tac olur.

Dərdə dərman eləyir,

ağrıya əlac olur?

Bu necə şairdi ki,

şairlərin şahıdı.

Türk şeirinin əbədi səmti, qıbləğahıdı?!
Bu necə qəribdi ki, hamının qəlbindədi,

Əqidədə, inamda, Tanrıdadı, dindədi?!
Üzür Molla Qasımı bu sorğular, suallar,

Ürəyinə yük olur başındakı xəyallar.
Xəbislik bir qurd olub hey daraşır canına,

Rəzilliklə xəyanət zəhər qatır qanına.
Hər sözə bir nə üçün?

Hər kəlməyə bir niyə?

Hər sözün qarasına şər-böhtan deyə-deyə,
Dağı arana dartır, aranı dağa çəkir,

Yunusun hər şeirini molla sınağa çəkir!
Qırıb tökür sözlərin qolunu, qanadını,

İtirməyə çalışır misraların dadını.
“Bir yol könül yıxdın isə,

Bu qıldığın namaz deyil!”

Baxır bu doğmalığa ögey kimi, yad kimi,
Səslənir qulağında hər kəlmə fəryad kimi!

Deyinir öz-özünə:

Bir dediyi sözə bax,

“Qıldığın namaz deyil!”

Belə küfr sözləri,

Cəhənnəmin odunda yandırsam da, az deyil!

Şəriətə göz yumub, haqqa sataşmağa bax,

Haqqın yolundan çıxıb, həddini aşmağa bax!

İnsan dəstəmaz alıb əl-üzünü yuyursa,
 Saflığın, təmizliyin ləzzətini duyursa,
 Çevirirsə üzünü gələcəyə, sabaha,
 Torpağa baş endirib əl açırsa Allaha,
 Dilində zikr edirsə Məhəmmədin adını,
 Dadırsa Qurandakı kəlmələrin dadını,
 Hikmət bağçasındakı gülləri də-rə-dərə,
 Gündə beş vaxt, beş dəfə üz tutursa göylərə,
 Ürəyi boyanırsa peyğəmbərin nuruna,
 Yanırsa şəriətin ocağına, qoruna,
 Qibləni bir səadət, Məkkəni tac bilirsə,
 İslamı, təriqəti bir ehtiyac bilirsə,
 Ona demək olarmı, “qıldığın namaz deyil”.
 Molla Qasım unudub dinini, Allahını,
 Haqsız sınağa çəkir duyğuların şahını!
 Yunus düz demirmi ki,
 Haqlı söz demirmi ki?!
 Daş atdınsa bir kəsin qəlbinin şüşəsinə,
 Soğanı doğradınsa kefinə, nəşəsinə,
 Unutdunsa insafın, ədalətin adını,
 Qırdınsa uçan quşun qolunu, qanadını,
 Əl açana əl tutub, gəlmədirsə karına,
 Xəyanət elədirsə Tanrıya, ilqarına,
 Küfrü, kini, qərəzi yaddan çıxarmadınsa,
 Yananı, yaxılanı oddan çıxarmadınsa,
 Bir kasıb divarında daş ola bilmədirsə,
 Bir tale üzüyünə qaş ola bilmədirsə,
 Əlsizin əllərində dönmədirsə əsaya,
 Nə Məhəmmədə güvən, nə Həzrəti İsayə!
 Ürəyi qırılanın könlünü almadınsa,
 Cənnəti, cəhənnəmi yadına salmadınsa,
 Onda yorma özünü,
 Düz deyir ustadımız!
 Nə tutduğun o oruc, nə də ki, namaz keçər,
 Tanrının dərgahında Tanrı səndən vaz keçər.

“Sirat” qıldan incədir,
 Qılıncdan kəskincədir.
 Varıb onun üstündə,
 Evlər yapasım gəlir!”
 Siratın üzərində saraylar yapana bax,
 Həqiqəti unudub, yolundan sapana bax!
 Guya ki, qardaş idi o qadiri-qüdrətin,
 Guya ki, sahibidir cəhənnəmin, cənnətin.
 Elə bil əlindədir yerin-göyün açarı,
 Ürəyi nə istəsə, hər bir şeyi bacarı.
 Mizan tərəzisi də, Qıl körpü də, qurğu da,
 Torpağın altındakı haqq-hesab da, sorğu da,
 Tanrının əmrindədi, Allahın öz işidi,
 On səkkiz min aləmin sahibi o kişidi!
 Yunus görə bilərmi,
 Taleyin, yaradanın əməli nə, işi nə,
 Axı niyə qarışır yaradanın işinə?!
 Düşünürmü, bu sözlər ağır gedər Allaha,
 Düşünürmü, bu sözlə batar hər gün günaha?!
 Adını dərviş qoyan Allahına ağ olmaz,
 Hər şeydə bütöv olar, heç yerdə yamaq olmaz!
 Allaha ağ olanın,
 Başını əzsələr də,
 Dilini kəssələr də,
 Dizini büksələr də,
 Qanını töksələr də,
 Dirı-dirı götürüb,
 Ocağa atsalar da,
 Cəsədini yoğurub,
 Palçığa qatsalar da,
 Bu günahlar önündə, bu cəzalar azdı, az.
 Artırsam əzabını,
 Yandırsam kitabını,
 Allahsız işləyib,
 Çəksəm haqq-hesabımı,
 Bais, günahkar tutub, heç kəs məni qınamaz!

Molla Qasım od alıb,
 Qısqanlığın içində alışırды-yanırdı,
 Dahiliyi gizlədib, böyüklüyü danırdı.
 Yunusun şöhrətini, Yunusun qiymətini,
 Ulu bir şəxsiyyətin böyük həqiqətini,
 Ört-basdır eyləməkçün hər şeyə qısqanırdı!

Molla Qasım bir od vurdu,
 Od alışdı, ocaq yandı.
 Bir kitabın içindəki,
 Min-min sirli varaq yandı.

Hikmət odda yanarmı heç?
 Sərvət odda yanarmı heç?
 Sənət odda yanarmı heç?
 Hər sözdə bir çıraq yandı.

Susan deyil ilahi səs,
 Molla Qasım, cəhdin əbəs.
 Tarix boyu bilir hər kəs,
 Nə düz yandı, nə haqq yandı!

Şeiri kül eyləməklə soyumadı ürəyi,
 Çağırdı köməyinə əsib coşan küləyi.
 Cırdığı varaqları bir-bir verdi yellərə,
 Səpələndi varaqlar səhralara, çöllərə.
 Gah qabağa şığıyır, gah da dala dönürdü,
 Sanki hər uçan varaq bir qartala dönürdü.
 Qıy vurub səslənirdi qayaların qaşında,
 İldırma dönürdü xəbislərin başında!
 Ağ varaqlar dil açıb,
 Xəbislikdən min dəfə mən uzağam deyirdi,
 Allahımın yanında üzuağam deyirdi.
 Yerdə odam, atəşəm, göydə Ayam deyirdi,
 Bu dünyanın içində bir dünyayam deyirdi!

İlahilər yazanın ilahi bir səsiyəm,
 Mən hikmət xəzinəsi, fikir zəngüləsiyəm!
 Bu səs Molla Qasımın qulağına çatmadı,
 Mürgülü bir vicdanı bu səslər oyatmadı!
 Nə incə hissə baxır, nə zərif bir duyğuya,
 Yazılı kağızları indi də atır suya.
 Ölməz ilahiləri sular alıb aparır,
 Öpür Yunus şeirini,
 Sevincindən suların göy sinəsi qabarır.
 Suların qucağında axır Yunus hikməti,
 Yerin hər tərəfinə,
 Çaylar, göllər, dənizlər,
 Sanki məclislər qurur Yunusun şərəfinə!
 Dalğalardan səs gəlir,
 Yunus şeiri məndədi!
 Ləpələrdən səs gəlir,
 Yunus şeiri məndədi!
 Çəşmələrdən səs gəlir,
 Yunus şeiri məndədi!
 Zəmilər dil açır ki,
 Sünbüldədi, dəndədi!
 Çəmənələr dil açır ki,
 Bizim göy çəməndədi!
 Batdı Molla Qasımın zəhməti, əziyyəti,
 O gizləyə bilmədi böyük bir həqiqəti.
 Nə qədər güc verdisə gecə-gündüz özünə,
 Kül üfürə bilmədi həqiqətin gözünə!
 Elə bildi asandı haqq yolunu bağlamaq,
 Elə bildi asandı axar çayı saxlamaq.
 İlahi kitabları od vurub yandıranda,
 Suya tullamaq üçün varaqları cıranda,
 Ölümsüz hikmətləri ocaqda qovuranda,
 Yazıların külünü göylərə sovuranda,
 Elə bildi bir ömrün gəlib çatdı axırı,
 Elə bildi heç zaman,
 Heç vaxt açılmayacaq xəbisliyin paxırını!

Bir adamın ki, dostu xalq ola, millət ola,
 Ürəyində millətə sonsuz məhəbbət ola,
 Nəfəsiylə yurduna od verə, atəş verə,
 Bəşəri bir xəznəyə söz boyda günəş verə,
 Qasırgılar, tufanlar heç gəlməyə eyninə,
 Yeriyə insanlığın ürəyinə, beyninə,
 Ucaların yanında dura ucadan-uca,
 Fikrinin qollarıyla bütün cahanı quca,
 Şahlar onu görməyi özünə şərəf bilə,
 Duyanlar hər sözünü dürr bilə, sədəf bilə,
 Qorxu yoxdu, ölüm yox, belə ərə, dahiyə,
 Nə yaxşı ki, belədi, min şükür ilahiyə!
 Min qat baha tutuldu,
 Ulu Tanrı yanında qiyməti də, qədri də,
 Yunus Əmrə şeirinin,
 Heç vaxt unudulmadı kəlməsi də, sətri də.
 Küləyə veriləni göydə quşlar oxudu!
 Axıb keçən buludlar, gur yağışlar oxudu!
 Ocaqda alışanlar yetişdi mələklərə,
 Mələklər şeirləri ürəklə oxuyanda,
 Göyün yeddi qatında səs çatdı fələklərə!
 Sulara atılanlar,
 Dindi balıq dilində, danışdı su dilində.
 Ləpəylə pıçıldadı, dalğayla nərə çəkdi,
 Bu müqəddəs səsləri dağ çəkdi, dərə çəkdi!
 Yunusun dedikləri
 Həkk oldu hər ürəyə, hər yaddaşa yazıldı,
 Möhürləndi dağlara, qara daşa yazıldı!
 Yunusun şeirləri,
 Neçə xalqa, millətə,
 Gör neçə ömrə qaldı!
 Batdı Molla Qasımlar,
 Bəşərin yaddaşında,
BİR YUNUS ƏMRƏ QALDI!

MƏN BURDAN GETMƏYƏ GƏLDİM

Yetmişmi yaşadı, səksənmi, yüzümü? Bunlar qeyri-dəqiq rəqəmlərdir. Dəqiq olanı odur ki, Yunus 750 il bizdən əvvəl yaşamış, 750 il bizdən sonra da dünya durduqca yaşayacaq. Yer üzündə nə qədər türk var, yaxşı insan var, Allah adamı var, o qədər də Yunus var. Nə qədər ki, türk dili var, o qədər də Yunus sözü var. Yunusun yaşı zamana sığışmır, bütün vaxt çərçivələrini, zaman ölçülərini söküb dağdır. Bax budur, Allahın dili ilə deyilən sözün insana verdiyi ölümsüzlük!

Gözə bilmədiyi yer qalmamışdı,
Aça bilmədiyi sirr qalmamışdı.
Dəryalar qoynunda əl vurmadiğı
İnci qalmamışdı, dürr qalmamışdı.

Olmuşdu nəfsiylə əlbəyaxada,
Sərvətə, şöhrətə can atmamışdı.
Min dəfə qəlbini qanatsalar da,
Bir kəsin qəlbini qanatmamışdı!

Durdu təbiətlə nəfəs-nəfəsə,
Bahardı, payızdı, yaydı, qışdı O!
Qəlbinin gözüylə dünyaya baxıb,
Bütün yer üzünü dolanmışdı O!

Daha yavaş-yavaş bükülür dizi,
Günü daldalanıb dağdan aşırdı.
Sirlı qapıları açan bir kişi,
Sonuncu qapıya yaxınlaşırdı.

Bu qapı önündə düşünür insan,
Çəkdiyi əzablar yadına düşür.
Günahlar, savablar keçir gözündən,
Suallar, cavablar yadına düşür.

Ömrü kitab kimi hey varaqları,
Hər günü, hər anı yadına düşür.
Əzibə hardasa bir qarışqanı,
Ağrıyan vicdanı yadına düşür.

Bu qapı önünə əliboş gələn,
Ömrünün üstündən qara xətt çəkir.
Çalışır, özünü gizləyə bilmir,
Yerdən də, göydən də xəcalət çəkir.

Bu qapı önünə dolu gələnlər,
Görür başı üstə haqqın nurunu.
Ölümün üzünə üzüağ baxır,
Şax durur, sındırmır öz qürurunu.

Elə ki, gözləri dikilir göyə,
Nə səs-küy qoparır, nə haray-həşir.
Mənə elə gəlir son nəfəsində,
İnsanlar bir az da peyğəmbərləşir!

Son nəfəs, son səfər, son gün, son saat,
Sonu harda bitir görən sonların?
İlkini bilirik, hardan başlanıb,
Sonunu bilmirik biz milyonların.

Bəlkə axır günü, axirət yeri,
İnsanın təzədən doğulmasıdır.
Dönüb çiçəklərə, dönüb güllərə,
Nur kimi dünyaya dağılmasıdır?

Bizim qəbir kimi baxdığımız yer,
Həyatın ən qaynar yeridi, bəlkə?!
Bizim ölü kimi baxdığımız kəs
Haqqın nəzərində diridi, bəlkə?!
“Biz dünyadan gedər olduq,
Qalanlara salam olsun!”

Gedən hara gedir?
 Sirli bir düyün,
 Qalan harda qalır?
 Açılmamış sirr.
 Gedənin qalana salam verməsi,
 Ulu ozanımın ulu kəşfidir!

Bu söz söylənəndə görünür yenə,
 Yunusun Allahla söhbəti varmış.
 Tanrı dindirəndə, insan dinəndə,
 Gör sözün nə qədər qiyməti varmış.

Yunus neçə gündü can üstündədi,
 Ellər əlacsızdı, düşüb çətinə.
 Nə gecə dayanır, nə gündüz kəsir,
 Milyonlar axışır ziyarətinə!

Gəlir baxışlardan nur aparmağa,
 Gəlir söhbətindən söz götürməyə.
 Gəlir ocağını qalamaq üçün,
 Yunus dərgahından göz götürməyə.

Gəlir Anadolu başdan-ayağa,
 Qədəmi yer tutan yeriyib gəlir.
 Dağların qarı da sellərə dönür,
 Ustad dərgahına əriyib gəlir!

Kövrəkdi könüllər, üzgündü canlar,
 Narahat baxışlar qaçmır gözündən.
 Yenə ürəkləri oxşamaq üçün,
 Qalmır söhbətindən, qalmır sözündən.
 “Əzrayıl nə kişidir, qəsd edə bilə canıma,
 Mən onun qəsdini yenə özünə zindan eylərəm!”

“Ölümdən nə qorxarsan,
 Qorxma, əbədi varsan!”

Dərya-dərya sitəmləri görmüşəm,
Dalğa-dalğa gələn qəmdən nə qorxu.
Cənnətini bu dünyada qazandı,
Yunus üçün cəhənnəmdən nə qorxu!

Ölümüylə ölməzliyi tapana,
Min körpüdən, min siratdan nə qorxu!
O da bizim ömrümüzün parçası,
Ölüm adlı bir həyatdan nə qorxu!

Heç vaxt Ayın göylərdən,
Enmək qorxusu yoxdu!
Heç vaxt yanan Günəşin,
Sönmək qorxusu yoxdu!

Həqiqəti deyənin
Yolu haqqa doğrudu.
Heç vaxt əqidəsindən
Dönmək qorxusu yoxdu!

Çırağa dönmüşdü başının üstə,
Hər könül yolunda yanan şamıydı.
Millətin dəniztək dalğalanması,
Ulu ozanıma ehtiramıydı!

Millət oxuyurdu: “Ay baba dərviş,
Gedirsən, yoldaşın mələklər olsun.
Torpaq ana kimi bassın bağına,
Yenə həmsöhbətin çiçəklər olsun!”

Yunus oxuyurdu son nəfəsində,
Ellər, haqqınızı halal eyləyin!
Söhbət elədiyim, söz eşitdiyim,
Dillər, haqqınızı halal eyləyin!

Dağlara qış düşdü, qarı mən oldum,
Bağlara yaz gəldi, barı mən oldum,
Siz ətir saçdınız, arı mən oldum,
Güllər, haqqınızı halal eyləyin!

Az qala dünyanı baş-başa gəzdim,
Etdim bu dünyanı tamaşa, gəzdim.
Saldım izlərimi dağ-daşa, gəzdim,
Yollar, haqqınızı halal eyləyin!

Di gəlin halallaşaq, mən gedirəm dünyadan,
Allahın düşmənidir hər kim gözü ac oldu.

Haqqa şükür kəlməsi heç düşmədi dilimdən,
Baxma ki, ömrüm boyu dostum ehtiyac oldu.

Tək, yalnız qalanda da heç zaman təklənmədim,
Həmsöhbətim, sirdaşım daş oldu, ağac oldu.

Boğub saldım nəfsimi ayağımın altına,
Miskinliyim çevrilib başımdakı tac oldu.

Nə qədər incitsə də, gördü şikayətim yox,
Dərdim dərmana döndü, ağrıma əlac oldu.

Haqq dedim, haqq eşitdim, haqqa könül
bağladım,
Haqqın nurunu görmək qəlbə ehtiyac oldu.

Allaha qovuşmağa o qədər can atdı ki,
Sevgili Məhəmmədin məskəni merac oldu.

Qəbul oldu mənim də Tanrıya ziyarətim,
Zəhmətimin qazancı Məkkə oldu, hac oldu!

Alimlər, üləmələr,
 dərvişlər səf-səf oldu,
 Yunusun son sözləri
 eşidənə, bilənə
 ən böyük şərəf oldu!
 Nəfəs çıxdı ağızından
 uçub gedən quş kimi.
 Gəliş bir eniş kimi,
 gediş bir yoxuş kimi.
 Bu xəbər hər tərəfdə
 çaxdı ildırım kimi,
 Yunus dərdi ürəkdə
 açıldı sırım kimi!
 Göynədi bu itkiyə
 ürəklərin yarası,
 Axdı son ziyarətə Qars-Ədirnə arası!
 Ərzurumdan Bursaya,
 Ərzincandan Toqata,
 Eşidən yola çıxdı, kim çatmaya, kim çata!
 Bir yanı Əskişəhir,
 bir yanı Çanaqqala,
 Qədim türk ellərindən
 qalmadı heç kəs dala!
 Yunus adlı müqəddəs
 dərgaha varmaq üçün,
 Çiyində son mənzilə
 gəlib aparmaq üçün.
 Can atır ər yurduna,
 ərənlər ocağına,
 Baxan yoxdu yolların
 dərəsinə, dağına.
 Düzləri bulud kimi
 tutub qəmli bir axın,
 Baxan yoxdu yollara,
 uzaqdı, yoxsa yaxın.

Harda dəfn olunmağı
düşündürür hər kəsi,
hələ qaldırılmayıb
Yunusun cənazəsi.
Hər elin ağsaqqalı
bir-bir çıxır qabağa:
İzin verin Yunusu
biz tapşırıq torpağa.
Çox sevərdi o bizim
kəndin yal-yamacını,
Gəlin bizdə dəfn edək
ərənlərin tacını!
Bir başqası dillənir:
O, dağlar vurğunuydu
qoy tapşırıq dağlara,
Onun qəbir torpağı
qarışdıqca yerlərə,
Sağalacaq hər yara!
Biri deyir tapşırıq,
Tapdığın dərgahına,
Orda da yaxın olsun
kөнüllərin şahına!
Hər kəs onun nurunu
Elin toyunda görür,
elin yasında görür,
Hərə onun qəbrini
Öz elinin içində,
öz obasında görür.
Boyu dağ kimi uca,
Ağsaqqallı bir qoca,
Axır durur ayağa.
Danışır gözlərindən
mərhəmət yağa-yağa.

Qəm sizindi, qəm mənim,
 onun şanı-şöhrəti
 Həm sizindi, həm mənim!
 Sən nə qədər sevirсэн,
 Mən nə qədər sevirəm,
 onu demək çətindi.
 O, təkcə bizim deyil,
 türk oğlu türk adlanan
 Ulu bir millətindi!
 Qoy Allah özü versin
 Bu millətin səbrini.
 Əskişəhir yanında,
 Sarıköydə qazdıraq,
 gəlin onun qəbrini!
 Sarıköy deyilən kənd
 Yunusun cavanlığı,
 Yunusun gəncliyidi.
 Könlünün rahatlığı,
 qəlbinin dincliyidi!
 Saz ilə oynadığı,
 sözlə yatdığı yerdə,
 Çəmənələr qucağında şəhə batdığı yerdə!
 Quraqlıq yeri-göyü
 yandırır küllə edəndə,
 Dənsiz qaldı dəyirman,
 qırılırdıq acından,
 O qurtardı bu kəndi
 buğda ehtiyacından!
 Kəndin hər parçasında
 onun öz nəfəsi var,
 Çəşməsində, çayında
 kəsilməyən səsi var.
 “İlahi”lər deyənin
 yolu Allah yoludu,

Bu gün onu sevənlər
Beş-üç kənd-şəhər deyil,
bütün Anadoludu!
Parladın zaman-zaman
dürrünü, sədəfini,
Min yerdə türbə yapın,
ucaldın şərəfini!
Başının üstündəki Tanrı olsun,
göy olsun,
Son yeri, son məskəni
Gərək Sarıköy olsun!
Əcəl gəldi, yer gizlədi, torpaq çəkdi,
Ölüm aldı, ölməzliyə vermək üçün.
Hər kəlməsi göz işığı, can dərmanı,
Bu dünyada uzun ömür sürmək üçün.

Dəniz kimi millət enir, qabarırdı,
Fələk sanki qəlbi candan qoparırdı.
Ürəklərdə, baxışlarda aparırdı,
Hər kəs onu öz elində görmək üçün.

Bol eylədi çaylarını, göllərini,
Haqq bəzədi Anadolu çöllərini.
Yunus adlı bir bağçanın güllərini,
İnsan oğlu nəsil-nəsil görmək üçün.

“Ağac ata mindirələr,
Qəbr evinə göndərələr.
Yer altına endirələr,
Kimsə daha görməz ola!

Adam haqqı bilsin gərək,
Haqq sorağın alsın gərək.
Burda ikən ölsün gərək,
Gedib orda ölməz ola!”

Ölüm ilə ölməzliyi qovuşdurub,
 Bu sözləri bizdən ötrü deyib getdi.
 Zülm önündə, dərd önündə əyilməyən,
 Haqq yolunda qamətini əyib getdi.

Haramlıqla zər libasa bürünmədi,
 Halallıqla kəfənini geyib getdi,
 Ev-ev gəzdi haqq nurunu yaymaq üçün,
 Bir-bir bütün qapıları döyüb getdi.

Ömrü boyu yaxşılığı itirmədi,
 Tapdıq Əmrə dərgahını öyüb getdi.
 Ömrü-günü duyğularla naxışlandı,
 Bu dünyaya duyub gəldi, duyub getdi!

Qazdılar məzarını,
 Əskişəhirə yaxın,
 Sarıköyün düzündə.
 Qəm bahar buluduydu,
 Qəm payız dumanıydı,
 İnsanların üzündə.
 Ovutmaq olardımı,
 Ürəklərin yasını.
 Tapşırdılar torpağa,
 Ustadlar ustadını,
 Ozanlar ozanını.
 Xorasan dərvişini,
 Türkmən qocasını!
 O gündən, o zamandan,
 Bu yer ziyarət oldu,
 Dörd yanı cənnət oldu.
 Bu məzar insanların
 Arzu yerinə döndü,
 Dilək yerinə döndü,
 Ruzi yerinə döndü,
 Çörək yerinə döndü.

Gəlir bəxti kəm olan,
Yaşamaqçün bir tikə
Çörəyə möhtac olan.
Bu məzarda nə isə,
Tanrının nəfəsi var.
Torpağın altında da,
Həqiqətin səsi var!
Qisməti olmayana,
Qisməti tapır verir,
Öz halal mayasından,
Yoğurur, yapır verir.
Xəstə gələn sağ gedir,
Üzüqara gələnlər,
Durulur, təmizlənilir,
Burdan üzüağ gedir.
Bura qədəm basanlar,
Uçmağa qanad tapır.
Övladı olmayanlar,
Bu yerdən od götürür,
Qayıdır övlad tapır.
Körpəsi olan kimi,
Yunus qoyur adını.
Bərkidir yavaş-yavaş,
Qolunu-qanadını.
Duyur bu xoş kəlmənin,
Ləzzətini, dadını,
Yunus deyə çağırır,
Hər kəs öz övladını!
Qaramana, Bursaya,
Aksaraya, Boluya,
Yunuslar səpələnir,
Hər gün Anadoluya.
Aradan illər keçir,
Ölüm adlı körpüdən,
Saysız nəsillər keçir.

Yunuslar da qocalıb,
Qismət olur torpağa.
Hərəni dəfn edirlər,
Bir təpəyə, bir dağa.
Hər yurda, hər mahala,
Hər kəndə, hər şəhərə,
Yunus Əmrə eşqinə,
Dəfn olan Yunusları,
Ziyarət bilir hərə.
Harda Yunus qəbri var,
Dönür ziyarətgaha.
Türkün ölməz oğlunun,
Qədrini, qiymətini
Baha tuturlar, baha!
Ərzurumda məzar var,
Yunus Əmrə məzarı!
Kırşəhirdə məzar var,
Yunus Əmrə məzarı!
Qaramanda məzar var,
Yunus Əmrə məzarı!
Sarıköydə, Konyada,
Yunus Əmrə məzarı!
Aksarayda, Sivasda,
Yunus Əmrə məzarı!
Gözüm ilə gördüyüm,
Dodağımla öpdüyüm,
Daşına, torpağına,
Gül-çiçəklər səpdiyim,
Dərvişlər dərvişidi,
Övliyadı, ərəndi!
Yaxşılığı, düzlüyü,
Böyük xeyirxahlığı,
Könüldəki şahlığı,
Büllurluğu, saflığı,
Su kimi şəffaflığı,
Bizə yol göstərəndi!

Allah ucalığını,
Peyğəmbər məqamını,
Mələk mərtəbəsini,
Həqiqətin səsini,
Bizə qovuşdurandı!
Elə yaxınlaşdırıb,
Xalqa yovuşdurandı!
Ağsaqqallar öndəri,
Tükü tükdən seçəndi!
Günahını bilənin
Günahından keçəndi!
Osman Qazi Bursanın
Üzərinə gedəndə,
Qalalar fəth etməmiş,
Könüllər fəth edəndə,
Murad Xudabəndiyar
Qılıncını çalanda,
Atası Orxan kimi,
Qaynayanda, dolanda,
Fateh Sultan Məhəmməd
Qalxan qasırgalara
Sınəsini gərəndə,
İyirmi bir yaş olmamış,
Alıb boğaz içini,
İstanbula girəndə,
Türkiyənin taleyi
Bir türkdən asılında,
Oğullar şəhid olub,
Ordular basılında,
Atatürkün nərəsi,
Dağları titrədəndə,
On dörd qanlı əjdaha
Bir küncə qısılanda,
Türk əsgəri olanda,
Türkün torpağı, daşı,

Heyrətə çevriləndə
 Çanaqqala savaşı,
 Şairlərin sinəsi
 Dəmir kimi qızanda,
 “İstiqlal marşı” mızı
 Məhməd Akif yazanda,
 Hər baxışda Yunusun,
 Nuru, şüası vardı!
 Hər könüldə Yunusun
 Xeyir-duası vardı!
 Hər uğurlu zəfərdə,
 Danılmaz payı vardı!
 Sevgidən səltənəti,
 Sözdən sarayı vardı!
 Hər doğulan körpəylə,
 Bu dünyaya gəlsə də,
 Hər ölənə qoşulub,
 Bu dünyadan getməz o!
 Adını çək ağactək,
 Kölgə salsın üstünə,
 Əqidəsiz ürəkdə,
 Göyərməz o, bitməz o!

Hər köhnənin dalınca təzə bir nəsil gələr,
 Nəfəsinlə isinər, səsinə duyar, babam!
 Haqq yoluna düşənlər, eşq odunda bişənlər,
 Səndən açar söhbəti, səndən oxuyar, babam!

Yer üzünün dərvişləri
 Gəzər Yunus deyə-deyə.
 Bu dünyanın ağrısında,
 Dözər Yunus deyə-deyə.

Əriyər dağların qarı,
 Yeriylər çaylara sarı.

Damcı deşər qayaları,
Sızar Yunus deyə-deyə.

Dünya qıfıl – Yunus açar,
Oğulsan açmağı bacar.
Hər fəsildə çiçək açar,
Məzar Yunus deyə-deyə.

Yerdə qoymaz arzusunu,
Haqq yetirər ruzusunu,
Haqq aşığı yazısını,
Yazır, Yunus deyə-deyə.

Ulu Tanrı hər bəndənin istədiyini var eyləmiz,
Ağacına çiçək verib, bağçasını bar eyləmiz.

Qisməti kəm adam kimi eyni çılpaq dağlara bax,
Hər ətkdə gül bitirib, hər zirvəni qar eyləmiz!

Yollar uzun, yolçular çox, duran gedər, gedən durar,
Kəskin ağı, iti sözü hər yolçuya yar eyləmiz.

Köhlən verər yormağ üçün, meydan verər varmaq
üçün,
Qadir Allah sevən kəsin meydanını dar eyləmiz.

Hər sözünə kəsər verər, yadda qalan əsər verər,
Elə dayaq olanları el içində xar eyləmiz.

Zaman keçər, yer üzünə çox Yunuslar gəlib-gedər,
Qoca dünya sən Yunusu bir daha təkrar eyləmiz!

Babam, sənin eşqinlə Yunus dünyasını görmək, duy-
maq, eşitmək üçün yollara çıxdım. Bakıdan Borçalıya,

Borçalıdan Qarsa, Qarsdan Ərzuruma, Ərzurumdan Konyaya, Ankaraya, İstanbula, İzmirə, Bursaya, Əskişəhirə, Sarıköyə, Akhisara, Manisaya, Sünnətçilər köyünə qədər yol getdim. Axtara-axtara tapdım, tapa-tapa sevindim. Dədələrimizin “Axtaran tapar” hikmətinə inandım, ərənlər türbəsini, övliyalar məzarını, sultanlar sarayını ziyarət elədim. Hər yerdə Yunusdan dedim, Yunusdan eşitdim.

Anladım ki, Yunus halallıq, saflıq, təmizlik, xeyirxahlıq, gözütöxlük, ucalıq, mənəvi zənginlik xəzinəsidir.

Yenə qulaqlarıma qeybdən səs gəldi: “Yunusu tapmaq üçün diyar-diyar gəzməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Onunla görüşmək istəyirsənsə, öz qəlbinin dərinliklərinə baş vur, diqqətlə baxa bilsən, öz içini könül gözü ilə görə bilsən, Yunusu özündə tapacaqsan”.

Bu xəbəri eşidən kimi öz içərimə boylandım, Yunusun üzünü gördüm, sözünü duydum, səsini eşitdim. Qəlbimdən gələn səs dodaqlarımda titrədi, dilimdə yeni bir sevgi nəğməsinə döndü. Ürək sözümü saz üstündə oxuya-oxuya ozan babama belə yetirdim:

Heç gərək yoxuymuş səni gəzməyə,
Əllərim toxunan budaqdasanmış!
Yaşıl zəmilərə baxdım, düşündüm,
Səpilən dən kimi torpaqdasanmış!

Səhrada, çəməndə, güldə, çiçəkdə,
Barda, bərəkətdə, duzda, çörəkdə,
Ulu sevgi kimi canda, ürəkdə,
Şirin nəğmə kimi dodaqdasanmış!

Od kimi baxışda, nur kimi üzdə,
Qan kimi damarda, güc kimi dizdə,

Ruh kimi bədəndə, gün kimi gözdə,
Səs kimi könüldə, qulaqdasanmış!

Ömrümə naxışsan, könlümə yarsan,
Hayana boylandım, hər yanda varsan.
Gülsəm, dodağımda çiçək açarsan,
Ağlasam, yaş kimi yanaqdasanmış!

Yağdın varlığıma qarla, yağışla,
Hopdun ürəyimə nurlu baxışla,
Bağışla, Yunusum, məni bağışla,
Mən elə bilirdim uzaqdasanmış!!!

*Qars-Bakı,
avqust-dekabr, 1991*

**AŞIQ HÜSEYN
BOZALQANLI VƏ AĞANIN
QIZIL ƏHVALATI**

Ağaların, bəylərin gəlhagəl vədəsində,
Sazın bahalı vaxtı, sözüün ləl vədəsində,
Qızıl rəngli payızın toy-mağarlı çağında,
Bir bəyin məclisində, bir elin yığnağında,
Yenə Aşiq Hüseynin coşub-daşan yeriydi,
Səsinin, nəfəsinin dağlar aşan yeriydi!
Sazın döşünə yatıb sarılmışdı simlərə,
Bir-bir açar salırdı açılmaz tilsimlərə!
Nə bircə kəs danışıq, nə bircə kəs dinirdi,
Elin böyük aşığı,
Məclisin yaraşığı
Pərdə-pərdə ucalır, pərdə-pərdə enirdi!
Səs qaynaya-qaynaya gur bulağa dönürdü,
Bu bulaqdan içənin qəlbi dağa dönürdü.

Səs dolana-dolana aşırımlar aşırıdı,
Ona qulaq asanlar heyrətindən çaşırdı!
Baş vurub bu dünyanın sevincinə, qəminə,
Çəkilməmişdi bu axşam hərə öz aləminə!
Əllər qalıb çənədə, hamı heyran, hamı mat,
Şükür sənə, ay Allah, nələr yaradır həyat!
Hamı fikirləşir ki, bu səs, bu avaz nədir?
Nə qədər saz görmüşük, bu axşamkı saz nədir?!
Sazdakı kişnərtiyə, aşıqdakı səsə bax,
Dağı yerdən qaldıran eşqə bax, həvəsə bax!
Bu səs nədir görəsən?
Şimşəklərin göylərə saldığı haraydımı?
Səddini sökə-sökə daşıb gələn çaydımı?

Bu səs yaxından deyil, çox-çox uzaqdan gəlir,
 Tanrının öz payıdır, süzülüb haqdan gəlir!
 İlahidən gələn səs bax bu qədər gur olur,
 Səs Allahı dinəndə nə qədər səslər batır,
 Bülbüllərin özü də susmağa məcbur olur!
 Aşıqda sevinclə qəm yenə də baş-başadı,
 O gah qoç Koroğludu, gah da Hasan paşadı!
 Söz sözə dayaq olur, hava çəkir havanı,
 Gah xalqı barışdırır, gah da salır davanı.
 Kərəm kimi alışır, Dilqəm kimi qəm çəkir,
 Nə qədər zülm görür, nə qədər sitəm çəkir.
 Məclisə lərzə düşür, məclis gəlir dəhşətə,
 Sənətdəki gücə bax, insandakı qüdrətə!
 Bir adamın içində neçə adam olarmış,
 İnsanda Allah gücü, Tanrı qüdrəti varmış!
 Bir adamın içində şir də varmış, quzu da,
 Günəşin hərarəti, zirvələrin buzu da!
 Bozalqanlı Hüseynin,
 Eşqi haqqın yanında, qəlbi, ruhu sazdadı,
 Hərə öz gördüyündən nə bacarır götürür,
 Dərinlər dərinədədi, dayazlar dayazdadı!
 Məhəbbətin gücündən gözləri dola-dola,
 Aşıq hərdən boylanır gah sağa, gah da sola.
 Kimin qəlbi coşursa aşığa nəmər verir,
 Qızılı olan qızıl, zəri olan zər verir.
 Düşür bəylər, ağalar bir-birinin bəsinə,
 Döndərir sənətkarı sənətin Məkkəsinə!
 Ancaq aşıq görür ki, məclisdə bir ağa var,
 Nə dinir, nə danışır, bilmir laldı, yoxsa kar!
 Gördüyü mənzərədən aşıq bir az pərt olur,
 Ustad elə bilir ki,
 Ağa lap biganədir, bu, aşığa dərd olur.
 Niyə dillənmir ağa, şübhə dolur canına,
 Yaxınlaşır astadan lap ağanın yanına.
 Deyir: – Ağa, nə üçün,

Hamı dindi, danışdı, sənin səsin gəlmədi,
 Nəyi düz oxumadım, nədən xoşun gəlmədi?
 Axı hamı bilir ki,
 Mən nəmər istəmirəm, mən diqqət istəyirəm,
 Sənətimə yaraşan məhəbbət istəyirəm!
 Axı hamı bilir ki,
 Dərgahlara od vuran fəryadım var, ahım var,
 Söylə görüm açığı,
 Nədir bu biganəlik, mənim nə günahım var?!
 “Çoxdu günahın” deyib ağa durur yerindən,
 Sözünü demək üçün nəfəs alır dərindən.
 – Günahın var, ay aşığı,
 Dinləmək istəyirdim, sən məni kar eylədin,
 Danışmaq istəyirdim, sən məni lal eylədin.
 Tərpənməyə qoymadın, məni bihal eylədin!
 O səs hardan gəlirdi, avaz nə avazıydı,
 Sənəndə dillənən saz Allahınmı sazıydı?!
 Sənə “sağ ol” deməyə məndə qüvvətmi qaldı?
 Səcdənə gəlmək üçün məndə təqətmə qaldı?
 Aparmışdın sən məni sehirlə bir aləmə,
 Hissimi yazan olsa, gətirəmməz qələmə!
 Mindirib xəyalların şahə qalxan atına,
 Aparmışdın sən məni göyün yeddi qatına!
 Mənim biganəliyim səni dərdə salanda,
 Sən pəjmürdə qalanda,
 Mən biganə deyildim, divanəydim, divanə,
 Məndə ağıllılıqdan qalmamışdı nişanə.
 Bu məclisdə deyildim, öz məclisim vardı,
 Ölçülərə sığmayan eşqim, hissim vardı!
 Ona görə lalıydım,
 Ona görə karıydım.
 Lallığı, karlığımla,
 Vallah, bəxtiyyəydim!
 Qurban olum, ay aşığı,
 Səni əkən kişiyyə, səni doğan anaya,

Sazsız, sözsüz dünyada,
 Bircə qəpiyə dəyməz, ömür gedər fənaya!
 Qurban olum, ay aşiq,
 Doğulduğun torpağa, yetişdiyin mahala.
 Bu gün mənim qəlbimdə,
 Sənətdən qala qurdun, yenilməyən bir qala!
 Günahkarsan, ay aşiq, günahına qurbanam,
 Saz adlı, söhbət adlı Allahına qurbanam!

Kainat başdan-başa nuruydu, işığıydı,
 İndi danışan ağa, dinləyən aşığıydı!
 Sevincin şiddətindən,
 Aşığın göz yaşları axırdı yanağına,
 Belədi insan oğlu,
 Qiyməti veriləndə,
 Dönür qoca dünyanın ən vüqarlı dağına!
 Ağa dedi: – Ay aşiq,
 Gözümün ağ-qarası, ürəyimin parası,
 Mənim bircə balam var,
 Sünbülüm var, lalam var!
 Bu gün sənin yanında,
 Taleyimin, bəxtimin ən bəxtəvər anında,
 Bir niyyət eyləyirəm:
 Mənim oğlum böyüyüb on yeddi yaş olanda,
 Vurulduğu, sevdiyi bir çatmaqaş olanda,
 Boya-başa çatanda gözlərimin işığı,
 Ancaq sən olmalısan o məclisin aşığı!
 Ancaq sən olmalısan o toyun yaraşığı!
 Canım, gözüm, ay ustad,
 Allah səni həmişə şad eyləsin, görüm şad!
 Bəxtəvərsən, ay aşiq,
 Sənə avazı çeşmə, çağlamağı çay verib,
 Təbiət də, Tanrı da,
 Heç nə əsirgəməyib, pay üstünə pay verib!
 Heç kəs sənin ruhuna, qəlbinə dəyə bilməz,

Allah verən bir kəsə bəndə verməyə bilməz!
 Al, bir kisə qızılı qəbul eylə beh kimi,
 Qəlbim arxayın olsun,
 Ürəyim sərirləsin bir qövsi-qüzeh kimi.
 Beh verirəm indidən,
 On yeddi il sonradan,
 Çaldırmaq istədiyim o şərəfli toy üçün!
 Qoy bir tarixə dönsün,
 O məclis də, o toy da nəsil üçün, soy üçün!

Ustad qəbul eylədi ağanın kisəsini,
 Yenə saza əl atdı, zilə çəkdi səsini.
 Aşığı havalandı ki, onu belə duyan var,
 Gözünü yuma-yuma mətləblər oxuyan var!
 Aşığı fikirləşdi ki,
 Baxmaq hələ şərt deyil, sənəti görmək gərək,
 Naxışlı havaların gülünü dərmək gərək!
 Sənətkar sınaqlara sinəsini gərəndə,
 Qoy görən də var olsun, gücünü göstərən də!
 Tarix oldu bu məclis, illər keçdi aradan,
 On yeddi illik ömrü,
 On yeddi saat kimi tez fırladı Yaradan!
 Bozalqanlı Hüseyn ömrün qoca çağında,
 Oturmuşdu fikirli evinin qabağında.
 Başını qaldıranda,
 Gördü lap qarşısında bir ağsaqqal qoca var,
 Ədəblə salam verib, salam aldı sənətkar!
 Qoca dedi: – Ay ustad,
 Məni sənənin yanına ağa göndərib, ağa,
 Sizi dəvət edirəm ləngərli bir məclisə,
 Şərəfli bir yığnağa!
 On yeddi il əvvəlin söhbətidi bu söhbət,
 Hamı səni gözləyir baxışlarda məhəbbət!
 Aşığı xəyala daldı,
 Varaqladı dayazı, varaqladı dərinini,

Birdən yadına saldı,
 On yeddi il əvvəlin behini, nəmərini!
 Birdən yadına düşdü ömrün ötən günləri,
 Neçə elin-obanın toyları, düyünləri.
 Zənguləsi qızların ürəyini üzərdi,
 Qartal kimi qıy vurub, tər lan kimi süzərdi!
 Gün aşığın bəxtinə məclislərdən doğardı,
 Gümüş tellərin üstə qızıl pullar yağardı!
 Dünyasını verərdi,
 On yeddi il əvvəlin qaytaraydı səsinə,
 Qaytaraydı zilini, qaytaraydı pəsini.

Hanı, hanı o səslər,
 İndi hanı məclisdə
 Otuzluq lampaları keçirən gur nəfəslər?!
 Gözlə deyib, dur deyib aşıq evinə girdi,
 Düz on yeddi il qabaq,
 Ağa verən kisəni ortalığa gətirdi.
 Dedi: – Götür, ay qoca, kisə həmin kisədi,
 Mən hələ də bilmirəm içində olan nədi.
 Saymamışam heç onu, vurmamışam əlimi,
 Qızıla dəyişməyəm,
 Qızıldan min qat baha eşqimi, əməlimi!
 Lap yaxşı tanıyıram,
 Səni mənim yanına göndərən ağanı da,
 Sazın tellərindədir ürəyi də, canı da!
 Lap yaxşı yadımdadı,
 Sənətkara hörməti, sənətə diqqəti də,
 Gözümün önündədi,
 O tükənməz marağı, o dəli heyrəti də!
 Salam apar ağaya, sən bu qoca aşıqdan,
 De ki, daha düşmüşəm
 Əvvəlki zəngulədən, əvvəlki yaraşıqdan!
 Mən, mən deyiləm daha,
 Alqışlar yağışında çimən deyiləm daha!

Qoy onun bir balası dönsün min budaq olsun,
Pis gözdən, bəd nəfəsdən həmişə uzaq olsun!
Tanrı qəbul eyləsin mənim xeyir-duamı,
Gülsün təzə toylular, sönməsin eşqin şamı!
Qəlbim yanınızdadır,
Ancaq mən o məclisə heç vaxt gedə bilmərəm,
Bozalqanlı Hüseyini,
Diri-diri ölümə təslim edə bilmərəm!
Mənim bu niyyətimdən
Razı qalar ağa da, razı qalar xalıq da,
Yaratdığım ucalıq,
Ayaqlara düşməsin, qoy qalsın ucalıqda!
Ağa bilsin, ay qoca,
Mən onun xəyalında səs sarayı qurmuşam,
Mən onun xəyalında söz sarayı qurmuşam.
Daha qura bilmərəm!
Əlli ilə qurduğum, yaratdığım sarayı
Bircə günün içində
Mən dağıda bilmərəm, mən uçura bilmərəm!!!

HÜSEYN SARAÇLI DASTANI*(Dastan-roman)***USTADNAMƏ**

Körpə vaxtı bir beşiyə sığarsan,
Cavan vaxtı dünya sənə dar gələr.
Bivəfadı, bel bağlama ömrə sən,
Aylar keçər, qış yetirər, qar gələr.

Əyilməyə qoymayasan işini,
Sındırasan ehtiyacın dişini,
Nizam olmaq tez ucaldar kişini,
Hardan gəlsə əllərində var gələr.

Qılınc ensə, qalxan olmaz hər sinə,
Oğulsansa çətin günə gər sinə,
Ay Zəlimxan, iş dönəndə tərsinə,
Nə dost çatar, nə imdada yar gələr.

Atınız yüyrək, baxtınız yeyrək olsun!

Nə vaxta arxalan, nə baxta aldan,
Nə dövrən, nə də bir çağ vəfalıymış.
Min bir daşürəkli dostdan, tanışdan
Bir daşlı, qayalı dağ vəfalıymış.

Nə toxa bel bağla, nə aca söykən,
Nə ada, şöhrətə, nə taca söykən,
Özün böyütdüyün ağaca söykən,
Bağbandan min dəfə bağ vəfalıymış.

Zəlimxan dilində min dürlü dastan,
 Gah toydan söz açır, gah da ki yasdan.
 Bahalı köynəkdən, əlvan libasdan,
 Kəfən etibarlı, ağ vəfalıymış.

Ustadlar ustadnaməni iki deməz, üç deyər, biz də
 deyək üç olsun, dərdləriniz puç olsun, qurbanınız qoç
 olsun!

Dostum, gileylənmə yaddan, yaxından,
 Əzəldən belədir: hamı bir olmur.
 Hər kəsin evinin öz qibləsi var,
 Çırağı bir olmur, şamı bir olmur.

Həyat dövr eləyir hər axşam, səhər,
 Bir günü bal olur, bir günü zəhər,
 Birində sevinc var, birində qəhər,
 Hər günün ləzzəti, tamı bir olmur.

Zəlimxan söyləsin, bil yavaş-yavaş,
 Bir yerdə olarmı ayaq ilə baş?
 Birində toz-torpaq, birində daş-qaş,
 Həyatın sarayı, damı bir olmur.

Bəli, sizə hardan xəbər verim, kimdən deyim, qara-
 papaqların at oynatdığı, ozanların oxuduğu, qopuzların,
 toppuzların dindiği, telli sazın dil-dil ötdüyü qədim
 Borçalı mahalından, Saraçlı kəndindən. Saraçlı kən-
 dində kimdən? Aşıq Hüseyn Saraçlıdan.

Günlərin bir günündə qara başımı qara sazın sinəsinə
 söykəyib, zilini zil, bəmini bəm, sinəmə müstəcəm elə-
 yib Hüseyn Saraçlının çaldığı qədim saz havalarını
 şirin-şirin, asta-asta çalıb-oxumağa başladım. “Məm-
 mədbağırı”, “Sultanı”, “Mixəyi”, “Quba Kərəmi”, “Dol
 hicranı”, “Kərəmköçdü” havaları bir-birini əvəz edirdi.

Başımın üstündə Allahım, ruhumda, yaddaşımda yalnız Aşiq Hüseynin özü və sözü, ruhu və səsi varıydı. Onun xəyalıyla o qədər çaldım, oxudum ki, əlimi saz apardı, dilimi söz. Sərin bir yorğunluq çökdü canıma. Nə vaxt yuxuya getdiyimi bilmədim. Deyəsən bu yuxu o yuxudan deyildi. Lələni Kərəmə qovuşduran Tanrının Hüseyn Saraçlıını da Zəlimxana qovuşduran gecəsiydi.

Yuxuya gedən kimi Hüseyn Saraçlıını başımın üstündə gördüm. Həmişəki kimi ulu ozan görkəmində, sinəsində sədəfli saz, əlində qara yelənli ağ yaylıq, bığlarını eşə-eşə, alınının və üzünün tərini silə-silə:

– Ayə, qardaşoğlu, görürəm neçə gündü mənən əlləşirsən, eşitmişəm mənim dastanımı yaratmaq istəyirsən. Gəlmişəm sözünə söykək olum. Bilirsən ki, xalq dəmnən tapanda, mən qəmnən tapmışam aşılığ. Bilirəm, məndən ötrü, mənim köhnə havalarımın ötrü çox darıxmısan. İstəyirəm “Mansırı” havasına şair Ağacandan oxuyum:

Yığılın başıma dost olanlarım,
Oxudun üstümdə Quran, gedirəm.
Fitnəkar olmadım, evlər yıxmadım,
Aparıb əxrətə iman, gedirəm.

Ayrılıq sinəmi yandırdı-yaxdı,
Fələk məni tərki-vətən buraxdı,
Deyillər cənnətlə cəhənnəm haqdı,
Görmədim ədalət, divan, gedirəm.

Canım qurban mərd iyidin mərdinə,
Yaralar sinəmdə sızıldar yenə,
Ağacanın pünhan olan dərdinə
Olmadı fələkdən dərman, gedirəm.

Bu qəmli hava, bu ağır söz məni elə tutdu ki, bilmədim yatmışam, ya oyağam.

Qəmi çəkib çıxarırdı canından,
Elə bil ki, qılınc qından çıxırdı.
Qan gölüydü sağ, solu, arxası,
Təpə-dırnaq aşığı qandan çıxırdı.

Od vurulub külə dönmüş zəmiydi,
Gözündəki buludların nəmiydi,
Qəlbindəki min illərin qəmiydi,
Dil-dil olub ağrı candan çıxırdı.

Zaman-zaman necə çəkib bu dərdi,
Danışdıqca köz-köz oldu, közərdi,
Bir tərəfdən gələn olsa dözərdi,
Ağrı-azar dörd bir yandan çıxırdı.

Qoca aşığı bir dumanlı dağıydı,
Bu da bir cür dövranıydı, çağıydı,
Bəxti qara, üstü-başı ağıydı,
Dərd üyüdüb dəyirmandan çıxırdı.

Ürəyimin qapılarını taybatay açıb, üzümü aşığa
tutub elə həmin hava üstündə oxumağa başladım:

Yenə, a Saraçlı, nə yandırırısan,
Dərdin hər üzündən xəbərinmi var?
Göylərə sovrulan torpağın, daşın,
Dağlara tən gələn kədərini var?

Havalar hamısı göz yaşı tökən,
Kimdi damar-damar bağrını sökən?
Sarayı yıxılan, qalası çökən,
Xaraba kökündə şəhərinmi var?

Öldürür adamı səsin, avazın,
Niyə qəm üstündə köklənib sazın?

Tərsəmi yazılıb taleyin, yazın,
Canda qiyamətin, məhşərinmi var?

Yağılar od vurdu xəstəyə, sağa,
Dağ çəkdi arana, dağ çəkdi dağa,
Torpaq qorumağa, yurd qaytarmağa,
Əmrinə müntəzir ləşkərinmi var?

Kədər qismətindi, həsrət yazındı,
Haqqın haqsızlığa etirazındı,
Göydə Allahındı, yerdə sazındı,
Sənin sazdan özgə səngərinmi var?

Aşiq “Bərəkallah, oğul, ustadına bərəkallah!” deyib,
razılıq elədi.

Sazla dediyim kimi, sözlə də ustadı sorğu-suala tutdum:

– Ustad, toxunduğun iki mətləbin açmasını sənin öz
dilindən istəyirəm. Birincisi, niyə dedin ki, xalq dəmdən
tapanda, mən qəmdən tapmışam? İkincisi də, niyə
söhbətə şair Ağacanın o qəmli sözləriylə başladın? Bu
dərd nə olan şeydi, ay ustad?

– Oğul, dərdlə lap köhnədən, dədə-babadan qan
qohumluğum var. Məni ilk dəfə dərdlə qan tanış eləyib.
Qohumlarım çox olsa da, məni dərdədən çox istəyən
yoxdu, ay bala. Nə qədər ki, uşaq idim, bizə az-az gə-
lərdi. İldə bir-iki dəfə gələr, üzünü bozardar, gözünü
ağardar, dişini qıcıyar, yavaş-yavaş xəlvətə çəkilib
gedərdi. Mən böyüdükcə o da böyüdü, sonralar məndən
əl çəkmədi. “Qardaşınam”, dedi, “dostunam” dedi. “Sə-
ninlə ömürlük sirdaş olacağam” – dedi.

Dərdə mərdim...
Düşməsin dərdə mərdim.
Yazıq canım neyləsin,
Tifilkən dərd əmərdim.

Elə bil çərxi-fələk bu dərdi mənim boynuma biçmişdi. Dərdin mənə quşu qonmuşdu. Məni yaman çox istəyirdi. Mən ondan qaçmaq istəyirdim, o isə məndən bir addım da kənara çəkilmək istəmirdi.

– Ay ustad, dərd adama neyləyir ki, sən ondan belə hour-zour eləyirsən, niyə belə yanıqlısan?

– Dərd adama neyləyəsi, a bala! Böyümək istəyirsən – başından basır, yerimək istəyirsən – ayağından dartır, uçmaq istəyirsən – qollarını bağlayır. Dilini titrədir, yerişini büdrədir, dişini laxladır, saçını vaxtsiz ağardır, ciyərini pencər kimi sıxır, gözünə duzlu su, ürəyinə dərd, beyninə duman doldurur. Gözün görə-görə səni öldürür, sonra da üzünə gülə-gülə deyir, get yaşa! Nəfəs candan, ruh bədəndən çıxmamış səni bircə an da olsun gözdən qoymur. Elə ki, nəfəs getdi, canın çıxdı, o da çıxıb gedir, daha sənlə yoldaşlıq eləmir. Bax dərd budu, bala, qəmnən tapmaq budu!!!

Suallarım elə bil aşığın yarasının üstünə köz basmışdı:

– Oof, ay bala, mənim köhnə dərdlərimi niyə təzələdin, yaralarımın üstünü niyə açdın? O ki belədi, məndən demək, səndən eşitmək, “Yüz gün yaraq, bir gün gərək” deyəllər. Lazımın olar, inşallah:

Niyə dedim, necə dedim, nə dedim,
Yaxşı dinlə, yaxşı anla, yaxşı qan.
Hər nə varsa məndən sənə əmanət,
Yaxşı dinlə, yaxşı anla, yaxşı qan.

Dərdim çoxdu, açma mənim falımı,
Zalım dövrən zəhər etdi balımı,
Yaxşı öyrən mənim ərzi-halımı,
Yaxşı dinlə, yaxşı anla, yaxşı qan.

Qan üstündə bir məmləkət quruldu,
Al-qanımız neştər ilə soruldu,

Ağlar gözüüm ağlamaqdan yoruldu,
Yaxşı dinlə, yaxşı anla, yaxşı qan.

Mən Hüseyinəm, şərbət mənə ağdı,
Şeytan feli ömrümüzə yağdı,
Niyə belə dərd sinəmi dağdır?!
Yaxşı dinlə, yaxşı anla, yaxşı qan.

Oğul, sazla dediyim kimi, sözlə də deyirəm: “Dərd-
lini dindirməyin, dərd onsuz da dindirir” deyiblər. Ona
görə “mən aşıqlığı qəmnən tapmışam” dedim ki, Saraçlı
kəndinin üstündə atam Qurban kişini – on uşaq atasını
gözlərimin qabağında şura hökuməti güllələdi.

“Güllələdi” sözü dilinnən çıxdığınnan, aşığın rəngi-
nin qapqara qaralmağı bir oldu. Elə bil ki, palıd ağacını
qəfildən ildırım vurdu. Dili tutar-tutmaz “mənə su
verin” dedi. Mən tez aşığa bir dolça su verdim. Dodaq-
ları cadar-cadar olmuş torpaq suyu ciyərinə necə çəkə-
rsə, aşıq da dolçanı o cür başına çəkdi.

Qırx il sinədə qövr eləyən yaranı, ürəkdən girib,
kürəkdən çıxan güllənin yangısını bir dolça su ilə sön-
dürməkmi olardı?

Qurban kişini Saraçlının yuxarı başında, Qaraqay-
yanın döşündə, Qalxama arxının üstündə güllələdilər.
Bir neçə dil bilən Qurban kişinin onda əlli yaşı var idi.
O zaman atılan güllə qırx il sonra aşığın sinəsindən
dəyib, kürəyini açım-açım eləmişdi. O zaman ataya-
ağsaqqala dəyən güllələr bu gün oğula, aşığa, sənətə,
sənətkara, sazın tellərinə dəymişdi.

O qanlı səhnə birdən-birə aşığı həmin dəhşətli və
amansız günlərə aparmışdı...

– Hökumətin əmri, qəzanın hökmü beləydi: Qurban
ağa güllələnməliydi. Düzdü, ona rəsmi şəkildə dövlət
tərəfindən ağalıq verilməmişdi. Amma şəxsiyyəti, otu-
ruşu, duruşu, savadı ona ağa nüfuzu qazandırmışdı.

Əlaltından satqınlar vasitəsilə öyrənmişdilər ki, bu kənddə sözü keçən, irəlidə olan Qurban kişidi. Hökumətin qara dəftərinə düşmüşdü.

Güllə rus beşaçılarından açılır. Güdaza verən özümü-zünkülər, tətiyi çəkən rus barmağı olur. Qəbiristanlıqda dəfninə icazə verilmir. Ölümündən sonra qarışıqlıq olmasın deyə üç gün əsgərlər qəbri qorumağa məcbur olur. Harda güllələnibsə, orda da onu torpağa tapşırırlar.

Güllələnmədən 5-10 dəqiqə qabaq son söz demək istəyir. Çuğullar hökumət adamlarına qandırır ki, ona söz verməyin. Onda elə dil var ki, əgər ağzını açdısı, bəraət qazana bilər. Şeytan fitvası işini görür, hökm yerinə yetirilir. Qurban kişinin ölümündən üç gün sonra hökumətdən kağız gəlir ki, onu güllələmək olmaz, bağışlamaq lazımdır. Artıq gec idi. Daldan atılan daş topuğa dəymişdi...

Aşırıq yavaş-yavaş özünə gəlib söhbəti davam etdirir:

– Mən ailənin ikinci uşağı olduğum üçün bütün ağırlıq mənim çiynimə düşdü. Qanlar, qırğınlar, qaçaqlar, qoçaqlar, güllələnmələr, sürgünlər gördüm. Anam Yetər qarı dilinin bayatısı, gözünün yaşı ilə böyütdü bizi. Ağılar, laylalar, oxşamalar, eydirmələr anamın səsində, sözündə iliyimə, qanıma hopdu, damarlarıma yeridi. Anamın bayatı-ağı kökündə dodaqaltı zümzümələri, qımqımaları, duaları, Allaha ərzi-halları havalandırırdı məni. Dedilər Qurban kişinin oğlu havalanıb. Oxlovdan, odundan, yarmaçadan, maşadan, süpürgədən əlimə nə keçirdisə, saz kimi sinəmə basıb oxuyurdum. Niyə oxuyurdum, kimdən oxuyurdum – bilmirəm, bircə onu bilirdim ki, oxuyurdum.

Dədə Ozan əlini yenə qara sazına apardı, söylədi, görək nə söylədi:

Ulu Tanrı bölgüləri böləndə,
Kimə çoxu, kimə azı verdilər.

Bölüşdürüb fəsilləri, ayları,
Kimə qışı, kimə yazı verdilər.

Püşkümüzə ulduz düşər, Ay düşər,
Bəxtimizə çeşmə düşər, çay düşər,
Yaradandan hər kəsə bir pay düşər,
Mənə buta telli sazı verdilər.

Sevişənlər naz-qəməzlər satanda,
Bir-birinin ürəyinə yatanda,
Növbə gəlib Saraçlıya çatanda,
Şirin səsi, xoş avazı verdilər.

İbtida olaraq şair Ağacandan oxumağım da boşuna deyil, oğul:

Dər dəymişi,
Budaqdan dər dəymişi.
Mən özüm dərd əhliyəm,
Tanıram dərd əymişi.

Onun başına açılan müsibət mənimkindən də betər olub. Ağacan Gümrü mahalında dünyaya gəlib, ordan Borçalıya, Quşçu kəndinə köçüb. Savadlı olduğuna, dini gözəl bildiyinə, şairliyinə görə Sibirə sürgün eləyiblər. Vəfalı ömür-gün yoldaşı Zəhra xanım şairin ölümündən iki il sonra ərinin sümüklərini Sibirdən gətirib, Qaçaqan qəbiristanlığında torpağa tapşırıb. Zəhra xanım öləndə onu şair Ağacanın sümükləri basdırılan yerdə dəfn ediblər. Sümükləri Sibirdə sızlayanlarımız birdimi, beşdimi, ondumu, yüzdümü, hansını deyəsən, oğul? Gör aradan neçə illər keçib. Sibir deyiləndə indinin özündə də adamın sümükləri göynəyir.

Güllələnmiş sıramızdı,
Uzaq düşən aramızdı,

Sağalmayan yaramızdı
Sibirdə qalan sümüklər.

Qanlı taxt-taca nifrətdi,
Kindi, qəzəbdi, hiddətdi,
Dəhşət içində dəhşətdi
Sibirdə qalan sümüklər.

Yediyini yedi qürbət,
Dediyini dedi qürbət,
Soruş, desin nədi qürbət
Sibirdə qalan sümüklər.

İşığımız, nurumuzdu,
Odumuzdu, qorumuzdu,
Yer dəyişən gorumuzdu
Sibirdən gələn sümüklər.

Vətənə dönmüş qürbətdi,
Heyrətə dönmüş qeyrətdi,
Bir əbədi ziyarətdi
Sibirdən gələn sümüklər.

– Bax, budu cənazəsi Sibirdə, sümükləri Qaçaganda dəfn olunan şair Ağacanın faciəsi. İndi tale oxşarlığına fikir verdinmi, verdiyin sualın cavabını aldınmi, oğul?

– Bəli, – dedim, bağır basdım, baş endirdim ustada. Gördüm aşığın taleyi ilə mənim taleyimdə də bir qəribə, maraqlı oxşayış var. Mən də öz növbəmdə öz taleyimdən danışdım ulu ozanımıza:

– Mənim ana babam Sərdəroğlu Qurban yaraşıklı, boylu-buxunlu, sazı gözəl çalan, şirin avazlı, eşq əhli bir insan olub. 1937-ci ildə şura hökuməti onu da Sibirə sürgün eləyib. Nabat nənəm ondan sonra beş-

altı il yaşaya bilib. Bu həsrətə dözməyib, dünyasını dəyişib. Yetim qalan üç sahibsiz qızın biri mənim anam, ömrü boyu gözü yollara baxan, kirpiyiylə odlar götürən Güllü xanım olub. Gözümüzü açandan anamı dili bayatılı, gözü yaşlı gördük. Ürəyi qardaş istəyəndə deyərdi:

Qar daşı,
Qarlı dağdan qar daşı,
Xəstə könlü nar istər,
Mənim könlüm qardaşı.

Bir at mindim – başı yox,
Bir çay keçdim – daşı yox.
Yetim bir qız ağlayır,
Qohumu-qardaşı yox.

Muraza çatan yetim-yesiri görəndə gümüldənə-gümüldənə deyərdi:

Mən də yetim,
Sən yetim, mən də yetim,
Sən yetdin mətləbinə,
Dua qıl, mən də yetim.

Atalının atası varsa, yetimin də Allahı var. Allah məni anama tək-cə oğul kimi yox, həm də şair kimi bəxş elədi ki, onun ağıl-qaralı günlərini, bir gözü gülüb, bir gözü ağlayan dəmlərini bayatının, qoşmanın, tənisin diliylə ipə-sapa düzüm, ellərdə, dillərdə səsləndirim. Bəlkə Allah məni saza ona görə bu qədər möhkəm bağladı ki, sazı köynəkdə, qəlbi göynəkdə qalan, səsi alınan babamın yarımçıq arzularını davam elətdirim. Bu talelərin dastanını yazmaq üçün mən də qoşuldum saz çalıb, söz deyənlərin cərgəsinə.

Ustad aşıqların nəvəsiyəm mən,
Könlüm çalmasını saz havasını?
Meylini verməzmi bağlara bülbül,
Tərhan istəməzmi yaz havasını?

Düşəndə gözlərin dodağı qəndə,
Günahdı salasan ürəyi bəndə.
Sallama yerişli bir qız görəndə,
Dinləmək istərəm naz havasını.

Zəlimxan, sevgiyə tapşıranda can
Uca dağlar kimi ucalar insan.
Aşiq, layla deyən dilinə qurban,
Çal mənim anamın öz havasını.

Hüseyn Saraçlının bu söhbətdən ürəyi qubar elədi, onsuz da kövrək olan aşiq bir az da kövrəldi. Ala gözlərindən bir neçə damla yaş düşdü, o yaş sazın sinəsinə və mənim nisgilli ürəyimə süzüldü. Dedi:

– Oğul, mənim atam Qurbanın güllələnməsi də, sənin baban Qurbanın sürgünü də qara gəlmiş 30-cu illərin işi, yerdə özünə Allah deyənlərin fitnə-fəsadı, şəri-böhtanıydı, o şəre, böhtana da bizim ata-babalaramız düşdü. Hələ də azarını çəkirik. Nə azar qurtarır, nə dərd-bəla. Nəysə... Söhbətin axarını dəyişək. İndi de görüm, oğul, mən aşıqlığı qəmnən tapdım, sən şairliyi hardan tapdın, nədən mayalandın?

– Ustad, hardan tapasıydım? Borçalının aranı-yaylağı, dağı-binəsi, çayı-çeşməsi, bulaqların zümzüməsi, yarpaqların pıçılısı, çayların şırıltısı məni şair elədi.

Ustad bu sözümlü yumşaq bir gülüş və təbəssümlə qarşıladı. Adəti üzrə yenə bığlarını eşə-eşə dedi:

– Ayə, rəhmətliyin oğlu, kimin ağına soğan doğruyursan? Yarpaqların pıçılısınnan, bulaqların şırıltısınnan şairlik olsaydı, şairləri dağ-dərə tutmazdı, çomaq

götürənin hamısı – məmə deyəndən pəpə yeyənə şair olardı.

Ustad sözü yerində demiş, hədəfə vurmuşdu. İşarə verirdi ki, şairlik Allahın işidi, bəndəlik deyil. Özü o yolları keçib gəldiyinə görə belə şeyləri yaxşı bilirdi. Atası gözünün qabağında güllələnəndə də, atasının üstündə iki dəfə həbsə düşəndə də, Dağ Borçalıda Cücəkəndində gözəllər gözəli Şahsənəm xanıma vurulanda da, yuxularda saz çalıb, bülbül kimi oxuyanda da:

Dəmə gəl,
Söhbətə gəl, dəmə gəl.
Dərd bilənin özü gələr,
Dərd bilməzə demə gəl.

– deyib, öz ömrünü-gününü laylaya tutanda da aşıq nədi, Haqq vergisi nədi, buta verilmək nədi, dərviş alması nədi, ələst ələmi, ərənlər piri nədi, çox gözəl bilirdi. Zaman-zaman mənə bu həqiqətlərdən danışmışdı.

Amma di gəl ki, bu mətləbləri dərinədən bilsə də, həmişə deyirdi:

– Qırx ildi bu sənətə qulluq edirəm, qırx ilin aşığım yam, amma hələ də bilmirəm aşıqlıq nədi. Çünki nə qədər əlləşdim, vuruşdumsa da bu mətləblərin sonunu bir yana çıxardammadım.

– Mən də bu dünyanı belə gördüm ki, ancaq bilənlər dedi “mən heç nə bilmirəm”. Bilməyənlər “hər şeyi bilirəm” dedi.

Ustad yenə meydanı saza verdi. “Mixəyi” havası üstündə dedi, görək nə dedi:

Qədəm basıb bu sənətə gələndən,
Hünər tapdım, qorxu nədi, bilmədim.
Qırıqlar piri sığal çəkdi başıma,
Ərənlərin qırxı nədi, bilmədim.

Havaların sanbalı nə, sayı nə,
Qəm yükünün mənə düşən payı nə,
Bu sənətin çeşməsi nə, çayı nə,
Seli nədi, arxı nədi, bilmədim.

Una döndüm, ömrüm keçdi ələkdən,
Dərdə-qəmə bələnmişəm bələkdən.
Saraçlıyam, dad elədim fələkdən,
Fələk nədi, çarxı nədi, bilmədim.

– Ustad, bu sirləri sən də bilmirsənsə, onda biz kimin yanına gedək?

– Dərgahımız, pirimiz, ocağımız, murad alıb, murad verənimiz el içində, xalq arasındadı, oğul. Işıq gələn tərəf oradı, üzünü həmişə o tərəfə tut, elin “bərəkallah”ını qazanana zaval yoxdu, mənim balam.

Hər oğulun hünəri deyil ki, elin “bərəkallah”ını qazansın. Kim bu sərvəti qazana bilsə, Tanrının dostu, elin anası, xalqın sirdaşıdır. Əgər sən, doğrudan da, haqq aşığı, el şairisənsə, bil ki, qiblə də, qara daş da, Kəbə də, Məkkə də ordadı.

Şair qardaş, elə yaz ki,
söhbətinə, sözünə,
Sənətkarın sazındakı
tel “Bərəkallah!” desin.
Xalq ucaldar sənətkarı,
xalq üçün yanmaq gərək,
Elə yan ki, atəşinə
kül “Bərəkallah!” desin.

“Mən şairəm” deyən kəsin
ürəyi közdən gərək,
Ağır olsun, inciməsin,
hər quru sözdən gərək.

Qiymətini el içində
 salmasın gözdən gərək,
 Yeriyəndə arxasınca
 el “Bərəkallah!” desin.

Dərya olsan, havalanma,
 de, damladan azam mən,
 Gəl özündən dəm vurma ki,
 yayam, qışam, yazam mən.
 Tel olmamış söyləmə ki,
 bir sədəfli sazam mən,
 Bu gedişə dodaq gülsün,
 dil “Bərəkallah!” desin.

Elin yanına getdinsə, elin içində əridinsə, elin dilində danışdınsa, el sənin dilinlə dilləndisə, dünya sənin, sən də dünyanın olacaqsan, oğul!

Sənsiz səni coşduracaq Yaradan,
 Bülbülsənsə, gül yanına get, oğlum!
 Qovuşarsan ümmanların qoynuna,
 Damlasansa, sel yanına get, oğlum.

İşığı gör dumanda sən, sisdə sən,
 Yaxşını tap yamanda sən, pisdə sən,
 Şirin üçün Fərhad olmaq istəsən,
 Külüng götür, bel yanına get, oğlum!

Elin dili durna telli, cığalı,
 El içində yaraların sağalı,
 Ruhumuzun yaraşığı, sığalı,
 Elə çevril, el yanına get, oğlum!

El deyəndə mən bunu gəlişigözəl söz kimi işlətmirəm. Elin qaçağı-qoçağı, mərdi-namərdi, dəlisi-do-

lusu, qarısı-qocası, keçəli-lotusu, dərvişi-dəlləyi var. Hər birinin də öz dünyası, öz aləmi, öz gözəlliyi. Hər birinin öz nağılı, öz dastanı, öz qaravəllisi, öz atmacası. Naxırçıdan, sağıcıdan, ilxıçıdan, çobandan, dəlləkdən elə söz eşidərsən ki, ömrün boyu oxusan da onu heç bir kitabda tapmazsan, oğul!

Sözə qüvvət. Bir gün çoban sürüsünü sulamaq üçün qoyunları suya sürmüşdü. Qoyun-quzu sudan içir, çoban da “qürreyhə-qürrey” fişqırığına ara vermirdi. Kənardan biri bu mənzərəyə tamaşa edirdi. Dedi:

– Ayə, ay çoban, doğrudan da, elə çobansan ki, çobansan. Ayə, qoyundu, sudu, içsə içər, içməsə içməz, sən nə fişqırığa dəm verirsən?

Çoban heç təhər-tövrünü pozmadan:

– Qardaş, məni bağışla, içində o qədər səni kimi qanmayanı var ki, fişqırıqlamasam içmir, – cavabını verir. Məclis adamı məclisnən, el adamı elnən, yol adamı yolnan, söz adamı söznən olmalıdır. Hər yerin öz adamı, hər adamın öz yeri var. Hər sözün öz yeri-yatağı, dağı-binəsi var, oğul. Sözü deyənlə dedirdən, danışanla danışdıran yarıbayardı. Sözün cavabı söz olar, bezin cavabı bez. Sözü vaxtında və yerində deməsən, heç kəs eşitməyəcək. Sözü sahibinə çatdıra bilməsən, özündən küs, özgədən yox.

Bu bayatını eşitməmiş olmazsan:

Qoy qala,
Odun gətir, qoy, qala.
Sözün keçməyən yerdə
Ürəyində qoy qala.

Ustad davam elədi:

– Ömrümün oğlan çağlarında başıma gələn bir söhbəti qulluğunuza yetirirəm. Yayın qızmar çağlarıydı. Qaşqa kəhəri minib arandan yaylağa – Saraçlıdan Qaraxaça yol gedirdim. Ayaq üzəngidə, diz qabırğada,

əl qamçıda. Sazı da çiynimə çal-keçir eləmişdim. Uzaqdan baxanda Osmanlı beşaçılanına oxşayırdı. Saraçlıdan çıxdım, Qoçulu körpüsünü adladım, Kəpənəkçini, İncəoğlunu, Şəmşoyu keçdim, Çatağın körpüsünün üstündə fikirləşdim ki, yol məni darıxdıracaq, Allah eləyə bir yol yoldaşı ola, yaylaq yollarına nərdivan qoyaq, körpü salaq. Söhbət başımızı elə qata ki, ayılında görək Lök Candarını keçmişik. Yolun sonuna çatacağıq.

Elə bil Allah səsimi eşitdi. Çatağın körpüsünü təzəcə keçmişdim ki, arxadan qamçı şaqqıltısı eşitdim. Gördüm bir atlı gəlir, atın cilovunu çəkib onun gəlişini gözlədim. Salamlaşdıq. Cilov vura-vura atlarımız qoşalaşdı. Bir az getmişdik ki, dedim: “Qardaş, gəlsən yola bir nərdivan qoyaq, bir söhbət başlayaq, bəlkə, o hesaba yolu qısalda bildik”. Dedi: “Sən bilən yaxşıdı. Nəyi bilirsən başla”. Fikirləşdim ki, hansı dastanı Çataqdan başlasam Lökün altı Candarda söhbətin əl-ayağını yığa bilərəm. “Alı xan və Pəri” dastanını başladım. Yaylaq yolu ola, dağ cığır-ları ola, köhlən atla səfər ola, ömrün oğlan çağları ola, aşığın nağıllı-dastanlı-atmacalı dünyası ola, qulaq asanın da xoş halına, danışanın da.

Bəli, söhbəti başladım. Dastanın ustadaməsi, vücudnaməsi, deyişməsi, qıfılbandı, hərbə-zorbası, duvaq-qapması – hamısı yerli-yerində. Söz sözü çəkir, söhbət söhbəti. Boğazım yumşalır, arada bir tər lan kimi qıy vururam, sinəm dəmirçi kürəsinə dönür. Doğrudan da, dediyim yerə – Lökün altı Candara çatanda dastanı tamamladım. Lök dağı Ləlvərlə, Ağlağanla adı qoşa çəkilən, Borçalının aran-yaylaq yolları arasında ən hündür dağın adıdı. Lökə qar düşəndə babalarımız deyərdi ki, hazırlıq görün, qış gəlir. Lök dağı ilə bağlı bir bayatımız da var:

Yekə dərdi,
Yetimin yekə dərdi.

El çəkməz, oba çəkməz,
Söylədim Lökə dərdi.

Nəysə... gələk mətləb üstünə. Dastanın duvaqqapmasını deyib, söhbəti tamamladım və yol yoldaşımın üzünə baxdım. “Sağ ol”unu, “bərəkallah”ını gözləyirdim. Birdən-birə gözlədiyimin tərsini gördüm. Sifətində saza, söhbətə heç bir maraq oxumadım. Elə bil beş saatlıq yaylaq yolunda olan söhbət heç onun yel olub yanından da keçməmişdi.

Dedim: “Qardaş, söhbət xoşuna gəldimi?” Sualımdan kişi yuxudan ayılan kimi oldu. Var səsiylə bircə söz işlətdi: “Hayy?” Dedim: “Allah evini yıxsın, səhərdən qızıl xırdalayırım, “hayy” nədi? Yolboyu bir Quranlıq söz danışmışam, deməli, bu sözlərin sənə təsiri olmuayub?”

Dedi:

– Ay aşıq, sən Allah məni bağışla. Dağ kəndlərinə kartofa dəyişməyə qarğıdalı aparırım. Bütün yolboyu fikrim alverin yanında olub. Alı xan kimdi? Pəri xanım kimdi? Sənin nə danışdığından qəti xəbərim olmayıb.

O gündən mənə dərs oldu ki, sözün müştərisi olmasa, bazarını bağlı, xəzinəni örtülü, sandığını qıfıllı saxla. Özümü ələ almaq üçün yenə bir zarafata əl atdım:

– Ay eloğlu, daha mənə olan olub, izin ver sən bu ərzi-halına bir misal çəkim.

“Buyur!” dedi. Yenə sağ olsun ki, “buyur” kəlməsini işlətdi.

– Bir gün bir tacirin qızıl yüklü dəvəsi karvandan ayrılıb, qatardan üzülüb, itkin düşmüşdü. Tacir başalovlu düşür dəvəni axtarmağa. Orda dəvə, burda dəvə, axtara-axtara, soruşa-soruşa gəlib bir kəndə çıxır. Təzəcə kəndə giribmiş ki, görür bir gözəl qız çiyində durna-boğazlı səhəng bulağa sarı gedir. “Ay qızım, bir dayan, sənə sözüüm var” deyir. Qız ədəblə dillənir: “Əmi, buyurun görüm nə deyirsiniz?”

Tacir:

– Ay qızım, iki min manat muştuluq verirəm, bəlkə dəvə görəsən?

Qız:

– Əmi, uşaqlıqdan məni əmimoğluna beşikləməsi eləyiblər, bu gün-sabah toyumuz olasıdı.

Tacir:

– Ay qızım, onu demirəm, muştuluq verirəm, bəlkə dəvə görəsən?

Qız:

– Əmi, qonşumuzda qoldan yoğun, ağıldan az bir oğlan var, məni o götürüb qaçmaq istəyir.

Tacir:

– Ay qızım, iki min manat muştuluq verirəm, bəlkə dəvə görəsən?

Qız:

– Əmi, əslinə qalsa, mənim qəlbim nə əmim oğlundadır, nə də qonşumuzun oğlunda. Mənim ürəyim xalam oğlundadır. Mən ancaq onunla xoşbəxt ola bilərəm.

Hə... Tacir barmağını dişləyir ki, ey dili-qafil, mən nə hayda, bu nə hayda? Deməli, hər kəs öz dəvəsini axtarır. Beləcə mən başıdaşlı da o tacirin gününə düşüb, “Alı xan və Pəri” dastanını kartofla qarğıdalının güdazına verdim.

Gücüm yenə dərdimin dərmanı telli saza çatdı, ürəyimi boşaltdım:

Hərənin öz dəni, öz dəyirmanı,
Hər kəs öz işində, öz hayındadı.
Əzrayıl can atır can bazarına,
İnsan od eşqində, köz hayındadır.

Canını ağrıdan azara baxmır,
Ucuz satıldığı bazara baxmır.

Ölünü yuyanlar məzara baxmır,
Kəfən alverində, bez hayındadır.

Qara ləkə düşür yaşıl xalıya,
Sönən ocaqları kimlər qalıya?
Dastan qurban gedib qarğıdalıya,
Aşiq Saraçlı da saz hayındadır.

Bəli, bu yaylaq yolları o yollardı ki, məni dönə-dönə dağlarla, binələrlə, çaylar-çəşmələrlə, el ağsaqqalları ilə, sinədəftər qocalarla görüşdürüb.

Bu o yaylaqlardı ki, məni həmişə özünə çəkib. Şıdırğı dolusu, leysan yağışı, qəzəblənmiş seli, havalanmış çayı, oxuyan bulağı gecə yuxularımda, gündüz xəyallarımda qərar tutub.

Bu o yaylaqlardı ki, qırx incəbelli qızla seyrə çıxan Gülzar xanım ceyran şəklinə girib Şah İsmayılın aqlını başından almışdı. Dalınca gəlsin deyə, əl-ayağını yığışdırıb, sona kəklik kimi Şah İsmayılın başının üstündən sıçramış, gedib öz çadırına girmişdi.

Bu o yaylaqdı ki, Gülzar xanımdan ötrü Şah İsmayıl kimi bir sərkərdəni bir qarıya minnətçi salmışdı.

Mən ovçuyam, öz ovumu ovlaram,
Alacağam, nənə, ceyran mənimdi.
Yeddi bələn aşırıban ovlaram,
Alacağam, nənə, ceyran mənimdi.

– deyən şairə göy yaylağın başında kənizlərin başçısı qarı belə cavab vermişdi:

Mən ceyranı yeddi ildi saxlaram,
Kərəm eylə, oğlan, ceyran mənimdi.
Gündə üç yol nəzər salıb yoxlaram,
Kərəm eylə, oğlan, ceyran mənimdi.

Bu o yaylaqlardı ki, “Çərşənbə günündə, çeşmə başında” incəbelli, durnaboğazlı gözəl qızlar çox oğulları havalandırmış, Abbas Tufarqanlı demiş: “Ağlımı başından, ruhunu bədənindən almışdı”.

Günlərin bir günündə təzə-təzə sinəm saza, əlim pərdəyə yatdığı bir vaxtda Cücəkəndinə gedəsi oldum. Atamın dağ kəndlərində dostları çox olduğu üçün yaylaqlara, dağlara tez-tez gedib-gələrdim. Cücəkəndində Tomarrı Qurban kişi var idi. Atamın ürək dostu idi. Məni görən kimi öz doğma balası kimi bağına basdı:

– Hüseyin bala, sən mənim əziz dostumun oğlusan, neçə gün ürəyin istəyir bizim evdə qalacaqsan.

Bura gələndə anam Yetər xanıma demişdim, evimədən nigarançılığım yox idi, ona görə də əmin-ərxayın burda qalası oldum. Üçüncü günün axşamında Qurban əmi mənə müraciətlə:

– Qardaşoğlu, qonşuda toy var, gəl səni də o toya aparım, dağlarda çalınan toyları öz gözlərinlə gör, – dedi. Üzünü evdən bayıra sarı çevirib: – Ay Şahsənəm, qızım, hazırlaş, səni də toya aparacağam, – dedi.

Qız bu sözü eşidən kimi tovuz quşuna döndü, bəzənib çardağa çıxdı. Qız məni hardasa görmüşdü, ancaq mən qızı heç vaxt görməmişdim. Mən Qurban əmi ilə evdən çıxanda gözlərimə inanmadım. İlahi, bu nə gözəl, bu nə gözəllik idi? Çardağın altında bir dünya gözəli yerdə çiçəklərə, göydə ulduzlara meydan oxuyurdu. Öz-özümə fikirləşdim ki, üç gündü mən burdayam, bu qızı harda saxlayıblar ki, görməmişəm? Bəlkə gözlərim tutulub, bəlkə fil qulağında yatmışam? Nəyə... getdik toy məclisinə. Qara zurnanın səsi, dəfin gumbultusu adam nədi, daşı da yerindən oynadırdı. Gözəllər kəklik kimi səkirdi. Qızlar Şahsənəmi də oynamağa dəvət etdilər. Şahsənəm oynamağa çıxdı, nə çıxdı, bulud altından çıxan gün kimi gözəlliyi də, gözəl oynamağı da cavanların ürəyinə od saldı. Ürəyimə dammışdı ki, Allah bu

el gözəlini mənim bəxtimə yazmasaydı, ilin-günün bu vaxtında mənim burda nə işim vardı? Şahsənəm oynadıqca ürəyim atlanır, könlümdə söz qaynayırdı. Nə vaxt dillənib şeir oxumağımdan özümün də xəbərim olmadı. Hamının eşidəcəyi bir səslə oxumağa başladım:

Bir dünya gözəli çıxdı meydana,
Bağrımın başında buz oynatdılar.
Əridim, töküldüm, əsdim, titrədim,
Elə bil sinəmdə köz oynatdılar.

Qəfil bir baxışla gəldik üz-üzə,
Kimdi bu ceyranı buraxan düzə?
Biri mələk dedi, biri möcüzə,
Şairlər ortada söz oynatdılar.

Ürəyə od axdı, damara işıq,
Dəydi bir-birinə xanəndə, aşıq,
Bu nə tamaşaydı, bu nə yaraşığı,
Gözlər baxa-baxa göz oynatdılar.

Can çiçək olanda nəfəs tər olar,
Dodaq bal olanda yanaq zər olar,
Dedilər məclisdə bədnəzər olar,
Çevirib başına duz, oynatdılar.

Bir sərgi yaradıb qızdan, qadından,
Allah, danışırdı eşqin adından.
Bu toy görənlərin çıxmaz yadından,
Bu toyda bir gözəl qız oynatdılar.

Alqış sədaları göylərə ucaldı. Mənim oxuduğum şeir məclis əhlini daha da coşdurdu. Məclis qurtaran kimi Qurban kişi şad-xürrəm bizi də götürüb evinə gəldi. Elə bil təzə anadan olmuşdum. Yerə-göyə

sığmırdım. Göylərin neçənci qatında uçurdum, Allah bilirdi. Ürəyimin tıppıltısı, döyüntüsü sinəmi yarıb eşiyə çıxmaq istəyirdi. Fərsət gəzir, məqam axtarırdım ki, Şahsənəmə ürəyimin sözünü yetirəm. Nəhayət, mən deyən saat gəlib çatdı. Gün bir çatı boyu qalxmışdı ki, Qurban kişinin qapısında beş-altı atlı göründü. Qurban kişini də İlməzli kəndinə toya aparmaq üçün Cücəkəndinin adamları bir yerə cəm olmuşdular. Qurban əmi atını minib atlılara qoşuldu. “Arvad, evdən-eşikdən, oğul-uşaqdan muğayat ol, axşama qayıdaram” – dedi. Mənə də belə bir tale fərsəti lazım idi, Allah verdi. Sən demə, Şahsənəm xanım da məndən xəbərsiz belə bir anı səbirsizliklə gözləyirmiş.

Görüşdük. Dillə dodaq, közlə ocaq, odla torpaq görüşən kimi. Görüşdük. Qızla bulaq, şehlə yarpaq, güllə yanaq görüşən kimi. Görüşdük. Bu görüşdə elə bir çətinliyimiz olmadı. Elə bil bizi görüşdürmək üçün Allah özü hər şeyi əvvəlcədən hazırlamış, yerbəyer eləmişdi. İlk görüş baxışların payına düşdü. Baxışların ürəyə düşən körpüsündən arzular, diləklər, fikirlər, xəyallar keçdi. Kövrək düşüncələr gələcəyə doğru qanadlandı. Əl əldən, göz gözdən, nəfəs nəfəsdən od aldı. İlk görüş haqda tarixlər boyu dahilər bir-birindən maraqlı fikirlər söyləyib. Ancaq heç kəs bu vaxta qədər ilk görüşün dadını, tamamını, ləzzətini, gözəlliyini, unudulmazlığını tam açıq göstərə bilməyib. Qələmə gəlmir, dəftərə sığmır, kitaba yerləşmir ilk görüşün yaratdığı duyğular.

Ürəyin sinəni yumruq kimi döyməsi, qəlbin tellərinin dil-dil ötməsi, damarda qanın coşması, qaynaması, gözdə odun-alovun alışıb yanması, dodaqların titrəməsi, yanaqların allanması, əllərin titrəyişi, dilin dolaşması, ağlın çaşması ilk görüşün, ilk sevginin heç vaxt yaddan çıxmayan, həmişə kövrək hisslərlə xatırlanan əlamətləridi.

Hüseyn Saraçlı da ilk görüşün, ilk sevginin odunda beləcə yandı, beləcə qovruldu.

Kənardan baxan nə bilsin ki, gənc Hüseyn fikrində, xəyalında haralara getdi, haralardan qayıtdı...

Harda barış, harda savaş vaxtıdı,
Qılınç bilər, qalxan bilər, qan bilər.
İnsan oğlu cəsarəti özünə
Şöhrət bilər, şərəf bilər, şan bilər.

Haqqa doğru addım atan yolları,
Addımbaşı nura batan yolları,
Yaradana gedib çatan yolları
Ərən bilər, sultan bilər, xan bilər.

Bağban bilər dəymiş nədi, kal nədi,
Sevən bilər yanaqdakı xal nədi,
Gül-çiçəkdən mayalanmış bal nədi,
Çiçək bilər, arı bilər, şan bilər.

Bir qız ilə bir oğlanın xətrinə,
Yer-göy batır çəmənlərin ətrinə.
Cavanlığın qiyməti nə, qədri nə,
Ürək bilər, nəfəs bilər, can bilər.

Asta-asta dil tərənər, səs eylər,
Dil tərəndi, görüş üçün bəs eylər.
Qız dodağı, qız yanağı nə söylər,
Axşam bilər, gecə bilər, dan bilər.

Hüseyn ürəyini yandıran sözü yana-yana Şahsənəm-in qulluğuna yetirdi. Şahsənəm isə qəlbindən keçənləri birbaşa demədi, xeyli özünü naza çəkdi, dilini sürüdü ki, aşiqin ürəyini bir az da alovlandırısın.

İlk görüşdən, bir baxışdan dağlar gözəlinə vurulan Hüseyn bu yerdə özünü saxlaya bilmədi, sinəsini saz

elədi, barmağını təzənə, aldı görək sevdiyi gözələ nə dedi, dağ çiçəyi ona nə cavab verdi:

Hüseyn:

Bir dolça su çilə yanan qəlbimə,
Qəlbi də, canı da al, əmim qızı!
Sənin gözəlliğin dilə gətirər,
Qara daş olsa da lal, əmim qızı!

Şahsənəm:

Mən dağlar gözəli, sən aran əhli,
Uzaqdı arada yol, əmim oğlu!
Körpülər xatalı, keçidlər dərin,
Gəl qoyma bu iş qol, əmim oğlu!

Hüseyn:

Məhəbbət aşiqin qəlbi, canıdı,
Sevən sevdiyini seçdi, tanıdı,
Alma yanaqların can dərmanıdı,
Qönçə dodaqların bal, əmim qızı!

Şahsənəm:

Bu bağdan pay olmaz hər gələn kəsə,
Gəl salma bu sirri hələlik səsə,
Anam istəməsə, atam verməsə,
Boylana-boylana qal, əmim oğlu!

Hüseyn:

Kim eşqin barını başacan dərib,
Özünü heç yerdə saymayıb qərib,
Səni Hüseyn üçün Allah göndərib,
Salma ürəyimə xal, əmim qızı!

Şahsənəm:

Şahsənəm qıyarmı həsrət görəsən,
Qoymaram qəribtək qürbət görəsən,
Gərək bu sevdadan cənnət görəsən,
Çəşmə ol, qəlbimə dol, əmim oğlu!

Bəli, əzizlərim, söhbət elə şirin oldu ki, heç bilmə-dilər Ay hardan gəldi, Gün hardan getdi, hansı ildi, hansı gündü, hansı saatdı. Bir də gözlərini açdılar ki, şə-r qarışıb, şamlar yanıb, hər kəs öz evinə-ocağına çəkilib. Söz kəsib, ilqar alıb, ilqar verdilər, əhdi-peyman bağ-ladılar. Yerlə göy kimi bir-birini bağrına basıb qucaq-laşdılar.

Ayrılıq vədəsiydi, getmək vaxtı gəlib çatmışdı. Hü-seyn qızdan ayrılmaq istəyəndə gördü nə ayaq yeriyir, nə ürək getmək istəyir. Addım atmaq istədi, ayaqları sözü-nə baxmadı. Gül bülbüldən, arı çiçəkdən, kəklik qayadan, çəmən çeşmədən ayrılı bilirmə ki, Hüseyin də dağlar gözəlindən ayrılı bilsin. Hüseyinin ürəyi çaşa gəldi, qəlbinə təsəlli vermək, ürəyini saz üstündə din-dirmək üçün aldı görək sevgilisi ilə necə halal-hümmət elədi:

Hüseyin:

Gözəllərin zər gözəli,
Nigaran qoymaram səni.
Yaylaqların tər gözəli,
Nigaran qoymaram səni.

Şahsənəm:

Sözlərinə canım qurban,
Get, oğlan, gözlərəm səni.

Sənə din-imanım qurban,
Get, oğlan, gözlərəm səni.

Hüseyn:

Haqqa qulaq asa-asa,
Uzaq yollar basa-basa,
Dönərəm Xızır İlyasa,
Nigaran qoymaram səni.

Şahsənəm:

Şahsənəməm, süslənərəm,
Nəğmə kimi səslənərəm,
Bir can kimi bəslənərəm,
Get, oğlan, gözlərəm səni.

Hüseyn:

Sənə verib dağ-binəmi,
Meydan edərəm sinəmi,
Ay Hüseynin Şahsənəmi,
Nigaran qoymaram səni.

Bəli, əzizlərim! Hüseyn bu gecəni Cücəkəndində gecələdi. Amma bu gecə o gecələrdən olmadı, Hüseyn üçün hər dəqiqə bir il qədər uzun çəkdi. Üstümüzə xeyirli sabahlar açılınsın. Elə ki səhər açıldı, Hüseyn Qurban kişiyyə minnətdarlıq edib yola düşmək istəyəndə Qurban kişi dedi:

– Oğul, dünən toyda camaatla qaynayıb-qarışmağın çox xoşuma gəldi. Sənə bir at bağışlayıram. Halalın olsun, min çap, bu saat sənin köhlən yoran çağlarındı.

Hüseyn Qurban əmiyyə razılıq edib atı mindi. Halal-hümmət edib yol başladı dağdan arana doğru. Öz-özünə

fikirləşdi ki, bu nə uğurlu səfər oldu. Hələ kişinin xəbəri yoxdu ki, mən onun qızına, qızı da mənə aşiq olub. At muraz deməkdi. Yəqin ki, mindiyim bu at məni murazıma çatdırmaq üçün çox yollardan keçməli olacaq.

Bəli, at, doğrudan da, yerimirdi, uçurdu, elə bil yeldən qanad taxmışdı, elə bil Saraçlıda balası qalmışdı. Könlü havalı, başıalovlu özünü yetirdi Saraçlıya. Kəndə çatanda yadına düşdü ki, atı yolda bircə dəfə sulayıb. Ata qarşı qəddarlığına görə özünü danladı ki, sən necə qıydım bu boyda yolu birnəfəsə sürüb gəldin? Axı o sənə murazındı, innən belə gərək onu göz bəbəyi kimi qoruyasan. “At igidin qardaşıdı” sözünü Koroğlu elə-belə deməyib. Atın ürəyini almaq üçün yalmanına sarılıb, gözlərindən öpdü.

Anası onu görəndə kimi özünü saldı üstünə:

– Ay bala, Allah mənə ölüm versin. Yuxumu yaman qarışdırmışdım. Neçə gündü səndən nigaran qalmışam. Hardasan, gəlib çıxmırsan? Hüseyin göylərdə süzən qartala dönmüşdü. Bir bəhanə gəzirdi çalılıb-oxumaq üçün. Sazı sinəsinə basıb dedi:

– Ay ana, gördüklərimi dilnən desəm, dilim od tutub yanar, icazə ver, mətləbimi saznan deyim, hara getmişdim, niyə getmişdim, kimin yanına getmişdim.

Ər kişilər meydanından gəlirəm,
O məclisdə yaxşı dəmi görmüşəm.
Ürəyimdə eşq adlanan dərya var,
O dəryada üzən gəmi görmüşəm.

Çiçək olub baharında, yazında,
Ərimişəm baxışların nazında,
Sevənlərin könül adlı sazında,
Enib-qalxan zili-bəmi görmüşəm.

Çəkəmmərəm ayrılığın yasını,
Silməliyəm ürəyimin pasını,

Sevib-seçib gözəllərin xasını,
Cücəkənddə Şahsənəmi görmüşəm.

Hüseynin ürəyi dolmuşdu. Aldı görək anasına daha nə dedi:

Ruhum havalandı, qəlbim qaynadı,
Söz düşdü, dodaqdan-dodağa gəldi.
Hələ bu sərhədi keçmə, dedilər,
Sevgiyə bu yerdə qadağa gəldi.

Bar verdi, sinədə nar qoşalaşdı,
Zirvə qoşalaşdı, qar qoşalaşdı,
Tale fürsət verdi, yar qoşalaşdı,
Mən dağa qalxanda, o, dağa gəldi.

Eşqimin sərdarı, sultanı mənəm,
Dillərin ən şirin dastanı mənəm,
Töksələr qanımı qurbanı mənəm,
Canım yar yolunda sadağa gəldi.

Anası Yetər xanım dedi:

– Ay oğul, bir əməlli-başlı başa sal görüm gördüyün
qız kimin qızıdı, hardan aldın onun sorağını, adını hardan
eşitdin ki, gedib onu tapdın?

Hüseyn:

– Ana, mənim sevdiyim qız atamın dostu Cücəkənddi Tomarrı Qurban kişinin qızıdı.

Söz Hüseynin ağızından çıxdığınnan Yetər xanımın özündən getməyi bir oldu. Bu ilmi ölübsən, bildirmiş? Birtəhər üzünə su səpib arvadı ayıldılar. Ayılan Yetər ananı elə bir ağılamaq, elə bir hönkürtü tutdu ki, gəl görəsən. Səsini el-oba eşitməsin deyə arxa otağa çəkildi. Az qaldı bu mənzərədən Hüseynin başına hava gəlsin. Gözlədi ki, qoy anası sakitləşsin, sonra bu işdən agah

olsun. Bir az keçəndən sonra Hüseyn ehtiyatla, qorxa-qorxa soruşdu ki, ana, ağzımı açmamış məni niyə peşman elədin? Xeyir-dua vermək əvəzinə göz yaş tökürsən. Oğlunun sözünə cavab verməyən ana dərin bir xəyala daldı. Fikri-xəyalı bir neçə il əvvələ getdi...

Onda hələ Qurban kişi güllələnmişdi. Ailə, oğul-uşaq, dağ-binə, el-oba hamısı yerli-yerində idi. Hələ 37-nin qanı heç kəsin üstünə sıçramamışdı. Saraçlı Qurbanın köçü yaylaqdan təzəcə arana enmişdi. Günlərin bir günü Qurban kişi evdə aranı xəlvət görüb ömür-gün yoldaşı Yetər xanımı yanına çağırırdı:

– Arvad, sənə bir sirr açmaq istəyirəm. Amma gərək bu arzumuz yerinə yetənə qədər söhbət ikimizin arasında qalsın.

Sözlü adama oxşayan Qurban kişinin gözlərindən xoşbəxtlik yağırıdı.

Yetər xanım:

– Buyur, – dedi, – ay kişi, Allah xeyir eləsin.

– Ay Yetər, yadımdadı, Cücəkənddə Tomarrı Qurbanın dağda oğullu-uşaq bizim alaçığa qonaq gəlməyi?

Yetər qarı:

– Bəli, yadımdadı, ay kişi, xeyir olsun?

– Xeyir olmamış nə olasıdı, Allahdan danmadım, səndən nə danım, Qurban kişinin beş-altı yaşlı Şahsənəm adlı bir qızı var idi. Mən ona çox diqqətlə fikir verirdim. O, gələcəyin ən gözəl gəlini olacaq. Kimin evinə düşsə, dirəyi qızıldandı. Onu indidən Hüseyn üçün gözaltı eləmişəm. Qız ağacı, qoz ağacı, hər gələn bir daş atar. Göz-qulaq ol, vaxtı çatar-çatmaz o qıza elçi gedəcəyəm. Nə deyirsən?

– Boy, ay kişi, o günə qurban kəsərəm, niyyət orucu tutaram, yetimlər sevindirərəm. Sənin adın da Qurbandı, o qızın atasının adı da. Allah yazmayıbsa, iki Qurbanı bir-birinə qohum, dost, arxa yazsın.

O gündən Saraçlı Qurban Şahsənəmi evinə gəlin gətirmək üçün illəri, ayları, saatları sanayır, hərdən bir

bu söhbəti Yetər xanıma xatırladırdı. Ancaq bizim bil-mədiyimiz işlər var. O, yalnız Allahın əlindədi:

Nə saydı,
Nə nəş gündü, nəş aydı,
Mən nə saymaq istədim,
Gör bir fələk nə saydı.

İndi Allahın işinə baxın ki, özü həyatda olmayan Qurbanın arzuları həyata keçirdi. Yetər ananı ağladan, kövrəldən Hüseyinin özündən xəbərsiz atasının ən gözəl arzusunu yerinə yetirməsiydi.

Yetər xanım xəyaldan ayrılıb oğlunun boynunu qucaqladı. Hüseyin yerində donub qalmışdı. Bayaqqı göz yaşı, hönkürtü nəydi, indiki sevinc nəydi... Ana fikrindən keçənləri oğluna danışanda ana-balanı yenidən ağlamaq tutdu. Gözlərinin yaşı bir-birinə qarışdı. Yetər xanım oğlunu sakitləşdirib dedi:

– Oğul, bu gün bu xəbərdən Qurbanın ruhu şad olacaq. Gərək molla çağıraç, ruhuna Allah kəlamı oxudaç.

Elə də elədilər. Qəbir üstə Quran oxundu, Allah kəlamı səsləndi. Hüseyin dedi:

– Ay ana, Allaha da qurban, onun kəlamına da, izn-icazə ver, atamın məzarı başında sinəmə bir neçə kəlmə söz gəlib, mən də bir övlad sözü, bəndə kəlamı oxuyum.

– Buyur, oğlum, atan güllələnəndə sən on üç yaşın vardı. Ürəyində nə varsa, qızırqalanma, de gəlsin. Qoy ömrü vaxtsiz qırılan kişinin qolları-budaqları, oğul-uşağının arzuları, ümidləri qırılmasın.

Hüseyin atasının məzarı başında dolan buluda, yağan yağışa, axan selə dönmüşdü. Sevinclə kədər, ölümlə həyat gənc Hüseyinin ürəyində qoşa dağlar kimi baş-baş vermışdi. Atasız keçən günlərini gözünün önündən keçirib, asta-asta, qəmli-qəmli “Zarıncı” havası üstündə oxumağa başladı:

Ata, ayrılığın yaman ağırmış,
Ağladım, gözümü yaşlar apardı.
Sənsiz talan olmuş xırman yeriyəm,
Daşdı dənimi quşlar apardı.

Qaçsam da dünyanın qəm-kədərindən,
Bağrım dağ-dağ oldu min bir yerindən,
Dərd öz kotanını çəkdi dərindən,
Şumladı sinəmi xışlar apardı.

Yağdı saçlarıma həsrətın qarı,
Heç oldu gözümdə dünyanın varı,
Yeriyə bilmədim qəbrinə sarı,
Süründüm, dizimi daşlar apardı.

Nisgilli bir ürəyin ata haqqında söz-söhbəti qurtarmadığı üçün Hüseyn rədifi dəyişib ikinci qoşmaya keçdi. Görək öz sevgisi üçün atasından necə xeyir-dua istədi:

Sən deyən gözələ aşıq olmuşam,
İzin ver sözümü deyim, ay lələ!
Günah tutmuşamsa keç günahımdan,
Görəndə qalmaq heyim, ay lələ!

Göydən bəla gəlsə, məndən ötürməz,
Atım yüyürək olub, bəxtim gətirməz,
Sənsiz toy e ləsəm, Allah götürməz,
Sızıldar kamanım, neyim, ay lələ!

Qıvrılır ürəyim, doğranır içim,
Əmrinə hazırkı karvanım, köçüm,
Rəva görürsənmi qəm seli içim,
Dərdi çörək kimi yeyim, ay lələ!?

Sənsiz alagözlü pərim ah çəkər,
 Basılar meydanda nərim, ah çəkər,
 Göylərin altında yerim ah çəkər,
 Qan ağlar, yaş tökər göyüm, ay lələ!

Sən mənim dünyamsan, mənə dünya ver,
 Mən damla istəsəm, sən bir dərya ver,
 Gəlmişəm, bu işə xeyir-dua ver,
 Sultanım, əfəndim, bəyim, ay lələ!

Ana-bala gözlərinin yaşını, ürəyinin sözünü boşaldıb,
 bir az yüngülləşib, soluqlarını alıb qəbirdən ayrıldılar.

Evin darvazasından içəri girəndə arxadan bir səs gəldi. Geriyə boylandılar, heç kəsi görmədilər. Addım atmaq istəyəndə o səs bir də eşidildi. Hüseyin tükləri biz-biz oldu. Yerindəcə quruyub qaldı. Səs Qurban kişinin səsiydi. Bu səs yerdənmi çıxdı, buludların arasındanmi endi, daşı-qayanımı tərptədi, qəbrin sinə daşındanmi qalxdı? Səsi Yetər xanım da, Hüseyin də çox aydınca eşitdilər. Bu həmin səs idi ki, neçə il qabaq Qurban kişi Yetər xanıma Şahsənəmin söhbətini eləmişdi. Bu gün həmin səs də murazına çatmışdı. Bu xəbərə görə arvadına da, oğluna da gözaydınlığı verirdi. Hüseyin evdə anasından ayrılıb bu səsin dalınca səssiz-səmirsiz birbaşa düz Qaraqayanın döşünə qayıtdı. Atasının məzarına diqqətlə baxdı. Gördüyündən heyrətə gəldi. Başdaşı bir az qəbrə sarı əyilmişdi. Qəbrin üstündəki torpaq bir neçə yerindən çat vermiş, xırda yarıqlar əmələ gəlmişdi. Bu mənzərə heç vaxt Hüseyin gözlərinin önündən getmədi, ömrü boyu da bu sirri heç kəsə açmadı. Nəydisə özüylə o dünyaya apardı.

Nəysə... Aşiq dili yüyrək, aşiq könlü köyrək olar. Günlər, aylar gəldi-keçdi. Hüseyin dostu Qara Osmanın iştirakı ilə Saraçlıdan Cücəkəndinə elçilər getdi. Razılıq çayı içildi, üzük taxıldı. Elçilikdən qayıdan

kişilər elə bil ki o yaylaqların nə ki gülü-çiçəyi, ətri-
təravəti var, hamısını Dağ Borçalıdan Bağ Borçalıya,
Saraçlıya gətirmişdilər. Öz sevgisinə qovuşmağa can
atan Hüseyn bu xəbərdən göydə uçan quşa döndü.
Anasının əllərini öpüb gözlərinin üstünə qoydu. Bağrına
basdı. Bu yerdə görək ana-bala bir-birini necə saza-sözə
tutdular, nə dedilər:

Anası:

Sənə də qurbanam, Şahsənəmə də,
Hər arzun açılan gül olsun, oğul!
Əlin daş görməsin, ayağın tikan,
Yolların ipəkdən tül olsun, oğul!

Hüseyn:

Könül sevindirib, ürək açmağa,
Dualar dilində bol olsun, ana!
Sevincdən, sevgidən, nurdan, işıqdan,
Bütün ürəklərə yol olsun, ana!

Anası:

Qoyma qəlbi küsə, ürəyi sına,
Yarın barmağına xına yax, xına,
Qoy səni çatdırsın öz murazına,
Canım Yaradana qul olsun, oğul!

Hüseyn:

Sevmişəm əsili, sevmişəm soyu,
Mınadan ucadı yarımın boyu,
Ocaqda bayramdı oğulun toyu,
Dinən ürəyində tel olsun, ana!

Anası:

Nisgilim, həsrətim getdi aradan,
Mən Yetər xanımam, çıxdım qaradan,
Versin qismətini ulu Yaranan,
Dayağın həmişə el olsun, oğul!

Hüseyn:

Dəyməsin Hüseynə dilin yarası,
Sevgidi gözümün ağı-qarası,
Sevinsin hamının ciyərpərası,
Sevinci qaynasın, sel olsun, ana!

Sözün möhürbəndini vurub, tapşırmasını tapşırıb, ana-bala fikrini tamam elədi.

“Xəstə tələssə də, armud vaxtında yetişər” – deyiblər. Toyu tez eləmək istəsələr də, araya hadisələr düşdü. 37-nin xofu, qarabasmaı çox toyları, nişanları ləngitdi, çox arzuları qırdı, çox ümidləri yarıyolda qoydu. Bu minvalla Hüseynlə Şahsənəm iki il nişanlı qaldılar. Nəhayət, iki ilin tamamında toy tədarükü görüldü. Faytonlar bəzəndi, arabalar qoşuldu, atlar yəhərləndi, qızlar darandı, gəlinlər sıgallandı, oğullar döşünü qabağa verdi, ağsaqqallar, ağbirçəklər yərbəyer oldu. Aşığın dostu Qara Osman, Yetər xanım, Saraçlı Gülxanım, əmisi Səməd kişi, kəndin üzde olan say-seçmə adamları “Ya Allah, səndən mədəd!” deyib yola çıxdılar. Yazın elə vaxtıydı ki... Yolda bir neçə yerdə öküzlər arabadan, atlar faytondan açıldı. Göy çəmənlərin sinəsi, qaynar bulaqların gözü ola, aşıqların söhbəti-sözü ola. Dincələn dincəldi, oynayan oynadı, güləşən güləşdi, hay-haray dağları başına götürdü. Nəhayət, gəlib Cücəkəndinə çatdılar. Kəndin başbilənləri toya gələnləri el qaydası ilə, urvatnan qarşıladılar. Qərara gəldilər ki,

toyu Cücəkəndindən yuxarı, Soyuqbulaqdan aşağı Halay bulağının başında keçirsinlər. Hamı razılaşdı. Halay bulağının başına topplaşdılar. Zurnaçı zurnasını nizamladı, aşıq sazını köklədi, dəfçi dəfini sambadı, at minən yəhəri bərkitdi, güləşçi kəmərinə bağladı, aşpaz qazanları asdı, saqilər şərbət süzdü, cıdırı çıxanlar, nəmər alanlar, qamçı şaqquıldadanlar, qılinc oynadanlar düzü-dünyanı başına götürdü. Üç gün, üç gecə toy vuruldu. Hamıdan çox sevinən, sevincindən gözünün yaşını saxlaya bilməyən, hamıdan sanballı və gözəl oynayan var idisə, o da Yetər xanım idi. Yetər xanım oynamırdı, uçurdu, qanadlanırdı.

Qurban kişinin əvəzinə də oynamaq, onun ruhunu şad eləmək istəyirdi. Oynadı Yetər xanım, amma yaman oynadı. Elə oynadı ki:

Ana qalxıb oynayanda
Elə bil dağ-daş oynadı,
Sevincindən yağış kimi
Gözlərində yaş oynadı.

Öpüşdü dillər, dodaqlar,
Çağladı qaynar bulaqlar,
Quş oldu əllər, ayaqlar,
Göz süzüldü, qaş oynadı.

Bilinmədi cavan, yaşdı,
Arzuları aşdı, daşdı,
Qocalar da cavanlaşdı,
Olsa da yüz yaş, oynadı.

Dizlərini həsrət bükür,
Sevinc qalxır, kədər çökür,
Şükür, bu günlərə şükür,
Dost güldü, qardaş oynadı.

Çal-çağırın, toy-düyünün şirin yerində toyxanada səslər ucaldı ki, bəylə gəlin oynasın: “Bəy öz toyunda oynayanda bolluq olar”, – deyiblər. Eşitmişik, – dedilər, – bəyin yaxşı oxumağı da var. Oxusun görək nə oxuyacaq”.

Murazına çatan aşiq Hüseyin bu gün aşiq Hüseyinə dönmüşdü. Onsuz da səhərdən ürəyində oxuyurdu, indi aşkara oxumaq çətin idi. Ağsaqqallardan çəkinirdi.

Ancaq elin-obanın ağsaqqalları təzə bəyin sözünü eşitmək, sazını dinləmək marağına düşmüşdülər. Ona görə də cavanların dalbadal “Bəy oxusun!” sədaları ərşə bülənd oldu. Hüseyin yenə yerindən tərpənmədi. Axır ki, bir el ağsaqqalı ədəb-ərkanla ayağa qalxıb üzünü Hüseyin Saraçlıya tutub dedi:

– Oxu, oğlum, oxu, bu yerlərdən Kərəm keçib Ərzuruma doğru, Lələsi də yanında, burda Koroğlular nəre çəkib, Aşiq Qərib Tiflisə gedəndə bu yerlərdə namaz qılıb, burda elədiyi dualar onu murazına çatdırıb. Çox igidlər, çox aşıqlar bu yerlərə səs salıb, qoy sənin səsin də bu yerlərin yaddaşında qalsın, dağa-daşa hopsun, gələcəkdə ot yerinə saz göyərsin, su yerinə səs qaynasın.

Daha bu yerdə Hüseyin Saraçlı oxumaya bilərdimi? Elə bil bu an dünyanın ən gözəl qızını da, ən şirin sazını da, ən coşqun avazını da, ən zil səsinə də uca Tanrı ona vergi kimi vermişdi.

Aşiq oxuyurdu. Saçından dırnağına qədər bütün varlığı, ruhu, canı-qanı, nəfəsi, ürəyi oxuyurdu. Zəngülələr dağ şələləsinə dönüb şırhaşır dağlardan dərələrə, qayalardan daşlara, yoxuşlardan enişlərə doğru axıb gedir, bu gözəl toy məclisinin səsinə-sədasını yaylaqdan arana, Cücəkəndindən Saraçlıya çatdırmağa can atırdı. Bu səsə-sədaya nə ki arana enən, yaylağa çıxan arvad-kəşi, oğul-uşaq, qız-gəlin vardısı, hamısı ayaq saxlayıb yolların sağında-solunda daşlardan, qayalardan salxım kimi sallanırdı.

Aşiq oxuyurdu...

Bura yüz yaşında bir qoca gəlsə,
Göz işığa gələr, diz qüvvət tapar.
Baxar gözəllərin şux yerişinə,
Hər bulaq başında bir cənnət tapar.

Baxmaz baharına, qışına baxmaz,
Saçlar qar olsa da, başına baxmaz,
Təbiət insanın yaşına baxmaz,
Könül doxsanında məhəbbət tapar.

Xoşdu bu yerlərdə duman da, sis də,
Meylin nə çəkirsə, dağlardan istə,
Hər çay kənarında, hər bulaq üstə,
Ömür bir əbədi təravət tapar.

“Qaytarma” üstündə dillənəydi saz,
Qayıda biləydim qoynuna hər yaz,
Burda aşırıq olsa, şirin bir avaz,
Burda şair olsa, şeiriyyət tapar.

Hüseyn, yaşama torpaqdan ayrı,
Közün nə ömrü var ocaqdan ayrı?
Sözün bu arandan, yaylaqdan ayrı,
Nə dildə səslənər, nə şöhrət tapar.

Bəli, doğrudan da, Hüseynin ömrünün-gününün arxası-dayağı, yaraşığı göy yaylaqlar, uca dağlar oldu.

Aşığın qismətinə baxın ki, onun sevgilisi dağlar gözəli olduğuna görə toyu da dağlara, yaylaqlara qismət oldu. Bəlkə də elə buna görə təbiətin ildırım-şimşəyi, çəni-çiskini, qarı-qırovu, ayazı-şaxtası, istisi-bürküsü, otu-suyu, yarpağı-torpağı onu qorudu, yaşatdı, ucaltdı, qocaltdı. Gənc Hüseyni Aşıq Hüseyn Saraçlı kimi dünyaya tanıtdı, aləmdə məşhur elədi. Bəlkə, hamıdan xəbərsiz bircə Allaha, bir də təbiətə bəlli idi ki, bu gün

onun toyuna təkcə ağsaqqallar, ağbirçəklər xeyir-dua vermirdi. Lilpar da, əvəlik də, yarpız da, kəkotu da, qırx-buğum da, dövədabanı da, asırqal da, qantəpər də, çobanyastığı da, quzuqulağı da, qazayağı da ona xeyir-dua verib, canlarında nə ki Tanrının verdiyi ətir-tərəvət var, hamısını aşığa və onun sevgilisinə bağışlamaq istəyirdi.

Beləliklə, yaylaqda başlanan toy aranda bir həftə davam elədi. Gələn-gedən, atlanan-düşən, gözaydınlığı verən, muştuluq aparan, şirni paylayan, nəmər bağışlayan bir-birinə qarışmışdı. Toy toylardan, boy boylardan, soy soylardan seçiləndə onun barı, bəhrəsi nağıl olur, dastan olur, tarix olur, yaddaşlara köçür. Aşıq Hüseyn Saraçlının toyu kimi. Leyli-Məcnun, Əsli-Kərəm, Fərhad-Şirin kimi cəfa çəkən olmadı, Aşıq Hüseyn Saraçlı kimi də səfa sürən, murazına çatan olmadı. Oğullu-uşaqılı, nəvəli-nəticəli, şanlı-şöhrətli bir taleyə sahib oldu Aşıq Hüseyn Saraçlı. Allah ona altı övlad verdi: üç oğlan – İsfəndiyar, Abbas, Əli; üç qız – Şəhriyar, Zərnigar, Mehriban.

* * *

Bəli, bütün bu əhvalatlar, bu hadisələr olmuşdu. Bu tarixlər, bu söhbətlər az qala yüz ildir mənə sarı yol gəlirmiş. Bu yüz ildə bu yolların yolçuları dəyişib, gözəllərə elçi gedən elçiləri dəyişib, o zamandan bu zamana zəmanənin ölçüləri dəyişib.

Aman qalar,
Ah qalar, aman qalar.
Yıxılar uca dağlar,
Tozu bir zaman qalar.

Bu yüz ildə neçə-neçə dağlar yıxılıb, neçə-neçə çaylar məcrasını dəyişib, batan sular, ölən dənizlər olub.

Düşmənlərimiz dost, dostlarımız düşmən olub. Tapdandı, qırılmışıq, güllələnmişik, asılmışıq, bölünmüşük, parçalanmışıq, ancaq məhv olmamışıq. Tapdalayıblar, parçalayıblar, ancaq yenə cücərmişik, bitmişik, yaşllaşmışıq, böyümüşük, boy atmışıq, şaxələnmişik, çoxalmışıq, dilimizi, dinimizi, ruhumuzu qorumuşuq.

Bütün bunlar öz yerində. Bir neçə sual var ki, nə zamandı sinəmi deşir, məni düşündürür. Müəmmalı suallar, qaygılı düşüncələr, niyələr, neyçünlər içində cırpınmağa başladım. Aşıq Hüseyn Saraçlı Borçalıda, Saraçlı qəbiristanlığında uyuyur. Mən onun məzarı başında göz yaşları içində vida sözü söyləmiş, həm ağlamış, həm də xalqı ağlatmışdım. O gün-bu gün bir dəfə də olsun aşıq mənim yuxuma girməmişdi. Bu nə yuxuydu? Aşıq mənim yuxuma niyə girmişdi? Məndən narazı olmamalıydı. Onu bütün məclislərdə dilimin duasına çevirmişəm. Hansı qüvvə onu çəkib mənim yanıma gətirmişdi? Nədən nigaran idi? Köç-köç olub dünyaya səpələnmiş Borçalı oğullarının taleyiydimi, nigaran qəbirlər və qəbiristanlıqlar idimi, Dədə Ələsgərin, Dədə Şəmşirin kafər tapdağında inləyən ruhlarıydımı, Laçında, Gülübirddə Sarı Aşığın sızıldayan sümükləriydimi? Qarabağın şan-şan olmuş bağırydımı, Borçalıdan, Göyçədən, Dərələyəzdən, Zəngəzurdan, Dərəçiçəkdən, Zəngibasardan qalxan ahlar-amanlar idimi, köhnə yarasının üstə təzədən duz basılmış, talan olan, dili kəsilən Kərkük ellərinə hər tərəfdən enən zərbələriydimi?

Nə zaman ki Kərkük gəlir ağlıma,
Boğazlanmış bir türk gəlir ağlıma,

– deyən bir şairin nəfəsiydimi, hər gün üstümüzə qanlı xəbərləri gələn, neçə dəfə güllələnmiş, küçələri qan gölünə dönmüş, Səttarxanın, Xiyabaninin, Pişəvərinin döyünən ürəyi, görən gözü Təbrizin sağalmayan yarala-

rıydımı, anası ölmüş Azərbaycanın böyük düşmənlər əlində tapdanan haqqıydımı? Naşı dərzilər əlində bahalı parçalar kimi iti qayçılarınan doqram-doqram olan Azərbaycan torpaqlarıydımı? Nəydi, bilmirəm. Bildiyim odur ki, Aşıq Hüseyn Saraçlı mənim yuxuma girmişdi. Həmişə oxuyanda bayatı çəkən aşıq bu dəfə də bir bayatı çəkdi:

Yara yeri,
Sızıldar yara yeri.
Nə səndən ox tükəndi,
Nə məndən yara yeri.

Aşıq doğru deyirdi. Nə məndən ox tükənirdi, nə ondan yara yeri. O mənə Zəlimxan yox, Zəlimxan deyə müraciət edərdi. Yenə də mənim düşüncəmdən keçən suallar sona çatanda onun ittihamı, qınaq dolu sualları başladı:

– Zəlimxan, Borçalıda nə var, nə yox? Camaatın toyu-yası, xeyri-şəri, günü-güzəranı necə keçir? Gözüm bu gedişatdan su içmir, ay bala. Bu köçəköçün, qaçaqaçın sonu nəylə qurtaracaq?

Dağlar boyda dərdi olan aşığın dərmini təzələmək istəmirdim. Ancaq verdiyi suallar məni deşik-deşik, şaşan elədi.

Aşıq sözün arxasını gətirməmiş mən ustadın cavabını vermək üçün telli saza əl atdım, “Qaraçı” havası üstündə oxumağa yox, ağlamağa başladım:

Yıxılan ağacdı köklü-budaqlı,
Çürüyə-çürüyə gedir Borçalı.
Axır zirvələrdən qar suyu kimi,
Əriyə-əriyə gedir Borçalı.

Kim var aşağıda, yuxarda, bilmir,
Nə var bu bulanlıq axarda, bilmir,

Çulunu sulardan çıxarda bilmir,
Sürüyə-sürüyə gedir Borçalı.

Əlləri soyuyub əkin-biçindən,
Qorxur karvanından, qaçır köçündən,
Qırıla-qırıla qalıb içindən,
Kiriyə-kiriyə gedir Borçalı.

Ağlayır kimsəsiz uşaqlar kimi,
Tökülür budaqdan dəymiş bar kimi,
Öz qara baxtını qalın qar kimi,
Kürüyə-kürüyə gedir Borçalı.

Düşmənin sözü cod, xisləti çopur,
Dərdi canımızda əriyir, hopur.
Möhtəşəm bir dağdı, yerindən qopur,
Yeriyə-yeriyə gedir Borçalı.

Aşığın rəngi qar kimi ağappaq ağardı. Son illərin olayları aşığın ruhuna dammışdı. Ürək açmayan, könül oxşamayan işlərdən hali idi. Ancaq dövrünün belə dəyişdiyini, havaların belə tutulduğunu unamamışdı. Mənim bu qəfil xəbərim onu yaman kövrəltdi.

Baxışlarından gördüm aşığın ürəyi suallarla doludu, hər şeyi bilmək istəyir. Dedim, tale fürsətidi, qoy ürəyini boşaltsın. Aşığın sualları davam elədi:

– De görüm, mən dünyadan köçəndən sonra bizim evdə neçə dəfə olub, məni xatırlamısan? Aşıq Əmrəhin, Kamandarın, Xındı Məmmədin, Aşıq Sadıqın, şair Nəbinin, air Ağacanın, Quşçu İrvahamin, Qarayazılı Aşıq Alxanın, Əhməd Sadaxlının məzarlarını ziyarət edə bilmisənmi? Qaraxaç yaylağına, Oy dərəsinə, Ağçalıya, Novçalı bulağa, Cücəkəndinə, İlməzliyə, Yırğançağa, Soyuqbulağa, Başkeçidə, Əyriqara qalxa bilmisənmi? Get, oğul, get! Doğulduğun torpaqları, gəzdiyin oylaq-

ları heç vaxt unutma! Unutma ki, qapılar var açılmağa, süfrələr var sərilməyə, ocaqlar var qalanmağa, qurbanlar var kəsilməyə, köhlənlər var minilməyə həsrət qalıb, oğul. Qorxuram, narahatam, nigaranam. Saraçlı qəbiristanlığında qəbirdə rahat yata bilmirəm. Məni öz əllərinlə gora sallamışdın. Gorum od tutub yanır, oğul. Qəbrim yolun lap qırağında qazıldığından yoldan keçənlərin hamısının səsini eşidirəm, oğul. Saza qayıdın, məclisləri şənəndirin, oğullar öyləndirin, qızlar köçürün, bulaqları öpün, torpağı sürmə kimi gözünüzdə çəkin, anaların gözünü yolda qoymayın, mənim nigaran ruhuma bir rahatlıq gətirin, bayatı çəkin, söz qoşun, saz çalın, ağac basdırın, körpü salın, ev tikin, yurdu-yuvanı abad eləyin, oğul. Axı Borçalı oğullarına düz əlli il “Misri”, “Cəngi” üstündə Koroğludan oxumuşam. Onlar qoçaq olar, qaçaq olmaz, oğul. Aşıq Şenlikdən, Sarvan Bayramdan, Dollu Abuzərdən, Şair Nəbidən, neçə-neçə kamil ustad-dan öyrəndiyim qəhrəmanlıq dastanları üstündə böyütdüyüm, iliyinə, damarına, qanına, canına, çöhrəsinə saz havalarını bal kimi süzdüyüm, şərbət kimi içirtdiyim insanlar yurdu-yuvanı tərک edə bilməz, oğul.

Bir gün çox dərdlərə, sitəmlərə sinə gərmiş bir ağsaqqaldan soruşdum ki: “Ey qoca, dədələrin yadigarı, adınız nədir?” Dedi: “Oğul, mənim adım yoxdur”. Dedim: “Əmi, bu nə cür cavabdır?” Dedi: “Oğul, mənim adım Ağakəşi idi. 30-cu illərdə ağaların axırına çıxdılar, 50-ci illərdə kişilərin. İndi nə ağam qalıb, nə kişim, adsız yaşayıram”. Ağalığın da, ağaların da axırına çatdılar. Heç olmasa kişiliyi və kişiləri qoruyun, oğul. Satqınları öldürməklə iş qurtarmır, satqınlığın kökünü kəsin, mənim balam.

Ayıq olun, yatmayın, düşünün, daşının, papağınızı qabağınıza qoyub fikirləşin. Tapın, tanıyın düşməninizi. İçinizdə xainlər, satqınlar var, oğul! Düşmənlərimizə dost olanları el-obanın gözü qabağında niyə rüsvay-

cahan eləmirsiniz? Satqına, xainə niyə aman verirsiniz? Niyə div yuxusuna gedibsiniz? Əgər deyilənlərə vaxtında əməl eləməsəniz, yuxunuza ağsaqqallar, ozanlar, övliyalar, şairlər yox, ilanlar, çayanlar, bayquşlar, əjdahalar, kaftar-küsdülər girəcək, oğul.

Lal olmuşdum. Başıma haranın daşını salım, nə deyim, nə cavab verim? Suallar dolu kimi başımdan elə yağırıdı ki, elə bil yaylağın tüpüsünə, tufanına rast gəlmişdim. Aşıq sazı sərt bir tövrlə yenə bağına basdı. Görək nə dedi, necə dedi:

Oğulsansa, bu sözlərdən od alma,
Bacarırsan uyu indi, yat indi,
Ürək dözsün bu dözülməz işlərə,
Yeddi yerdən qoy verməsin çat indi.

Söylə görüm, aranısan, dağlısan,
Azad quşsan, yoxsa qolu bağlısan?
Bilirsənmi kimsən, kimin oğlusan,
Harda qalıb əsil indi, zat indi?

Sınan könlü saat kimi qurmadın,
Səngərində əsgər kimi durmadın,
Qaçan ovu bərəsində vurmadın,
Güllələri boş-boşuna at indi.

İman küfrün, din ahların içində,
Bir canın var min ahların içində,
Yaşadığın günahların içində,
Çalxan indi, boğul indi, bat indi.

Tor bağlamış bacalara tüstü ver,
Ürəklərə hünəri ver, şəsti ver,
Yaş oduna nəfəsindən isti ver,
Sönüb gedən ocaqları çat indi.

Qan-yaş kimi candan süzül, qandan ax,
 Öz gününə, öz halına yaxşı bax,
 Oğulsansa ildırımından qanad tax,
 Bu dərdlərin arxasından çat indi.

Aşiq məni dəhşətə gətirmişdi, illərlə üst-üstə qalanan ağrılı-acılı bu söhbətləri qəzəblənmiş dağ çayı kimi hirs-lə-hikkəylə üstümə axıdırdı. Ürəyimin yaralı sahil-ləri bu çayı qucaqlaya bilmir, dəli sular güllə kimi bədə-nimin yeddi qatından keçirdi. Bu yuxudan xilas olmağa can atırdım, ancaq suallar dəyirman daşı kimi başımdan basır, ayağımda qandala, qollarımda zəncirə dönürdü. Allaha yalvarırdım ki, məni yuxudan ayılıtsın, heyif ki, o da məni eşitmək istəmirdi. Bilirdim ki, “Allah da çox sevır şeirin səsini”. Şairliyimi işə salıb, ulu Tanrıya yalvarmağa başladım:

Bu nə yuxu, bu nə qorxu, bu nə səs,
 Ayılt məni bu yuxudan, Allahım!
 Yuxu deyil, bəlkə qarabasmadı?
 Ayılt məni bu yuxudan, Allahım!

Duman çökür, fikir çatır qaşımı,
 Divar uçur, sel aparır daşımı,
 Qılınc alıb cəllad kəsir başımı,
 Ayılt məni bu yuxudan, Allahım!

Dil haçalı, böhtan dilli, şər xain,
 Bu oyunda çıxdı mənə zər xain.
 Dönük dostlar məni saldı arxayın,
 Ayılt məni bu yuxudan, Allahım!

Yollarımız ayrı düşdü, kəc oldu,
 Mən yumşaldım, düşmən mənə öc oldu,
 Ağır yatdım, ayılmağım gec oldu,
 Ayılt məni bu yuxudan, Allahım!

Sözüm yoxdu dilə gəlib dinəsi,
Dərd-qəm ilə dolub-daşır sinəsi,
Ağır olur ustadların tənəsi,
Ayılıt məni bu yuxudan, Allahım!

Yuxulara ilan-çayan girməsin,
Əl tulası ərənlərə hüzməsin,
Heç gözlülər belə yuxu görməsin,
Ayılıt məni bu yuxudan, Allahım!

Doğrudan da, Allah şairin səsinə eşidirmiş. Yuxudan ayıldım. Elə bil məni korus-kəsməz balta ilə doğram-doğram eləmişdilər. Özümə gələ bilmirdim. Rəngim dümağ avazı olmuşdu. Elə bil yenə yuxudaydım. Həyata qayıda bilmirdim. Mənim yerimə dağ olsa əriyər, qaya olsa quma çevrilərdi. Hələ ürəyim partlamamışdı, bu, böyük şey idi. Bir neçə gün fikirli gəzdim, ağır addımladım, oturanda qalxmaq bilmirdim. Günü keçmiş, ölümünü gözləyən qocalar kimi dirsəyim dizimdən, əlim çənəmdən ayrılırdı, qarnımda atlar təpişirdi. İçim özümü yandırır, çölüm özgəni.

Neyçün ağlar,
Gözlərin neyçün ağlar?!
Batan karvan mənimdi,
Kiradər neyçün ağlar?!

Kiradər də mən idim, karvanı batan da. Dünyanın bütün dağları mənim çiyində, bütün dumanları mənim başımda idi. Palıd közü kimi ağır-ağır yanır, korun-korun üstülənirdim. Nə yerdə yerimi tapırdım, nə göydə göyümü. İşə baxın ki, bir neçə gün əvvəl yuxudan ayılmaq üçün Allaha yalvarırdımsa, indi yatmaq üçün ona üz tutmuşdum. O yuxudan sonra yuxumu da itirmişdim. Amma yatmağa da qorxurdum. Aşırıq mənim yorğanıma

qor doldurub, yarama duz basmışdı. Qorxurdum ki, yuxuda yenə həmin divan-məhkəmə başlaya. Həyatla ölüm, yuxuyla yuxusuzluq – hərəsi məni bir tərəfə çəkirdi. Bilsəydim yuxuda başıma nə gələcək, heç yatmazdım. Nəysə... yuxu məni apardı. Möhkəm yatdım, Allah kəssin elə yatmağı. Bu, birinci yuxudan da ağır oldu. Təzəcə yuxuya getmişdim ki, qulaqlarımın dibində kişnərti səsi gəldi. Başımı qaldırdım ki, başımın üstündə ifçin nallı, qızıl yallı, qızıl üzəngili, gümüş yəhərli, “alma gözlü, qız birçəkli” bir qaşqa kəhər dayanıb. Atı görün kimi tanıdım. Bu, Aşiq Hüseyn Saraçlının məşhur yorğa kəhəriydi. Məni fikir götürdü. At gəlib, bəs sahibi hanı? Bəlkə sözümdən, söhbətimdən incimişdi? Bəlkə haradasa cavanlıq eləyib sözümün yerini bilməmiş, ustadın qəlbinə toxunmuşdum? At mənim qəlbimdən keçənləri insan kimi baxışlarımdan oxudu, gözləriylə işarə verdi ki, dur, məni Aşiq Hüseyn göndərüb, səni onun gəzdidiyi oylaqlara qaldırmalıyam. At elə bil adam kimi danışır, mən də qulaq asırdım.

– Özü gəlmədi, məni göndərdi ki, get Zelimxanı gətir. Çoxdandı Qaraxaça, Əyriqara, Ləlvərə, Başkeçidə, Ağlağana, Çubuqluya, Şamdüyəyə çıxılır. Qoy gəlsin buraların gününü görsün.

At qabaq dizlərini yerə qoyub mənə minmək işarəsini verdi. Atı mindim. Atı minən kimi yadıma Aşiq Qəribin Hələbdən Tiflisə gələndə mindiyi at düşdü. Bəlkə elə həmin atdı, məni murazıma çatdırmaq üçün göndərən göndərüb. Gözlərimi yumub açmağa macal tapmamış özümü Qaraxaçda – Faxralının, Kəpənəkçinin, Saraçlının, Arıxılının, Darvazın, Dəmirrinin, Qarayazının, Qaraçöpün, Dəllərin, Saralların, Bavayışların, Gülöyürün, Qoçulunun binə yerlərində gördüm.

İçərimdən gələn səs dəyətsiz, alaçıqsız, binətsiz, məhlətsiz, səssiz-səmirsiz dağlara, sürüsüz, ilxırsız, naxırsız, çobansız, mehtərsiz, naxırçısız yallara-yamaclara,

gözəlsiz-igidsiz, oğulsuz-qızsız, toysuz-tamaşasız çeşmələrə, tüstüsüz bacalara, sönən ocaqlara, köçən kəndlərə, ot basan cığirlara, solan arzulara, qərubsəyən yollara baxdıqca bax deyirdi. Bu ölü sükutu kim yaratmışdı? Dağları yiyəsiz, binələri sahibsiz qoyan kimlər oldu? Çilingağac, ənzəli, eşşəkbeli, dirədöymə oyunları niyə yoxa çıxdı? Dəyəni, qarımı, nəmini, çətəni, çadırı, keçəni, kilimi, gəvəni, farmaşı, xurcunu, heybəni, çuvalı, kəndiri, örkəni, sicimi, irəşməni, çüyü, külü, kömürü, közü niyə unutdurdular? Qarımı, motalı, cılgını, sərnici, sacı, sacayağını, ocaq daşını, təhnəni, ərsini neylədilər?

Yağı-balı, ayrıanı-şoru, südü-qaymağı, bulaması, pendiri, dələməsi, qurudu olan süfrələr harda qaldı? Göyəmi çəkildi, yermi uddu bu ilahi nemətləri? Necoldu o dəmlər, o dəsgahlar? Necoldu o toylar-nişanlar? Harda qaldı sevənlərin, sevilənlərin dünyası?

Cığirlar-çəhlimlər, yollar-izlər, yallar-yamaclar, enişlər-yoxuşlar, zirvələr-ətəklər, talalar-yastanalar, aşırımlar-bələnlər, körpülər-keçidlər, yurdlar, arxaclar, duzdaqlar birdən-birə niyə yetim qaldı?

At ağızlı, köhlən yerişli, qurd ürəkli, şir biləkli, pələng pəncəli, aslan nərəli oğulların hanı? İsti ocağın, dolu bucağın, eyvan otağın, ağır yığnağın, gələn qonağın hanı?

Bulaqlar niyə qurudu, ağaclar niyə kəsildi, niyə qeybə çəkildi, aşıqlar niyə lal oldu?

Dağa çıxdım, dəyə qurdum,
Xana qurdum, bəyə qurdum,
Belə ki, tez köçəsiydim,
Heç bilmədim nəyə qurdum?

Aşığın köhlən atı məni bu dağlara kef üçün gətirməmişdi. Ağlamağa, ağlatmağa gətirmişdi. Düşünməyə,

düşündürməyə gətirmişdi. Ölməyə, öldürməyə, mənə özümə göstərməyə, özümü mənə tanıتماğa gətirmişdi. Kağızı-qələmi yandıran dərdlərimizi yazmağa, yaratmağa gətirmişdi.

Mənim də əlimdən ancaq yazmaq, bu dərdləri dünyaya car çəkmək gəlirdi ki, onu da aşığın, sazın, sözün diliylə deməyə çalışıram. Tez-tez gəlib bu dağları göz deyillər, bu dağlara bir doyunca bax deyillər.

Bax deyillər, baxmağımın nə mənası,
Soruşan yox, dindirən yox, dinən yoxdu.
İgid ölüb, nal sökülüb, yəhər düşüb,
Köhlən ata sığal çəkib minən yoxdu.

Həsərət qalıb igidlərin nərəsinə,
Sükut çöküb dağların yan-yörəsinə,
Ov olsa da, ovçu yatmır bərəsinə,
Silahının arxasında sinən yoxdu.

Arzuları, ümidləri puç elədi,
Yadlar gəldi, doğmalarım köç elədi,
Namərd mərdi qova-qova heç elədi,
Gedən getdi, bu yerlərə dönən yoxdu.

İndi mən aşığa hansı ürəkaçan mətləbdən söhbət açım? O elə bilirdi ki, mən ona evlərdən, qurulan saraylardan, çəkilən bulaqlardan, salınan yollardan, açılan məktəblərdən, ləngərli məclislərdən, qarapapaq kişilərdən söhbət açacağam. Aşıq hardan bilsin ki, sevgilisi Şahsənəmi dünyaya gətirən kənd əriyib, yox olub, qeybə çəkilib, daha yoxdu. Daşlarına qədim türk əlifbası həkk olunan bu kənd yağı düşmənin əlində inildəyir.

Görəsən, niyə bu kəndin adına Cücəkəndi deyiblər? Hansı əsrin, tarixin yadigarıdır bu kənd? Görəsən, burda ilk dəfə kim yer qazıb, daş töküüb, ev tikib, ocaq qalayıb.

Onu ancaq Allah bilər. Allahdan aşağıda da ancaq daşlar bilər. Günəş öpən, yağış sıgallayan, dolu döyən, sel oyan, mamır bağlayan daşlar. Onlar da ki dilinin qədə-yini açıb bir kəlmə də olsa heç vaxt heç kəsə sirr vermir, söz demir, ürək açmır. Bu daşların gözü çox şey görüb, qulağı çox şey eşidib. Nə danışsalar, ancaq öz dillərində, öz aralarında danışirlar. Hələ daşla danışan adama bu dünyanın heç yerində rast gələn olmayıb.

Bəlkə belə yaxşıdı. Bəlkə də daşlar danışsaydı, insan oğlu daha böyük faciələrlə qarşılaşardı. Allah bilir kimə dil vermək, kimi dilsiz eləmək lazımdı. Daşlar danışsaydı, bəlkə müharibələr, savaşlar, ehtiraslar yenidən qızıqsar, dünya qana çalxanardı.

Bəlkə də, əksinə, Cücəkəndinin daşları, qayaları danışsaydı, dörd məhləsi, iyirmiyə yaxın ocağı, tayfası, üç dəyirmanı, Böyüktərə, Kiçiktərə, Dəvə qılıcı, Qızlar dərəsi, Damqaya, Əyriçay adlı əbədi ünvanı, yeri-yurdu, Sərçələr, Qaydəvələr, Bocalöyü, Motallar, Qara Abdulla, Bəylərəyü, Əlləzli, Qaraqurbanlılar, Bəkiröyü, Qara Kəllələr, Caqqarlar, Gillikli adı ilə tanınan tayfaları olan bir kəndin daşları dilə gəlsəydi, sirrini açsaydı, kim bilir, bəlkə əbədi xoşbəxt ola bilərdik.

Bəlkə daşlar bizə uğurun, qələbənin, əyilməzliyin, millətin gücünün, türkün ruhunun əbədi və dəyişməz ünvanını göstərə bilərdi. Hansı nəslin, hansı tayfanın adına baxırsan, ordan bir Tanrı ucalığı, qədimlik və möhtəşəmlik, müqəddəslik və əbədilik boylanır.

Balaca bir dağ kəndinin adı ilə bağlı bu qədər yer-yurd, tayfa-nəsil, çay-çəşmə, dağ-dərə adları varsa, indi görün tarix gedib haralara söykənir.

Aşiq Hüseyn Saraçlımı bura çəkən qüvvənin adı nə idi ki, boylanmaqla ucu-bucağı görünməyən, əli-ətəyi sürülərə, ilxılara meydan olan yaylaqları qoyub gəlib Cücəkəndində, Böyüktərənin üstündə hər yay dəyə qururdu. Hansı ruh idi, hansı qüvvə idi onu bu yerlərə bağlayan?

Belə bir məşhur, ulu ozanın gəlib buranı özünə yaylaq yeri seçməsi elə-belə məsələ deyil, bu, bizə çox mətləblərdən xəbər verir, çox mətləblərdən soraq götürir.

Aşıq hardan bilsin ki, qış gəlib soyuqlar düşəndə hər evin darvazasından paslı qıfıllar asılır. Odun yarılmır, soba yanmır, qazan qaynamır, xörək bişmir. Hamı özünə isti yer axtarır. Düz yaza qədər kəndləri ölü sükutu basır. Əgər atı kişnəmirsə, iti hümrərsə, quzusu mələmirsə, xoruzu banlamırsa, kəndə kənd, elə el demək olarmı?!

Aranı-yaylağı, dağı-binəsi, kolu-meşəsi, örüşü, örnəsi, ormanı, otluğu-biçənəyi, tarlası-zəmisi özgələrin yeminə dönürsə, zorla özgə dildə danışmağa məcbur edilsə, uca boylarına yuxarıdan aşağı baxılırsa, halal haqqını tələb edəndə adı vayqanlı olursa, ağız-ağıza dayanan ac canavarların, boz ayıların, sarı tülkülərin qarşısında quzu vəziyyətinə gətirilsə, dil və din davasının qurbanına çevrilirsə, heç kəs hayına hay vermirsə, onda borçalılıları yerli-yersiz qınamaq olarmı? Bu vəziyyətdə Borçalıya Borçalı, mahala mahal demək olarmı? Yüz illərlə adı-sanı, şanı-şöhrəti, tarixi şəxsiyyətləri dünyaya səs salan ulu və müqəddəs bir torpaqda kənd adları qəsdən qondarma adlarla əvəz olunursa, sazı köklənərsə, tarı ötmərsə, nağarası dağları yerindən oynatmırsa, zurnası havalanmırsa, neyi-balabanı sümükləri göynətmərsə, aşıqları deyişmərsə, xanəndələri cəhcəh vurmırsa, alimləri yetişmərsə, şairləri xalqın danışan dilinə dönmərsə, eldə ellik, gündə günlük qalarmı?!

Mənim bu ağırlı-acılı söhbətimdən Aşıq Hüseyn Saraçlı yerində quruyub daşa dönmüşdü. Onu heç vaxt belə yazıq, kimsəsiz, köməksiz görməmişdim. Özümü qınadım ki, nahaq aşığa ağızımın ağısını tökdüm. Sonra da fikirləşdim ki, bəlkə belə yaxşıdı. Dərdimi uşaqu-muşağa danışmamışdım ki, ozanlar ozanına, 50 il ulu bir sənətə könül bağlamış ustada, hamının sevimlisi

Aşıq Hüseyn Saraçlıya danışmışdım. Dədə Qurbani demiş:

Söylə dərdin bilənlərə,
Dərd başına gələnlərə.
Hər üzünə gülənlərə
Etibar eyləmək olmaz.

1979-cu il idi. Qarayazı aşıqları Bakıya, filarmoniyaya konsert verməyə gəlmişdilər. Aşıq Alxan, Aşıq Asdan, Aşıq Bilal, Aşıq İsmayıl, Aşıq Vəli məclis aparmalıydılar. Məclisə ağsaqqallığı, gecəni idarə etməyi mənə tapşırılmışdılar. Aşıq Hüseyn Saraçlının rəhbərlik elədiyi aşıqlar Bakıya konsertə gələndə daxili narahatlıq keçirmirdik, bilirdik ki, Hüseyn Saraçlı olan yerdə hər şey öz qaydasında olacaq, bir də ona görə ki, onlar Qarayazı aşıqlarına nisbətən Bakıda tez-tez məclislər keçirirdilər. Qarayazı aşıqları isə bu tərkibdə ilk dəfəydi filarmoniyada məclis aparırdı. Mən məclisin aparıcısı kimi aşıqların məşqinə çox ciddi yanaşırdım. Səhnəyə gəlmək, səhnədən getmək, harda başlamaq, harda qurtarmaq, səhnə mədəniyyəti, nizam-intizam məsələlərini, havaları, sözləri müzakirə edirdik. Rəhmətlik ustad aşıq Alxan Qarayazılıdan başqa hamısına tapşırıqlarımı, tövsiyələrimi verirdim. İnsafən, onlar da çox böyük mədəniyyətlə deyilənlərə əməl edirdi. Aşıq Alxan Qarayazılı ağsaqqal olmasına baxmayaraq çox cəld, çılgın, zarafatçı, eyni zamanda sərt bir kişi idi. Onun sözü hər bir aşıq üçün qanun idi. Onunla ərkəyana ancaq aşıqların içində ən cavanı və ərkəsöyünü olan Aşıq İsmayıl zarafat edirdi. O da ədəb-ərkan daxilində. Bu həmin Aşıq Alxan Qarayazılı idi ki, Tiflisin düz ortasında 50-ci illərdə Leninin heykəlinə tapançadan 15 güllə atmışdı. Bu işin üstündə nə az, nə çox – məhkəmə hər gülləyə 1 il iş kəsmişdi. Yəni Aşıq Alxan 15 il zin-

danda yatıb çıxmış adam idi. Mən dili xuruşdu aşıqlarla işimi qurtarandan sonra Aşıq Alxana “ustad, burdan belə gələrsən, ordan sağa dönərsən” deyib göstəriş verəndə aşıq bomba kimi açıldı. Bir yağlı söyüş söyəndən sonra qəzəblə dedi:

– Ay qardaşoğlu, ayə, Stalin məni sağa-sola döndərə bilmədi, indi sən burda mənə ağıl öyrədirsən?!

Aşıqların gülüşü, şaqqanağı dünyanı başına götürsə də, bu güllə atan aşığın sözü mənə güllə kimi dəydi. Ustad düz eləyirdi, mən böyük səhvə yol vermişdim. Ustadı bağrıma basıb, ondan üzr istədim. O da gül-gülə, “narahat olma, sən bizim öz balamızsən” deyib məni öpdü. Aradan 27 il keçib, mən niyə bu xatirəyə qayıtdım? Qayıtdım ona görə ki, köhnə kişilərin kişi xarakteri var idi. Onlar öz şəxsiyyətlərini həmişə uca tutar, özlərini həmişə urvatda saxlayardılar. O qeyrət, o ucalıq da yurdu-yuvanı, dili, torpağı, adət-ənənəni qorumaq üçün kifayət edərdi. Böyük sənətkarımız, ustad aşığımız, laylası-havacatı yaddaşlara möhür vuran Aşıq Kamandar Bakıda evimin əziz qonağı idi. Ustadın adına layiq adamlar dəvət eləmişdim məclisə. Xalq şairi Osman Sarıvəlli, böyük filosof alimimiz Camal Mustafayev də buradaydılar. Aşıq, əstəğfürullah, İlahlıq eləyirdi. Məclisin şirin yerində aşıq Kamandardan xahiş elədim ki, bir “Mina gəraylı” oxusun. “Baş üstə” deyib, ustad ilahi bir ləngərlə üzülüşünə şair Sabir Borçalının “Qalacaq” rədifli gəraylısını oxumağa başladı:

Kərəm yandı, külü qaldı,
Şairdən də söz qalacaq.
Sabirin də balası var,
İz üstündən iz qalacaq.

Şeirin tapşırmasını oxuyanda sonuncu beytdə “bala” sözünü işlətmədi, tamam ayrı bir ifadə işlətdi. Mən

o saat aşığın üzünə baxdım, işarə vurdum ki, niyə səhv oxudun? Aşıq mənə işarə verdi ki, üstünü vurma. Məclis tamama yetib, camaat dağılıandan sonra, ikimiz başbaşa qalanda dedim:

– Ay ustad, səni heç vaxt şeiri səhv oxuyan görməmişəm. Bəs orada niyə səhv oxudun?

Böyük ustadın böyük sözü məni daxilən elə gözəlləşdirdi ki, elə bil mələk mərtəbəsinə ucaldım. Aşıq mətləbi xırdaladı ki, məclisimizdə neçə illərdi uşağı olmayan, sonsuz filankəs var idi: “Mən “bala” sözünü işlətsəydim, onun yarasına toxunardım”. Bu böyük mədəniyyət qarşısında ustada baş əydim. Bu da sənətkar şəxsiyyətinin bir gözəl nümunəsi. Bu yerdə böyük Kamandarın ruhu yəqin məndən bir şeir istəyəcək, mən də onun bu arzusunu yerinə yetirirəm:

Əkdiiyin gülləri, gəzdiiyin bağı,
Bağban ol, doyunca qoxla, Kamandar!
Vaxtsiz ayrılığı, vədəsiz köçü,
Sazın ovsunuyla oxla, Kamandar!

Zaman yağdırsa da saça qarını,
Vermisən ellərə eşqin barını,
Tər lan duruşunu, şah vüqarını,
Hər zaman beləcə saxla, Kamandar!

Dil ver avazınla lal qayalara,
Dilindən süzülün bal, qayalara,
Taleyin bənzəsin sal qayalara,
Nə əyil, nə də ki laxla, Kamandar!

Ruhunla Qorqudtək qocalardasan,
Ahınla tüstülü bacalardasan,
Bəndə dərgahından ucalardasan,
Tanrı dərgahını haxla, Kamandar!

Əsən küləklərlə yarışmağı var,
Səllərə, sulara qarışmağı var,
Şairdi, küsməyi, barışmağı var,
Hərdən Zəlimxanı yoxla, Kamandar!

Günlərin bir günü telli sazı Tanrı dərgahına qaldıran Aşıq Əmrəha sual verdim: “Ustad, çox gənc vaxtlarımda siz məclislərdə mənim şeirlərimi oxuyurdunuz. Onda məni çox az adam tanıyırdı. Mən kim idim ki, siz o şeirləri o qədər şövqlə oxuyurdunuz?” Ustad öz şəxsiyyətinə və sənətkarlığına layiq cavab verdi:

– Sənin kim olduğunu dərinədən bilməsəm də, özümün Aşıq Əmrah olduğumu yaxşı bilirdim. Ürəyimə yatmayan sözü dilimə gətirmərəm, oğul! Burda başqa bir mətləb də var. Bir də baxdın məclisdə sifariş verdilər ki, Zəlimxandan bir söz oxu, mən desəm ki, “bilmirəm”, onda sənin Zəlimxanlığın bir şey itirməsə də, mənim Əmrahlığım itirər. El ağzı – fal ağzı. Orda-burda danışacaqlar ki, Aşıq Əmrah filan şeiri bilmədi, heç ndan gözləməzdik. Aşığın dilindən gərək “bilmirəm” kəlməsi çıxmasın. Özündən əvvəlki xəzinəni də, öz dövründə o xəzinəyə əlavə edənləri də xalqa çatdırmaq onun borcu və vəzifəsidir, oğul!

Bərəkallah, ustad!

Məclislərin birində aşıqlardan biri sazda havacatı dolaşdıranda mən bu şeiri təsadüfən yazmamışdım ki:

Yandırsın canımı çaldığın hava,
Kərəmin ağzından çıxan ah kimi.
Əlli il taxtaya, simə döyüncə,
Bircə gün sazını çal Əmrah kimi.

Ustadlar xalqın bərəkəti, ruhunun və qəlbinin əks-sədası, duyğularının əvəzolunmaz tərcümanıdır. Aşıq Əmrah saz haqqında yazdığı məşhur divanisində saza münasibətini çox gözəl açıqlamışdı:

Abad məclis arasında dövrən quran bu sazdı,
 Arif kəslər qiymət verən, başda duran bu sazdı.
 Anlamaza söz verməyən, qanana nökr olan,
 Yaxşı gündə dost köyünə uçub varan bu sazdı.

Mənasını bilməyənlər bu sənət sənət deyil,
 Avazını dadmayanın məkanı cənnət deyil,
 Abadlığı çox sevəndi, həm də müxənnət deyil,
 Öz elminə sadıq olan, uzaq görən bu sazdı.

İmran dilli telli sazım cəm edib on bir simi,
 Harda ondan söhbət düşsə, dostum çəkr bəhsimi,
 Əlli ildi sinəm üstə şən edən məclisimi,
 Aşıq Əmrahın əlində xallar vuran bu sazdı.

Qışın oğlan çağlarıydı. Yenə Aşıq Əmrah bizim evdə qonaq idi. Özünə yaraşan kişilər onun sazının, söhbətinin sehrinə düşmüşdülər. Məclisə gələnlərin içərisində tarı yaxşı bilən və yaxşı çalan bir alim də gəlmişdi. Açığını deyim ki, onun Aşıq Əmrahın hüzuruna tarla gəlməyi ürəyimizdən olmamışdı. Ona görə də məclisin şirin yerində ustaddan xahiş elədim ki, Əmrah dayı, bir “Şur” muğamını çal, zəhmət olmasın. Sazı “Şur” muğamı üstündə köklədi, elə çaldı ki, məclisdəkilərin heyrəti, heyranlığı ilahi bir tamaşa yaratdı. Onların çoxu bilmirdi ki, Aşıq Əmrah muğamları sazda bu qədər gözəl çalır. Ustad “Şur”u tamamladı, “Kəsmə şikəstə”yə bir ayaq verib, sonuncu təzənəni elə çəkdi ki, bütün ürəklərin sarı simi titrədi. Buydu böyük sənətkarın böyüklüyü. Mən bu yerdə özümü saxlaya bilməyib Aşıq Əmrahın şərəfinə elə oradaca bədahətən gələn bu qoşmanı oxudum:

Qışın oğlan vaxtı bir hava çaldın,
 Açıldı qəlbimdə yaz, Əmrah dayı!
 Bulaqlar qaynadı, gözlər süzüldü,
 Gözəllər eylədi naz, Əmrah dayı!

Min ömür uzadıb, ömür üzməyib,
Yersiz oynamayıb, yersiz süzməyib,
Usta bağlamayıb, zərgər düzməyib,
Sənə Haqdan gəlib saz, Əmrah dayı!

Adın bir şöhrətdi obaya, elə,
Zəlimxan adına nə yazıb hələ?
Min il yaşasan da sən innən belə,
Az olar, yenə də az, Əmrah dayı!

Sözümü qurtarıb üzümü tarla gələn dostumuza tutub, indi söz sizindir, götürün o mübarək tarı, bir az da muğama qulaq asa q deyəndə, qonaq ayağa durub ustada baş endirdi ki, məni bağışlayın, bilsəydim Aşıq Əmrah muğamı da belə gözəl çalır, mən bura tarla gəlməzdim. Ustadı bağrına basıb üzr istədi ki, mən bu kişinin yanında ömrümdə tar çalmaram.

Bəli, böyük sənətkarlar yüz il də yaşasa, yenə azdı. Çünki onların ömrü-günü, varlığı birbaşa xalqın var olmağı deməkdir. Onların zarafatı da, atmacası da, xalları-gülləri də sağlam toxuma dönür, elin ürəyində bərəkət kimi, məhəbbət kimi göyərir.

Borçalı mahalının bəxtəvərli günləri, qazan kimi qaynayan vaxtlarıydı. Ağır ellərimizdən biri olan Sadaxlı kəndində böyük bəstəkarımız Niyazinin 70 illiyi keçirilirdi. Söz Aşıq Əmraha verilmişdi. Ustad “Ruhani” havasını çalırdı. Aşıq Əmrah bu havanı o qədər şövqlə, coşqun, havalı bir vəziyyətdə çaldı ki, bütün məclis ayağa qalxdı. Alqışdan yer-göy titrəyirdi. Xalq sakitləşəndə Niyazi böyük heyranlıqla dedi: “Əmrah kişi, eşq olsun səni yetirən xalqa, elə-obaya! Əgər mənim imkanım olsaydı, sənin barmaqlarını qızıla bələyərdim”. Bəstəkarın bu sözü yenə coşqun alqışlarla qarşılandı. Bu yerdə Aşıq Hüseyn Saraçlı üzünü böyük bəstəkara tutub dedi: “Niyazi müəllim, eşitmişəm Amerikadan

gələndə sənə bir qızıl çubuq veriblər. Onu əridə bilsən, Əmrahın da, mənim də barmaqlarıma çatar, indi mənim barmaqlarım qızılısızmı qalsın?” Məclisdə alqışla gülüş bir-birinə qarışdı. Niyazi hər iki aşığı bağrına basıb, “ən qiymətli qızılımız sizsiniz, siz qızıl yox, qızıl külçə-sisiniz” – dedi. İki böyük el sənətkarı haqqında bu sözləri bütün dünyanın salonlarını titrədən, ecazkar musiqisi ilə dünyanı heyrətə salan Maestro Niyazi deyirdi.

...Bir mötəbər məclisdə iki aşıq üz-üzə çalib-oxuyurdu. Mötəbər məclisin də mötəbər aşıqları olmalıydı. Nəysə... qismətdən bu dəfə vəziyyət başqa cür alınmışdı. Məclisdə ariflər, ağsaqqallar, əhli-hallar, “sarı yağdan tük çəkənlər” əyləşmişdilər. Aşıqların təhər-töhrünə, barmağına, boğazına fikir verdilər ki, nə barmaq yerindədi, nə də boğaz. Aşığın biri də yerli-yersiz “ölürəm, ölürəm” deyib baş qatmaqla məşğuldu. Ağsaqqallar təkini pozmur. Dəli-dolu bir cavan özünü saxlaya bilmir, ayağa durub aşığa söz atır ki: “Aşıq, sən niyə ölürsən, səni gətirib bura çıxardan ölsün”. Məcbur olub mən də üzümü sözü-söhbəti dolaşdıran aşığa tutdum:

Aşıq, oxuyursan, yaxşı söz oxu,
Deməyə mənalı söz qəhətdimi?
Yoxsa kərəmətin, çıxma meydana,
Başına bükməyə bez qəhətdimi?

Ustad meydanına girməsin çağa,
Aşığın dilindən gərək dürr yağa,
Çıxmağı bilmirsən, dırmaşma dağa,
Yeriş yeriməyə düz qəhətdimi?

Sənətkar sevəndir kamil ustadı,
Kamil ki deyilsən, batırma adı.
Yoxsa sözlərinin ləzzəti, dadı,
Gözünə qatmağa duz qəhətdimi?

Aşıq sənətini urvatdan, dəyərdən, gözdən salanlar olsa da, bu sənətə başucalığı, ölməzlik, əbədilik gətirən ustadlarımız bu vaxta qədər olub, bundan sonra da olacaq.

El arasında söz var: “Payız gəlib, toylar başlanıb”. Hamı istəyir ki, toy məclisi şərəfli keçmək üçün məşhur sənətkarları, ustad aşıqları gətirsinlər öz məclislərinə. Deyirlər, gedin Aşıq Əmrahı gətirin, cavab gəlir ki, həmin günə Əmrah filan kənddə filankəslə behləşib, gələ bilməyəcək. Deyirlər, gedin Aşıq Kamandarı dəvət edin. Ordan da buna bənzər bir cavab gəlir.

Deyirlər, gedin Aşıq Hüseyn Saraçlını çağırın. Ordan da xəbər gəlir ki, filan ağanın oğlunun toyudu, aşığı ora aparıblar. Toy yiyəsi pərt olur. Naçar qalıb əldə ölən, divdə qalan bir aşıq adı çəkir ki, cəhənnəmə, gedin filan aşığı gətirin. O zamandan xalq arasında “cəhənnəm aşığı” adlı bir söz formalaşmış. Bəli, cəhənnəm aşığı nə qədər olur olsun, dəxli yoxdur. Xalqın könül dünyasını cənnətə döndərən kamil ustadlar Dədə Qorquddan, Qurbanidən, Yunis Əmrədən, Dadaloğlundan, Aşıq Vey-səldən, Xəstə Qasımdan, Abbas Tufarqanlıdan, Alıdan, Ələsgərdən, Bozalqanlı Hüseynədən, Dədə Şəmşirdən, Əmrahdan, Kamandardan, Hüseyn Saraçlıdan, Cəlildən, Qəhrəmandan, Əsəddən, Mirzədən, İmrandan, Əkbər-dən, Mikayıl Azaflıdan, Xanlardan, Bilaldan, Pənahdan, Şakirdən, Aşıq Ədalət başda olmaqla bu gün yaşayan sənətkarlara qədər Tanrı vergisi, ilahi sovqatı olan böyük sənətkarlar İsrafil surunu çalana qədər xalqımızla yol gedəcəklər. Cəhənnəm aşıqlarından fərqli olaraq cənnət-məkan aşıqlar o aşıqlardı ki, bizim ruhumuzu zaman-zaman cənnət kimi ətirli və tərəvətli saxlayıblar.

Dədə Qorqud, Xəstə Qasım, Qul Abbas,
Torpağımda ustad da var, el də var.
Saza dədə, sözə xəstə, eşqə qul,
Ömür də var, könül də var, dil də var.

Bilən bilir zildə nə var, pəs nədir,
Zərif xallar aləm deyil, bəs nədir?
Kim bilməsə hava nədir, səs nədir,
Qandıрмаğa mizrab da var, tel də var.

Əziz tutdum babaların xətrini,
Dünya bildim kəlməsini, sətrini,
Qış günü də bilən bilir ətrini,
Söz bağında çiçək də var, gül də var.

Günlərin bir günü yenə bizim evdə şirin-şirin söhbət edirdik. Yurddan-yuvadan, eldən-obadan, dostdan-tanışdan, yardan-yoldaşdan danışa-danışa ustad yaddaşının kitabını vərəqləyirdi. Dost söhbəti gələndə dedim:

– Ustad, əlli il içində insanlığa, yoldaşlığa ən çox layiq olan, yadda qalan kim oldu səndən ötrü?

Fikirləşmədən Xındı Məmmədin adını çəkdi. Dedi:

– Oğul, “Mən qocaman bir aşığam, meydanda mərdimərdana” deyən kişi mərdana aşığıydı. Çox şirin aşiq və gözəl insan idi. Balaca boylu, eşmə bıqlı bir kişiydi.

Amma di gəl ki, Koroğludan oxuyanda boyu Çənlibeldən uca görünürdü. Allah onu Koroğlu havaları üçün yaratmışdı.

Otuzluq lampanı keçirdiyini öz gözlərimlə görmüşəm. Ay qardaşoğlu, o ki adını çəkdi, qoy onun bir pambıq məsələsi olub, onu danışım, Xındı Məmmədin ruhu şad, sən də canın sağ olsun.

Aşiq Əmrahın ustadı Aşiq Məsim Yedigərovla Xındı Məmməd möhkəm dost olublar. Bir gün Aşiq Məsim deyir: “Məmməd, neçə illərdi deyirik, sözüməzə əməl edə bilmirik. Gəl bu yay işi-gücü ataq, iki ay sərbəsər yaylaqda dincələk”. Razılaşırlar. Vədə gəlib çatanda Aşiq Məsim yaylağa çıxır, Xındı Məmməd çıxıb bilmir. Səbəb də bu olur ki, o ili Xındı Məmməd çoxlu pambıq əkir, işin-gücün çoxluğundan yaylağa çıxıb bilmir.

Allahdan olan kimi, möhkəm yağarlıq olur, alağ pambığı basır. Aşıq alağın öhdəsindən gələ bilmir. Bu məsələni eşidən Aşıq Məsim dağdan arana, dostu Xındı Məmmədə görək nə yazır, Xındı Məmməd nə eşidir?

Məndən salam olsun Xındı Məmmədə,
Niyə əkdin başa bəla pambığı.
Gedəndən, gələndən xəbər alıram,
Deyillər basıbdı ala pambığı.

Aşıq ruzusunu istəyər Haqdan,
Pambıq edəcəkdə səni var-yoxdan.
Beş-altı adam tap, getsin qabaqdan,
Bəlkə köməkləşib yola pambığı.

Aşıq Məsim dəryalara dalarsa,
Şirin canı eşq oduna salarsa,
Beş gün bundan sonra yağar olarsa,
Keçirə bilməzsən pula pambığı.

İllərlə məclislərdə bu şeiri bəzəyə-bəzəyə o qədər könüllər açıb, ruhlar oxşamışdı ki...

Xətrini əziz bildiyim ustad babalarım yetişdirdi Aşıq Hüseyn Saraçlı. Ululardan gələn yollar onun özünü də ululara qovuşdurdu. Bu yol sevgi yolu, məhəbbət yolu. Qarşıdan sənət yolu gəlirdi. Kimlər imtahan vermədi, kimlər sınağa çəkilmədi, kimlər zəhər quyusuna salınmadı, kimlərə tilsim düyməsi tikilmədi, kimlər itilənmiş qılınclara tuş gəlmədi, kimlər səhralara, çöllərə düşmədi, kimlər dara çəkilmədi, kimlər külüngü öz başına çalmaqda eşqin, sevginin, məhəbbətin enişli-yoxuşlu yollarında? Bu tale yollarında muraza çatan da çox oldu, murazı gözündə qalan da. Qovan da Allahu çağırırdı, qaçan da. Bu yolun yolçularından biri də Aşıq Hüseyn Saraçlı oldu.

Dedilər: “Ay aşığı, bu nə yoldu sən tutub gedirsən, məhəbbətdə muradına çatdın, biz də “şükürlər” dedik. Ancaq sənətdə muraza çatmaq olmur, gəl bu yoldan qayıt. Bu yolun dar keçidi, sərt uçurumu, dərin yarğanı, qıl körpüsü, qır qazanı, sorğu-sualı var. Bu yolun qıfıl-bəndi, müəmması, hərbə-zorbası, deyişi-döyüşü, sehri, ovsunu, bağlaması, tapmacası, təpməcəsi var, Allaha bax, gəl bu yoldan qayıt”.

Aşığı dedi: “Xeyr, elə şey yoxdu, məni öz sevgimə, məhəbbətimə yetirən kişi, öz sazıma, sözümə, elimə – yoluma da yetirəcək”.

Aşığı sözlə dediyi kimi, sazla da mətləbi mənzilə çatdırdı, görək necə çatdırdı:

Aman lələ, tanıyıram yolları,
Bu yol mənə ərən yolu, ər yolu.
Biri xeyrə, biri şərə çağırar,
Allah yolu, iblis yolu, şər yolu.

Nəyə lazım sandıq dolu xəzinə?
Qızıl üstə qızıl ilan gəzinə.
Mən düşmüşəm həqiqətin izinə,
Gərək deyil sərvət yolu, zər yolu.

Hər bir kəsin əməli var, işi var,
İştahı var, tamahı var, dişi var,
Aşıqlərə meydan verən kişi var,
O göstərər bəndəsinə hər yolu.

Saraçlıyam, yarılarım bitişər,
Can bağında şux bülbüllər ötüşər.
Bir gün gedib Yaradana yetişər,
Sənət yolu, zəhmət yolu, tər yolu.

“Kişi gərək zəhmət çəksin, tər salsın” deyib sözü-müzün dədəsi Aşığı Ələsgər. O kişi sənət yolunda gör bir

nə qədər zəhmət çəkib, başına nə müsibətlər gəlib, yenə sazından-sözündən dönməyib. Bir gün Ələsgərə dedilər ki, ay ustad, yerin-göyün yeddi qatından xəbər verirsen, de görək səni kimi oğulları analar bir də doğacaqmı?

Ustad cavabında demişdi:

Aşığı Ələsgərəm, azdı kamalım,
Vacibdi ki, bir ustaddan dərslərim,
Oxudum, öyrəndim, oldu öz malım,
Bizdən ustadlara nəfi – rəhmətdi.

Əgər o kişi belə deyirsə, mən o dənizin heç bir damlası da deyiləm. Elə Ələsgər kimi kişilərə güvəndiyimə görə heç bir çətinlikdən qorxmuram.

Su girdi qaba, oldu içməli. Sevgilisi Şahsənəmə vurulanda anasından xeyir-dua istəyən oğul, aşıqlığa başlayanda Allahından xeyir-dua istədi:

Gözüm göydə, əlim Haqda,
dizim torpağındadı,
İmkan vermə bu yollarda
azım, ey Pərvərdigar!
Ürəyinə toxunmasın,
xatirinə dəyməsin,
Dar günümdə olsa sənə
nazım, ey Pərvərdigar!

Sənsiz əlim tərpedəmməz
nə pərdəni, nə simi,
Yola döndər cığırımı,
zilə döndər pəsimi.
Bəri başdan aydın elə,
eşitməsən səsimi,
Öz əlimlə öz qəbrimi
qazım, ey Pərvərdigar!

Hara getsəm əsirgəmə
 tamaşamı, seyrimi,
 Hər nə varsa səninkidir,
 gəzmirəm öz xeyrimi.
 Kəlmə-kəlmə özün göndər
 dastanımı, şeirimi,
 Mən də bir-bir qələm tutum,
 yazım, ey Pərvərdigar!

Özün bəzə söz adlanan
 gövhərimi, ləlimi,
 Özün gözlə məclislərdə
 ağıllımı, dəlimi.
 Bircə dəfə ətəyindən
 üzmüş olsam əlimi,
 Bircə anda qışa dönsün
 yazım, ey Pərvərdigar!

Doğan Günəş, əsən külək,
 yağan qar Allah desin,
 Qoy səsimi ənginlərə
 çəksin car, Allah desin.
 Əlim, dilim, şeirim, sözüm,
 hər nə var, Allah desin,
 Eşqin ilə qoy dillənsin
 sazım, ey Pərvərdigar!

Qadir Allah elə bil ki, Aşıq Hüseyn Saraçlını bu dünyaya hazır aşıq libasında gətirmişdi. Uca boyu, düz qəddi, incə beli, enli kürəyi, şəvə, qara eşmə bığları, səliqəli, gümüşü saçları, çopura çalan qara sifəti, açıq alını, qonur gözləri, incə yerişi, ağayana duruşu, turşməzə, baldan şirin danışığı, buxara papağı, sallama, gümüş kəməri, par-par parıldayan qara, xrom çəkməsi, Trabzon tütünündən dolu tənbəki qutusu – hamısı bir

yerdə ona xüsusi yaraşlıq və gözəllik verirdi. Özü demişkən, ilahinin əlinin boş, meylinin xoş vaxtına düşüb kişilərin gözəli kimi onu qüdrət qələminnən çəkmişdi. Allahın əziz bəndəsiydi. Tanrı onu xoş gündə, xoş saatda dünyaya gətirmişdi.

Ona görə də ozanların, ustadların getdiyi yolun yolçusuna çevriləndə Allaha doğru əl açdı, sözünü dedi. Allah da ondan bir sənətkar kimi heç nəyi əsirgəmədi.

* * *

Bir gün qeybdən səda gəldi ki, ey mənim əziz bəndəm, sənə uzunömürlü bir sənət verirəm, dünya durduqca səni yaşadan bir məhəbbət verirəm, sağlam ömür, uca boy, uca qamət verirəm. Qılınc qədər kəsərli iti yaddaş verirəm. Səni torpağa oğul, yurda qardaş verirəm. Zaman-zaman susmayan sədəfli saz verirəm, yerigöyü titrədən nərə, avaz verirəm. Yollara çıx, hərəkət elə, hara getsən, o yeri xeyir-bərəkət elə. İşini haqqan tut, sənə olan arzumu döndər həqiqət elə. Artıq bu iş hamıya əyandı, mələkləri göndərib tapşırığımı vermişəm. Yaz açılıb, gül gülü, çiçək çiçəyi çağıranda, ellər-obalar, məclislər, səfərlər də səni çağıracaq. Ellərin elçisinə, yolların yolçusuna dön. Çal-oxu, ağlat-güldür, qayna-qarış, yaşa-yarat. Ömrü də, bəxti də, qisməti də verən mənəm. Alın yazısını yazan mənəm. Mən sənə uğurlu və uzunömürlü bir sənətkar, ozan-aşıq taleyi yazmışam. Yaşa bu taleyi axıra qədər. Hərəkət səndən, bərəkət məndən. Bir halda ki, bu mətləblər sənə əyan oldu, əsas bir tövsiyəmi, nəsihətimi də ömrün boyu qulaqlarında sırğa elə, as. Əgər bu dediklərimə əməl eləsən, həmişə hər yerdə bütün sınaqlardan qalib çıxacaqsan. İndi deyəcəyim tapşırıqlara əməl eləməsən, heç mən də sənə kömək edə bilmərəm.

Elə ki saz götürdün, meydana çıxdın, şanın-şöhrətin getdikcə çoxaldı, varın-dövlətin, sənətin-şəxsiyyətin,

adın-sanın ellərə yayıldı – müsibətli günlərin bundan sonra başlanacaq. Əsas dözümlü, səbir, təmkin, iradə bundan sonra sənə lazım olacaq. Sənin ömrün alqışla qarğışın, sevgilə nifrətin, həqiqətlə yalanın, xeyirlə şərin, ağıllı sözlə dedi-qodunun, qohumla yadın arasında dağ çayı kimi özünü dağa-daşa çırpa-çırpa, vurnuxa-vurnuxa davam edəcək. Səni öz içindən özününkülər yeməyə, didməyə başlayacaq. Səni yaxından tanıyanlar, sağlığına bədə qaldıranlar, ailənin içini bilənlər, paxıl qonşular, rəzil qohumlar hədəfə götürəcək. Sən heç vaxt düşmən qazanmaq istəməyəcəksən. Amma səni düşmənli eləmək, isti yerini soyuq eləmək üçün qurban kəsməyə, barmağına xına yaxmağa hazır olanlar tapılacaq. Sənə düşmən qazandıran, paxılları çoxaldan xalq olmayacaq, zününkülər olacaq. Öz “dostların”, gündə oturub-durduğun, üzünə gülüb, ayağının altını eşənlər olacaq. Sən neyləmişən, sənin düşmənin kimlərdi ki, səni pis günə salmaq istəyirlər? Sənin heç bir günahın olmasada, ən böyük düşmənin özünsən. Mənim sənə bağışladığım şirin səs – bir düşmən, bu səsdən onlara verməmişəm. Bu sağlam can, bu boy-buxun – bir düşmən, bu yaraşlıq onlarda yoxdur. Göydə quşları dayandıran şirin avaz – bir düşmən, bu avazdan onlarda yoxdur, verməmişəm. Səni ozanlar ozanı eləmişəm, bu, bir düşmən, bu keyfiyyət ləri onlara verməmişəm, səbəbini özüm bilirəm niyə verməmişəm. Min illər boyu yol gələn paxıllıq, rəzillik heç vaxt ikincilərə, üçüncülərə tuşlanmır. Birincilərə, boyu görünənlərə, səsi eşidilənlərə, Allah vergisi olanlara tuşlanır, oğul! Meşədə min ağac var, ildırım həmişə palıdı vurur. Barlı ağaca tolamazlı atarlar. Qarğanı yox, qartalı gülləyə hədəf seçirlər. Çirkini yox, dünya gözəlini dedi-qodu hədəfi edirlər, oğul!

Quranda belə bir mübarək mətləb var. Allah kainatı yaradanda yeddi qat yerdən, yeddi qat göydən ibarət yaratdı. Cənnətin yeddinci qatına daxil elədiyi insanlara

dörd peyğəmbərin ən aliməqam sifətlərini verdi. Davud peyğəmbərin səsini, Ləhni-Davud avazı deyilən avaz verdi. Yusif peyğəmbərin gözəlliyini verdi. İsa peyğəmbərin yaşını verdi. Məhəmməd peyğəmbərin əxlaqını verdi. Ancaq insanlar neylədi? Davudun bədəninə qurd yeritdi, Yusif peyğəmbəri quyuya saldı, İsa peyğəmbəri çarmıxa çəkdi, Məhəmməd peyğəmbəri daşqalaq elədi. Ancaq Allahın böyüklüyündən nə qurd qaldı, nə quyu qaldı, nə çarmıx qaldı, nə daşqalaq qaldı. Qalan – dünyanın, tarixin istiqamətini dəyişdirən, insanlığa “Tövrat”ı, “Zəbur”u, “İncil”i, “Quran”ı – Allahın kitablarını çatdıran peyğəmbərlər oldu.

Cəhənnəmin yeddinci qatına da ən alçaq, ən şərəfsiz, ən əxlaqsız adamları daxil elədi, onların da taleyi hamıya bəllidi. Budur tarixin min illər boyu gələn böyük həqiqəti.

Davudun bədəninə qurd yeridən də, Yusifi quyuya saldıran da, İsanı çarmıxa çəkdirən də, Məhəmmədi daşqalaq elətdirən də bu rəzil insanların işləridi, oğul! Peyğəmbər olanlara peyğəmbər olmaq istəyən, ancaq peyğəmbər ola bilməyənlər qənim kəsilir, oğul!

Xeyirin yanında Məhəmməd vardısa, şərin yanında Əbu-Sufyan var idi. Ədalətin yanında Həzrət Əli vardısa, xəyanətin yanında Mərvan var idi, İmam Hüseyinin yanında Haqqın səsi vardısa, Yezidin, Şümürün yanında iblisin hiyləsi, fitnəsi var idi, oğul!

Çox uzağa getməyək. Lap elə yaxın tarixlərə baş vuraq. Cavid, Əhməd Cavid sürgünə göndərən, Müşfiqi bir gecənin içində qanına qəltan eləyən, Səməd Vurğunu əlli yaşında həyatdan ayıran bir yandan qanlı rejim idisə, bir yandan da ilana ağrı verən kərtənkəllər, böyük şöhrət sahibi, məhəbbət sahibi olan şairlərin böyük sənət sahibi olmayan qələm dostları idi. “Peyğəmbər”i yazan Cavid peyğəmbərin ozamankı, bugünkü düşmənləri sürgünə göndərdi. “Çəkdiyim ağırlar bir

yana dursun” deyən Səməd Vurğunun başına gələnləri Allah heç bir şairin başına gətirməsin. Onu bu gün adı it dəftərində olmayanlar çərlətdi. “Nəydi o yazığın, nəydi günahı, indi çöllərimdir onun pənahı?.. ”

Kürəyə bıçaq vuranlar, iblislər, şeytanlar, həşəratlar, sürgünlər, güllələnmələr qalmadı, qalan Cavidin, Əhməd Cavadın, Müşfiqin, Səməd Vurğunun böyük şairliyi, uca şəxsiyyətləri oldu.

Paxılığa tuş gəlib
gur ocaqlar sönəndə,
Canda saxlamaq olmur
gözdən axan yaşları.

Xəbislərin niyyəti
hücuma çevriləndə
Artır, günbəgün artır
ürəyin təlaşları.

Nə çoxdu bu dünyada
küsdürənlər, kəsənlər,
Başı gedən imamlar,
zəhərlənmiş Həsənlər.
Özgələr deyildi ki,
kəndirini kəsənlər,
Yusif dar quyuya
kim saldı? Qardaşları!

Şah hökmü, vəzir kini
bıçağı daşa çəkdi,
Sevənlərin bəxtini
bahardan qışa çəkdi.
Ayrılığın, həsrətin
əlindən haşa çəkdi,
Abbas göydə tanıdı
Gülgəz atan daşları.

Əgər bülbül susursa,
demək, orda qarğa var,
Bir damla göz yaşında
bir nisgilli dərya var.
Bil ki, içərisində
tufan var, qasırga var,
Buludtək çatılanda
bir igidin qaşları.
Ömrü boyu güvənib
Tanrı adlı yarına,
Dar gündə, dar ayaqda
sevgi gəlib kərinə.
Toxunmaq istəyiblər
əyilməz vüqarına,
Əymək üçün kəsiblər
əyilməyən başları.

Həmişə yadında saxla. Gördün ki, düşmənlər artır, dedi-qodular çoxalır, yaxşını qoyub yamanını danışanlar bir-birinə züymə tutur, haqqın danılır, həqiqətin tapdanır, onda qətiyyəni vaxtını sərf edib onlara izahat verməyə çalışma! Gücü sazına-sözünə, ilhamına, sevginə, məhəbbətinə ver. Böyük Nizaminin şah misraları qoy sənə həmişə güc versin, dayaq olsun.

Təmkinli oturmağı
etdiyiyün dağ peşə,
Mötəbərli yerində
varlığıyla həmişə.
Dənizə min çay axar,
o yenə sakit durar,
Arxa bir sel gələndə
çalxanıb ləngər vurur.

Qoy sənə ən böyük döyüşün və mübarizəni daha da qaynasın, ilhamın, coşan qəlbin, çağlayan havan-hava-

catın olsun. Bütün çirkin dedi-qoduları zaman bildirki qar kimi əridib sellərin-suların ağızında daşlara, qayalara çırpacaq.

Düşmənlərinə de ki:

Ey rəzil, yumşalan deyiləm qəti,
Sən dəyirman daşı, mən bir dən olsam.
Təzə deyiləm ki, könül xam düşsə,
Çoxdan üyünərdim, üyünən olsam.

Acı sözdən, yaman gözdən, pis üzdən, köntöy baxışdan, bədnəzərdən, bayquş nəfəsdən qorunmağın yeganə xilas yolu Haqqa tapınıb, həqiqətin səsini səs verib, ağılla iş görməkdir, oğul.

Allah Aşıq Hüseynin səsini, Aşıq Hüseyn də Allahın səsini eşitdi. Bu söhbətdən sonra ömrü boyu Tanrıdan verilən bu tapşırıqlara qulluq elədi, ömrü boyu qul oldu bu səsin qulluğunda.

Göylərdən gələn, buludlardan enən, mələklərin qanadında aşığa çatdırılan bu səsdən, sədədan sonra aşıq necə havalanmasın? Aşıq həyatında ilk dəfəydi Allahından və özündən əmin-ərxayın şəkildə ürək sözlərini eşidənlərə, onu dinləyənlərə çatdırırdı. Hara getsə, onu bu səs aparırdı, hardan gəlsə, onu bu səs gətirirdi. Ömrünün axır gününə qədər, qəbir evinə qədər bu səs onu idarə elədi, qorudu, yaşatdı.

Beləliklə, Aşıq Hüseyn Saraçlı Haqdan gələn səsə Haqqın eşqiylə öz səsini qatıb aşıqlığını ellərə görək necə bəyan elədi:

Səda gəldi İlahidən,
mənə buyruq verildi,
Yaradanın eşqi ilə
yollar yoran mənəm, mən.

Həm müridəm, həm mürsidəm,
qaziyəm, əfəndiyəm,
Haqqı duyan, Haqqı görən,
Haqqa varan mənəm, mən.

Hər sənətkar ömrü son nəticədə divardan asılmış çoxgüllü, çoxnaxışlı bir xaliya, xalçaya bənzəyir. Xalça divardan asılana qədər hansı yolları keçirsə, sənətkar da həmin qaydada ömür yolunda son nəticəyə doğru – ölümə və ölməzliyə doğru gedir.

Bir anlığa xalçanı gözünüzün qabağına gətirin. Yun qırxılır, yuyulur, qurudulur, didilir, daraqdan keçir, daranır, cəhrədə ayrılır, düyçədən keçir, incəlir – ipə, nazilir – sapa dönür. Kələf kimi əllərə, dirsəklərə dolanır, kəndirdə, gün işığında qurudulur, boyanır, boyaqdan keçir, xanaya bağlanır, ərişə, arğaca, ilməyə dönür, toxunur, əllə sığallanır, kirkidlə toxunur, həvə ilə bərkidilir, çesnişi, çeşidi, xalı-gülü yerbəyer olur, nəhayət, qayçıyla kəsilir, xanadan azad olur. Sənət də belədir, sənətkar da. İşığını paylamalıdı, nurunu saçmalıdı, çeşidini-çesnisini göstərməlidir.

Ömrünü-gününü məclislərdə, səfərlərdə, yollarda keçirən adamlar yaxşı bilir ki, həyatda insanın başına hər şey gələ bilər. Ona görə də hər çətinliyə sinə gərməli, hər şeyə dözməyə hazır olmalıdır. Əgər məclisdirsə – ağıllısı-dəlisi, arifi-nadanı, qanani-qanmazı var. Əgər yoldursa – enişi-yoxuşu, çalısı-çəpəri, daşı-çınqılı, qarı-boranı var. Əgər səfərdirsə – yaxını-uzağı, ölümü-itimi, gedər-gəlməzi var. Ağılın, dözümlün, səbrin, düşüncənin sınağa çəkilməyi var. Bu deyilənlərə hazır olmasan, girmə o məclislərə, çıxma o yollara, getmə o səfərlərə. Məclisdə pərt edəcəklər, yolda büdrədəcəklər, səfərdə divlər, yeddibaşlı əjdahalar başına oyun açacaq.

Şükürlər olsun Allaha ki, mənim qəhrəmanım, ozanım, aşığım artıq bu şeylərə hazır idi, çünki buyruq Tanrıdan gəlmişdi.

Aşıq səfər tədarükünə başladı. “Qara tutun parası, dərddli sinəmin çarası” deyib sazbəndin yanına getdi. Əlinə, barmağına, ürəyinə yatan, ağına batan, səsi fələklərə çatan, uzunqollu, durnaboğazlı, gensinəli, qara bir tavar saz götürdü. Saza nizam bir kök verib, təzənəni tellərə çəkəndə aşığın gözüne işıq gəldi. Sazbənd gördü ki, saz aşığın əlinə yatdı. Ürəklənib soruşdu ki, ay aşıq, saz xoşuna gəldimi?

Hüseyn Saraçlı üzünü sazbəndə tutub dedi:

– Sazbənd qardaş, bu sazların hamısı bir-birindən gözəldi. Pis desəm, ağzım əyilər. Ancaq mənim istədiyim saz bunların arasında yoxdu.

Sazbənd dedi:

– Aşıq qardaş, o necə sazdı ki, bu sazların arasında yoxdu?

Aşıq Hüseyn görək sazbənddən necə saz istədi:

Usta, mənə bir saz bağla, bağlamalar açarı,
Hər mətləbi yeddi qatdan qanan sazı ver mənə.
Gecə-gündüz Tanrı desin, Yaradannan oxusun,
Addımbaşı Allahımı anan sazı ver mənə.

Sazbənd olan yaxşı bilir nasaz nədi, saz nədi,
Pərdələrdə qarlı qış nə, çiçəklənən yaz nədi,
İşvə nədi, qəmzə nədi, cilvə nədi, naz nədi,
Can deyəndə canım olan, canan sazı ver mənə.

Ürəklərin çırıntısı, könüllərin çarası,
Yetmiş yeddi dil danışsın qara tutun parası,
Məclisinə meydan olsun yerlə göyün arası,
Qartal kimi zirvələrə qonan sazı ver mənə.

Döyüş vaxtı şimşəklərin nərəsini andıran,
Deyiş vaxtı incə-incə mətləbləri qandıran,
Görüş vaxtı ürəkləri, dodaqları yandıran,
Yerdən-göydən atəş alıb yanan sazı ver mənə.

Sazbənd indi başa düşdü ki, bu aşıq cavan olsa da, çox danəndə, vergili adama oxşayır. Dedi: “Aşıq qardaş, evimlə dükanımın arası beş-on addımdır. Gözlə mənə, dabanımın üstündə qayıdıram”. Sazbənd dediyi kimi də elədi. Aşıq xəyaldan ayılana qədər sazbənd qara, tavar bir sazla dükana qayıtdı. Dedi:

– Aşıq Hüseyn, bu saz atamdan mənə yadigardı. O, mənə vəsiyyəət eləmişdi ki, oğul, 50 il sazbəndlik elədim. Bu saz kimi dil-dil ötən saz görmədim. Bu, mənim öz əllərimdən çıxan şah sazımdı. Onu heç kəsə vermə. Nə vaxt bir Haqq aşıqı qarını döysə, onda bu müqəddəs əmanəti təmənnəsiz ona bağışlayarsan. Haqq aşıqının əlində hər dəfə bu saz dilə gələndə, məzarda mənim ruhum şad olacaq. Aşıq qardaş, 30 ildi mən də bir sazbənd kimi atamın yolunu davam etdirirəm. Onun dediyi nişanları səndə gördüm. Birinci dəfədir ki, məndən saz istəyənin özünün də tərədən-dırnağa saz, nizam, gözəl, kamallı və vergili olduğunu gördüm. Şükür Allaha, axır ki, sənəin şəxsində atamın vəsiyyəətini yerinə yetirib yüngülləşdim.

Aşıq Hüseyn sazbəndi sazqarışıq bağrına basdı. Minnətdarlıq edib, ata sazbəndin ruhuna dualar oxuyub, oğul sazbəndə Allahdan uzun ömür arzulayıb, dükandan ayrıldı.

Sazbənddən ayrılıb, nalbəndin yanına gəldi. Köhlən atın nalları köhnəlib əldən çıxmışdı. Dedi:

– Nalbənd qardaş, uzaq bir səfərim var, atana rəhmət, əllərin ağrıməsın, bir bu atı ifçin nalla, yola dözsün.

Nalbənd atın dırnaqlarını yaxşı təmizləyib, yonub, yontalayıb düzəltdi. Doğrudan da, çox ifçin nalladı atı. Nalbənd dedi:

– Aşıq, vallah, naldan ötrü eləmirəm, çalış heç vaxt bu atı daşlığa salma. Bu atın nə incə, nə gözəl ayaqları var. Onu qoru, lap sür dünyanın o başına, heç vaxt səni yolda qoymaz.

Nalbəndlə sağollaşıb, gəldi mehtərin yanına. Yəhəri, üzəngini, cilovu, qantarğanı yaxşı-yaxşı yoxlatdı. Mehtər də baxdıqlarının təzə, möhkəm olduğunu bildi və aşığı arxayın saldı ki, səfərdə heç bir narahatçılığın olmasın. Mehtərlə sağollaşıb gəldi çəkməçinin yanına. Bir neçə çəkməyə baxdı, ustanın əl işi çox xoşuna gəldi. Par-par parıldayıb, gözün işığını çəkən yaxşı bir çəkmə tikdirdi. Ayağına geyinəndə elə gözəl yaraşdı ki, aşıq dönə-dönə baxmaqdan doymadı. Çəkməçiyə alış-verişini qurtarıb, gəldi papaqçının yanına. Salam verib, əleyk aldı. Bir-bir papaqlara göz gəzdirdi. Nə söz ola bilərdi, hamısı göz oxşayırdı. Aşıq bir-bir papaqların qiymətini soruşdu:

- Qardaş, o papaq neçəyədir?
- 100 manat.
- O biri papaq neçəyədir?
- 150 manat.
- Bəs yuxarıdan asılan necə?
- 200 manat.

Aşıq özünü saxlaya bilmədi. Sözü yeri gəlmişdi. Dedi: “Papaqları baha verdiyin üçün hamısı mıxdan asılı qalıb”. Bu sözə ikisi də gülüşdü. Papaqçı hal əhli, saz-söz adamıydı, bu dükanda o qədər maraqlı adamlar görüb, gözəl söhbətlər eşitmişdi ki, dedi:

– Aşıq qardaş, mənim üçün söz papaqdan bahadı. Bir halda ki, sən bu gözəl sözü işlətdin, əlini at, ürəyin istəyəni, gözün tutan ən yaxşı bir papağı sənə peşkəş verirəm. Aşıq razılaşmadı:

– Xeyr, elə şey yoxdu. Sənin ona zəhmətin keçib, münasib qiymətini de, papağı götürüm.

Aşıq çox dedi, papaqçı az eşitdi. Papaqçı aşığın gözü tutan ən gözəl papağı Hüseyn Saraçlıya verdi. Aşıq bir də narazılıq eləmək istəyəndə papaqçı dedi:

– Aşıq, ürəklə sənə bağışlayıram. Bilirəm, o başın içində ağıllı sözlər çoxdu. Qoy mənim papağım sənə başını

qorusun, hər dəfə səndən ağıllı söhbətlər eşidəndə mən də qarpızdanım ki, baş başdışa, papaq da papaqdı, haaa!

Ovçular ova, səyyahlar səyahətə, dərvişlər ellərə-obalara, ozanlar məclislərə, aşıqlar uzaq səfərlərə necə hazırlıq görərsə, Aşıq Hüseyn Saraçlı da beləcə səfərə hazırlaşdı. Ovçunu da, səyyahı da, dərvişi də, ozanı da dar və dolama yoxuşlar, sərt aşırımlar, imtahanlı, sınaqlı hadisələr gözləyir.

Sağollaşib papaqçıdan ayrıldı. Artıq səfər tədarükü görülmüşdü. Evə gəldi, Şahsənəm xanımdan xəbər aldı ki, mən səfərə gedirəm, de görüm, evin ehtiyatı yerindədimi? Unun-dənin, yağın-balın, şorun-pendirin, qarının-motalın, qovurman-basdırman, odunun-ocağın qaydasındadı mı?

Şahsənəm xanım dedi:

– Ay kişi, hər şey yerindədi, bircə şey yerində deyil.

Dedi:

– Arvad, o nədi elə?

Dedi:

– Sənin həsrətin. Sən üçcə gün evə gəlməyəndə özümü-sözümü bilmirəm, bu uzun səfərə dözə bilərəmmi?

Dedi:

– Şahsənəm, Allah səbirli qulunun dostudu, nə səni, nə məni utandırmaz, inşallah. Bir də dözməlisən, ayrı yolumuz yoxdu.

Sonatək boylanıb, gözəltək baxıb,
Gəlintək gəzməyi bacarmalısan.
Uçub əlimizdən gedən illəri
Nizama düzməyi bacarmalısan.
Düz dərəyə dönsə, dərə düz olsa,
Coşan dalğaların sayı yüz olsa,
Ayrılıq sahilsiz bir dəniz olsa,
Qol atıb üzməyi bacarmalısan.

Qoy zaya getməsin çəkdiyən əmək,
Dostum min olsa da, səndədir kömək,
Nə lazım hər sözü dil açıb demək,
Baxışdan sezməyi bacarmalısan.

Hər qalxan tufana bir sinə gərib,
Sevənlər özünü saymayıb qərib,
Vaxtında becərib, vaxtında dərib,
Vaxtında üzməyi bacarmalısan.

Çoxdu bu aşığın doğması, yadı,
Çalış el içində enməsin adı,
Onsuz da vüsəlin şirindir dadı,
Həsrətə dözməyi bacarmalısan.

Şahsənəm xanımnan, anası Yetər xanımnan halal-
hümmət eləyib, Allahı çağırdı, atı mindi, ata bir qamçı
göstərib yerindən tərpendi. Qarşısına məqsəd qoymuşdu
ki, Dədə Ələsgərin məzarını ziyarət etmək, onu yetirən
torpağa baş əymək, o elnən-obaynan görüşmək lazımdı.
Gecəli-gündüzlü at sürsə də, qətiyyəni yorulmaq bilmir,
elə bil göynən uçurdu. Yorulmaq olardımı, onu Göyçəyə
Ələsgərin ruhu aparırdı. Amma səfəri Göyçəyə olsa da,
fikrindən-xəyalından çox yerlər keçirdi. Təbrizi, Urmi-
yanı, Qaradağı, Qarsı, Ərzurumu, Çıldırı, Zəngibasarı,
Dərəçiçəyi, Dərələyəzi, Qaraqolunu, Qarabağı, Gən-
cəni, Şəkini, Şirvanı gəzib-dolaşırdı. Borçalıdan artıq
yola çıxmışdı, görək tale onu haralara qovuşduracaqdı...

Ürəyi yanırdı, su içmək istəyirdi. Bir kəndin içindən
keçəndə gördü kəndin ortasında beş-on cavan oğlan
şirin-şirin söhbət eləyir. Salam verib, əleyk aldı. Gördü
yolun qırağında bir qız bulaqdan su doldurur.

– Ay qızım, ölənlərin ehsanı olsun, ciyərim yanır,
mənə bir dolça su ver içim, – dedi.

Qız bu sözü eşidib quş kimi uçub əlində dolça aşığın
yanına gəldi:

– Əmi, buyur iç, nuş olsun, – dedi.

Aşıq suyu birnəfəsə başına çəkib, “baxtın da bu su kimi duru olsun, qızım” – dedi.

Cavanlardan biri dilini dinc qoymayıb dilləndi:

– Aşıq qardaş, sən bizdən qorxmadınmı, çəkinmədinmi, biz dura-dura suyu qızdan istədin?

– Ay oğul, şəriətdə yanana su vermək savabdı. Mən də istədim ki, savab o qıza qismət olsun.

Söz cavanların xoşuna gəlsə də, oğlan yenə dilləndi ki, sən bilirsənmi sənə su verən qız kimin butasıdı?

Aşıq gördü ki, bu sözə tutarlı cavab verməsə, cavanlar ondan əl çəkməyəcək. Cavanların ürəyindən keçənləri duymuşdu. Aşığı söhbətə tutub ondan ləzzət almaq istəyirdilər. Aldı görək, Aşıq Hüseyn cavanlara nə dedi, cavanlar nə eşitdi:

Hüseyn Saraçlı:

Gözəllərə Allah versin eşqi, baxtı, yığvalı,
 Öz gülümüz, çiçəyimiz, öz arımız var bizim.
 Gözümüz yox özgülərin bağçasında, bağında,
 Mən bağbanam, hər çiçəkdə yüz arımız var bizim.

İndi də başqa bir cavan dilləndi ki, aşiq əmi, bu sənə söz atan oğlan da şairdi, ona görə sizi ilişdirmək, sizdən söz almaq istəyir.

Şair olan oğlan dedi:

– Əmi, Allah eləməsin mən sizə söz atam. O ki elədi, onda bir balaca mənə də qulaq as:

Oğlan:

Aşıq qardaş, zarafatım toxunmasın qəlbinə,
 Bura gələn hər qonağa hörmətimiz var bizim.
 Xoş olsa da çeşmələrin suyunu nuş eləmək,
 Atdan enin, ev-eşikdə nemətimiz var bizim.

Hüseyn Saraçlı:

Qadir Allah bağışlasın, əgər varsa günahım,
Bu dünyanın heç nəyində yoxdu gözüm, tamahım,
Baha aldım, baha satdım, sözdü mənim mətahım,
Öz daşımız, tərəzimiz, bazarımız var bizim.

Oğlan:

Sazdı, sözdü, məclislərdə sevincimiz, nəşəmiz,
Saz bitirir, söz yetirir dağ-daşımız, meşəmiz,
Uzaq yollar yolçusuna uğur demək peşəmiz,
Bizi sayıb gələnlərə rəğbətımız var bizim.

Hüseyn Saraçlı:

Tez düşməsin kişi ruhdan, tez enməsin bəy atdan,
Ləzzət alsın aydan, gündən, saniyədən, saatdan,
Qılınc çəkib qan tökənlər nə apardı həyatdan,
Axır gündə haqq yerində məzarımız var bizim.

Oğlan:

Sən bir tavar telli sazsən, o sazdakı siməm mən,
Sən bərkimiş bir özülsən, təzə düşən himəm mən,
Ağsaqqalın qarşısında necə deyim kiməm mən,
Ustalara baş əyməyə qeyrətımız var bizim.

Aşıq Hüseyn Saraçlı oğlana “afərin” dedi. Cavan-
larla xudahafizləşib yoluna davam elədi.

Yol gedə-gedə fikrindən-xəyalından nələr keçirdi?

Qan adından,
Qorxuram qan adından.
Xəyalım gəzən yeri
Quş gəzməz qanadınan.

Aşığın fikri-xəyalı haraları dolaşmırdı? O, Alıdan, Ələsgərdən ötrü Göyçəni, Valehdən ötrü Qarabağı, Aşıq Şenlikdən ötrü Çıldırı, Abbasdan ötrü Tufarqanı, Xəstə Qasımdan ötrü Tikmədaşı, Qurbanidən ötrü Diridağı, Molla Cümadan ötrü Şəkini, Hüseyn Bozalqanlıdan ötrü Bozalqanı, Şəmşirdən ötrü Kələbəcəri, Bilaldan ötrü Şirvanı, Sarı Aşıqdan ötrü Güləbirdi, Cəlildən, Qəhrəmandan ötrü Dərəçiçəyi ziyarət eləmək, onların ruhu ilə həmsöhbət olmaq istəyirdi.

Aşıq yol gedirdi. Biçinin, biçənəyin qızğın vaxtlarıydı. Otunu biçən biçir, yehrəsini vuran vurur, tayasını quran qurur, alafını aparın aparırdı. Arabalar, ziyırıqlar şaq-şaq şaqquldaşır, öküzün, atın, ulağın qaçaqaç, daşı-hadaşı çağlarıydı. Yabalar göydə oynayırdı, dırmıqlar yerə daraq çəkirdi, kərəntilər ilan kimi fişıldayırdı. Kərəntilər zindanda döyülür, bülövə çəkilib, itilənib ülgücə dönür, otun ağzından çıxanda buluddan şimşək sıyrılan kimi havada parıldayırdı. Biçinçilər çöllərdə qarışqa kimi qaynaşırdılar. Günəşin istisindən, təbiətin ətrindən, havaların gözəlliyindən elə qarışqalar, arılar da qayıp-qayıp qaynaşırdı. Bu gözəl mənzərələrə tamaşa eləyə-eləyə aşıq yol gedirdi. Artıq Göyçənin sərhədini keçmişdi. Soraqlaş-soraqlaş Ağkilsəyə sarı yön aldı. Gün günortaya qalxmışdı. Biçinçilər göy çəməndə süfrə salmış, bir xeyli adam süfrənin başına yığışmışdı. Aşıq uzaqdan yığnağa salam verib, keçib getmək istəyirdi. Ancaq aşığın verdiyi bir salama yeddi yerdən “əleyk” cavabı gəldi. “Aşıq qardaş, keçmə, buyur qonaq ol” sözünü o qədər şövqlə dedilər ki, aşıq sözü qəti çevirmədi, üzəngini basıb, atdan endi. Baxmayaraq ki, çörək üstəytilər, hamı bir nəfər kimi ayağa durdu. Aşıq onların hamısı ilə bir-bir əl tutub görüşdü. Məclisin ağsaqqalı dedi:

– Aşıq qardaş, yol gəlibsən, yaxşı bir çörək ye, sonra imkanın olsa, bir az sazına qulaq asarıq.

Belə də elədilər. Allah verəndən yaylaq süfrəsində yedilər-içdilər, dincəldilər, gözlərinə işıq gəldi. Yənə həmin ağsaqqal dilləndi:

– Aşıq qardaş, bağışla, qəlbinə toxunmasın. Geyim-kecimindən aşıq olduğunu bildik. Ancaq yerini-yurdunu, adını-ünvanını bilsək, çox şad olardıq. Bir bilək hansı qohumlardansan?

Aşıq “Baş üstə!” deyib, çox böyük həvəslə sazı köynəyindən çıxartdı. Sazın zilini zil, bəmini bəm eləyib təzənəni tellərə çəkəndə gördülər yox, bu elə-belə aşıq deyil. Hüseyn Saraçlı eşidənlərin arzusunu yerinə yetirib görək əyləşənlərə özünü necə təqdim elədi, “Divani” havası üstündə necə nişan verdi:

Hüseyn Saraçlı:

Mən damlayam, yol gedirəm, dəryalara baş vuram,
Min bir qəlbi dilləndirən bir eşqin rübabıyam.
Hardan gəlib hara getmək mənim fərmanım deyil,
Ulu Tanrım nə buyursa, mən bu əmrə tabıyam.

Mərd iyidin meydanına həmişə mərdlər gələr,
Hər görüşdə qarşımıza suallar, şərtlər gələr,
Əl Allahda, ayaq yerdə, başa çox dərdlər gələr,
Öz dərdimdi, öz ürəyim, göz yaşımın qabıyam.

Günəş öpər budağımı, torpaq öpər kökümü,
Aylar, illər qara yelə pay eləməz tükümü,
Mən karvanam, dünya səhra, daşıyaram yükümü,
Məcnunların, Kərəmlərin qayğısı, əzabıyam.

Məni ulu dərgahına çağıranda ol Xuda,
Dedi, gərək qonağını dilləndirə, oxuda,
Ağam gəldi, mətləb aldım, mətləb verdim yuxuda,
Məhəbbətin dəftəriyəm, sevginin kitabıyam.

Doğma elim Borçalıdı, Saraçlı kəndim mənim,
İtməz huşum, çaşmaz aqlım, pozulmaz zəndim mənim,
Telli sazdı uçmaz qalam, dağılmaz bəndim mənim,
Özüm ulu, yaşım qədim, min ilin hesabıyam.

Biçinçilərin sevinci yerə-göyə sığmadı. “Sözün cava-
bı söz olar”, “Xəstələn məndən ötrü, ölüm səndən ötrü”
deyiblər. Aşıq az qala ürəyini yerindən çıxarıb onlara
vermək istədi. Necə qarşılamişdılar, beşqat artıq bir
sevgiyə də yola saldılar. Amma yolun salığını verdilər
ki, aşıq yolu dolaşdırıb çaşmasın. Aşıq Ağkilsə kəndinə
yaxınlaşdıqca həyəcanı çoxalır, ürəyi döyünürdü. O, hara
getdiyini, hansı qapını açdığını, kimlərlə görüşəcəyini
çox yaxşı bilirdi, ona görə də bu yükün ağırlığı altında
özünü itirən kimi olmuşdu. Nəhayət, kəndin içindəki
adamlarla salamləşə-salamləşə gəlib Ələsgər ocağına
çatdı. Elə bu vaxt aşığın nəvəsi İslam müəllim əlini
arxasında çarpazlayıb var-gəl eləyirdi. Aşıq da İslam
müəllimi uzaqdan görəndə kimi atdan düşüb atı yedəklədi.
Bir-birinə yaxınlaşıb hörmətlə əl tutub, hər ikisi adlarını
nişan verdi. Həyətdə uşaqlar oynayırdı. Səs-küyə Ələs-
gərin o biri nəvələri – Haqverdiyə İsmixan çıxdılar. İsti
bir tanışlıqdan sonra onun Borçalıdan gəldiyini bilib çox
şad oldular. Kəndin bir neçə ağsaqqalını da dəvət edib
ustadın çox da uzaq olmayan məzarını ziyarətə getdilər.
Allah kəlamı oxundu. Hüseyn Saraçlı Ələsgər məzarının
ayaq tərəfində diz çöküb, qəbir torpağını öpüb gözünün
üstə qoydu, sonra da əl yaylığını çıxarıb, torpağı yaylığa
büküb yadigar götürdü. Başdaşına sarı gəldi. Qollarıyla
başdaşını qucaqladı, üzünü daşa sürtüb, alnını daşa
söykədi. Bir neçə dəqiqə beləcə qaldı. Hamı sakit
dayandı, heç kəsdən səs çıxmadı.

Murazına yetən, arzusuna çatan, həsrətinə qovuşan
adamlar hansı hissi keçirirsə, Aşıq Hüseyn də dilnən
deyiləsi olmayan həmin hissləri keçirirdi.

Bu sənətə könül bağlayan gündən Aşıq Hüseyn Saraçlı Aşıq Ələsgərin bir şerinin hər bəndini, hər sətirini, hər kəlməsini incəldir, iynədən keçirir, ələyir, süzür, bu şe rin üstündə xəyala dalmaqdan, var-gəl eləməkdən yorulmurdu.

Aşıq olub diyar-diyar gəzənin
 Əzəl başdan pür kamalı gərəkdi.
 Oturub-durmaqda ədəbin bilə,
 Mərifət elmində dolu gərəkdi.

Bu bəndlə başlanan şe rin bütün sözləri onun həyatının mənasına çevrilmişdi. Aşıq “pür-kamal” olmalıdır. Yəni aşıq kimi qabil və kamil, ağıl, dərrakə, savad, danışıq, yaddaş, səliqə-sahman sahibi olmalıdır. Yüku, sərvəti, xəzinəsi, nağılı, dastanı, ustadnaməsi, vücudnaməsi ta duvaqqapmaya, müxəmməsə qədər yerli yerində olmalıdır. Aşıq “mərifət elmi”nə sahib olmalıdır. Ədəbi-ərkanı, mərifəti-qanacağı, ağır oturub batman gəlməyi, nəfsini-nəfəsini təmiz saxlamağı, əl halallığı, dil halallığı, bel halallığı, yol halallığı ilə yaşamağı, mərifətdən təriqətə, təriqətdən şəriətə, şəriətdən həqiqətə – son məqsədə sağ-salamat, zədəsiz-ləkəsiz, duru və pak gəlib çıxmaq – bütün bunlar aşıq sənətinin Ələsgər tərəfindən yazılmış əbədi və dəyişməz qanunlarıdır.

Bəli, mərifətdən həqiqətə doğru gedən yol Ələsgər məzarından, Ələsgər ocağından keçib gedirdi. İslam müəllim gözəl bir məclis qurmuşdu. Borçalıdan gələn aşığın şərəfinə Göyçənin hörmətli ağsaqqalları məclisə dəvət olunmuşdu.

Bircə nəfər çatışmırdı, onun yeri görünürdü. Ələsgər kişinin sonbeşik oğlu Aşıq Talib baba görünürdü. Yaşı yetmiş haqlayan aşıq Göyçənin hansı kəndindəsə toy məclisi aparırdı. Aşıq Talib toy məclisini başa vurub, evə qayıdanda ustada yolda xəbər verdilər ki, Talib baba, Aşıq Hüseyn Saraçlı sizə qonaq gəlib.

Aşıq Talib bu xəbərə çox sevindi. Atını bir az da yeyinlətdi. Gəlib evə çatanda gördü məclis qurulub. Hüseyin Saraçlı oxumağında, çalmağında, camaat da ona şirin-şirin qulaq asmaqda. Talib kişinin uca boyu qapıda görünəndə bütün məclis ona sarı döndü.

Aşıq Taliblə Aşıq Hüseyin Saraçlı bir-birini bağına basdı. Məclis bir az da gözəlləşdi. Aşıq aşığı, saz sazı, hava havanı əvəz eləyə-eləyə zaman musiqininin və Ələsgər sözünün sehri ilə axıb asta-asta gedirdi.

Nəhayət, vədə gəlib yetişdi. Aşıq Talibdən xahiş elədilər ki, bu da bir tarixdi, Göyçənin, Borçalının nəfəsi bir-birinə toxunan məclisdə gərək üz-üzə oxuyasınız. Ya qismət, bir də belə bir görüş ola-olmaya. Bu “ya qismət” sözündən bəzi adamların ürəyi üzüldü, qəlbinə şübhə toxumları düşdü. Çünki Göyçənin başı dönə-dönə bəlalər çəkmiş, iki dəfə qaçqın düşüb, yerlərindən oynamışdılar.

Zaman aşığı dəyirmançı, ağanı çarvadar eləyəndə Ələsgər kişi demişdi:

Dad sənin əlindən çərxi-kəçmədar,
 Ürəyimdə yüz dərmansız yaram var.
 Aşıq dəyirmançı, ağa çarvadar,
 Sərraf gəlsin bu bazara dolansın.

Məclisdə o faciələri gözləriylə görən kişilər vardı. Vahram adlı bir xaçpərəstin anasına yazdığı məktubu çoxları bilirdi. Zabit anasına yazırdı: “Mən Basarkeçərin tatar-türk əhalisini heç nəyə məhəl qoymadan məhv etdim. Bəzən gülləyə heyfim gəlirdi. Bütün qadınları, kişiləri və uşaqları yığıb quyulara atır, başlarına daş tökərək öldürürdüm”. Bəli, bu, tarixin acı həqiqətiydi. Qışın qarlı-şaxtalı günündə Göyçədən Kəlbəcərə gələn Göyçə qaçqınları üçün zamanın acı tarixi “Dar dərəni” “Sümüklü dərə”yə, “Qanlı dərə”yə çevirmiş, qaçqınların çoxu orda qırılmışdı.

Göyçəlilər nə biləydi ki, onların başına sonradan gələn faciələrin yanında əvvəlkilər toya getməli olacaq. Onlar nə biləydi ki, İsmixan Göyçə deyə-deyə, göynəyə-göynəyə, ağılaya-ağılaya bu dünyadan Göyçəsiz köçəcək. Sızıltılı misraları bizə yadigar qalacaq:

İsmixanam, yönüm düşdü yad elə,
Nələr etdin, eyləməzdi yad, elə.

Mən aşığam yad elə,
Yad ölkəyə, yad elə.
Dedim mənnən sirdaş ol,
Sağlığımda yad elə.

Mən öləndə yaddan çıxart, yad elə,
Nə soruş, nə axtar, nə ara məni.

Onlar nə biləydi ki:

Dilimin əzbəri, andım, amanım,
Daha sağlığına yoxdu gümanım,
Ölüb Ələsgərim, itib İmanım,
Dolanıram hər bir yanı, tapmıram,

– deyən Aşiq Talıbın nəinki özünə, məzarına da həsrət qalacaqlar. Hələ bunlar sonralar olacaqdı.

Nəysə ... Aşiq Talıb hörmətlə “baş üstə” deyib, ayağa qalxdı. Kişi o qədər boylu-buxunlu bir adam idi ki, yerindən duranda elə bilirdin dağ tərənir. Talıb kişinin sazını gətirdilər. Görək ustad oğlu Aşiq Talıb əziz qonağı Aşiq Hüseyn Saraçlıya nə dedi, Saraçlı ona nə cavab verdi:

Aşiq Talıb:

Ay Saraçlı, göz üstündə yerin var,
Öz babanı ziyarətə gəlmisən.

Ələsgərin həsrətini çəkirdin,
Nöqtə qoyub o həsrətə, gəlmişən.

Hüseyn Saraçlı:

Aşiq Talib, Borçalıdan güc alıb,
Göyçə adlı bir cənnətə gəlmişəm.
Sazın-sözün şahı, xanı, sultanı,
Tanrı quran səltənətə gəlmişəm.

Aşiq Talib:

Ulu Tanrı ağ eyləsin üzünü,
Öz evin bil, qonaq sayma özünü,
Öpə-öpə çeşmələrin gözünü,
Dadmaq üçün bal-şərbətə gəlmişən.

Hüseyn Saraçlı:

Şeirin dostu, sazın yarı burdadı,
Gözün nuru, qəlbın varı burdadı,
Xəzinənin xəznədarı burdadı,
Baxmaq üçün o sərvətə gəlmişəm.

Aşiq Talib:

İşiq aldım ata adlı butamdan,
Heç doymadım bu ləzzətdən, bu tamdan,
Mən oğluyam, nə danışım atamdan,
Layiq olub, ləyaqətə gəlmişən.

Hüseyn Saraçlı:

Söz-söhbəti düşüb dilə-dodağa,
Çilçıraqdı qəlb adlanan otağa,

Baş endirib Haqq yandıran çırağa,
Saf sevgiyə, məhəbbətə gəlmişəm.

Aşiq Talib:

Üşüyənlər istisinə qızındı,
Bu ocağın söz-söhbəti uzundu.
Nemətindi, çörəyindi, duzundu,
Tükənməyən bir sərvətə gəlmişəm.

Hüseyn Saraçlı:

Oxucuydum, əlif-lama yetişdim,
Pərvanəydim, gəldim şama yetişdim,
Arzuladım, arzu-kama yetişdim,
Yetmək üçün o qismətə gəlmişəm.

Aşiq Talib:

Neçə-neçə istəyindən aralı,
Borçalım da Göyçəm kimi yaralı,
Niyə bizim meydanımız daralı,
Bəlkə sözə, məsləhətə gəlmişəm?

Hüseyn Saraçlı:

Sevgi yağsın hər dövrana, hər çağa,
Kim istər ki vaxtsız başa qar yağa.
Saraçlıyam, arxa dursun dağ-dağa,
Mən bu eşqə, sədaqətə gəlmişəm.

Hər yandan “Bərəkallah!” sədaları ucaldı.
Ələsgərin qardaşı Məşədi Salahın nəvəsi İsmixan da
məclisdəydi. Gənc olsa da, gözəl şair kimi dilə-dişə
düşmüşdü. Aşiq Talibdən xahiş elədilər ki, icazə verin,

İsmixan da bir neçə kəlmə söz desin. Aşıq Talib razılıq verdi. İsmixan əvvəlcə çəkindi, danışmaq istəmədi. İşi belə görən Aşıq Hüseyn dedi:

– Oğul, “bir güllə yaz açılmaz”, “tək əldən səs çıxmaz” deyiblər. Biz siznən güclüyük. Bu sənət babadan nəvəyə, atadan oğula, ustadndan şagirdə, qocadan cavana keçməyə, bulağımız quruyar.

Bu söz gənc İsmixanı ilhama gətirdi, ona söz demək fürsəti verdi:

İsmixan:

Aşıq qardaş, mən bir körpə tərlandı,
Fikrim uçar, göy üzündə süzər hey.
Sən babamın Göyçəsinə yetişdin,
Mənim fikrim Borçalıda gəzər hey.

Aşıq Hüseyn:

Körpə tərlandı, ötən dilin mübarək,
Gənclik bizim bağçamızı bəzər hey.
Ət yeyən quş dimdiyindən bilinər,
Arif onu körpəlikdən sezər hey.

İsmixan:

Dost bağında çiçəkləri üzəydim,
Ləçək-ləçək yaddaşıma düzəydim,
Borçalımı qarış-qarış gəzəydim,
Bir salaydım o yerlərə nəzər hey.

Aşıq Hüseyn:

Cavan olan saat kimi qurular,
Çəsmə kimi axa-axa durular,

Vaxtı çatdı, bir gözələ vurular,
Bir budağın qönçəsini üzər hey.

İsmixan:

Dədələrdi özülümüz, mayamız,
Çiçəklərdi abırımız, həyamız,
Təbiətdi boyaqçımız, boyamız,
Ömrümüzü əlvan-əlvan bəzər hey.

Aşıq Hüseyn:

Saraçlıyam, ocaq bildim kəndini,
Çox bəyəndim kamalını, zəndini,
Dürüst dedin hər beytini, bəndini,
Qoşmaların dil-dil olub gəzər hey.

İsmixan:

İsmixanam, ağsaqqaldı tacımız,
Oğlun-qızın qardaşımız, bacımız,
Telli sazla şirinləşər acımız,
Ruhumuza şərbətini süzər hey.

Söz tamama yetişdi. Aşıq Hüseyn Saraçlı İsmixanı öz doğma balası kimi bağrına basıb ona gələcək həyat və sənət yollarında xeyir-dua verdi. Aşıq sazı yerə qoydu. Yağlı-ballı bir yaylaq süfrəsi – çay dəsgahı açıldı. Süfrə arxası söhbətlər daha da şirinləşdi, getdikcə dərinə işlədi. Göyçənin, Borçalının tarixi və tarixi şəxsiyyətləri bir-bir yada düşdü.

Birinin qaçaqlığından, birinin qoçaqlığından, birinin qanlı faciəsindən şirinli-acılı söhbətlər getdi. Göyçənin ağsaqqalları Göyçənin tarixi ilə bağlı Əmir Teymurdan, Şah İsmayıl Xətəidən, Miskin Abdaldan, Alıdan, Ələs-

gərdən, Loğman Nağıdan, Səməd ağadan, Aşığı Nəcəfdən, Aşığı Əsəddən, Mirzə Bəylərdən danışdılar. Deməklə qurtarasıdımı bu söhbətlər?

Aşığı Hüseyn Saraçlı da öz növbəsində Borçalıdan, Borçalının adıbəlli oğulları – Darvazlı Mehralı bəydən, Qızılhacılı Cöyrə oğlu Qaradan, Kəpənəkçi İsrafil ağadan, Emin ağadan, Qasımlı Səməd ağadan, Arıxlı Uzunbaşoğlu Məhəmməddən, Faxralı şair Nəbidən, Qaçğanlı şair Ağacandan gözəl söhbətlər elədi. Amma Çıldırılı Aşığı Şenliklə Faxralı air Nəbidən danışanda, elə bil ki, aşığa təzədən vergi verildi, o qədər gözəl məsəllər, misallar çəkib söhbəti bəzədi ki, məclisdə oturanların barmağını kəssələr, xəbəri olmazdı. Təsbeh çəkilsə, səsi eşidilərdi.

Nəysə...

Aşığı Hüseyn Saraçlı bir neçə gün burda qalandan sonra getmək üçün izin-icazə istədi. Aşığı Talib dedi:

– Aşığı Hüseyn, getsən yolundu, qalsan evindi.

Hüseyn Saraçlı neçə gündü onun zəhmətini çəkənlərə minnətdarlıq edib, görək Göyçədən necə ayrıldı?

Aşığı Hüseyn Saraçlı Göyçədən ayrılanda gözləri doldu, könlü qubar eylədi, əlini günlükləyib başı qarlı dağlara baxdı. “Gəlimli-gedimli, son ucu ölümlü” dünyada xəyalından nələr keçmədi? “Atüstü” havasına elə bayatı çəkdi ki, dağlar, daşlar yerindən oynadı:

Dəryada dəryalıqlar,
Suda oynar balıqlar.
Nə bu görüş olaydı,
Nə də bu ayrılıqlar.

Mən aşığı olmayaydı,
Saralıb-solmayaydı.
Ölüm Allah əmriddi,
Ayrılıq olmayaydı.

Əzizim belə meylər,
Süzülüb belə meylər.
Sevən sevənin axırın
Gətirib beləmi eylər?

Göyçəylə görüşə gedəndə aşiq quş kimi uçurdu,
Göyçədən ayrılarda ayaqları getmirdi:

Görüşəndə nur yağırdı düzlərə,
Ayrılarda dağlar qəmli göründü.
Titrəməyə him gəzirdi dodaqlar,
Göz yaşardı, kirpik nəmli göründü.

Qəlb alışdı sızıltıya, göynəyə,
Yanan mənəm, nəyə lazım ney, nəyə?
Yavaş-yavaş saz çəkildi köynəyə,
Dili tutqun, səsi bəmli göründü.

Gələn gedər, cərgəsi var, səfi var,
Qazancı var, ziyanı var, nəfi var,
Ayrılığın nə amansız xofu var,
Baş ağrılı, can sitəmli göründü.

Elə bil aşığın sümüyünə dammışdı ki, bir vaxtlar Göyçə boyda bir mahal yerindən oynayacaq. İldırım buluddan, qaya dağdan, palıd kökündən, dünya mehvərindən qopan kimi, Göyçə də Azərbaycanın əlindən, ürəyindən, bəğrindən qoparılaçaq. Can cəsəddən, ruh bədəndən, ət dırnaqdan, kök budaqdan ayrılarda insan hansı duyğuları yaşayırsa, aşiq eldən ayrılarda eynilə həmin duyğuları yaşayır. “Arsız aşiq elsiz niyə yaşadı, ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar”.

Aşiq Göyçədən ayrılmışdı. Qazuçandan Kəlbəcərə aşmaq üçün yol gedirdi. Əvvəlki yol onu Ələsgər ocağına aparmışdısa, bu yol onu Ağdabanlı Qurbanın ocağına, Aşiq Şəmşirin səsinə-sorağına aparırdı.

Aşığı Kəlbəcərə doğru getsə də, fikri, düşüncəsi Göyçədə gördüklərinin, eşitdiklərinin, bildiklərinin yanında idi. Bu səfərdən çox razı gedirdi. Fikirləşirdi ki, bütün ömrü boyu getdiyim və gedəcəyim səfərlərin ən gözəli, yəqin, bu səfər olacaq. Körpəlikdən ürəyində yaşatdığı ən gözəl arzusunu, ən təmiz niyyətini həqiqətə çevirmişdi. Ələsgər ocağından Ələsgər haqda, Göyçə aşığı haqda yeni rəvayətlər, əfsanələr, dastanlar aparırdı. Bunların içində “Su” məsələsi onu yaman tutmuşdu. Bir evdə, bir eldə, bir obada böyük bir istedad sahibi dünyaya gələndə, bir Tanrı hədiyyəsi, Allah vergisi meydana çıxanda xalq o şəxsiyyət haqqında müxtəlif fikirlər danışır. Belə adamların yetişməsinə hər kəs bir səbəblə bağlayır, hərə bir kökə, bir səmtə, hərə bir sunura çəkir.

Biri deyir: – Anasının südündəndi!

Biri deyir: – Ata tərəfdən ulu babası filankəsə çəkib!

Biri deyir: – İçdiyi sudandı!

Biri deyir: – Onu yetirən torpağın hünəridi!

Biri deyir: – Zarafat deyil, kişinin oğluna buta verilib.

Bəzi ağzıgöyçəklər, gözügötürməyənlər xoşagəlməz bir ifadə işlədir:

– Cillikdə bir gül bitib!

Bir adam şair kimi üzə düşəndə əvvəlcə camaatın içində lağlağı söhbətlər gəzir. O şair haqqında hər başdan bir avaz gəlir. Elə ki həmin adam böyüdü, ucaldı, şöhrət tapdı, onda el sevgisi, xalq məhəbbəti ilə yanaşı, paxıllıqlar başlayır. Elə ki, görürlər paxıllıq, rəzillik, xudbinlik yel olub heç onun yanından da keçə bilmir, onda artıq səcdə, məhəbbət, rəğbət mərhələsi başlayır. Hamı bir ağızdan birmənalı şəkildə: “Kişinin oğlu şair doğulub, bu, Allah vergisidir”, – deyir. Kim ki, yaş əllini keçəndə ya arabadan “yıxılır”, ya sərsəm yuxular görür, ya başı daşa dəyib zədələnir, bu səbəbdən şair olmaq eşqinə düşür, onda xalq doğru olaraq ironiya ilə filankəs

“şair olub” deyir. Deməli, şair doğulubsa, Allah vergisi, şair olubsa, şeytan əməlidir.

Bu mənada Allah Aşıq Hüseyn Saraçlını hər yerdə şair doğulanlarla qovuşdurmaq üçün bu yollara yoldaş eləmişdi.

Səfər gərək səfər ola, yola çıxan da əsil Allah adamı.

Səfərdən gözəl nə var,
dərək ola.

Hər yerdə sənə qarşı
Sevgi ola, ərək ola.

Od qaynaya qanından,
Qızlar keçə yanından,
Ağrı-azar canından
Birdəfəlik tərək ola.

Nə yata, nə sürünə,
Haqq nuruna bürünə,
Yaxşı elə görünə,
Yamanlara görk ola.

Səfərdən gözəl nə var,
“Gəl!” – deyə Pərvərdigar.
Yağsa da üstünə qar,
Boz dumanlar kürk ola.

Gül açanda arzular,
Qışda da verəcək bar.
Səfərdən gözəl nə var.
Evdən belin bərk ola!

Qayıdaq “u” məsələsinə!

Növrəs İmanın gənc, odlu-alovlu çağlarıymış. Yayın günündə çöldə qoyun otarırmış. Axşam olur, sürü arxaca

dönür. Görürlər ki, İman yoxdu, gözə görünmədi, səsi-səmiri gəlmədi. Axşamın şəri, gecənin qaranlığı, yaylağın dumanı – hara edəsən, hardan tapasan Növrəs İmanı? Məcbur olub səhərin açılmasını gözləyirlər. Elə ki səhər açılır, camaat düşür ələ-ayağa.

Orda İman, burda İman, gəlib görürlər ki, bir qayanın dibində yatır. Nə qədər səsləyirlər, İman oyanmır. Görürlər ağızından köpük daşlanır. Xəbər Ələsgərə çatır, o saat Ələsgər xəbər göndərir ki, ona toxunmaq olmaz. Göz-qulaq olun. Elə ki, ayıldı, heç nə soruşmadan, heç bir sual vermədən evə gətirin. Belə də olur.

Aşiq Ələsgər bu haqda heç kəsə heç nə demir. Uzun illər bu sirri özündə saxlayır. Ömrünün axır çağlarında Ələsgər bir dəfə möhkəm xəstələnir və İmanla bağlı saxladığı sirri doğmalarına, Aşiq Talıba danışır. Danışır ki, 17-18 yaşım olardı. Eynilə İmanın başına gələn bu hadisə mənim başıma gəlib.

Biri deyir: – Vurğun vurub!

Biri deyir: – Üstündən saat addayıb!

Biri deyir: – Yuxusuna mələklər girib!

Biri deyir: – Kiminsə qızına aşiq olub!

Ancaq heç kəs həqiqəti deyə bilmir.

Biri deyir: – Sudandı,

Biri deyir: – Oddandı.

Biri deyir: – Qohumdan,

Biri deyir: – Yaddandı.

Biri durdu, dayandı,

Dedi: – mənə əyandı.

Yaşı keçib on beşdən,

Bir parçadı Günəşdən,

Ruhu “Abı-atəş”dən,

Qəlbi “Xaki-bad”dandı.

Biri deyir: – Ələsgər
İmam adı daşıyır.
Ona verilən nə var,
Daşdığı addandı.

Biri deyir: – Göyçənin
Sularında sehr var.
Çiçəkdəki ətirdən,
Meyvədəki daddandı.

Axırıncı fikri deyən adam həqiqətə yaxınlaşmışdı. Ancaq dediyi sözü dərinə dərk edib deməmişdi, fəhmin gücünə demişdi.

Bəli, uzun illərdən sonra bu mətləb açılırdı. Ustad danışırdı ki, mənim Səhnəbanının eşqi ilə alışıb-yanan çağlarım idi. Günlərin birində havalandım, coşdum, yerə-göyə sığmadım. “Həm aşığam, həm dərvişəm, həm dəli” dediyim günlər idi. Özümü elə apardım ki, heç kəs mənim bu halımdan xəbər tutmadı. Bir gün şirin və dərin bir yuxuya getdim. Yuxuma bir nurani-pirani, nur parçası, açıq alınlı, enli qaşlı, ağ saqqallı, ala gözlü bir kişi girdi. Qurbani ki deyir: “Yatmışdım, üstümə gəldi ərənlər: – Qafil, nə yatmışsan, oyan”, – dedilər. Bax mənim də belə bir saatım gəlib çatmışdı.

Yuxuma girən kişi əllərimi sıxdı, saçlarımı sığalladı, üzümdən öpdü.

Mənə sual verib dedi:

– Oğlum, dünən günorta kəndinizin üst tərəfindən axan çaydan içdiyən su yadımdadı mı? Dedim: “Bəli, yadımdadı”. Dedi: “Oğlum, bu gündən sən Allahın sevilməmiş, seçilmiş bəndələrindən birinə çevrildin. Sənə yüz ildən çox ömür, dünyaya sığmayan həyat eşqi verildi”. Dedim: “Ey pıran qoca, nədən bilim mənə bu nemətlərin verildiyini?” Dedi: “Oğlum, o ki, kəndinizin üst tərəfində nazik bir dərə var, haa. Heç vaxt o dərənin suyu

kəsilmir. Yeddi ildə bir dəfə günün günorta çağları üç saat o su gömgöy axır. Yeddi ildə bir dəfə üç saat gömgöy axan o sudan kim içərsə, kimin bəxtinə, hansı bəxtəvərin qismətinə düşərsə, ona alimlik, şairlik, aşıqlıq, pəhləvanlıq, qəhrəmanlıq, görücülük verilir. Sənə aşıqlığı, görücülüüyü verdik. Halalın olsun!”

Kişinin axırını “halalın” sözü ağzından çıxan kimi yox oldu.

Demək, hikmət suyun hikmətiymiş. Çünki dağlardan gələn sular buludun nəmini, yerin-göyün sevincini qəmini, bütün çiçəklərin şəhdini-şirəsini, ağacların kökündəki qayaları yarmaq eşqini, torpağın canındakı “itirmək” və bitirmək, öldürmək və diriltmək qüdrətini, Günəşin odunu, ulduzların işığını, qayanın sərtliyini, palıdın möhkəmliyini, dağların əzəmətini, zirvələrin qarını-buzunu özündən yuxarıda, özündən aşağıda nə varsa – yığıb-yığışır öz canına çəkir. Onu içən adama Allahın qüvvəti, Tanrının sağlamlığı, təbiətin əlvanlığı verilir.

İnsan dünyaya gələn kimi əvəci uşağı su ilə çimizdirir, pak edir, ona həyat verir. İnsan dünyadan gedəndə yuyucu yenə su ilə cəsədi yuyub təmizləyir, o dünya üçün pak edir və kəfən üçün hazırlıq görür.

Əvəcidən başlamış yuyucuya qədər, beşikdən məzara, bələkdən kəfənə, əvvəldən axıra bizi su yaşadır, oğul. Bizi yaşadan dörd ünsürün biri də “SUDUR!!!”, mənim balam!

Allah mən o suyu içmək, onun atəşinə, yanğısına, oduna, alovuna, yükünə dözmək üçün, o yükü götürmək üçün uca boy, enli kürək, palıd cüssəli bədən, sağlam can vermişdi. Ona görə də mən dözdüm, dayandım, külə dönüb yellərə yem olmadım. Hərdən eşqim mənə zor gələndə “Demədimmi, içmə eşqin camını, içsən dünya sənə dar olacaqdı” deyib özümü danlayırdım. Sonra da lənət şeytana deyib, Tanrının buyurduğunu qəbul edir-

dim. Ancaq məndən fərqli olaraq Növrəs İmana Allah çox balaca boy vermişdi. İkimiz də eyni sudan eyni ölçüdə içmişdik. Mənim bədənim dözən yükə onun bədəni tab gətirmədi.

Su adlı nemətlə bağlı xalq içində nə qədər deyimlər var, heç biri boşuna deyilməyib, oğul.

“Axar su qapından axsın”, “Səni görüm otun bitib, suyun axmasın”, “Yuxunu suya danış”, “Su kimi baxtın olsun”, “Suyu filankəsə çəkib”, “Bu işdən gözümlə su içmir”, “Əməyin qar suyuna dönsün”, “Öləndə üstündə su tapılmasın”, “Su tökməklə quyu sulu olmaz”, “Evimiz susuz dəyirman kimidir” və s.

Bəli, baxtı su kimi duru, yolu su kimi aydın olan Aşıq Hüseyn Saraçlı Göyçədən bu sərvətnən, bu xəzinəynən, bu varidatnan ayrılırdı. Ayrılırdı Göyçəni ürəyində əbədi yaşatmaq – sazını tutub, sözünü oxumaq üçün.

* * *

Aşıq Kəlbəcərə gedirdi. Hansı düzdən keçdi, hansı dağdan aşdı, hansı cığırı ətəklədi, hansı yolu tutdu, bilmədi, bir də gözlərini açanda özünü Tərtər çayının qırağında, bir ağacın kölgəsində, bir çeşmənin başında gördü. Sağa baxanda gördü çeşmədən bir az aralı nəhəng yaşıl bir palıd ağacının altında bir oğlanla bir qız sarmaşığı kimi bir-birinə dolanıb. Aşığı görən kimi həyalanıb aralandılar. Kökündən kəsilib kötüyə çevrilmiş fıstıq ağacının üstündə əyləşdilər. Aşıq sevgililərin adını xəbər aldı. Oğlan “mənim adım Məhəmməd, sevgilimin adı Güləndamdır – özümüz də Kəlbəcər-dənlik” – deyib cavab verdi. Dedi: “Aşıq qardaş, mən də, sevgilim də sazın, sözün, aşığın xəstəsiyik. Üç gündən sonra xeyir işimiz olacaq. Bəlkə bir sazını köynəkdən çıxardasan?” Amma oğlan deyəndə ki, “Mənim adım

Məhəmməddi, sevgilimin adı Güləndam”, aşığın yadına “Məhəmməd və Güləndam” dastanı düşdü. Dedi: “Elə oğlanın da, qızın da könlünü almaq üçün o dastandan oxuyaram”.

Bir də fikirləşdi ki, yeni söz qəhətliyidimi? Əgər mən aşığamsa, muraz üstə olan, toyunu gözləyən bu cavanların eşqinə təzə bir könül sözü söyləməsəm olarmı?

Aşıq üzünü cavanlara tutub “Aran gözəlləməsi” havası üstündə onlara xeyir-dua verdi:

Sizi gördüm, gözüm-könlüm açıldı,
Ürəyimə süzüldünüz, axdınız.
Yaylaq yaşıl, meşə yaşıl, dağ yaşıl,
Yaylaq kimi yaşıl olsun baxtınız.

Ay nurunda qar işığı gözəldi,
Yar gözündə yar işığı gözəldi,
Yağla balın qarışığı gözəldi,
Şirin olsun dövrəniniz, vaxtınız.

Vüsəl gəlsin, həsrət çıxsın aradan,
Müjdə versin yara səhər, yara dan,
İşığını bol eyləsin Yaradan,
Toy gecəsi bəzənəndə taxtınız.

Toyqabağı bu sözləri eşidən sevgililərin ürəyi çiçək kimi açıldı, sevinci birə-min oldu. Elə bil ki, ozan xeyir-duası, ağsaqqal alqışı üçün Aşıq Hüseyni cavanların yanına Allah özü göndərmişdi.

Aşıqlərin sevincinə sevinən aşıq onların ruhunu daha da qanadlandırmaq üçün sözün ikinci varlığını çevirdi:

Güləndam bir güldü, Məhəmməd çiçək,
Nə gözəl yaraşır qız Məhəmmədə.

Elə bir qız seçib qızlar içindən,
Layıqdi ən şirin söz Məhəmmədə.

Qəlbin atəşinə, oduna qurban,
Eşqin ləzzətinə, dadına qurban,
Peyğəmbər adıdı, adına qurban,
İlahi, dəyməsin göz Məhəmmədə.

Dönsün məhəbbətin şirin barına,
Tanrı qovuşdursun yarı yarına,
Qarışsın Hüseynin arzularına,
Versin murazımı saz Məhəmmədə.

Oğlan ustad alqışından, ozan xeyir-duasından qanadlanıb uçur, az qalırdı aşığı ən əziz adamı kimi yarib qoynuna qoysun.

Məhəmməd dedi:

– Aşiq qardaş, bu gözəl sözləri eşitdim, mənim də şairliyim tutdu. İcazə verin mən də öz duyğularımı sizə çatdırım.

Aşiq “buyur” dedi. Görək oğlan nə buyurdu:

Aşiq qardaş, bu gün dünya mənimdi,
Torpaq mənim, mahal mənim, el mənim.
Bu dağların çayı kimi coşmuşam,
Dolu mənim, tufan mənim, sel mənim.

Bu yerlərin bir nəğməkar oğluyam,
Çəsməliyəm, zirvəliyəm, dağlıyam,
Mın bir tellə bir gözələ bağlıyam,
Yanaq mənim, dodaq mənim, dil mənim.

Uçan quşu səmalardan endirən,
Qəlbimizi Qaf dağına mindirən,
Telli sazı cəh-cəh vurub dindirən,
Mizrab mənim, pərdə mənim, tel mənim.

Sevən qəlbim, yanan şamım var olsun,
Sevgi dolu nurlu camım var olsun,
Gül dediyin Güləndamım var olsun,
Gərdən mənim, kəmərlər mənim, bel mənim.

Göz işığı gözlərimə çıraqdı,
Bir dastanam, sinəm min bir varaqdı,
Sevgilimin saçlarında daraqdı,
Bilək mənim, barmaq mənim, əl mənim.

Aşıq Hüseyn Saraçlı gördü ki, oğlan çox dolu təbli, şirin sulu, şirin dilli bir oğlandı. Dedi: “Ay qardaşoğlu, buralar nə gözəl yerlərdi, bu meşələr, çəmənələr kimindi, burda hansı bəxtəvərlər yaşayır?” Oğlan dedi: “Aşıq qardaş, bu dağlar, bu düzlər, bu meşələr hamısı bizimdi. Bu yaşıl ağacların altı da, göydə ulduzlar da, yerdə çiçəklər də hamısı bizimdir. Mənim atam bu meşələrin bəyidi. Meşəbəyi kimi bu basalaqda onu tanımayan adam yoxdu. Atam olduğu üçün demirəm. Çox yaxşı kişidi, səxavətli adamdı. Bilsə, səni buraxmaz, amma heç mən də səni buraxan deyiləm. Evimizin ən əziz qonağı olacaqsan”. Oğlan belə deyəndə yenə Hüseyn Saraçlının yadına Ələsgərin şeiri düşdü.

Gəşt elədim, bu dünyanı dolandım,
Kəlbəcərin xeyri-şəri yaxşıdı...

Məhəmməd dedi: “Aşıq qardaş, üç gündən sonra toyumuzdu. Bu gün ata-anamızdan icazə aldıq ki, toy-qabağı bir az təbiətin qoynunda havamızı dəyişək. Demək, qismət beləymiş. İndi təkcə bu yaşıl ağacın altı yox, aşıq da, saz da, hava da, toy da, məclis də bizimdir”. Oğlan sevdiyi bir şairin şeirini çox böyük şövqlə oxumağa başladı:

Kök üstə budağı neçədi, bildim,
Budaqda yarpağı neçədi, bildim,
Salxımı, saçağı neçədi, bildim, –
Bu yaşıl ağacın altı bizimdir.

Saçağı titrəşir tellərin kimi,
Yarpağı oynaşır əllərin kimi,
Düyməsi açılıb tüllərin kimi, –
Bu yaşıl ağacın altı bizimdir.

Bu sevgi, bu layla, bu beşik bizim,
Çəkər növbəmizi bu keşik bizim,
Nəyimizə lazım ev-eşik bizim, –
Bu yaşıl ağacın altı bizimdir.

Alov Allahındı, isti Allahın,
Ocaq Allahındı, tüstü Allahın,
Bu yaşıl ağacın üstü Allahın, –
Bu yaşıl ağacın altı bizimdir.

Gözümüz havalı, könlümüz də ac,
Gəncliyin havası başımızda tac,
Bir sənsən, bir mənəm, bir yaşıl ağac, –
Bu yaşıl ağacın altı bizimdir.

Dən kimi səpələ, toxum kimi ək,
Zəlimxan, bu anın ləzzətini çək,
Hələ bizdən sonra çoxu deyəcək:
“Bu yaşıl ağacın altı bizimdir”.

Şeir aşığın ürəyinə ayrı cür yatmışdı, dedi: “Ay qardaşoğlu, icazə ver, Güləndam xanımın eşqinə sinəmə gələn rədifli, cinaslı bir qoşma deyim”. “Əmi, izindi, de, başına dönüm, de”. Aldı Aşıq Hüseyn, görək Güləndamı necə saza-sözə gətirdi:

Bir qız bir oğlanın pərvanəsiydi,
Yaman sarımsıdı bir gül əndamı.
Hərə öz yerini doğma bilirdi,
Bir gülən sarayı, bir gülən damı.

Sevgililər bu sözü eşidib, şaqqanaq çəkib güldülər. Aşıq pərt oldu ki, yəqin sözüüm yerinə düşmədi. Oğlan aşığın tutulduğunu görüb, yenə gülə-gülə aşığa dedi:

– Aşıq qardaş, sən lap peyğəmbərsənmiş. Sən hardan bildin ki, biz səndən əvvəl elə saraydan, damdan danışdıq? Mənim atam varlı-hallı bir adamdı. Evlərimiz saray kimidi. Ancaq Güləndamın atası kasıb, qoca bir kişidi, evdən-eşikdən bir qara damları var. Mən zarafatla Güləndama deyirdim ki, gəlsənə toyun olanda elə o damı da sökək bizim saraya gətirək. Güləndam da deyirdi ki, dam olsa da, bizim üçün xoşdu. Orda mən böyümüşəm. Aşıq, qəti çəkinmə, sözün arxası varmı?

Aşıq dedi:

– Onda al gəldi.

Elə bil dərəni duman çəkirdi,
Eşqin atəşindən aman çəkirdi.
Arı öz bağına yaman çəkirdi,
Bir çiçək bədəni, bir gül əndamı.

Sonu yox canımdan çıxan istimin,
Sönən alovumun, qalxan tüstümün,
İki sevgilisi vardı dostumun,
Bir Haqqı sevirdi, bir Güləndamı.

Bu şeirdən hər iki gəncin ürəyi sinələrinə sığmırdı. Məhəmməd yarızarafat, yarıciddi: “Sevgilim, sən də belə tarixə düşdün, – dedi. – Aşıq Ələsgərin Güləndamından sonra deyəsən ikinci Güləndamsan ki, şənində, şərəfinə söz qoşulur. Özü də deyəsən üç gündən sonra

keçiriləcək toy məclisimizin əvvəli elə çeşmə başından, bu yaşıl ağacın altından başladı. Çeşmə baxtımızın duruluğu, yaşıl ağac taleyimizin rəngi olacaq, inşallah!”

Elə də oldu. Bu toyu Aşıq Hüseyn apardı. Bulaq başında gördüyü, duyduğu, eşitdiyi söhbətləri yenidən məclisdə elə dilə-qələmə, saza-sözə gətirdi ki, bu söhbət özü elə bir dastana çevrildi.

* * *

Hüseyn Saraçlı məclisdə məqsədini, məramını camaata bildirmişdi ki, düşəcəyi yer haradı, hardan gəlib, hara gedir. Xəbər Şəmşir ocağına çatmışdı. Ağdaban da ustad Hüseyn Saraçlının yolunu gözləyirdi. Dəlidağda, Ceyran bulağının başında Aşıq Şəmşirlə Səməd Vurğunun görüşü dillərdə dastan olmuşdu. Səməd Vurğunun ölümündən neçə illər keçməsinə baxmayaraq Aşıq Şəmşirin ürəyindən dost yarası getməmişdi. Ona görə də Borçalıdan olan bir aşığın gəlişi ona Səməd Vurğunun nəfəsini gətirirdi. Bilirdi ki, Aşıq Hüseyn Saraçlının söz-söhbəti onun ağrısına əlac, yarasına məlhəm, dərдинə dərman olacaq. Üzü Yeddi qardaş dağına baxan, arxasında Qurban bulağı çağlayan, Ağdaban kəndinin tən ortasında yerləşən Aşıq Şəmşir ocağı Bakıdan, Azərbaycanın müxtəlif yerlərindən gələn qonaq-qarayla hər gün dolub-boşalır, həyət-baca qazan kimi qaynayır. Bu ocaqda hər günün öz qonağı, hər qonağın öz qisməti varıydı. Hüseyn Saraçlı da öz qismətinin üstünə gəlib çıxmışdı. Aşıq Şəmşirlə Hüseyn Saraçlının aralarındaki yaş fərqi çox olsa da, bir ananın əkiz oğlu kimi, doğma qardaş kimi görüşdülər. Çünki Aşıq Şəmşir təkcə Aşıq Hüseynlə görüşmürdü, onun şəxsində həmişə sazlı-sözlü bir mahal kimi tərifi eşitdiyi, sevdiyi, xətrini əziz tutduğu Borçalının adət-ənənəsi, böyüyü-kiçiyi, kökü-budağı ilə görüşürdü.

Hüseyn Saraçlı çoxdan idi Aşıq Şəmşiri görmək, onun əllərini sıxmaq istəyirdi. Ona görə ki, bu əllər Ağdabanlı Aşıq Qurbanın əllərinə toxunmuşdu. Bu əllər Ələsgərin əllərindən isinmişdi. Bu əlləri böyük şairimiz Səməd Vurğun sıxmışdı.

Əllərdən əllərə keçən isti var,
Əllərdən əllərə bərəkət verər.
Ocaq kişilərin nəfəsi, nəfəsi,
Sünbüllü çöllərə bərəkət verər.

Başına tac bilər abrı, həyanı,
Sayar hörmət ilə onu sayanı,
İlahi qüdrətdən tutar mayanı,
El olub, ellərə bərəkət verər.

Şöhrəti bac verməz qısa, ayaza,
Onu öz qeyrəti çıxardar yaza,
Boğazı laylaya, nəfəsi saza,
Barmağı tellərə bərəkət verər.

Səsini ürəklə qatar səslərə,
Dost olar, tay olar müqəddəslərə,
Düşünən başlara, sevən kəslərə,
Duyan köüllərə hərəkət verər.

Bu bərəkət hər iki aşığın gözündə, qəlbində, varlığında, canında, cövhərində idi. Ona görə də Hüseyn Saraçlı bu görüşə adi bir görüş kimi baxmırdı, haqlı olaraq ocaq kimi, pir kimi, ziyarət kimi baxırdı.

Aşıq Hüseyn Saraçlı ürəyindən keçənləri Dədə Şəmşirə çatdırmaq üçün söylədi, görək nə söylədi:

Gözəl üzlər, gül çöhrələr
gözəlləşdirdi dünyanı,
Alov saçan ürəklərə
odlu təndir kimi baxdım.

Yerində deyilən sözlər
 şərəfim, şöhrətim oldu,
 Yerinə düşməyən sözə
 ağır təhqir kimi baxdım.

Tanrıdan aldığım nuru
 bol-bol insana payladım,
 Hər kim ağsaqqal oldusa,
 mən ona pir kimi baxdım.

Çox-çox arzulayan oldu,
 az-az insanlara çatdı,
 Ağsaqqala möcüzətək,
 müqəddəs pir kimi baxdım.
 Özü Haqdan, sözü Haqdan,
 ilhamı Haqdan gələnə,
 Sözdə Səməd Vurğun kimi,
 sazda Şəmşir kimi baxdım.

Sazın, sözün meydanında
 Hüseyin heç sıxılmadı,
 Mən ona harda baxdımsa,
 şir oğlu şir kimi baxdım.

Hüseyn Saraçlı Borçalıdan Göyçəyə, Göyçədən Kəlbəcərə, Ağdabana necə gəldiyini, yollarda, məclislərdə kimlərlə görüşdüyünü Dədə Şəmşirə nağıl elədi. Şəmşir kişi də dostluq elədiyi, tanış olduğu Borçalı-Qazax-Tovuz aşığı ilə maraqlandı, onların vəziyyətini soruşdu.

Nəhayət, sazın-sözün əsl məclisi başladı. Əslində, qayda-qanuna, el adətinə görə, ilk söhbəti birinci Aşıq Şəmşir başlamalı idi. Ancaq böyük ustad hörmət əlaməti olaraq ilk sözü Aşıq Hüseyn Saraçlıya verdi. Hüseyn Saraçlı razılıq elədi, görək "Şahsevəni" havası üstündə nə dedi, necə başladı:

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Havalandı dəli könlüm,
Kəlbəcərdə, Dədə Şəmşir!
Qocalırsan, necə dözüüm,
Belə dərdə, Dədə Şəmşir!

Aşıq Şəmşir:

Yeriniz var göz üstündə,
Kəlbəcərdə, ay Saraçlı!
Arxamızda zirvələr var,
Düşmə dərdə, ay Saraçlı!

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

İnsanlığda mehirlisən,
Aşıqlıqda sehirlisən,
Səməd Vurgun möhürlüsən,
Huşda, sərdə, Dədə Şəmşir!

Aşıq Şəmşir:

Şər işlərdə izimiz yox,
Yerə düşən sözüümüz yox,
Sənətkarlıq, gözüümüz yox,
Pulda, zərdə, ay Saraçlı!

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Bu dünyada möhlət azdı,
Xudam özü belə yazdı,
Umudumuz telli sazdı,
Belə yerdə, Dədə Şəmşir!

Aşiq Şəmşir:

Eşqi qəlbimin təpəri,
Borçalıdan ver xəbəri,
Qoy ucalsın “Süsənbəri”,
Pərdə-pərdə, ay Saraçlı!

Aşiq Hüseyn Saraçlı:

Borçalı bir ağır eldi,
Saz qanımda daşan seldi,
Oyulaqları Çənlibeldi,
Mərddi mərdə, Dədə Şəmşir!

Dədə Şəmşir Aşiq Hüseyn Saraçlıya Borçalının qəm üstündə köklənən yaslı-yaralı, ağır oxunan havaları haqqında bir neçə sual verdi, maraqlı cavablar aldı. Bir az azalan, bir az sozalan, bir az seyrələn, bir az kövrələn, budaqları budanan, gövdəsi baltalanan, kökü zədələnən, əlli ildən çoxdu ki, üzülən, süzülən, nəzilən, incələn, ancaq gördüyü işgəncələr qarşısında mərdi-mərdanə duruş gətirən, yığılmayan Borçalının sözü-söhbəti, sazı-aşığı qəmgin olmaya bilərmə?

Suların məşqinə bax,
Sellərdə daşqına bax,
Dərdimnən oynayıram,
Deyillər eşqinə bax.

Aşiq Hüseyn bu fikirlərə qüvvət kimi görək ustada nə dedi:

Ağrıdan, həsrətdən qurulan evə
Him çəkən olmuşuq, ay Dədə Şəmşir!
Qəmli könüllərdən qara sazlara
Sim çəkən olmuşuq, ay Dədə Şəmşir!

Ümidlər qırılar, gümanlar itər,
Cığırı kol basar, yolda ot bitər,
Bulud görünəndə, pambıqdan betər
Nəm çəkən olmuşuq, ay Dədə Şəmşir!

Nə qədər olsaq da yenilməz, mətin,
İşimiz ağırdı, yolumuz çətin,
Sıxılıb içində özgə millətin,
Qəm çəkən olmuşuq, ay Dədə Şəmşir!

Havanı döndərib, Borçalının qayğıları, dərdləri ilə
bağlı bir “Qürbət” köklədi:

Bilmirəm nə deyim Borçalıya mən,
Alovlar içində cənnətmi deyim?
Yağılar əlində qalan torpağa,
Vətənmi söyləyim, qürbətmi deyim?

Zimistana dönür yazımız bizim,
Perikir oğlumuz, qızımız bizim,
Zar-zar ağlayırsa sazımız bizim,
Mən buna nifrətmi, ləzzətmi deyim?

Axşam ağlayacaq, dan ağlayacaq,
Könül sızlayanda can ağlayacaq,
Sazımız nə qədər qan ağlayacaq,
Mən belə qismətə qismətmi deyim?

Qılıncı qınından sıyrıanlara,
Qanımla qarını doyuranlara,
Məni öz kökümdən ayıranlara
Qarğışımı eyləyim, lənətmi deyim?

Hamı kövrəlmişdi. Aşıq Şəmşir daha heç bir sual
vermədi. Araya lal bir sükut çökdü. Onların heç biri

bilmirdi, heç vaxt da bilməyəcəkdilər ki, bu gün toy-tamaşa meydanına çevrilən ana Kəlbəcər, Ağdaban kəndi, Aşıq Qurban ocağı, Ağdabanlı Qurbanın, Dədə Şəmşirin əlyazmaları da Kəlbəcər oğulları kimi şəhid olacaq, yanib külə dönəcək və heç vaxt bu yaralar sağalmayacaq.

Hələ ki, Kəlbəcər də, Ağdaban da, Dədə Şəmşir də, Qurban ocağı da, qəbri Aşıq Şəmşir məzarından aralı düşəcək Güllü nənə də, bu evin əziz qonaqları da xoşbəxt günlərini yaşayırdı.

Aşıq Hüseyn bir neçə gün Kəlbəcərdə qalandan sonra Dədə Şəmşirlə halal-hümmət elədi, ayrılıq məqamında görək Dədə Şəmşirə nə dedi, bu sənət ocağından necə ayrıldı:

Kəlbəcər dağları, salamat qalın,
Meylimi düzlərə salıb gedirəm.
Zirvələr önündə əyib başımı,
Dərin bir xəyala dalıb gedirəm.

Dünya yarıtmadı məni payından,
Nə ilindən doydum, nə də ayından.
Ceyran bulağından, Tərtər çayından
Vurğunun ətrini alıb gedirəm.

Hüseynəm, alışıb yanmaqdır peşəm,
Gərək Fərhad olub qayalar deşəm.
Qurban ocağında közə dönmüşəm,
Şəmşirin sazını çalıb gedirəm.

Dədə Şəmşir öz sənət dostuna uğurlu yol arzuladı:

Borçalıya məndən salam deyərsən,
Ay Saraçlı, sənə yaxşı yol olsun.
Nə götürdün ocağından Qurbanın,
Qoy daha da bəhrə-barı bol olsun.

Üzümüzün ağılığıdı yağan qar,
Sözümüzün sağlığıdı bağça-bar,
Bu dağlardan götürdüyün hər nə var,
Dalğalansın, dəniz olsun, sel olsun.

Şad elədin başı uca Şəmşiri,
Haqq qaldırıb taxtı-taca Şəmşiri,
Yada salın hərdən qoca Şəmşiri,
Söz-söhbətim ağızlarda bal olsun.

Borçalıdan çıxanda bir köhlən atnan çıxan Aşiq Hüseyn Saraçlı Borçalıya bir cüt qırılmaz qoşa qanadla qayırdı. O qanadın biri Göyçə – Ələsgər ocağı, o biri Kəlbəcər – Şəmşir ocağı idi. Aşiq elə bil yerlə yerimirdi, uça-uça buludların arasınan gedirdi...

* * *

Qarabağ torpağı, muğamat beşiyi, tərhanlar oylağı, çaylar-çəşmələr-zəngülələr dünyası. Qoçaqlar – qaçaqlar yurdu, deyişlər – döyüşlər meydanı.

Qarabağ torpağı. Xanlığım, xaqanlığım, bəyliyim, bəyzadəliyim! Səni kimlər sevmədi, sənə kimlər vurulmadı? Kimlər gözəlliyinə əsir olmadı? Biri səni sevdi – viran qoyub talamaq üçün, odlara, atəşlərə qalamaq üçün. Biri səni sevdi – gözünə sürmə əvəzinə çəkib, daşını-torpağını duz kimi yalamaq üçün. Səsimin, nəfəsimin muzeyi, tarımın sədası, ruhumun qidası. Dastanlaşan ömürlərə, bayatılaşan talelərə qanad verən, Seyidlərə, Cabbarlara, Xanlara, Bülbüllərə həyat verən, dünyamıza Valeh kimi ustad verən Qarabağım, Qarabağım.

Kimlər sənin camalına valeh olub şairə, rəssama, xanəndəyə, sərkərdəyə, ozana dönmədi? Bu valehlərdən biri də Abdal-Gülablıda Aşiq Valeh oldu. Valehə valeh olanlar da çox oldu. Onlardan biri də aşiqdən xanəndəyə, sazdan muğama, Borçalıdan Qarabağa, Saraçlıdan

Abdal-Gülablıya körpü salan Aşıq Hüseyin Saraçlı oldu. Günlərin birində Qarabağı, Abdal-Gülablını, Aşıq Valehin məzarını ziyarət etmək, Valehin nəticəsi Aşıq Xaspoladla görüşmək eşqinə düşdü.

Qoca Vidadinin

Küllü-Qarabağın abi-həyatı,
Nərmi-nazik bayatıdır, bayatı...

– beyti ilə başlayan məşhur şeiri ilə Qarabağ bayatılarının içinə girmək, onu ağsaqqalların, ağbırçəklərin öz dilindən eşitmək havasına qanadlanırdı. Günlərin birində şeyirdi Aşıq Muradı da götürüb qədim Bərdəyə, ordan da Ağdama, Abdal-Gülablıya gəldi. Bu gəliş Aşıq Xaspolad çoxdan idi Aşıq Hüseyin Saraçlı bu şeir-sənət ocağında görmək istəyirdi. Bu arzu yerinə yetmişdi. Şirin görüşdən, xoş-beşdən, yüngülvari bir çay süfrəsindən sonra Aşıq Səməd yadigarı Aşıq Valehin və Zərnigarın məzarını ziyarət etmək üçün Abdal-Gülablının ağsaqqalları Hüseyin Saraçlı ilə birlikdə aşığın türbəsinin səcdəsinə gəldilər. Aşığın gözü birinci məzar daşlarının üstündəki şeir parçalarına sataşdı. Valehin qəbir daşında yazılmışdı:

Valeh ləqəbimdi, Şəfidir adım,
Allahı sevənlər, budur muradım,
Qəbrim yol üstündə irzililləllah,
Hər gələn oxusun əlhəm, qülfəllah.

Zərnigarın məzar daşında yazılmışdı:

Adım Zərnigardı, əməlim saleh,
Bəxtimi qürbətə yönəltdi taleh.
Öləndə yazdırın məzarım üstə:
Sakini-Dərbəndəm, övrəti Valeh.

Məzar daşının üstündəki bu misralar Valehin və Zərnigarın daxili dünyasını açmaq üçün aşığa çox gözəl bələdçilik elədi: Allahın varlığına heyran olmaq, Tanrının qüdrətinə valeh olmaq, Yaradanın yaratdığına vurğun olmaq, həqiqətə tapınmaq, Allah kəlamını həmişə dildə zikr eləmək... Haqq aşıqlərinin bu məzarüstü şeirlərinin mənası Hüseyn Saraçlıya yeni bir dünya bağışladı. Bu məqamda aşığın dodağında qanadlanan misralar səs kimi, nəğmə kimi, ruh kimi, dua kimi məzar daşlarının üstündə dövrə vurur, İsaq-Musaq quşuna dönüb uçurdu. Hüseyn Saraçlının ürəyindən gələn sözlər ürəklərə süzülürdü:

Hər insanın bir ömrü var,
borandan, qardan keçib,
Hər aşıqın bir yolu var,
sınaqdan, dardan keçib.
Hardan-hara gedir getsin
söhbətində, sözündə,
Aşıqların doğanağı
Tanrıdan, yardan keçib.

Yaradanın ətəyindən
heç üzməyib əlini,
Heçə sayıb bu dünyanın
gövhərini, ləlini.
Qarabağın oğlu sevib
Dərbəndin gözəlini,
Başı qoyub yar yolunda,
sərvətdən, vardan keçib.

Yarın yarla peymanı var,
ilqarı var, əhdi var,
Sevgisinə qovuşmağa
sevənlərin cəhdi var.

Dilimizin nə qədər ki
 şirəsi var, şəhdi var,
 Həm Valehdən mayalanıb,
 həm Zərnigardan keçib.

Ziyarətdən ayrılıb evə döndülər. Borçalıdan gələn qonaqların başına yığışan Abdal-Gülablı camaatı nə Aşıq Hüseyn Saraçlının sazından doyurdu, nə də Aşıq Xaspoladın Aşıq Valehlə bağlı sözündən-söhbətindən. Məclisin xahişi ilə iki ustad aşıq ayağa durub üz-üzə dayandı. Sazlar qoşalaşdı, nə qoşalaşdı:

Aşıq Xaspolad:

Bura muğam beşiyidi,
 Hökmrandı tar havası.
 Hər ürəkdə bir qız eşqi,
 Hər başda bir yar havası.

Hüseyn Saraçlı:

Qaymaq üstə bal kimidi,
 Tar üstündən saz havası.
 Gümüş tellər dinən kimi
 Gətirəcək yaz havası.

Aşıq Xaspolad:

Sevsəm də “Segah”ı, “Şur”u,
 Sazdı gözlərimin nuru,
 “Misri” təmiz, “Cəngi” duru,
 Dağ başında qar havası.

Hüseyn Saraçlı:

Ay Xaspolad, gəlsin səsin,
 Heç susmasın zilin, pəsin,

Burdan heç vaxt kəsilməsin
Gözəllərin naz havası.

Aşıq Xaspolad:

Xaspoladın ziyasıdı,
Dilimizin duasıdı,
Ruhumuzun mayasıdı,
Valeh-Zərnigar havası.

Hüseyn Saraçlı:

Saz – yurdun dağı-dərəsi,
Saz – ruhun bəndi-bərəsi,
Susmaz Saraçlı nərəsi,
Batmaz Xan Eyvaz havası.

Söz sözü, söhbət söhbəti çəkir, meydan get-gedə
qızıdır, aşıqlar coşub-daşır, könüllər havalanırdı:

Kür aşığın kürəyindən tər gedər,
Ya vurular, ya sənəti tərək edər.

Doğrudan da, aşıqların kürəyindən tər gedir, sinələri
Valeh sevgisindən, Zərnigar məhəbbətindən güc alıb
yeri-göyü qucaqlayır, Abdal-Güləblinin başı üzərində
Tanrının duaları kimi dalğalanırdı. Sazın kökünü dəyişib
“Ruhani” havasına keçdilər.

Hüseyn Saraçlı:

Gəldim Qarabağa bahar çağında,
Öpdüm, əzizlədim torpağı burda.
Hayana baxdımsa nəğməli gördüm,
Hər otu, ağacı, yarpağı burda.

Aşıq Xaspolad:

Ustad ocağına xoş gəldin, ustad,
Güldürdün eyvani, otağı burda.
Ozan gəlişinə sevindi güllər,
Qaçdı çiçəklərin dodağı burda.

Hüseyn Saraçlı:

Hansı obasına düşdüsə yönüm,
Çiçək sərgisiylə bəzəndi önüm,
Nənələr deyəndə “başına dönüm”,
Alışdı ömrümün çırağı burda.

Aşıq Xaspolad:

Gündə min arzuda, min həvəsdədi,
Kimi zildən gedir, kimi pəsdədi,
Şirin ləhcədədi, qaynar səsdədi,
Axtarmaq nə lazım bulağı burda.

Hüseyn Saraçlı:

Yüz dərdə dərmandı bir çiçək ətri,
Dünyadı Hüseynə duz-çörək ətri,
Ağsaqqal nəfəsi, ağbirçək ətri,
Tanrıya döndərdi qonağı burda.

Aşıq Xaspolad:

Xaspolad səsini səslərə qatıb,
Söhbəti ellərin qəlbinə yatıb,
Vaqıflər yandırıb, Valehlər çatıb,
Sönərmə sənətin ocağı burda?

Aşıqlar coşqun-havalı bir məclis keçirib dincəlmək üçün camaat gedəndən sonra mütəkkəyə, balınca söykənib şirin, duzlu-məzəli, dirsək söhbətləri elədilər.

O günlərdə olan bir söhbətin haşiyəsi:

İki ustad aşıq şirin-şirin söhbət elədikləri yerdə Aşıq Xaspoladın arvadı qaşlı-qabaqlı evə girdi. Xaspoladın sözündən məlum oldu ki, onun ömür-gün yoldaşının aşıq tayfası ilə qəti arası yoxdu. Hüseyin Saraçlı gördü ki, aşığın arvadının əlində bir qab yumurta var. Soruşdu: “Ay bəji, o nə yumurtasıdı elə?” Arvad dedi: “Qonaq qardaş, sənə qayğanaq bişirmək istəyirəm”. Hüseyin Saraçlı özünəməxsus bir gülüşlə: “Ay bəji, mən qatar ayağına tələsmirəm, biletim yanmır, hələ Allah bilir neçə gün burda qalajam, quzunu, erkəyini qıymırsanmı, mənə yumurta bişirirsən? Beş-on yumurta heç mənim şəyirdimə yetməz”. Aşıq Xaspolad arvad sarıdan bir az yaralıydı. Ona görə də yaranan fürsəti fəvqə verməmək üçün görək ömür-gün yoldaşını Aşıq Hüseyin Saraçlıya necə təqdim elədi, biz deyək, siz də şad olun:

Min mənə andırır dolğun gözlərin,
Niyə pərişansan, ay bizim arvad?
Hamı şadlıq edir, gülür, oynayır,
Sən nədən salırsan vay, bizim arvad?

Nə vaxt dindirirəm olursan bihal,
Düşür evimizə hər gün qalmaqal,
İnsafi, mürvəti bir az yada sal,
Məni də bir adam say, bizim arvad.

Aşıq Xaspoladı gətirdin cana,
Bais olma indi sən nahaq qana,
Uzaq yoldan gələn əziz mehmana,
Gətir bir istəkan çay, bizim arvad.

Bu şeiri Xaspolad kişi elə şirin və turşməzə bir tərzdə oxudu ki, aşıqlar da, arvad da o ki var ürəkdən güldülər. Xaspolad kişi dedi: “Ay Hüseyn kişi, səndən xahiş edirəm, bu üç gündə Aşıq Valeh ocağında yaddaşına nə yazdınsa, hamısını ellərə-obalara yay. Ancaq arvadla bağlı söhbəti heç kəsə demə. Sənin bu şeyirdin Aşıq Muraddan da heç gözümlə su içmir, gözü-başı yaman oynayıp, qorxuram sözü dağıda, baya, Baydara xavar eləyə”.

Hüseyn Saraçlı dedi: “Xaspolad kişi, ürəyini buz kimi saxla, heç kəsə deyən, xəbər verən deyiləm. Bir toyda danışasıyam, bir vayda”. Yenə gülüşmə qopdu...

XX əsrin 80-ci illəri idi. Məşhur İraq–Türkmən şairi Əbdüllətif Bəndəroğlu Bakıya qonaq gəlmişdi. Şairlər, yazıçılar, alimlər canı-qanı, dini-imanı, kitabı-Quranı bir olan, bizim olan, bizlərnən olan şairi çox böyük sevgilə, məhəbbətlə qarşıladılar.

Bir-birindən maraqlı görüşlər, məclislər keçirdilər. Belə görüşlərin birində unudulmaz xalq şairi Osman Sarıvəlli Əbdüllətif Bəndəroğluna müraciətlə dedi:

– Şair qardaş, ürəyin nə istəyir bizə de, sənə adımıza layiq bir hədiyyə təqdim etmək istəyirik.

Bəndəroğlu heç fikirləşmədən dedi:

– Hörmətli Osman müəllim, sizin türkmən qardaşlarınıza ən böyük hədiyyəniz ancaq və ancaq saz ola bilər. Ona görə saz deyirəm ki, biz o sazda birləşirik. “Vidadi xəstədən Bağdad elinə, Siz yetirin bir nişanə, durnalar” deyən qoca Vidadini də sazın ruhu yetişdirib.

Bu arzu ağsaqqal şairimizin və bütün məclis əhlinin ürəyindən oldu. Osman Sarıvəlli gülümsündü və “Bəndəroğlu, sən lap bizim ürəyimizi oxudun, – dedi... – Bizim də fikrimizdən saz keçirdi. Vaqıfla Vidadi durnalara söz qoşmuşdu. Elə saz da durnaboğazlı müqəddəs bir dünyadı. Qoy həmişə ellərimizdə, obalarımızda saz dillənsin”.

Bu məclisdən sonra Osman Sarıvəlli dostu Aşıq Hüseyn Saraçlıya ismarıç göndərdi ki, ay aşiq, Kərkükdən bir hörmətli qardaşımız qonaq gəlib, ona ərməğan eləmək üçün bir yaxşı saz lazımdı. “Arifə bir işarə” deyiblər. Hüseyn Saraçlı şair dostunun ismarıçını canla-başla yerinə yetirdi.

Telli sazın əziz qonağımız Əbdüllətif Bəndəroğluna təqdim etmə günündə ustadımız Osman Sarıvəlli, xalq şairi Hüseyn Arif, Aşıq Hüseyn Saraçlı, görkəmli alim – Azərbaycanla İraq arasında mənəvi körpülər salmış Qəzənfər Paşa ilə birlikdə bu dastanı qələmə alan mən – Zəlimxan Yaqub da iştirak edirdim.

İraq türkmənlərinin Türkiyədən və Azərbaycandan ayrı düşməsi, kökümüzün Şumerlərə, Dəclə və Fərat arasındakı torpaqlara bağlılığı, əsrin əvvəllərində ingilislərin türklərə xəyanəti nəticəsində Mosulun, Kərkükün Türkiyədən, Anadolu məmləkətindən zorla ayrı salınması, Türkiyəni və türkləri içindən və çölündən qarışdırırlar, İraqda türkmənlərin çəkdiyi əzab və işgəncələr, başqa millətlərin basqısı altında yaşanan faciələr, Kərkük ellərində ruhumuza, sazımıza, sözüməzə, yaddaşımıza olan haqsız hücumlar sözüməzün, söhbətimizin canı-qanı idi.

Məclisin ağırlaşdığını görən Osman Sarıvəlli Aşıq Hüseynə sarı dönüb uca səslə “Onsuz da dünyanın dərdləri qurtaran deyil, yenə əlac saza qalıb, gör neyli-yirsən, ay aşiq”, – dedi.

Ustad şairin sözü ustad aşığı ayağa qaldırdı. Bəndəroğluna bağlı olan saz dil açıb danışmağa başladı. Hüseyn Saraçlı özünəməxsus bir şirinliklə bir xeyli çalıb-oxuyandan sonra böyük şairə müraciətlə dedi:

– Osman müəllim, Bəndəroğluna hədiyyə verilən sazın eşqinə icazə verin bizim gənc şairimiz Zəlimxan bir neçə kəlmə söz desin.

Ustad “buyursun, icazədi” – dedi. Mən çox həyəcanlı idim. Çünki belə mötəbər bir məclisdə, böyük

kişilərin qarşısında söz danışmalıydım. Üzümü məclisə tutub hədiyyə verilən saza müraciətlə şeir oxumağa başladım:

Dostluğun nəğməsi baldan şirindi,
 Tellər bu eşq ilə ötür, ay sazım.
 Sən varsan, həyatda mən varam demək,
 Səsimi hər yana yetir, ay sazım.
 Göstər qüdrətini sən dost ellərə,
 Dünyanı yurduma gətir, ay sazım.
 Bu uzaq səfərdə uğurlar sənə,
 Həsrəti dünyadan itir, ay sazım.
 Orda nəğməkarım, şairim yatır,
 Müqəddəs məzarı ziyarət üçün,
 Bir ovuc torpaq da götür, ay sazım.
 Abbası Gülgəzə yetirən kimi,
 Mənim salamımı, mənim sözüümü
 Babam Füzuliyə yetir, ay sazım.
 Yetir, nəğmə yetir, nişanə yetir,
 Vidadi xəstədən Bağdad elinə.
 Dindir bulaqları, dindir çayları,
 Qarışsın nəfəsin səhər yelinə.
 Saz köynəkdən çıxsa, el yasdən çıxar,
 Danış, telli sazım, özündən danış.
 Aləmi yandırıb, özü yanmayan,
 Quru taxtadakı dözümdən danış.
 Ovçular ovdadı, ehtiyat eylə,
 Səni durna bilib vuran olmasın.
 Bir telin qırılsa bağlamaq olar,
 Könül tellərini qıran olmasın.

Şeir sona çatan kimi alqış sədaları göylərə ucaldı.
 Hamı yenidən ilhama gəldi. Osman müəllim buyurdu:

– Bir halda ki, gənc şairimiz məclisi belə coşdurdu, onda davam edirik. Gəlin hərəməz bir bənd şeir oxumaqla saz-söz məclisini daha da gözəlləşdirək. Qoy Kərkükdən gələn şair dostumuz təkcə sazi yox, həm də bu şirin və tarixi məclisi gözəl bir xatirə kimi Kərkükə ərməğan aparsın.

Osman Sarıvəlli:

Könül ilham alsın dost gəlişindən,
Qoy şirin dillənsin saz, Bəndəroğlu.
Dünya gözəlinə dönsün telli saz,
Eyləsin məclisə naz, Bəndəroğlu.

Aşıq Hüseyin Saraçlı:

Sevinc qanadlana, qəm boyun bükə,
Çiyin tab gətirməz dağ boyda yükə.
Gedək Borçalıya, gedək Kərkükə,
Ömrümüz olsa da az, Bəndəroğlu.

Hüseyin Arif:

Ömrümüz bürküdən, sazaqdan keçir,
Yolumuz yaxından, uzaqdan keçir,
Borçalının yolu Qazaxdan keçir,
Keçmə bu təklifdən vaz, Bəndəroğlu.

Zəlimxan Yaqub:

Qəlbi havalandır, ruhu təzələ,
Burdadı Xan Kərəm, burdadı Lələ.
Məclisin söhbəti uzundu hələ,
Gördüyün nə varsa yaz, Bəndəroğlu.

Əbdüllətif Bəndəroğlu:

Mən türkəm, türk mənəm, min il yaşım var,
Tanrı dağlarından uca başım var.
Mənim ki, bu qədər qan qardaşım var,
Sizə qurban olsun yüz Bəndəroğlu.

Heyranlıqla bu şeirləşməyə diqqət kəsilən alim dostumuz Qəzənfər Paşa özünü saxlaya bilməyib ayağa durdu. Üzünü Osman Sarıvəlliyə tutub dedi:

– Osman qağa, sizdən üzr istəyirəm, mən şair deyiləm, ancaq Səməd Vurğun demişkən: “Az-az uydururam yeri gələndə”. Sizin bədahətən oxuduğunuz bu şeirlər o qədər şirin oldu ki, deyəsən, mənə də şairlik gəldi. Gərək birini də mən deyəm.

Osman Sarıvəllidən bir şaqqanaq, gülüş qopdu. Dedi: “Ayə, ay Qəzənfər müəllim, sən şair olmasan, burda nə işin var, çəkinmə, ürəyində nə var, de gəlsin”.

Qəzənfər Paşa:

Hər fikrin, hər sətrin yeddi qatı var,
Hər qatda min dastan, min bayatı var.
Xalqımın nə zəngin bir həyatı var,
Dəyməsin bu xalqa göz, Bəndəroğlu.

Alqış sədaları yenidən məclisi başına götürdü. Ustad aşığın, ustad şairlərin nəfəsində, söhbətində, sözündə İraqla Azərbaycan, Bağdadla Bakı, Kərküklə Borçalı bir-birinə sarı qanadlanıb uçurdu. Yenə Osman Sarıvəlli dilləndi: “İndi gəlin meydanı verək Aşıq Hüseyn Saraçlıya, qoy bizi kövrək havaların qanadında hara qədər bacarır aparsın”.

Aradan illər keçdi... Mənim ürəyimə daman şübhələr həqiqət oldu. Fərsət yoxsulu olan əliqanlı ovçular Bakıdan Bağdada gedən sazın könül tellərini qırdılar. İraq

dağıldı, daşı daş üstə qalmadı, Kərkükdə, Mosulda talanlar başladı.

Aradan illər keçdi...

Şərə-böhtana, qana-qırğına saldılar Qarabağı. Borçalıdan köç başladı. Yüz ildi bu köç yavaş-yavaş gəlirdi, indi çox iti yerişlə gəlir. Nə Kərkükdə başlanan talanın qarşısını ala bilirik, nə Borçalıdan başlanan köçün yollarını kəsə bilirik, nə Qarabağımızı qaytara bilirik. İtkilərimizdən, ağrılarımızdan bizə yaralı havalar, qəmli bayatılar qalır.

Kərkükün bu gününü görsəydi Aşıq Hüseyn Saraçlı, yəqin ki, sazın-sözün diliylə Kərkükə, Borçalıya belə layla çalardı:

Bu gün sənin taleyini
düşünürəm,
Ağır gündə üstünü
od alan Kərkük.
Öndə qatil, sağda düşmən,
solda yağı,
Yurd-yuvası, el-obası
talan Kərkük.

Dərdlərini zirvələrə
tən bilirəm,
Əzabını saçlarıma
dən bilirəm,
Borçalıyam, nə çəkirəm
mən bilirəm,
Borçalıtək könül bağı
talan Kərkük.

Beş yüz ildi Boyat səndə,
Nəsim səndə,
Məndən qopan ruhum səndə,
səsim səndə.

Məkkə bilib öz adını,
soyadını,
Namazını Türkcə sarı
qılan Kərkük.

Cəllad deyək, yağlı deyək
bəxtimizə,
Ömrün qara çağı deyək
bəxtimizə,
Layla çalaq, ağı deyək
bəxtimizə,
Sən anam ol, mən də sən
balan, Kərkük.

* * *

Adına dastan bağlamağım yaman ürəyinə yatmışdı. Son vaxtlar tez-tez yuxuma girirdi. Bəlkə də Allah yuxuları ona görə yaradıb ki, diriynən ölünün görüşməsi həmişə olmasa da, hərdənbir mümkün olsun. Yenə yuxuma girmişdi. Bu dəfə həmişəkindən fərqli olaraq çox şad-xürrəm idi. Görüsdük, salamlaşdıq. Gümüşü qutusunu çıxarıb Trabzon tütününü gözün işığını çəkən ağ, nazik kağıza bükdü, damağına qoydu. Əvvəla onu deyim ki, Allah bu kişiylə ilahi bir nizam-intizam, səliqə-sahman vermişdi. Görənlər yaxşı bilirdi ki, onun Trabzon tütünündən siqar eşməyi ayrıca bir mənzərə idi, rəssam istəyirdi bu anı yaratsın. Rənglərin dilində danışdırsın. Yenə adəti üzrə bığlarını eşib, sığallayıb gülə-gülə dedi:
– Ay şair, rəhmətlik Ələsgər kişi deyirdi ki:

Adım Ələsgərdi, mərdi-mərdana,
On iki şəyirdim işlər hər yana.

Ayə, göz dəyməsin, şükür Allaha, mənim də yaxşı ustalaşmış şəyirdlərim var. Amma mən şəyirdi götürəndə

o adamın əslini-nəslini, halal-haramlığını, nəfsini-nəfəsini, insanlığını ələyib ələkdən keçirir, sonra şəyird götürürəm.

Bir gün bir kişi oğlunu Aşıq Hüseyn Saraçlıya şəyird vermək üçün Saraçlıya gəlir. Aşığa peşkəş eləmək üçün yaxşı bir toğlu da gətirir. Aşıqla qonaq arasında mətləb aydın olanda Aşıq Hüseyn deyir: “Qardaş, çox yaxşı fikirdi. Gətirdiyin toğlunu ot tayasının üstünə burax, oğlun da qoy üç gün bizdə qalsın. Üç gündən sonra gəl, məsələni aydınlaşdırmaq”. Belə də olur. Üç gündən sonra oğlanın atası gəlir ki, vəziyyətdən hal olsun. Aşıq deyir: “Ay qardaş, üç gündə mən bu sənətlə bağlı sənin oğlundan üç qəpiklik bir şey qana bilmədim. Məndən incimə, sən mənə qapıma bir yox, iki qoyun gətiribsən. İkisini də apar, çıx get. O oğlun, bu da toğlun”.

Payızın son ayıydı. Aşıq qapıya bir maşın odun tökdürmüşdü. Biləyini çırmaıyb doğranan kötükləri yarmaqla məşğul idi.

Bu vaxt qapı döyülür. Aşıq qapını açır ki, boylu-buxunlu, yaraşığıl bir oğlandı. İçəri dəvət edir. Deyir: “Qardaşoğlu, bir az gözlə, mən bu kötüyü yarım, sonra söhbətimizi edərik. Ona qədər siz əyləşin”. Oğlan əyləşmir, əlini qoyur belinə, aşığın odun yarmağına tamaşa eləyir. Yalannan quşqun təklifi də olsa demir ki, əmi, icazə ver sənə kömək eləyim. Tərslikdən də kötük qozbel, düyünlü dəmirqara kötüyü olur. Baltanın, pazın ağzını geri qaytarır. Nəysə... aşıq işi yarımçıq qoyub, əl-üzünü uyub, daranıb, durunub, saçlarına sığal çəkib, bıqlarını eşib, odun yaran Hüseyn kişidən əsil Aşıq Hüseyn Saraçlıya çevrilib əyləşir oğlanın qabağında. Deyir: “Oğlum, buyur, eşidirəm”. Oğlan deyir: “Əmi, bu sənətə böyük sevgim var. Sizə şəyird gəlmək istəyirəm”. Aşıq Trabzon tütünündən siqar eşə-eşə deyir: “Bu, çox gözəl, oğlum. De görüm, hansı qohumlardan san, kimlərdənsən, hansı nəsilənsən?” Oğlan deyir: “Əmi, mən ağalardanam, filan ağanın oğluyam”.

Aşıq bircə kəlmə deyir:

– Ay oğul, mən ağa nəslindənən şəyird götürmürəm.

Aşıq Hüseyin Saraçlı söhbətinə davam elədi ki, şəyirdlərimin heç biri yarımənzildə, yarıyolda qalmadı:

– El içində dilimi uzun, başımı uca elədilər. Heç biri üzümə ağ olmadı. Hamısından razıyam. Hər yerdə adı-mı andılar, söhbətimi saldılar. Sözümlü-söhbətimi ellərə yaydılar. Mən də onlara az əmək çəkmədim, halal xoş-ları olsun.

Bir şəyird ki, ustadına kəm baxa,
Onun gözlərinə ağ damar-damar.

Ələsgər babam bu sözü yerli-yataqlı deyib.

Mənim şəyirdlərimin hər biri ad aldı, şan-şöhrət sahibi oldu. Sarallar Aşıq Əmir ilk şəyirdim olub. Onun xəzinəsi çox zəngin idi. Məhəmməd Sadaxlı, Əhməd Sadaxlı, Nurəddin Qasımlı, Sədi Ulaçlı, ... son şəyirdim xətrini çox istədiyim Aşıq Muraddı. Axırıncı dəfə sazımı Dəllərdə onun oğlunun sünnət toyunda çalmışam. Ondən sonra fələk aman vermədi. Şəyirdlərimə dərs verəndə, sənətlə bağlı incə mətləblərə toxunanda çox tələbkar olurdum. Di gəl ki, kefimin kök vaxtına düşəndə hələsinə bir atmaca tullayırdım. Amma atmacanı elə yerində və vaxtında deyirdim ki, heç kəs məndən incimirdi: məsələn, Aşıq Əhməd çox arıqıydı, ona deyirdim, ay camaat, siz Allah buna baxın, atdı qarışqaya oxşayır. Aşıq Məhəmməd Sadaxlı çox uzunuydu. Deyirdim, ay camaat, mən ölüm, bu uzunluqda aşıq görüb-sünüzümü? Kimin borcu var bu il alsın, gələn il heç kəsin əli çatmayacaq. Aşıq Sədi kök və dolu bədənli idi. Deyirdim, birdən bilməzsiniz, bunu qonaq çağırırsınız. Qətiyyənlə iş görməyin, kim qonaq çağırırsa, evi yıxılıb. Bir erkək kəssələr, bircə tikə bunun boğazından artmaz ki, ev yiyəsi də nüyvər eləyə.

Aşıq Murad çox cansız-cələfsiz idi. Deyirdim, daha bu yazığa nə deyim, bunu da özünüz görürsünüz, ayağı üstə qırxı çıxıb.

Amma ay şair qardaş, Allahdan gizlin deyil, səndən nə gizlin. Muraddan ötrü burnumun ucu göynəyir. Ölmüş məndən bətər çox zarafatçıydı. Məndən çox şey götürdü. Daha çox baməzə, turşməzə tərəflərimi. Səndən bircə xahişim var: gözün həmişə onun üstündə olsun. Bir az xəstələndi, səsi kalladı, boğaz-başı tutuldu, amma yenə ustalıq dadına çatır. Onun sazbənd olmağı məni çox sevindirir. Əgər bu sənətə yiyələnməsəydi, aşılıq onu dolandıra bilməzdi. Ölmüşün quruluşuna baxma, canı sağlamdı, dəf kimidi. Amma yanında bir qəmli hava çalıb, bir kövrək söz oxuyan kimi gözünün yaşı ovcundadı. Ona görə də adını övrək Murad qoymuşam. Çox zarafatçı olmağına baxma, nə çəkir, içəridən çəkir.

Sözün bu yerində dedim: “Ay ustad, Aşıq Muradı mən də çox sevirəm. Bir halda ki, hər ikimizin ona sevgimiz var, deyirəm, Aşıq Murada bir qələm çəkək ki, səs-sorağı qiyamətə qədər getsin”.

İndi görək Aşıq Hüseyn Saraçlı nə dedi, Zəlimxan ona nə cavab verdi:

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Ay Zəlimxan, son şagirdim Muraddı,
Öz işində qızılquşdan zirəkdi.
Baxma onun arıq-quru canına,
Zalım oğlu başdan-başa ürəkdi.

Zəlimxan Yaqub:

Ozan lələ, sözlərində haqlısan,
Aşıq Murad saza, sözə gərəkdı.

Yeməyini, içməyini versələr,
Bir yıxılı, uçuq dama dirəkdi.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Heç doymurdu gözəllikdən, gözəldən,
İndi rəngi heç seçilmir xəzəldən,
Onu elə bəsləyirdim əzəldən,
Deyirdin ki, yağ içində böyrəkdi.

Zəlimxan Yaqub:

Həvəskardı möhkəm vurub yatmağa,
Dərd selində, qəm gölündə batmağa,
Yüz ili var gəlib sənə çatmağa,
Amma sözü yağdı, baldı, çörəkdi.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Nizamlayır bülövünü, daşını,
Saza verib ürəyinin başını,
Sazbənd işi yaman qatıb huşunu,
Xeyrə-şərə get-gəlişi seyrəkdi.

Zəlimxan Yaqub:

Ərşə çıxır dumanları, tozları,
Göyə qalxır işvələri, nazları,
Qaş-gözünən əyləndirir qızları,
Şükür Haqqa, atı hələ yüyrəkdi.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Yerindədi, sərrast ağı, huşu var,
Əllərində neçə tər lan quşu var,

Aşıqları dolamağa xoşu var,
Aradabir fırlıdaqdı, kələkdi.

Zəlimxan Yaqub:

Xoşu gəlir bildirçindən, cücədən,
Bəsdi deməz gecə keçsə gecədən,
Şirə dönür çox vuranda cecədən,
Deyirsən ki, fələk oğlu fələkdi.

Aşıq Hüseyin Saraçlı:

Saz yerində, söz yerində, Zəlimxan,
Qaş yerində, göz yerində, Zəlimxan,
Bu zarafat öz yerində, Zəlimxan,
Kövrək Murad kövrəkdi ki, kövrəkdi.

Bugünkü görüşümüz turşməzə, baməzə bir söhbətlə başlamışdı. Ancaq kədərli bir söhbətlə bitdi. Keçəldən, kosadan, təhnənin qalaylanmağından, fil həkimliyindən, dəvənin, tülkünün, keçinin əhvalatlarından o danışıq, mən də qəşş eləyib gülürdüm.

Aşıq deyirdi: “Allah o evi dağıtsın ki, o evə qonaq gəlməyəcək, Allah o qonağın da evini dağıtsın ki, axşam gəlib sabah getməyəcək”.

Aşıq deyirdi: “Fatma qarının nöyüdü qurtarmışdı. Çırası keçmişdi. Qaranlıqda qalmışdılar. Gəldi qonşusu Tükəzban arvadın yanına ki, ay Tükəzban bəji, bir çıra başı nöyüt ver, qaranlıqda qalmışıq. Dedi: “Get qab gətir, töküm apar”. Tükəzban arvad dedi: “Ay Fatma bəji, kişilik zamanasından 50 il keçib, qorxuram mən gedib-gələnə qədər fikrini dəyişəsən. Gətir tök donumun ətəyinə, ətəyimdə apararam”.

Aşıq deyirdi: “Birinin atı qaçırdı. Gördü qarşından bir oğlan gəlir, dedi: “Ay oğul, zəhmət olmasın, bir o atı

qaytar”. Oğlan dedi: “Dodağım ağrır”. Kişi dedi: “Dodağın bura nə qarışacağı var?” Oğlan dedi: “Çox böyük qarışacağı var. O atı qaytarmaq üçün mən gərək dodağım ilə “duvv!” eliyəm, ona mənim halım yoxdu”.

Oğlanın sözü olmasın, mənim də dilim ağrır. Dini-rəm – dilim bağlı, gedirəm – yolum bağlı, uçuram – qolum bağlı. Bəs qəbir evində mənə imarət, səltənətmi düzəldəsiydilər. Mən gələn yerə heç kəs vaxtsız gəlməsin”.

Qapım, bacam bağlanıb,
İşıq düşmür, yel çəkmir.
Qırılan ürəyimə
Bir kimsənə tel çəkmir.

Düşüncəyəm, fikirəm,
Şumlayıram, əkirəm,
Mən ondan əl çəkirəm,
Fikir məndən əl çəkmir.

Dərdi, qəmi bol çəkdim,
Ölümümə qol çəkdim,
Mən hamıya yol çəkdim,
Heç kəs mənə yol çəkmir.

Söhbətin əvvəlində ürəkdən qəşş eləyib gülsəm də, yuxudan göz yaşları içində ayıldım. Əlacım dərdi başımın çarası qara saza qalmışdı. Sazı götürüb, qəmli-qəmli, vaxtsız ölənlərin, yetim qalanların halını gözümün qabağına gətirib “Bayramı” havası üstündə asta-asta oxumağa başladım:

Hər gedən bir cürə getdi dünyadan,
Dünyayla döyüşdü, qovğa apardı.
Biri sadələrdən sadə göründü,
Biri çox özünü lovğa apardı.

Kimin açılmadı baxtı, müşkülü,
Kimin açılmamış saraldı gülü?
Yanıq kərəmləri atəşin külü,
Dəli məcnunları səhra apardı.

Kimi zildən getdi, kimi pəs oldu,
Kimi sükut oldu, kimi səs oldu,
Kiminin sinəsi boş qəfəs oldu,
Kimi sinəsində dərya apardı.

Həyat başdan-başa nurdu, ətirdi.
Fikirlər, duyğular sətir-sətirdi,
Hər kəs bu dünyaya zərrə gətirdi,
Hər kəs bu dünyadan dünya apardı.

Bəli, Aşiq Hüseyn Saraçlı sinəsində qara torpağa bir dərya söz apardı. Onun dediklərini indən belə heç kim, heç zaman onun özü kimi deyə bilməyəcək.

* * *

Borçalıdan yas yerindən təzəcə qayıtmışdım. Çox fikirliydim. Tez-tez Kəpənəkçiyə gələ bilmədiyim üçün kənddə bir neçə yas yerinə dəyməli oldum. Dərd təkcə ölənlərin dərdi deyildi, dirilərin dərdiydi.

Dedilər ağırdı, sağalmağı Allaha qalıb. Cavan, ağır bir xəstəyə də baş çəkəsi oldum. Üzündən öpdüm, bağırığa basdım. Hər ikimiz ağlamamaq üçün dişimizi dodağımıza sıxmışdıq. Birtəhər özümü yığışdırıb hal-əhval tutmaq istədim.

Şairlə xəstənin sual-cavabına fikir verin:

– Nə var, nə yox?

– Nə olasıdı, ağzım aşa yetəndə başım daşa yetdi.
Yeməyin-içməyin, işdahın necədi?

– Nə yiyəsiyəm indən belə, çörəyim buz, xörəyim qar. Eşik qar, içəri dar.

– Darıxma, sağalarsan, inşallah, niyə özünü çox sıxırsan?

– Yazan yazıb fərmanı,
Yox dərdimin dərmanı.

– Qorxma, ayağını torpağa möhkəm bas.

– Nəmi nəmdə torpağın, tozu tozdu torpağın,
Üzü bozdu torpağın, məni unudacaqlar.

Gördüm xəstə məni görüb, yarası deşilib. Nə sual verirəm şeir üstündə, qafiyə üstündə cavab verir. Mənim də yaralarım göz-göz olmuşdu. Onu bir də bağrıma basıb: “yasdığı yüngül olsun” deyib ayrıldım.

...Qar yağıb, qapını kəsib, hər iki qapıdan birinin üstündə bir kilo ağırlığında paslı qıfıl asılıb. O qıfıl təkə qapılardan asılmayıb, arzulardan, ümidlərdən, düşüncələrdən, əllərdən, ayaqlardan asılıb. Pas qapıları elə tutub ki, açanda bağlamaq olmur, bağlayanda açmaq.

Pas təkə qapıları tutsaydı nə vardı, yağ töküb açmaq olardı. Pas həm də ürəkləri, duyğuları, gözləri, könülləri tutub. Tüstüm dumana dönüb, ərxə bülənd olmuşdu. Ölənlərin sayı çox, doğulanların sayı az. Bu o deməkdir ki, bizi qarşıda ərimək, çürümək, yox olmaq, qeybə çəkilmək təhlükəsi gözləyir.

Bu elin nələri vardı, ilahi! Ağsaqqalı, ağbirçəyi, aşığı, şairi, xanəndəsi, həkimi, müəllimi, qoçusu, güləşçisi, əkinçisi, biçinçisi, bağbanı, arana enəni, dağa çıxanı, alaçıq quranı, dəyə tikəni, hər şeyi, hər şeyi, hər şeyi. İndi nəyi var? Heç nəyi, heç nəyi, heç nəyi!!!

Aradan çox yox, balaca bir tarix keçib. 20 il. Bu 20 ildə 20 dəfə sökülmüşük, dağılmışıq, səpələnmişik. Elə səpələnmişik ki, bir yerə yığıla bilmirik. Mən bilirəm ki, bu illər ərzində Kəpənəkçi boyda kənd, Borçalı boyda mahal nələr çəkib. Biz çəkəni Allah heç kəsə göstərməsin.

Hər kəsə bir sirdaş yaradıb Allah,
Quşun ağrısını quş gözəl bilər.

Adamdan soruşma daşın halını,
Daşın ağrısını daş gözəl bilər.

Dərdimiz dənizdi, ömrümüz ada,
Nə candan dərd əskik, nə başdan qada.
Ayaqlar nə çəkib daşda, qayada,
Hərdən daşa dəyən baş gözəl bilər.

Axtarır zilini, tapır bəmini,
Hər kəs yaxşı bilir öz aləmini.
Vaxtın acısını, qəlbin qəmini,
Yanaqdan süzülən yaş gözəl bilər.

Bülbül səsi eşitmək istəyirəm, qulaqlarıma bayquş,
qarğa səsləri gəlir. Heç kəsin üzü gülmür, sevinmir.
Sevinən bircə varlıq varsa, o da bayquşdur. Viranələr,
xarabalar, xarabalıqlar vurğunu bayquş!

Elə bu ovqatla da yenə Aşıq Hüseyn Saraçlıyla
yuxuda görüşürük. Yaxşı ki, heç olmasa bu yuxu andırsa
varmış. Gördüm aşıq yaralıdı. Əlində cuna var. Dedi:
“Mənim əlim tutmur, gör mənim yaramı sarıya bilər-
sənmi?” Nə qədər əlləşdim, vuruşdum, tər tökdüm, aşı-
ğın yarasını sarıya bilmədim. Bu gün hamı yaralıdı, heç
kəs heç kəsin yarasını sarıya bilmir. Aşıq hirsələnib yara-
nın qaysağını qopartdı. Yaradan qan axmağa başladı.
Damla-damla axan qan selə döndü; sel bir çökəyə axır-
dı, o çökək də gölə, göl də dənizə dönürdü. Aşığın baxışı
da qanlı idi. Qanlı-qanlı axan qana baxıb dedi: “Yaxşı
bax, qanın töküldüyü çökək Borçalı çökəyidi”. Aşıq göz
yaşları içində bayatı çəkdi:

“Əziziyəm, qanlı səni,
Qadalı, qanlı səni.
Getmə gözüm önündən,
Tutaram qanlı səni”.

Baş-başa verib, ikimiz də o ki var ağladıq:

“Gəl gedək baş bulağa,
Ürəyi daş bulağa.
Yenə baş-başa verək,
Axıdaq yaş bulağa”.

Nə o kiryirdi, nə də mən. Əli xınalı oğlu ölmüş atalar kimi ağlayırdıq. Birdən qulağımıza bir səs gəldi: “Ağlamayın, kişi də ağlayarmı?” Aşıq bu səsin hardan gəldiyinə fikir vermədi. Hansı avam bu sözləri dillərə salıb? Aşıq burda daha bərkdən bayatı çəkdi, özünü soyutmaq istəsə də, ürəyi soyumadı:

“Əzizim, ağlağandı,
Qaraxaç, Ağlağandı.
Götürək yaş yaylığı,
Görək kim ağlağandı”.

Kişi də ağlayarmı?

Bu nə sualdı? Ağlayar da, canı da çıxar. Yadımdadı, vaxtilə analar uşaqlara qarğayanda “ay yurdu itmişin oğlu” deyərdilər. Yurdum itib, yuvam uçub, evim yıxılıb, hasarım dağılıb, cığırımı ot basıb, əzizim ölüb, balam qürbətdə, özüm həsrətdə, nə dirinin hayına, nə ölünün vayına çata bilirəm. Daşammı, ağacammı, dəmirəmmi, məni ana doğmayıbımı? Ağlayaram da, canım da çıxar, gözüm də bozalar, nəfəsim də kəsilər. Boş qür-rədən, yalançı təkəbbürdən, özünü aldatmaqdan kim qazanıb ki, biz də qazanaq.

Əgər mən bir aşığın yarasını sarıya bilmədimsə, elin yarasını necə sarıyım? Ağrımayan yoxdu, hamı yaralıdı. Dağ yaralı, daş yaralı, qaya yaralı, ağac yaralı, torpaq zəhərli, göylər tüstülü, sular bulannıq, çöllər yanğılı. Sızıldama, üşümə, göynəmə, bürüşmə, yaşa görüm necə yaşayırsan?

Qalxmaq istədim, yerimdən dura bilmədim, yerimək istədim, qıçım sözümə baxmadı. Aşıq mənə ayağa durmaq üçün kömək eləmək istədi, bacarmadı. Elə yerimdəcə dedim:

– Kaş mən də sən ölən gün öləydim, cənazəmizi bir yerdə qaldıraydılar. Amma Borçalını qanı axan görməyəydim.

Bu qırılan, şikəst olan,
Qıç mənim qıçımdı, Lələ.
Niyə yerimdən oynadım?
Suç mənim suçumdu, Lələ.

Ağır ellərin yasıyam,
Qəmli tellərin pasıyam,
Yanan saman tayasıyam,
İç mənim içimdi, Lələ.

Düşməyə canı verilən,
Cəllada qanı verilən,
Bu gün ehsanı verilən,
Üç mənim üçümdü, Lələ.

Nə qaldı ki, xarabada,
Bir yanğı var hər obada,
Tabut gedir arabada,
Köç mənim köçümdü, Lələ.

Huş-guşla, peşmançılıq hissiylə məni dinləyəən aşıq, yazıq bir görkəm alıb dedi: “Ay oğul, bu el-oba necə oldu, hara tərpendi? Qardımı əriyə, küləkdimi əsə keçə, buluddumu Vətəni olmaya? Bu ağır ellər, ləngərli məclislər, əkənlər-biçənlər necə oldu?”

Taa necə olasıdı? Necə olmalıydısa, elə də oldu.

Bu elə el demə, qardaş,
Talan oldu bəhrələri.

Solmuş payız yarpağıdı,
Üzə gülməz çöhrələri.

Bal zəhərdir, yemə, qardaş,
Baş endirmə qəmə, qardaş.
Kola meşə demə, qardaş,
Doğrayıblar pöhrələri.

Əvvəli yox, axırı yox,
Söz deməyə yuxarı yox,
Sürüsü yox, naxırı yox,
Çalxalanmaz nəhrələri.

Sükut basar obaları,
Tüstülənməz sobaları,
Bulul qurmaz yabaları,
Tikan qırmaz dəhrələri.

Kəsilər nuru, ziyası,
Gözündən batar mayası,
Yığılmaz otu, tayası,
Üzə gülməz yəhrələri.

O dağda meylimiz qalıb,
Yarımçıq toylumuz qalıb,
Yaylaqda Leylimiz qalıb,
Biz gəzirik səhraları...

* * *

Bu dərdlərimiz burda qalsın, sizə kimdən deyim, istanbullu Qul Mehdidən. Aşıq Hüseyn Saraçlının çox məşhurlaşan vaxtlarıydı. Səsi-sədası ellərə-obalara, ölkələrə yayılmışdı. Ancaq şura hökumətinin kəshakəs vaxtlarıydı. Sərhəddən o yana bir quş da səkə bilməzdi.

Sərhədlər, sınırlar, hasarlar, tikanlı məftillər ayaq açmağa aman vermirdi. Heç bir ölkəyə bugünkü kimi sərbəst gediş-gəliş yoxuydu. Ancaq qadağaların möhkəm olmasına baxmayaraq Aşıq Hüseyn Saraçlının ünvanına Təbrizdən, Tehrandan, Ərdəbildən, İstanbuldan, Qarsdan, Ərzurumdan, Qazaxıstandan məktublar gəlirdi. Günlərin bir günü belə bir məktub İstanbuldan – Qul Mehdiyə gəldi. Aydın oldu ki, onun şairliyi də var. Özü də Şair Nəbinin eloğlusudu, Faxralı kəndindəndi. Hasannılardandı. İkinci Cahan savaşında almanlara əsir düşüb, öz xilas yolunu Türkiyədə tapıb. Aşıq Hüseyn şeyirdlərinə dedi: “Ay oğul, oxuyun görək Qul Mehdi İstanbuldan nə yazıb, biz də cavabını yazıb göndərək?! Sizə baxmayın, siz vətəndəsiniz, o qürbətdədi. İndi dörd gözlə məktubun cavabını gözləyir. Neyləyək, taleyin atışlənəz yolları var. Özümüz gedib-gələ bilmirik, heç olmasa sözüümüz kəsilməsin”. Uşaqlar məktubu oxudular ki, doğrudan da, hər sözdən, hər kəlmədən həsrət – nisgil tökülür.

Qul Mehdi yazırdı:

Ay Saraçlı, Borçalıya salam var,
Salam olsun hallarına yurdumun.
Mən qəribə gəl deyəydi yamaclar,
Səriləydim yallarına yurdumun.

Faxralıda damağı çağ olaydım,
Özü sağlam, söhbəti sağ olaydım,
Ağacında yaşıl yarpaq olaydım,
Döşənəydim yollarına yurdumun.

Qanad taxıb əsən yeldən, küləkdən,
Bir ömür də bərc alaydım fələkdən,
“Urfanı”nı sən çalanda ürəkdən,
Qarışaydım xallarına yurdumun.

Öz içimdən yana-yana kül oldum,
Alovlara, atəşlərə dil oldum,
Qul Mehdiyəm, qürbət eldə qul oldum,
Qul olaydım qullarına yurdumun.

Həsərət dolu bu məktub Aşıq Hüseyn Saraçlının çox xoşuna gəldi. Dedi: “Kağız-qələm gətirin, mən deyəcəm, siz köçürün, elə günü sabah göndərin, gözü yolda qalmasın”. İndi görək Aşıq Hüseyn Saraçlı İstanbuldan gələn məktuba nə cavab verir, uşaqlar nə yazır:

Mehdi kişi, namən gəldi, yetişdi,
O nəğmənin sorağına qayıt gəl.
Qəribliyin min bir dərdi-səri var,
Öz müqəddəs torpağına qayıt gəl.

Faxralıdı yurdun, evin-eşiyin,
Burda qalıb sözün, laylan, beşiyin,
Qürbət eldə kimdi çəkən keşiyin?
Öz kökünə, budacağına qayıt gəl.

Yad ellərin çox alışma oduna,
Borçalının eşqi çatsın dadına,
Qocaların yaddaşına, yadına,
Körpələrin dodağına qayıt gəl.

Gəlişinə qızılgüllər dəriyi,
Gül-çiçəklər qədəminə sərili,
Saraçlıyam, mən oxuyum “Şərili”,
Sən havanın bulağına qayıt gəl.

Məktubu vaxtında göndərsələr də, sahibinə çatmamışdı. Sən demə, Qul Mehdi aşıq dostuna göndərdiyi məktubu çarpayıda, ölümünən əlləşdiyi vaxt yazıbmiş. Ona görə də Aşıq Hüseynin cavab məktubu mər-

humun əzizləri tərəfindən Qul Mehдинin məzarı başında oxunmuşdu...

Hüseyn Saraçlını Lök Candarına toya çağırmışdılar. Tək gedirdi. Çataxdan yuxarı bir xeyli yol getmişdi, gördü qulağına ağılama səsi gəlir. Diqqətlə fikir verdi ki, bu, uşaq ağılamağına oxşamır. Yaşlı bir adam hönkürür. Səs qarşı tərəfdən gəlirdi. Atı qamçıladi ki, görsün bu nə məsələdi. Gördü yolun qırağında, mamırlı bir qayanın üstündə ortayaşlı bir kişi oturub. Amma elə ağlayır, elə bil ətindən ət kəsillər. Aşırıq Hüseyn Saraçlı çox çətinliklə onu sakitləşdirdi. Niyə ağladığını soruşdu. Məlum oldu ki, bu kişi otuz yaşlı bir oğlanı öldürüb. Daha aşırıq heç bir səbəb soruşmadı. Kişi ağlaya-ağlaya Tanrıya yalvarırdı ki, keç mənim günahımdan.

Birdən hər ikisinin də eşidəcəyi qədər bir səs gəldi onların qulağına. Səs Tanrının səsiydi. Öz cinayətkar bəndəsiylə haqq-hesab çəkməyə, sorğu-sual eləməyə gəlmişdi:

Tanrının səsi:

Dizini atıb yerə, əl açmısan göylərə,
Başına gələn qəza, qəmli hekayətmi var?
Karvanımı talanıb, köçünmü yolda qalıb,
Mənim yaratdığımndan mənə şikayətmi var?

erin yoxdusa, göydə sənin göyün yox,
Dərdinə dəm tutmağa kamanın yox, neyin yox,
O qədər ağlamısan, dillənməyə heyin yox,
Əldən çıxan Vətənin, düşdüyün qürbətmi var?

Göydən min bəla gəlsə, biri səndən ötüşmür,
Hər kimi çağırırsan, harayına yetişmir,
Dərman da var, həkim də, yaraların bitişmir,
Yerin cəhənnəmdimi, gəzdiyin cənnətmi var?

Üzünü göyə tutub ah çəkirsən dərinədən,
Səni ağladan nədi, danış dərdi-sərinədən,
Qayamı dağdan qopub, dağmı uçub yerinədən,
İsrafil surmu çaldı, qopan qiyamətmi var?

Yaxandan əl çəkərmə amanların, ahların,
Cəzasını çəkirsən tutduğun günahların,
Yarışma ətəyindən açılan sabahların,
Səni xilas etməyə Quranda ayətmi var?

Bəndənin səsi:

Ağlım sözə baxmadı, əlimdən xata çıxdı,
Dilimdən çıxan kəlam bəd oldu, ulu Tanrım!
Gözlərimi bağladı günahsız tökdüyüm qan,
Canıma, cəmdəyimə od oldu, ulu Tanrım!

Orman qaçır, düz qaçır, sünbül qaçır, dən qaçır,
Dağ məndən uzaqlaşır, duman qaçır, çən qaçır,
Hayana gedirəmsə, hamı məndən gen qaçır,
Doğmalarım da məndən yad oldu, ulu Tanrım!

Dünən mənim olanlar çevrildi, yana döndü,
Nahaqdan tökdüyüm qan axdı, ümmana döndü.
Harda kim eşitdisə, ürəyi qana döndü,
Ancaq iblis ürəyi şad oldu, ulu Tanrım!

Addımbaşılı qarşıda yarğan, uçurum, dərə,
Mələklər itkin düşüb, şeytanlar çəkir şərə,
Nə könlümdə, gözümdə ürəkaçan mənzərə,
Nə ağzımda bir tikə dad oldu, ulu Tanrım!

Mən adam öldürmüşəm, qatil, cəllad olmuşam,
İnsana, insanlığa, insafa yad olmuşam,
İndi özümdən ötrü ağrı, fəryad olmuşam,
Ömrüm getdi fənaya, bad oldu, ulu Tanrım!

Tanrının səsi:

Yaratdım ki Adəmi, ona verim cənnəti,
O da buğdanı yedi, açdı, tökdü sirləri.
Mən tərtəmiz yaratdım yeri, göyü, varlığı,
Murdarlayan sən oldun ocaqları, pirləri.

Gündə bir günah tutub, saymazyana keçirsən,
Sənə saf su vermişəm, sən çirkablar içirsən.
Sən özgənin gözündə tükü tükdən seçirsən,
Görmürsən öz gözündə kərənləri, tirləri.

Hər neməti dad dedim, dilinə tamı verdim,
Ruhunu nurlatmağa çıraqı, şamı verdim,
Sənə Quran ayəsi, Allah kəlamı verdim,
Sənsə əzbər eylədin ən iyrenc təhqirləri.

Dinin, imanın gedib, dini yu, imanı yu,
Saldığın ləkəni yu, axıtdığın qanı yu,
Ürəyi yu, qəlbi yu, beyni yu, vicdanı yu,
Suyla yumağa nə var bədəndəki kirləri.

Qan tökən özün oldun, mən tökmədim qanını,
Vədəsiz köçənlərin özün aldın canını,
Çöllər üçün yaratdım çöllərin heyvanını,
Sən evlərə gətirdin tülküləri, şirləri.

Yamyaşıl dərələrdən göz yaşıtək axmadın,
Haqq yolunda özünü yandırmadın, yaxmadın,
Şeytan sözünə baxdın, mən deyənə baxmadın,
Dur keçir boğazına yağlanan kəndirləri!!!
Dur bağla qollarına pas atmış zəncirləri!!!
Təhqir etdiklərindən qəbul et təhqirləri!!!

Səs göylərə çəkildi. Yeri-göyü, dağı-dərəni lal bir
sükut başına götürdü. O, oturduğu qayanın üstündəcə

daşa dönmüşdü. Adama elə gəlirdi ki, əfsanələrdə olduğu kimi, doğrudan da, daşa dönüb. Daşdan səs çıxdı, ondan yox. Bu arada sükutu pozan ancaq aşığın ata çəkdiyi qamçı səsləri oldu. At yel kimi yerindən oynadı. O da bu sükuttan baş götürüb qaçmaq istədi. Aşıq bir xeyli at sürmüşdü, yorğa yerişlə getdiyi yerdə at qəfildən dayandı. Aşıq nə qədər üzəngini atın qarına döydüsə, qamçıya güc verdisə, at daş kimi yerindən tərpənmədi. Aşığı şübhə götürdü. Bu nə olan şeydi? Sən demə, buludlardan enib gələn səsi at insandan qabaq duyubmuş. Elə bu an həmin səs yumşaq, sevgi üstündə bəslənən nəغمə kimi dilləndi. Səs Tanrının səsiydi.

Səs: – Ey mənim əziz bəndəm. Mənə yaxşı qulaq as. Qılınc kəsir, nizə batır, güllə deşir, top dağıdır, zəhər öldürür. Bu silahların hamısının səsi var. Bircə zəhərin səsi yoxdu, onun da səsi sonra çıxır, özü də daha bərkədən çıxır. Mən şərait yaradıb onu sənin ürəyinə çıxartdım ki, ona dediyim sözlərin sən də şahidi olasan. Baxmayaraq ki, tutduğu günaha görə o, mənə yalvardı, ancaq iki daşın arasında üzrü günahından betər oldu. O, sənə də, mənə də yalan danışdı. Birinci, o, indiyə qədər bir yox, üç adam öldürüb. İkinci də, öldürdüyü oğlanın otuz yox, iyirmi beş yaşı vardı. Sabah toyu olmalıydı. Mən o qatilin canını elə oradaca ala bilərdim, ancaq almadım. Mən onu zülümənən, it kimi hürdürə-hürdürə, donuz kimi donquqdada-donquqdada, çiban kimi zoqquldada-zoqquldada öldürəcəyəm. Qoy görsün xalqın toyunu vaxtında döndərmək nə deməkdir. Eşitdinmi, mən sənə “ey mənim əziz bəndəm” deyər müraciət elədim. Çiçəklərin rəngini də, sellərin ahəngini də, qızların qəşəngini də, könülaçan havaları – “Misri”ni də, “Cəngi”ni də mən sənə vermişəm, sənin ürəyinə görə vermişəm ki, sən də onu xalqa səxavətlə çatdırasan. Get, sənə uğur olsun. Gördüklərini, eşitdiklərini hamıya çatdır. De ki, hər kəs etdiyini bulacaq.

Səs yenə kəsildi. Aşıq Hüseynin uçmağa qanadı yox idi. Tanrının səsi onunla sevgi-məhəbbət dilində danışmışdı.

Nəysə... Gün günortadan əyləndə özünü yetirdi toy evinə. Gördü böyük bir çadır qurulub. Camaat qarışqa kimi qaynaşır. Düşündü ki, yəqin bu xalq aşığı çox istədiyinə görə belə yığılıb. Həyətə daxil olanda gördü bu, toy çadırı yox, yas çadırıdır. Tanrının dediyi yadına düşdü. Deməli, o qatilin öldürdüyü bu oğlan imiş. Aşığın başında tükləri biz-biz oldu, papağı az qaldı başından düşsün. Atdan endi, yas yiyəsinə başsağlığı verdi, Allahdan təsəlli dilədi. Adına-sanına layiq şəkildə bu yasda iştirak edib, el-obanın ağsaqqallarının dərdinə şərik oldu...

* * *

Əsli Borçalıdan olan, iyirmi-otuzuncu illərdə şura hökumətinin əlindən xilas olmaq üçün əsil-nəcabəti, atababası Türkiyəyə adlayan, orda sənətkar kimi şöhrət tapan, adı Qarsda, Ərdahanda, Kağızmanda, Çıldırda bəlli olan Aşıq İslam Ərdənər uzun ayrılıqdan, yetmiş ilin həsrətindən, çətinliyindən sonra ana yurdu Borçalıya – Kürüstü Keşəliyə qonaq gəlmişdi. O, Şenliyin oğlu Aşıq Qasımın şeyirdiydi. Dinə, imana gəlmişdi. Ürəyindən çox şeyləri görmək, tanımaq keçsə də, böyük arzusu Aşıq Hüseyn Saraçlını görmək idi. Çünki Aşıq Hüseynin oxuduğu havalar, danışdığı dastanlar Qars-Ərzurum ətrafında çox yayılmışdı. İyirminci illərdə Borçalıdan gedənlərin, onların övladlarının çoxu bu səsdən, danışığından, ləhcədən Borçalının ətrini alırdılar. Ona görə də çoxları onun üzünü görmək, səsini eşitmək həsrəti ilə yaşayırdılar. Aşıq İslam öz arzusunu düşdüyü evdə Usuvoğlu Omara bildirəndə çox şad oldular. Aşıq Hüseyn Saraçlıya adam göndərdilər. “Qarsdan qonağımız var, sizə əziyyət olsa da, bizə şərəf olar. Yolunuzu gözləyirik”. Atalar deyir: “Çağırılan yerə ar eləmə, çağır-

rılmayan yeri dar eləmə”. Aşıq böyük hörmətlə bu dəvəti qəbul elədi. Bir də ona görə ki, Türkiyəni görmək üçün Aşıq Hüseyn Saraçlının burnunun ucu göynəyirdi. Çünki “Koroğlu” ilə “Əsli və Kərəm” dastanlarını dinləyicilərə yetirəndə, arada bir türk ləhcəsində danışanda elə bilirdin balın üstünə qaymaq tökür.

Hər iki sənətkar çox böyük sevgilə, ehtiramla görüşürdü.

Bu ziyarət görüşdən çox, uzun illər ayrılığına dözmüş iki qardaşın vüsala çatan, muraza yetən gününə bənzəyirdi.

Əziziyəm o güneylər,
O quzeylər, o güneylər.
Həsrət həsrətə yetsə,
Bayramın o gün eylər.

Aşıq Hüseyn Saraçlı özü xahiş elədi ki, Aşıq İslam, dur ayağa, zəhmət olmasa, o yerlərdən-yurdlardan, ellərdən-obalaradan bizə bir xəbər ver.

Aşıq İslam dedi: “Ustad, mən sizin yanınızda nəkarəyəm ki, saz götürəm, söz deyəm. Mən sənə həsrətinlə Borçalıya gəlmişəm. Saz da, söz də, meydan da sizindi”.

Aşıq Hüseyn Saraçlı hörmətli qonağa bir də üz vurdu ki, darıxma, mən də meydana çıxajam. Amma qoy sənə nəfəsində o yerlərin ətri bu otaqlara dolsun. Bu söz Aşıq İslamı kövrəltdi. Aldı görək, fikirlərini Aşıq Hüseyn Saraçlıya və məclisə necə çatdırdı:

Düz yetmiş il bu günləri gözlədik,
Pozammadıq bu dağılmış qurğunu.
Borçalıya gedib-gəlmək olarmı? –
Çox soruşduq bu sualı, sorğunu.

Haqqı olan öz haqqına əmindir,
Sevgim bu gün asimanda zəmindir,

Nə əllidi, nə beş yüzdü, nə mindi,
Olan çoxdu bu yerlərin vurğunu.

Nə azaram, nə qibləmi çaşaram,
Sellər kimi qaynayaram, daşaram,
Min aşırım, min bir bələn aşaram,
Heç olmaram bu yolların yorğunu.

Həsərət varsa, bal zəhərdir, yağ acı,
Çəkdiyimiz dərd acıdır, dağ acı,
Saz elədim hər gördüyüm ağacı,
Ney elədim hər qamışı, qarğını.

Heç kimsənə qəm sazını çalmasın,
Heç bəndənin gözü yolda qalmasın,
Ulu Tanrı bir də heç vaxt salmasın
Köçhaköçü, qaçhaqaçı, qırğını.

Aşiq İslam, uzaq düşdü aralar,
Dərdimizə tapılmadı çaralar,
Yetmiş ildi sağalmırdı yaralar,
Bu gün açdım üstündəki sarğını.

Aşiq Hüseyn Saraçlı Aşiq İslam Ərdənərin şeirinə, səsinə, sözünə-söhbətinə, yaddaşına ürəkdən “Əhsən! Afərin!” dedi. Söhbətdən aydın oldu ki, Aşiq İslam Çıldırlı Aşiq Şenliyin külliyyatını əzbər bilir, bu iş çox sevindi. Məclisi və hörmətli qonağı çox intizarda saxlamamaq üçün Aşiq Hüseyn Saraçlı yerindən durdu. Saza bir nizam kök verdi, görək qəlbindən keçənləri Aşiq İslama və məclisə necə çatdırdı:

Ər işidi uzaq yollar boylamaq,
Aşiq İslam, ər işinə min şükür.
Könül sevir, qəlb açılır, üz gülür,
Xeyrə dönən hər işinə min şükür.

Ayrılığın sərt qayası çapılar,
 Qıfllara açar salan tapılar,
 Üzümüzə qoy açılınsın qapılar,
 Ərənlərin yerişinə min şükür.

Gah boşaldı, gah da doldu sinələr,
 Yavaş-yavaş gəldi keçdi sənələr,
 Bizimkidi uca dağlar, binələr,
 Yaylağına, örüşünə min şükür.

Həqiqətdən, mərifətdən oxudun,
 Qars, Ərzurum, Çıldır, Ağrı qoxudun,
 Söhbətini xalı kimi toxudun,
 Arğacına, ərişinə min şükür.

Şükür Haqqa, avand oldu tərsimiz,
 Boş getmədi zəhmətimiz, dərsimiz,
 Qucaqlaşdı Borçalımız, Qarsımız,
 Div səbrinə, nəf işinə min şükür.

Ağrıdağda yoxa çıxsın ağrımız,
 Saraçlıyam, köz olmasın bağrımız,
 Meydan açdı dürüstümüz, doğrumuz,
 Həqiqətin görüşünə min şükür.

İki sənətkarın görüşü, söhbətləri, şeirləri gələcək unudulmaz xatirələrin mayasına döndü. Ərzurumun gədiyində Lələnin qar-borana düşməsindən, Ərdahan dağlarında Kərəmin “Yalvarıram, durnam, tökün telləri” deyib, durna qatarını geriyə qaytarıb durnalardan lələk saldırmasından, “Aşıq Qərib” dastanında Qarsın düzündə Qəribin namaz qılmasından, Aşıq Şenliyin “Can sağ ikən yurd vermərik düşməne” qoçaqlamasından, Dadaloğlunun “Fərman padşahındı, dağlar bizimdi” adlı şahənə qoşmasından... daha nələrdən, nələrdən söhbət

açmadılar. Allahın xoş dəqiqələri bir-birini əvəz edirdi. Bu söhbətlər genişləndikcə Aşıq Hüseyn Saraçlının ürəyindən nələr gəlib-keçirdi. Fikirləşirdi ki, buz əriyə, yollar açıla, sınırlar qalxa, tikanlı çəpərlər sökülə, qalan ömrümü dilimin duasına çevirdiyim o yerləri gəzməklə, məclislər aparmaqla keçirəm.

* * *

Aşıq Hüseyn Saraçlı Allahın xoşbəxt taleli bəndələrindən idi. Çox arzulara, diləklərə yetişmişdi. Ancaq onun ömrü boyu fikrində, xəyalında gəzdirdiyi bir arzu var idi ki, ona ha əlləşirdi çata bilmirdi. O, illər uzununu Təbrizi görmək arzusu ilə yandı-yaxıldı, amma bu məqsədinə yetişəmmədi. Bu tale görüşünə nə zamanın hökmü imkan verdi, nə də ömrün vəfasızlığı.

Müxtəlif məclislərdə, tədbirlərdə Təbrizin cəngavər aşığı Aşıq Hüseyn Cavanla bu haqda söhbətlər edərtilər. Ortaya min bir əngəl çıxır, hər iki aşığın murazı gözündə qalır, heç biri Təbrizə qovuşa bilmirdi.

Ağrı dağına çıxmaq olardı, Qaf dağına qalxmaq olardı, Çin səddini aşmaq olardı, dünyanın bütün şəhərlərinə getmək olardı, ancaq Təbrizə getmək olmazdı. Həm o tayda, həm bu tayda bizim taleyimizi bizdən xəbərsiz yadlar, özgələr, ögeylər qara yazmışdılar. Dünyanın bütün çaylarını üzüb keçmək olardı. Arazı keçmək olmazdı. Dünyanın harasına istəyirsən baxmaq, tamaşa etmək, seyr eləmək olardı. Vətəndən Vətənə, bu taydan o taya baxmaq olmazdı.

“Quzey də Vətəndi, Güney də Vətən, bu saz da Vətəndi, bu ney də Vətən” deyib görüşmək, bu görüşü bəyram etmək olmazdı. O yandan bu yana, bu yandan o yana buludlar, tüstülər, dumanlar keçdi, nəğmələr, kü-ləklər keçdi, düşmənlər, yağılar keçdi, dostlar, qardaşlar, eləğlular keçə bilmədi. Elə bil dünyanın bütün qada-

ğaları, qorxuları, qorxulu yuxuları, qorxulu nağılları ancaq bizdən ötrü yaranıbmiş.

50-ci illərin axırlarıydı. Hər iki aşığın cavan və gümrəh vaxtlarıydı.

Gözəl bir məclisdə hər ikisi şövqlə çalıb-oxuyurdu. Aşıq Hüseyn Saraçlı dedi: “Cavan Hüseyn, ölməyəydik, hər ikimiz o günü görəydik ki, bax beləcə Təbrizdə üz-üzə iki qardaş bülbül kimi cəh-cəh vuraydıq”.

Bu arzu dilə gələn vaxtlardan 30 ildən çox keçmişdi. Günlərin birində tam təsadüf nəticəsində hər iki ustad aşiq Gəncə şəhərində görüşdü. Doğma qardaş kimi, Bakıyla Təbriz kimi qucaqlaşdılar. Ayaqüstü hal-əhvaldan sonra Cavan Hüseyn dedi: “Aşıq Hüseyn, yaxşı oldu görüşdük. Mən bu gün səni Təbrizə aparacağam”. Aşıq Hüseyn Saraçlı bu gözlənilməz söhbətdən çaşan kimi oldu. Amma heç nə demədi. Sual dolu baxışlarla mənəli-mənəli aşiq dostunun üzünə baxdı. Saraçlının baxışları deyirdi ki, zarafat olar, bu boyda yox. Ancaq dillənilib heç bir şey demədi. Sözü sonunu gözlədi. Aşıq Hüseyn Cavan Saraçlı Hüseyni Gəncənin Bağmanlar tərəfində yerləşən ikimərtəbəli, bağlı-bağatlı, hovuzlu-bulaqlı bir evə apardı. Evə-əşiyə hay düşdü, ev sahibi, ailə üzvləri qonaqları çox hörmətlə qarşıladılar. Az keçməmiş səs-səmirə qonşular yığıldı, ağsaqqallar gəldi. Aşıq Hüseyn Cavan üz tutdu Saraçlı Hüseynə ki: “Aşıq qardaş, icazə ver səni çox intizarda saxlamayım. Təbriz söhbətini açım. Bax, bizi qarşılayan, gördüyün bu ev yiyəsi İslam kişi mənim əziz dostumdu, sazın-sözün xəstəsidir. O qədər onun yanında Təbriz deyib ağlamışam, o qədər Təbrizdəki evimizdən, həyat-bacamızdan danışmışam ki, İslam kişi məni ovutmaq, yarama məlhəm qoymaq üçün tikdirdiyi bu evi eynilə bizim Təbrizdə olan evimizə, bağımıza-bağçamıza bənzədib. Ona görə hər dəfə dostlarımla bura gələndə özümü aldadıram ki, Təbrizə gedirəm. Bura mənim balaca Təbrizimdir.

İndi bu gedişatı ki belə görürəm, deyəsən, Təbriz sarıdan Allah bizim murazımızı gözümüzdə qoyacaq. Onu nə sən görəcəksən, nə də mən. Ona görə də sazı köynəyindən çıxaraq. Ölüm-itim dünyasıdır. Dünyanın işini nə bilmək olar. Bir də ya qismət, görüşək, ya görüşməyək”. Hər ikisi kövrəldi. Sazlar köynəkdən çıxdı. Sazın Borçalı köküylə Təbriz kökü qoşalaşdı. Qaynadılar-daşdılar, qabardılar-çəkildilər, zillər-bəmlər, keçidlər-aşırımlar, endərmələr-döndərmələr ustad barmaqlarından bal kimi ruhlara, damarlara süzülürdü. Yenə axırda Təbriz söhbətinin üstə gəldilər. Aldı görək başı bəlalar çəkmiş, gözü odlar görmüş iki qocaman aşiq nə dedi, hardan dedi:

Aşiq Hüseyn Saraçlı:

Aşiq, arzularım gözümdə qaldı,
Sən məni Təbrizə aparammadın.
Təbriz söhbətimdə, sözümdə qaldı,
Sən məni Təbrizə aparammadın.

Aşiq Hüseyn Cavan:

Saraçlı, zamanın günahkarıyam,
Mən səni Təbrizə aparammadım.
Həsət qollarımı salıb yanıma,
Mən səni Təbrizə aparammadım.

Aşiq Hüseyn Saraçlı:

Vursa da düşmənə hey pəncə Təbriz,
Çox gördü düşməndən işgəncə Təbriz,
Nə Təbriz Gəncədi, nə Gəncə Təbriz,
Sən məni Təbrizə aparammadın.

Aşıq Hüseyn Cavan:

Zalımlıq ovçuda, fağrılıq ovda,
Ayağım qandalda, əlim buxovda,
İçim də, çölüm də yandı alovda,
Mən səni Təbrizə aparammadım.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Düşmən pıçıldadı, him-cimə düşdü,
Kim harda qırıldı, kim-kimə düşdü?
İşlər düyünləndi, tilsimə düşdü,
Sən məni Təbrizə aparammadın.

Aşıq Hüseyn Cavan:

Könül, Vətən sarı havalan dedim,
Qoy görsün üzünü Savalan dedim,
Ovuna çatmasın ov alan dedim,
Mən səni Təbrizə aparammadım.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Tarixlər hamısı saxta yazıldı,
Uydurma zamana, vaxta yazıldı,
Ayrılıq yığvala, baxta yazıldı,
Sən məni Təbrizə aparammadın.

Aşıq Hüseyn Cavan:

Gözümdən, könlümdən qanlar ələdim,
Ömrümü, günümü oda bələdim,
Yetim quzu kimi yandım, mələdim,
Mən səni Təbrizə aparammadım.

Aşiq Hüseyn Saraçlı:

Göz yaşım olsa da sel kimi rəvan,
Səndə nə günah var, ay Aşiq Cavan?
Ədalətsiz oldu ədalət-divan,
Sən məni Təbrizə aparammadın.

Aşiq Hüseyn Cavan:

Adım Cavan oldu, yığvalım qoca,
Çatmadım Təbriztək Məkkəyə, Haca,
Döndü aqibətim Mənsur Həllaca,
Mən səni Təbrizə aparammadım.

Aşiq Hüseyn Saraçlı:

Saraçlı, hey yağdı həsrətin qarı,
Biz gedə bilmədik Təbrizə sarı,
Oğlumuz, qızımız gedəydi barı,
Sən məni Təbrizə aparammadın.

Söz sözü, dərd dərdi, hava havanı gətirirdi. Heç biri bilmirdi ki, bu onların həyatında axırıncı görüşü, birlikdə apardığı son məclis idi. Sazları “Şahsənəm” havasına köklədilər. Bədahətən elə oradaca gələn “Təbrizdə” rədifli gəraylı üstündə qoşa bülbüllərin qoşa zəngülələri Gəncədən göylərə qalxdı, Göygölə, Kəpəzə sarı uçdu ki, bəlkə bu səsdən Səhəndə, Savalana da yetişə...

Aşiq Hüseyn Cavan:

Ayrılıqdan qisasımı
Alam Təbrizdə, Təbrizdə.
Sevinc-şadlıq namazımı
Qılam Təbrizdə, Təbrizdə.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Ulu Tanrım qanad verə,
Olam Təbrizdə, Təbrizdə,
Bulud kimi boşalmışam,
Dolam Təbrizdə, Təbrizdə.

Aşıq Hüseyn Cavan:

Talan oldu ömrüm-günüm,
Çaşbaş düşdü qibləm, yönüm,
Ağrım-acım, səsim-ünüm,
Nalam Təbrizdə, Təbrizdə.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Uzaq yollara yovuşam,
Bu dərdən, qəmnən sovuşam,
Şirin bir eşqə qovuşam,
Qalam Təbrizdə, Təbrizdə.

Aşıq Hüseyn Cavan:

Hər şey yasaq türk adında,
Mal adında, mülk adında,
Yetim qalıb Ərk adında
Qalam Təbrizdə, Təbrizdə.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Yolu verən Araz ola,
Hər işimiz taraz ola,
Görüş günü bir saz ola,
Çalam Təbrizdə, Təbrizdə.

Aşıq Hüseyn Cavan:

Nələr getdi, nələr qaldı,
Yaralı nəğmələr qaldı,
Quzu kimi mələr qaldı,
Balam Təbrizdə, Təbrizdə.

Deyişmə başa çatdı, çay süfrəsinə əyləşdilər. Aşıq Hüseyn Cavanı yenə həsrət dolu bir xəyal qanadlarına aldı. Xəyalında yenə Təbrizə sarı uçurdu.

Yenə fikirliydi, düşüncəliydi,
Bizə qəm şərbəti içirən aşıq.
Özü getməsə də, arzularını
Bu taydan-o taya keçirən aşıq.

Axtarıb dayazı, gəzib dərini,
Dağtək daşıyırdı dərdi-sərini,
Yuxuda görürdü öz şəhərini,
Füsrəti əlindən qaçıran aşıq.

Kövrək danışdı, fağır dururdu,
Onu dərd kiridir, qəm susdururdu,
Xəyaldan özünə yuva qururdu,
Təbrizi Gəncəyə köçürən aşıq.

Aşıq Hüseyn Saraçlı Borçalıda, Bolus çökəyində Saraçlı kəndinə ən yaxın kəndlərdən olan Qoçuludan toy məclisindən təzəcə qayıtmışdı. Kefikök, damağı çağ idi. Sədri taxtda, xalı-xalçanın üstə, mütəkkəyə, balınca dir-səklənib pürrengi çay içirdi.

Bu o vaxtlar idi ki, Qoçulu Məhəmmədin yazdığı, Aşıq Hüseyn Saraçlının “Dübeyti” havasına oxuduğu “Minaya” mahnısı düzü-dünyanı başına götürüb, dilərdə dastan olmuşdu.

Elləri var Qoçlu kəndi,
Sənə deyim beşcə bəndi.
İtməz Məhəmmədin zəndi,
Gözəl sənsən, ay Minaya!

Bu söz o qədər məşhurlaşmışdı ki, bu yerlərdə kimin əlinə harda aşiq keçirdi, o saat “Ay aşiq, bir “Minaya”nı oxu, qulaq asa” deyirdi. Aşıqların çoxu o sözü oxumaq istəmirdi. Ona görə yox ki, sözü bilmirdi. Ona görə ki, Aşiq Hüseyn Saraçlı bu havanı o qədər həlim, gözəl və şirin oxumuşdu ki, başqası oxuyanda çox zəif bir yamsılama çıxırdı.

* * *

Aşığın ömür-gün yoldaşı Şahsənəm xanım çay süzə-süzə dedi:

– Ay kişi, sən gəlməmişdən iki-üç saat qabaq qapımıza bəy nişanlı, bəyzadə yerişli üç oğlan gəlmişdi. Durumundan-qırımından xana-bəyə layiq adamlardı. Sənə çatası bir məktub verdilər. Üstəlik, dilcavabı da dedilər ki, ay ana, hörmətli aşığımıza deynən biz Dərələyəz mahalından gəlmişik. O yerlərin ağsaqqalı İbrahim kişinin adamlarıyıq. O, sizi dördgözlə öz elində-obasında, ocağının başında gözləyir. Tiflisdə üç günlük işimiz var, qayıdıb gələndə sizə dönəcəyik. Əgər əlində elə vacib işi yoxdusa, bizim sözüümüzü, ağsaqqalın dəvətini yerə salmasın.

Onsuz da damağı çağ olan aşığın kefi bir az da kökəldi. Dedi:

– Arvad, payızın kövrək çağlarıdır. Onsuz da nə toylar qurtarasıdır, nə də mən dincələsiyəm. Bu İbrahim kişinin haqqında mən çox eşitmişəm. Deyirlər onun evi şairlərin, alimlərin, aşıqların görüş yeri, ziyarət məkanındır. Hatəm səxavətli bir kişidir. Özü də o yerlərdə heç olmamışam. O kişinin mənə əvvəllər də ismarıcı olub.

Bu dəfə də getməsəm, deyəllər ki, aşıq saymazyanalıq elədi:

“Say səni sayanı, yer ilə yeksan olsa da,
Sayma səni saymayı, cahanda sultan olsa da”.

Bəli, üç günün tamamında İbrahim kişinin adamları gəlib çıxdı. Aşiq onları çox böyük hörmətlə qarşıladı. Yaxşı bir süfrə açdı. Şahsənəm xanım dürlü-dürlü hər nemətdən süfrəyə düzmüşdü. Cavanlardan biri dedi:

– Ay ustad, deyillər payız ağzını qışa sarı çevirəndə sizin ən çox sevdiyiniz yemək təkənin qovurması olur, ondan varındımı, bir az biz də dadaq.

Dağdan gələn cavanlar qovurmanı görməmişdilər? Onlar üçün maraqlı idi ki, görək belə şan-şöhrət sahibi olan el sənətkarının evdə günü-güzəranı, səliqə-sahmanı necədir. Aşiq dedi:

– Oğul, əlli ildi mənim evimdə təkə qovurması olur. Qoç da sizə qurban olsun, təkə də, onun qovurması da. – Elə bil qonaqların ürəyini oxumuşdu. – Oğul, aşığın qapısı elin qapısıdır. O həmişə elin üzünə açıq olmalıdır. Ev də həmişə, hər şeyə hazır olmalıdır. Kişinin iti də qapısında dəmbər gərək. Sənətkarın qapısına daxil olanda həyəət-bacasında, ev-əşiyində səliqə-sahman, təmizlik görmədirsə, heç o evə girməsən yaxşıdır.

Hər şey yerini aldı, çörəklərini yeyib, süfrəyə xeyir-dua verib qalxdılar. İkinci vaxtı gün dağların dalına sarı əyilib, azca saraltısı qalanda özlərini Dərələyəzə yetirdilər. İbrahim kişi başqa yerlərdə, başqa məclislərdə Aşiq Hüseyn Saraçlıyı görmüşdü, ancaq tanışlıq verməmişdi. Səs-küyə eşiyə çıxdı, yola sarı boylananda o saat aşığı tanıdı. İbrahim kişi Dərələyəz mahalının sayılan, seçilən hörmətli ağsaqqallarından biri idi. Aşığı həm öz adına, həm də aşığın adına layiq şəkildə qarşıladı. Qonağın ayaqlarının altında burmabuynuz, kirkirəquyruq, beli xınalı bir qoçu qurban kəsdilər.

Say-seçmə kişilərə, saz-söz qədri bilənlərə İbrahim kişinin dəvətçiləri dedi ki, cümə günü hamı bizə buyursun. Borçalıdan Aşıq Hüseyn Saraçlı qonaq gəlib.

Dərələyəzin say-seçmə kişilərindən ovçu Qəhrəman, Aşıq Bəhman, Əsgər Şahgəldiyev, Baxşalı oğlu Cabbar, Aşıq Mehdi, Aşıq Mirzalı, Gəncinaliyev Gəray dəvətçilər arasında idi.

Cüməyə hələ üç gün qalırdı. Dəvət olunmayan adamlar da aşığa qulaq asmaq üçün saatları sayırdılar. Aşıq fikirləşdi ki, bu nə cür toydu? Heç bəydən, gəлиндən, toydan, toyxanadan söhbət açan yoxdu. Heç nə soruşmadı. Aydın oldu ki, İbrahim kişi aşığı toya yox, əhli-ürfan kişilərin, elin-obanın görüşünə şəxsi qonağı kimi çağırıb.

Məclisin vaxtı gəldi çatdı. Hamı yerbəyer oldu. Üç gündü yağ içində böyrək kimi bəslənən, dincələn, özünə qarşı əsl ağsaqqal diqqəti görən Aşıq Hüseyn Saraçlı yavaş-yavaş sazı köynəyindən çıxartdı, nizam bir kök verdi, “Ya Allah, səndən mədəd” deyib ayağa durdu. Şair Nəbinin “Çox şükür” rədifli şeiri ilə “Baş divanı” havasına məclisi açdı:

Yazılanlar gəldi başa, qələminə çox şükür,
Cümləmizə muraz verən kərəminə çox şükür!
Göydən dörd baş kitab endi, əzəl başdan “Tövrat”ı,
Biz götürdük ol “Quran”ı, kəlamına çox şükür!

Şivəni-məhşər günüdü, yarəbb, kim çəkər zillət,
İsrafil surun çaldı, gəldi nə ki var millət.
İbtida əfv olundu, gör hümməti-Məhəmməd,
Əl götürüb dua qılan, salamına çox şükür!

Gəl, biçarə Şair Nəbi, sərin sövdəyə düşdü,
Çatıldı ol Qıl körpü, neçə mömin qul keçdi.
Quruldu mizan-tərəzi, yarəbb, nə hikmət işdi,
Biz də gəldik bu divana, divanına çox şükür!

Havanı o qədər kövrək, ləngərli başladı ki, camaatın dədəsi-babası, əvvəli-axırı, beşiyi-məzarı, toyu-yası gözünün qabağından gəldi-keçdi.

Elə birinci havadan aşıq məclisi, məclis də aşığı tutmuşdu. İbrahim kişi ayağa qalxıb hamıya “xoş gəldin” elədi və üzünü aşığa tutub dedi:

– Aşıq Hüseyn Saraçlı, mən sözümlü bir az sonra demək istəyirdim. Ancaq sən elə birinci havadan məni tərptdin. Bu mahalın adından sənə təşəkkür edirəm ki, dəvətimi qəbul edib gəlmisən. Sənin bizə gəlişini bütün Borçalı aşıqlarının Dərələyəzə gəlişi kimi başa düşürük. Çoxdan sənin həsrətini çəkirdik. Bu məclis sənindir. Biz hamımız sənin işığına yığılmışıq. Bizi yaşat, dilləndir, gülləndir, qəlbimizi telləndir. Dünyanın halını bilmək olmaz. Qoy fələkdən oğurlanan, səninlə keçən bu günlər yaddaşlara yazılsın, tarixlərə düşsün. Xalqın gözəl bir sözü var, aşıq qardaş. Deyir, “igidi darda, taciri varda, aşığı sazda sına”. Biz səni sınağa, imtahana, sorğu-suala gətirməmişik. Yaddaşında nə var, səpələ, sandığında nə var, aç tök, barxananda nə var, bağışla. “Var əli kərəm əli, yox əli vərəm əli. Varını verən utanmaz, yoxdan verən dəlidir”. Buyur, meydan sənindir.

İbrahim kişinin bu sözləri hamını kövrəltdi, məclisə elə bir sakitlik çökdü ki, qu desən qulaq tutulardı. Bu sükut müqəddəs sükut idi. Bütün düşüncəli insanlar həmişə belə sükutun həsrətində olublar. Aşıqla məclis bir ürəyə, bir cana döndü. Aşıq “baş üstə” deyib əlini gözünün üstünə apardı, başladı, nə başladı. Aşıq kimlərdən oxumadı, ilahi? Qurbanidən, Abbasdan, Kərəmdən, Qəribdən, Koroğludan, Alıdan, Ələsgərdən, Çıldırlı Aşıq Şenlikdən, Faxralı Şair Nəbidən, Cəlildən, Səməd Vurğundan, Osman Sarıvəllidən. Söz-söhbət arası atmacalar da ki məclisi nəhrə kimi çalxalayır.

Aşıq nə az, nə çox düz bir həftə irili-xırdalı məclislərdə sözünü-söhbətini ipə-sapa düzdü, xalı kimi

toxudu, ellərə ərməğan elədi. Bir həftənin tamamında Hüseyn Saraçlı Borçalıya qayıtmaq üçün İbrahim kişidən izin-icazə istədi. İbrahim kişi könül dostlarıyla bərabər elin-obanın adına layiq şəkildə aşığı qiymətli hədiyyə, dəyərli sor-sovqatla yola saldılar. Ayrılıq məqamında Aşiq Hüseyn Saraçlı üzünü qonağı olduğu başı qarlı dağlara, ona diqqət kəsilənlərə çevirdi. Görək Dərələyəzə, onun ağsaqqallarına, cavanlarına ürəyindən gələnləri “Dastanı” havası üstündə necə çatdırdı:

Üzünüz ağ olsun, el ağsaqqalı,
İlahi! Nur gördüm Dərələyəzdə.
Məclisi ləngərli, söhbəti şirin,
Hər sözü dürr gördüm Dərələyəzdə.

Çəkib sığalını Allahın əli,
Yerli-yataqlıdı sərvəti, ləli,
Dağları havalı, çayları dəli,
Selləri kür gördüm Dərələyəzdə.

Düzləri dolanıb, dağları aşır,
Zirvəyə baxanda xəyalım çasır,
Bulaqlar başında qızlar qaynaşır,
Çəsməni gur gördüm Dərələyəzdə.

Göylərdən gələndi şeiri, bəstəsi,
Həm səsi gözəldi, həm şikəstəsi,
Elin divanəsi, yurdun xəstəsi,
Ocağı pir gördüm Dərələyəzdə.

Qızı ismətlidi, oğlu mətindi,
Saraçlı, bu eldən doymaq çətindi,
Möcüzə Allahın, təbiətindi,
Varlığı sirr gördüm Dərələyəzdə.

Hamı bu ayrılıq anlarında aşığa diqqət kəsilmişdi. İbrahim kişi möhkəm dolmuşdu. Dedi:

– Aşıq qardaş, sözün cavabı söz olar. Qoy bir söz də mən deyim, özünlə yadigar apar. Yeri gələndə məclislərdə hərdən bizi də yada salarsan.

İbrahim kişi:

Aşıq, yollarına güllər döşənsin,
Qəlbini şad apar Dərələyəzdən.
Şöhrətin bir az da artdı, çoxaldı,
Ad üstə ad apar Dərələyəzdən.

Bizim görüşümüz düşsün dillərə,
Keçsin pərdələrə, hopsun tellərə,
Qoca Borçalıya, ağır ellərə,
Bir parça od apar Dərələyəzdən.

Ömrümüz çox keçib alovdan, oddan,
Qoca İbrahimi çıxartma yaddan,
Həmişə şirin ol, həmişə daddan,
Tam apar, dad apar Dərələyəzdən.

İbrahim kişinin şeirə-şeriyətə bu qədər dərinədən bələd olması təsadüfi deyildi. Aşıqlar məskəni kimi tanınan, Aşıq Cəlil, Aşıq Qəhrəman, Aşıq Paşa, Aşıq Fətulla, Aşıq Məhəmməd, Aşıq Mirzalı, Aşıq Bəhman kimi ustad aşıqlar, Aşıq Mehdi, Aşıq Rzaqulu kimi el şairləri yetirən Dərələyəz mahalında aşıq sənətinə həmişə tükənməz sevgi, coşqun məhəbbət olmuşdur. İbrahim kişinin Aşıq Hüseyn Saraçlıya vurğunluğu da o kökdən, o mayadan qidalanırdı. Aşıq Hüseyn İbrahim kişinin şəxsində yeni bir xəzinə kəşf etmiş, canlı bir kitab tapmışdı. O kitabı varaqladıqca varaqlamaq, oxuduqca oxumaq istəyirdi. Ona görə də el ağsaqqalının sevgi dolu şeirinə elə həmin sevgi ilə də cavab verdi:

Gözüm gördü, könlüm sevdi, qulaqlarım eşitdi,
Səni əsil Dədə gördüm, Dədə İbrahim kişi!
İşığını bu yerlərə çox görməsin Yaradan,
Toxunmasın varlığına zədə, İbrahim kişi!

Ərənlərin sirdaşısan, sazdı-sözdü yaşydın,
Baş kişilər məclisində başçılardan baş idin,
Peyğəmbərdən gələn adı imam kimi daşydın,
Çoxdan bizə gəlib çatıb sədə, İbrahim kişi!

Yüz varaqla, başa çatmaz könüllərin kitabı,
Aqıl olan hər suala orda tapar cavabı,
Öyrədənə, öyrənənə birə-mindi savabı,
Kim istər ki, əlləri boş gedə, İbrahim kişi?

İxtiyarsan, ağsaqqalsan, çox yormağa qıymadım,
Sənli keçən günlərimi öz ömrümdən saymadım,
Görüşündən, söhbətindən, məclisindən doymadım,
Heyif, gəldi tez yetişdi vədə, İbrahim kişi!

Bu səfərdən Borçalıya Aşıq Hüseyn Saraçlı bir Dərə-
ləyəz sevgisi, Dərələyəz məhəbbəti aparırdı. Aran
Borçalıda, Dağ Borçalıda, Bağ Borçalıda yağış kimi
məclislərə səpələmək, bərəkət kimi yaddaşlarda göyərt-
mək üçün.

* * *

Elə-obaya, kəndə-şəhərə xəbər yayıldı ki, Aşıq
Hüseyn Saraçlı Naxçıvana gəlib. Doğrudan da, Aşıq
Hüseyn Saraçlı bir neçə gün idi Naxçıvandıydı.
Bu xəbər Şahbuz tərəflərdə Qışlaqlı Sərraf Qasıma da
yetişdi. Sərraf Qasım neçə illərdi Aşıq Hüseyn Saraç-
lının səsinə, nəfəsinə, avazına heyran olmuşdu. Ancaq
heç vaxt üzbəüz görüşməmişdi. Ona görə də fürsəti
fövtə vermədi. Bu söhbəti eşidən kimi özünü Şahbuzdan

aşığın Naxçıvanda apardığı toy məclisinə yetirdi. Söz adamları bir-birini çox tez tanıyır. Yüz ilin doğması kimi görüşdülər. Naxçıvanda yaxşı tanınan və sevilən, Haqdan vergisi olan el şairi Sərraf Qasımla Aşıq Hüseyn Saraçlının qoşalaşması məclisə yeni bir tərəvət gətirdi. Sərraf Qasım Hüseyn Saraçlının gəlişi münasibətilə aldı görək ustad aşığa necə xoşgəldin elədi, Aşıq Hüseyn Saraçlı ona nə cavab verdi:

Sərraf Qasım:

Ustad, yerin gözlər üstə,
Xoş gəlib, səfa gəlmisən,
O yer halal, bu yerlər saf,
Halaldan səfa gəlmisən.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Məni gətirən gətirdi,
Can içində cana gəldim,
Nəqşi-cahan dediyimiz
Qədim bir cahana gəldim.

Sərraf Qasım:

Dildə, dişdə, səsdə mənəm,
Zildə mənəm, pəsdə mənəm,
Saza, sözə xəstə mənəm,
Sən mənə şəfa gəlmisən.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Könlümü verdim sənətə,
Durdum Haqqa ibadətə,
Zəvvar kimi ziyarətə,
Arı kimi şana gəldim.

Sərraf Qasım:

Axar suların safısan,
Eşqin Ağrısı, Qafısan,
Sən sərraflar sərrafısan,
Qasım Sərrafa gəlmisən.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Qara daşı ləl eylədi,
Qucaq açdı, gəl eylədi,
Saraçlıya əl eylədi,
Ulu Naxçıvana gəldim.

Bu əlüstü deyişmədən sonra Aşıq Hüseyn sazla dedi-yi kimi, sözlə də dedi ki, necə ola bilərdi ki, mən Aşıq Hüseyn Saraçlı olam, elləri-obaları diyar-diyar gəzəm, bu vaxta qədər Mömünə xatının türbəsini, Atabəylərin yurdunu, Duz dağının şəfasını, Əcəminin naxışlarını, Batabatın gözəlliyini, Zor bulağın saflığını, Arpaçayın mənzərəsini, Əlincənin ucalığını, İlanlı dağın sərtliyini, Əshabi-kəhfın möcüzəsini, Atababa, Kültəpə, Qaradağlar türbələrinin qədimliyini və müqəddəsliyini öz gözlərimlə görməyəm. Bu səfər mənim çoxdankı arzum idi. Sazın ən şirin və ləngərli havalarından olan “Naxçıvanı” havasının səsi-sorağı məni bu yerlərə gətirdi. Aşıq Hüseyn Saraçlı bir az çay süfrəsi arxasında söhbətləşəndən sonra ağsaqqalların xahişi ilə yenidən ayağa durdu. Amma məclisdə əyləşənlərin ona qarşı diqqəti, marağı, məhəbbəti aşığı elə kövrəltmişdi ki, Ələsgər demiş, “çaylar kimi çağlamaq” eşqinə düşmüşdü. Elə bu eşqlə də sözə-söhbətə başladı:

Meydana çağırar sənətkarını,
Eşqini dillərdə bir dastan eylər.

Dünəni bu günlə qucaqlaşdırar,
Bir dövrün içində min dövran eylər.

Çiçəyi, yarpağı sevdilər bizə,
Hər gülü, hər bağı sevdilər bizə,
Yarpağı, torpağı sevdilər bizə,
Bir damla sevinci bir cahan eylər.

Coşar gözəlləri heyran görəndə,
Sağalar dərdinə dərman görəndə,
Elləri bir ürək, bir can görəndə,
Tellər qucaqlaşıb canhacan eylər.

Saraçlı Hüseyinəm, nurlu danım var,
Hər teldə, pərdədə ruhum, canım var,
Harda “Şərili”m var, “Naxçıvanı”m var,
Orda bayramını Naxçıvan eylər.

“Naxçıvanı” havasına çox böyük şövqlə aşığın oxuduğu bu söz məclisi yerindən oynatdı, “Əhsən! Afərin!” sədələri buludları titrətdi.

Aşıq Hüseyin Saraçlının məclisdə yaratdığı heyrat Sərraf Qasımı yerindən oynatdı. Ayağa durub məclisə müraciətlə dedi:

Kişininki gərək Haqdan verilə,
Nəreyə bax, elə bil ki, Kürdü, Kür.
Avaza bax, ovsuna bax, sehrə bax,
Söhbətə bax, elə bil ki, dürdü, dürr.

İki qardaş dayanmışıq göz-gözə,
Yaraşıqdır fikir fikrə, söz sözə,
Hər dastanı ilahi bir möcüzə,
Köküdü, zətdi, qədimlikdi, pirdi, pir.

Şair Nəbi, Aşıq Şenlik ziyası,
 “Əsli-Kərəm”, “Aşıq Qərib” mayası,
 Dilindədi Yaradanın duası,
 Zirvələrin seli kimi gurdu, gur.

Sazdı-sözdü saniyəsi, saati,
 Yaraşığı qoşma, təcnis, bayatı,
 Aşıqlərin ömrü-günü, həyatı,
 Aydı, Gündü, çilçıraqdı, nurdu, nur.

Sərraf Qasım düşdü səsin izinə,
 Qulaq asdı, işıq gəldi gözünə,
 Belə dolu, belə zəngin xəzinə,
 Yaradanın özü bilən sirdi, sir.

Halal sevgilərin alqış payından Sərraf Qasıma da çatdı. Məclis birə-min gözəlləşdi. Şirin məclislər bir-birini əvəz edirdi. Ağsaqqalların arzusuyla məclisin birini də Şahbuzun Kolanı kəndində Əsgərşan kişinin evində qurdular. Dərələyəzdən köçüb Şərurun Danyik kəndində yaşayan Aşıq Həmid, Aşıq Hidayət, Aşıq Fərrux Hüseyn Saraçlının sorağına gəlmişdilər. Naxçıvan aşıqlarından Aşıq Fətullahın (Aşıq Fətullah Aşıq Mehdimin doğma dayısıdır. Köçüb Naxçıvanda yaşayırdı. Dərələyəzin Herher kəndindədir), Aşıq Qulunun, Aşıq Həsənin, Aşıq Məhəmmədin, Aşıq Əlinin, Aşıq Abdullanın adları dillərdə yenidən qanadlanır, hər biri ilə bağlı şirin xatirələr, gözəl söhbətlər könüllərə sazın-sözün sehrkar havasını gətirirdi.

Əsgərşan kişi elin hörmətli, sayılan-seçilən adamlarından idi. Hüseyn Saraçlının Naxçıvana gəlişinin əsas səbəbkarı da o kişi idi. Saz-söz xiridarı, aşıq vurğunuydu. Bir neçə dəfə Borçalıya gedib-gəlib, aşıqla möhkəm dost olmuşdu.

Şükür Haqqa, şirin keçdi görüşlər,
Qan damara, damar qana yetirdi.
Məhəbbətin qanadları açıldı,
Qəlbi qəlbə, canı cana yetirdi.

Aşiq dindi, şux bülbüllər lal oldu,
Bir havada dinən min bir xal oldu,
Simlər üstə barmaqları bal oldu,
Hər havadan bir nişana yetirdi.

Kim söhbətə vurğun oldu, kim saza,
Bu tarixi kim yarada, kim yaza?
Salam gəldi Borçalıdan Şahbuza,
Saraçlını Əsgərxana yetirdi.

Məclis başa çatandan sonra saz-söz vurğunu olan bir neçə cavan aşığın ürəyindən keçən arzuları canla-başla yerinə yetirdi. Naxçıvanda olan ocaqları, pirləri, ziyarətləri, türbələri, tarixi abidələri gəzdirib, hər birinin tarixiylə onu hali elədilər. Aşiq burda da böyük el sevgisi, xalq məhəbbəti görüb murazına çatmışdı. Artıq getmək vaxtı yaxınlaşırdı. Həvəskarlar aşıqdan ayrılmaq istəmirdilər. Saatın əqrəbini saxlamaq, buludun ətəyindən dartmaq, küləyi cilovlamaq mümkün olmadığı kimi, zamanı dayandırmaq da imkan xaricində idi.

Aşiq Hüseyn Saraçlı Naxçıvandan ayrılırdı. Vaxt hökmünü verirdi. Sağollaşmaq, vidalaşmaq, halal-hümmət – hamısı başa çatanda Aşiq Hüseyn Naxçıvanın başıqarlı dağlarına boylanıb son sözünü belə tamamladı:

Yüz də danış, sonluğu yox, sonu yox,
Tükənməzdi bu məkanın dastanı.
Fürsət tapıb tarixlərə yazsalar,
Bir dünyadı hər insanın dastanı.

Qoca tarix hər daş üstə qazılmaz,
Yaddaşlara yazılanlar pozulmaz,
Hər oğulun qismətinə yazılmaz,
Şan-şöhrətin, adın-sanın dastanı.

Türbə gördüm, türbə ətri qoxudum,
Sazdan, sözdən ona xalı toxudum,
Tarixlərdə çox dastanlar oxudum,
Atabəydi bu meydanın dastanı.

Bu yerlərdə neçə-neçə ozan var,
Bir mətləbi min bir yerə yozan var,
Hər dastanı yaradan var, yazan var,
Mənim oldu bu zamanın dastanı.

Saraçlıyam, qayğı gördüm elində,
Səsə döndüm pərdəsində, telində,
Dünya görmüş bir aşığın dilində,
Min bir oldu Naxçıvanın dastanı.

Sürgün... XX əsrin 90-cı illəri idi. Günlərin birində dostlar məni Qazaxıstanın Çu vilayətinə dəvət eləmişdilər. 15 günlük səfərimdə gözüm nələr gördü, qulağım nələr eşitdi... Otuzuncu illərdə Azərbaycandan sürgün olunanlar. Ağlayanlar, gülənlər, sevinənlər, göz yaşı tökənlər, rəyi gedənlər. Sazımın tellərində, sözüümün qanadında uçanlar... Gələnlər bir-bir tanışlıq verir, adlarını, nəsillərini, hardan gəldiklərini deyir, özlərini təqdim edirdilər. Gələnlərin içində ucaboşlu, nazik bədənli, alagözlü, ağsaçlı, bəy yerişli bir kişi mənə yaxınlaşdı. Əlimi sıxdı, öz doğma balası kimi bağrına basdı.

Adını soruşdum, “Adım Sürgündür” dedi. “Sürgün adında adama birinci dəfədir rast gəlirəm”, – dedim. Mənim sözüüm kişini talan olmuş şəhərə döndərdi. Gözlərini uzaqlara zilləyib, fikirli-fikirli sözə başladı:

– Ay qardaşoğlu, bizi otuzuncu illərdə Füzuli rayonunun Kərimbəyli kəndindən sürgün ediblər. O kənd mənim babam Kərim bəyin adını daşıyırdı. Mən həmin Kərim bəyin nəvəsiyəm. Şura hökumətinin taxtı tarac olsun, yəhəri qanla dolsun, qan üstündə qurulmuşdu. Varımızı-dövlətimizi əlimizdən almaqla ürəyi soyumadı, gözü doymadı, üstəlik, bizi də Qazaxıstana sürgün elədi. Cənnətdən cəhənnəmə, çeşmələrin gözündən ilan mələyən qumlu səhralara düşdük, oğul. İndi nə var, buraları cənnətə döndərmişik. Yollarda qırılan qırıldı, ölən öldü, itən itdi, batan batdı. Atamın, qardaşımın, bacılarımın hamısının meyidi çöllərdə qurda-quşa yem oldu. Düz-əməlli basdırı da bilməyiblər. Sürgün qatari Azərbaycandan tərپənəndə mən anamın boynunda olmuşam. Qatar Qazaxıstana çatacatda mən elə qatarda anadan olmuşam. Anam mən dünyaya gələndən bir həftə sonra dünyasını dəyişib.

Sürgünlük!

Yetimlik!

Qəriblik!

Yoxsulluq!

Hamısı birdən döyüb qapımızı. Yazıq nənəm ağlaya-ağlaya adımı “Sürgün” qoyub. Ömrümüz boyu burda ölənimizə, orda itənimizə ağlamışıq. Nə ölən dirilib, nə itən tapılıb. İndi sənin gəlişini eşidəndə elə bil camaatın üstünə gün doğdu. Sən tək-cə özünü gətirməmişən. Qarabağı, Şuşanı, Qoşqarı, Kəpəzi, Kərimbəylini, Azərbaycanı bizə gətirmişən, oğul. Barmaqların, sazın, sözün, avazın var olsun, mənim balam.

Sürgün... qapıları bağlayan, ocaqları söndürən, illikləri donduran, sümükləri göynədən, insanı dirigözlü öldürən, ətini yeyib, qanını içən yeddibaşlı əjdaha, zəhərli səhra ilanı, qudurmuş it, ac canavar, vəhşi donuz...

Azərbaycanın hər yerində olduğu kimi, sürgün Qazax mahalının Əskipara kəndindən də yan ötmədi. Əskiparadan da sürgünlər başladı.

Eldə-obada mərd və sərt kişi kimi tanınan Əskiparalı Aşıq Qurbanın nəslini, Məmmədağanın nəslini də Qırğızıstana sürgün elədilər.

İndi sizə hardan deyim, kimdən danışım, əsli Əskiparadan olan, sürgündə yaşayan Bimar təxəllüslü, Mehralı adlı bir el şairindən. O Bimardan ki, günlərin birində ürəyi qubar eləyib, qəlbi şan-şan olanda Aşıq Hüseyn Saraçlını yadına salıb, onun ünvanına şeirlə belə bir məktub yazmışdı:

Şər qarışar, şölə düşər çırağa,
Çıraq ağlar, ah-zar ağlar, şam ağlar.
Şam axşam alışıar, gecələr yanar,
Amma mənim gözüm sübhü-şam ağlar.

Ayrılıq canıma necə güc eylər,
Sındırıb qəlbimi əyər, kəc eylər,
Çəkilməz dərdimi biələc eylər,
Gözüm qürbət eldə hər axşam ağlar.

Çox sonalar ayrı düşüb gölündən,
Zəhər yedik ayrılığın əlindən,
Çünki ayrı düşüb yarın elindən,
Bimar ağlar, divar ağlar, dam ağlar.

Sən demə, bu şeir təkcə sürgünlə, həsrətlə bağlı deyilmiş. Bimar Mehralı şirin yuxuda yatdığı yerdə ona Tiflisdə Gülnar xanımı buta veriblər. Yuxudan ayılan kimi bir bayatı çəkir:

Mən aşıq birəm, birəm,
Qar düşər birəm-birəm.
Qadir Allah, kömək ol,
Qürbətdə birəm, birəm.

Allah min dərd veribsə, min bir də dərman verib deyillər. Ulu Tanrı Bimara kömək olur. Gəlir qoca Tiflisə, Şeytanbazarda aşıqların çalıb-oxuduğu, köhnə kişilərin “dıraxdın” dediyi bir çayxanaya daxil olur ki, adı çayxana olsa da, aşıqların, xanəndələrin, saz-söz adamlarının cəm olduğu, görüş, əhdi-peyman yeri kimi bu yer Tiflisdə çox məşhur imiş.

Dərdi olan özünə bir dərmdənd axtarar. Çayxanada fikir verir gələnlərə, gedənlərə, əyləşənlərə. Nəsə gözü bir ağsaqqalı tutur. Fikirləşir ki, bu adama ürək qızdırıb, dərd açmaq, sirr demək olar. Tanış olurlar. Kişi doğrudan da, danəndə bir kişi olur. Məsləhət görür ki, bu işdə sənə ancaq Aşıq Hüseyn Saraçlı kömək edə bilər. Bimarin yanına bir bələdçi qatıb onu hörmətlə Saraçlı kəndinə yola salır. Özünə də tapşırır ki, oğul, mənə Tavat Süleyman deyəllər. Al, bu da mənim ünvanım. Bu işdə nə çətinliyin olsa, tükümü yandır, yanında hazırım.

Bimar Mehralı gəlir Saraçlı kəndinə. Məsələdən hali olan Aşıq Hüseynin uçmağa qanadı olmur. Bir-birlərini yüz ilin həsrətlişi kimi bağına basıb, öpüşüb-görüşürlər. Çünki Aşıq Hüseyn Saraçlı Bimardan məktub alandan sonra onun şeirlərini məclislərdə həvəslə, yangıyla oxuyurdu. İndi həmin adam öz ayağıyla gəlib onun evinə çıxmışdı. Bihar Mehralı bir həftə aşığın əziz qonağı olandan sonra gəlişinin mətləbini Aşıq Hüseyn Saraçlıya çatdırır, görək necə çatdırır:

Bir alagözlünün sorağında yam,
Axşam axtarıram, səhər gəzirəm.
Xeyirxah bəndəsən dedilər mənə,
Səndən bir xeyirli xəbər gəzirəm.

Dağı parçalayar, qayanı çapar,
Sevən sevgisini Kəbətək yapar,
Atalar buyurub: “Axtaran tapar”,
Mən də kənd axtarıb, şəhər gəzirəm.

Düşdüm cığırlara, düşdüm izlərə,
Sevginin qüvvəti gəldi dizlərə,
Bimaram, baş vurdum göy dənizlərə,
Dənizin dibində gövhər gəzirəm.

Aşiq Hüseyin Saraçlı Bimarın butasının, sevgisinin kim olduğunu, harda olduğunu bilən kimi, ürəkdən şad oldu, görək Bimara nə cavab verdi:

Ay sevgi xəstəsi, yollar yorğunu,
Sıxmasın qəlbini kədər, darıxma.
Yaradan yar olar haqq aşığına,
Getməz bu zəhmətin hədər, darıxma.

Neçə toy-düyünə olmuşam aşiq,
Neçə ürəklərə salmışam işiq,
Üz tutub yanına gəldiyin aşiq
Sabah elçiliyə gedər, darıxma.

Gəlmisən evimə xoş niyyət ilə,
Qəlbində tükənməz məhəbbət ilə,
Hüseyin Saraçlı el adətiylə,
Özü toyunuzu edər, darıxma.

Bimar oldu Kərəm, Aşiq Hüseyin Saraçlı oldu onun Lələsi. Tavat Süleymanı tapdılar. Bimarın sevgilisi Gülnar xanımın harda yaşadığını öyrəndilər, elçi getdilər. Aşiq dili yüyrək olar. Nişan taxıldı, toy çalındı.

Sevgililər şəhəri qoca Tiflis Qəribi Şahsənəmə necə qovuşdurmuşdusa, Bimarı da Gülnar xanıma eləcə çatdırdı. Tavat Süleyman xərcini çəkib öz doğma balaları kimi sevgililərə üç gün, üç gecə məclis qurdu. Bimarın könlü şad oldu. Gülnar da murazına çatdı. Bimarla Gülnar birbirinə qovuşandan sonra Aşiq Hüseyin Saraçlının sevinci yerə-göyə sığmadı. Elə bil təzəcə dünyaya gəlmişdi.

Bimar Mehralı sevgilisini də götürüb Qırğızıstana qayıtdı. Aradan iki il keçmişdi. Saraçlıya Bimardan yenə bir məktub gəldi. Aşıq Hüseyn Saraçlını oğlunun sünnət toyuna dəvət edirdi. El şairi məktubunu belə yazmışdı:

Qürbət eldə oğlum olub,
adını Qürbət qoymuşam,
Ay Saraçlı, məndən ötrü
gəl qürbəti Vətən eylə.
Bas bağına telli sazı,
candan çıxsın ağrım-acım,
Həsərətimi, kədərimi,
ölən eylə, itən eylə.

Yerin qəlbi daşa dönüb,
dağ da susub, daş da susub,
Ağlamaqdan yorulmuşam,
gözümdəki yaş da susub.
Ürəyimi aç a bilmir,
yaz da susub, qış da susub,
Lal dilimə bir nəğmə ver,
bülbul kimi ötən eylə.

Ağac kimi bar gətirib,
meyvə kimi dərilərəm,
Qədəmlərin dəyən yerə
palaz olub sərilərəm.
Qəbrim olsa, baş qaldırram,
ölmüş olsam, dirilərəm.
Murazıma çatdır məni,
mətləbimə yetən eylə.

Hər sətrindən həsrət yağan, göz yaşı tökülən belə bir məktubdan sonra getməmək olardımı? Bəlkə də Bimar Mehralı adında adam heç yox idi bu dünyada, Bimar

şəklində onu qədim Türkünə Manasın, Kaşğarlı Mahmudun, Əhməd Yəsəvinin, Balasaqunlu Yusifin, Əmir Teymurun, Yunus Əmrənin, Nəvainin, Abayın, Mətumqulunun, Mollanə əsin ruhları çağırırdı. O ruhlar ki, min illər boyu Altaydan Anadoluya, Doğudan Batıya at minib, qılınc oynadıb, qamçı çəkib türkün ruhunu yaşatmışdı. Ruhü ölməyə, nəğməni susmağa, səsi kəsilməyə, sazı kəriməyə qoymadı. Bu yerdə ozanlar ozanı Hüseyn Saraçlı Qazax türkü, səhrələr nəğməkarı Abayın misralarını xatırladı.

Sərvətə dəyişdi çoxu nəğməni,
Hər kəs duya bilməz axı nəğməni.
Alçaq adamlara nəğmə yaraşmaz,
Ruhu olanlarçün oxu nəğməni.

Axı, onu yoldan keçən təsadüfi bir adam yox, ağac kimi kökündən qoparılan, əti dırnaqdan, közü ocaqdan, başı papaqdan, sözü dodaqdan ayrılan, Vətən deyəndə, Azərbaycan deyəndə bağı köz-köz olub yanan qərib bir şair – eloğlu çağırırdı.

Bəli, Aşıq Hüseyn Saraçlı Türkünə gedirdi. Çiyində saz, sinəsinin altında ozan ürəyi. O, tək getmirdi, sazla gedirdi, sazla. Əlifbadan qabaqkı, yazıdan əvvəlki dünyanın yadigarıyla. O, sazı aparmaqla Azərbaycan türklərinin yaddaşını, Dədə Qorquddan Dədə Şəmşirə, Dədə Əmrəyə qədər bütün ozanları türkün qədim Vətəninə aparırdı. Sazın yetmiş iki havasını aparırdı. Nədir bu yetmiş iki hava? Bəlkə Türk adlanan nəhəng ağacın yetmiş iki budağını aparırdı? Hər budağın öz meyvəsi, hər meyvənin öz dadı-tamı. Havalarımızın adına baxın: “Dilqəmi”, “Yanıq Kərəmi”, “Hicranı”, “Qürbəti”, “Zarını”, “Dol hicranı”. Hansı havaya əl vurursan, ondan dərd tökülür, od-alov yağır, atəş püskürür, göz yaşları süzülür. Qürbətə doğulan körpələrə verilən adlara baxın: Bimar, Qərib, Qürbət, Hicran, İntizar, Sürgün, Əfqan, Fəqan...

Qatar şütüyürdü, sürünürdü, hayqırırdı, səhraları başına götürmüşdü. Hərdən hirsli tutan atlar kimi yerindən tərpənmir, yerində silkələnirdi, hərdən palçığa batmış camış kimi yerində yırgalanırdı, hərdən də qış yuxusuna getmiş ilan kimi səhrada qıvrılıb yatırdı. Bu qatarda Vətəndən qürbətə qərbləri sevindirməyə gedənlər çox idi. Onlardan biri də Aşıq Hüseyn Saraçlı idi.

Axır ki, qatar mənzilə çatdı. Camaat tökülüşməyə başladı. Ata-bala, ər-arvad, qardaş-bacı hamı bir-birinə qarışmışdı. Ağlayan kim, gülən kim, ürəyi gedən kim, bir-birini duz kimi yalayan kim. Elə bil hamının başına hava gəlmişdi. Hamı havalıydı, hamı sorğulu-suallı idi. Yüzdən artıq adamın gözü həsrətlə bir adamı axtarırdı – Aşıq Hüseyn Saraçlı! Tapdılar, görüşdülər. Ayağını yerə qoymağa macal vermədilər. Xalça saldılar. Xalçadan bir az aralı qurban kəsdilər. Saat yarımliq yoldan sonra mənzil başına çatdılar. Yaşıl meşələrin içində yerləşən bir kəndə gəldilər. Vətəndən adam gələ, qürbətə Vətən gətirə, gülən də ozan ola. Gəl indi baxdıqca bax bu tamaşaya, bu səhnəyə!

Suallar başladı, nə başladı. Sual verə-verə, cavab ala-ala, heç kəs göz yaşı adlı tilsimdən yaxa qurtara bilmirdi:

Əzizinəm, gülə naz,
Bülbül eylər gülə naz.
Girdim yar bağçasına,
Ağlayan çox, gülən az.

Gecədən xeyli keçmiş camaat yavaş-yavaş dağılışmağa başladı. Hüseyn Saraçlı Bimarı oğlu olmağı münasibətilə təbrik elədi, xeyir-dua verdi. Uşağın adını soruşdu. Bimar dedi: “Ustad, adını qoymamışıq. Gözlədik sən gələsən, adını da qoyasan, məclisini də keçirəsən”. Aşıq bu sözdən çox kövrəldi: “Körpənin adını

Vətən qoyuram” – dedi. Bu söhbət camaata yayıldı. Əlli ildi vətəndən ayrılanların hamısı bu adı sevdi, əzizlədi. Bu ad elə bil bütün körpələrin adı idi.

Hüseyn Saraçlı özü boyda oda-alova, nağıla, dastana, saza-sözə, xatirəyə dönmüşdü. Allahın ona verdiyi nə qədər istedad vardısı, hamısını qürbət, qəriblərin ayağı altına gül kimi səpələmək istəyirdi. Gün kimi doğmaq, yağış kimi yağmaq istəyirdi.

Ayrılıq çağları gəldi yetişdi. Aşiq Hüseyn Saraçlı gələndə əli-ayağı yerə dəyməyənlərin aşiq gedəndə elə bil hamısının əli-ayağı yerə yapışmışdı. Heç kəs yerindən tərpənmirdi. Hamı dilsiz daşa, qurumuş ağaca, suyu soğulmuş dəyirmanə dönmüşdü. Hərəkətdə olan bircə göz yaşlarıydı. Gözlərdən yanaqlara, yanaqlardan əllərə, ovuclara doğru yol gedirdi. Bu yolun sonu görünmürdü. Ayrılıq anında aşiq sazsız-zadsız əlini qulağının dibinə qoyub “Atüstü” havasına dalbadal üç bayatı çəkdi:

Əzizim, qazan ağlar,
Od vurur, qazan ağlar.
Qərib yerdə ölən
Qəbrini qazan ağlar.

Əzizim, məzə qanlı,
Mey qanlı, məzə qanlı,
Qorxuram qərib ölən,
Yurdumda gəzə qanlı.

Viran qal, dağlar, səni,
Bağçalar, bağlar, səni.
Dostumun yaylağısan,
Dost gələr, ağlar səni.

Aşiq bu bayatıları oxumaqla bir Quranlıq söz demişdi. İnsanın başına gələn müsibətlərin hamısı bu üç

bayatıda var idi. Qatar tərpendi... Aradan altı ay keçmişdi. Bimar Mehralının bir məktubu da gəldi Aşıq Hüseyn Saraçlıya:

Eşidən eşidib, bilməyən bilsin,
Çox gözlədim baxtı qara dərdimi.
Dərdmənd olmadı halıma yana,
İndi aparıram gora dərdimi.

Azalan görmədim ahı-vayımı,
Qürbət tapdaladı haqqı-sayımı,
Eşidən olmadı hay-harayımı,
Çatdıra bilmədim kara dərdimi.

Bimarin bağırını həsrət əzibdi,
Qürbət ellər ürəyini üzübü,
Ana torpaq çox dərdimə dözübü,
Verin çəksin Əskipara dərdimi.

Məktub Aşıq Hüseyn Saraçlıya yetişəndən bir həftə sonra Bimar Mehralı ayrılığa dözə bilməyib Allahın rəhmətinə qovuşmuşdu. Aşıq Hüseyn Saraçlı Bimarin ölüm xəbərini eşidəndən sonra ömrü boyu Bimarin şeirlərini ən yaralı havalara üstə oxuya-oxuya elləri-obaları dolaşdı.

* * *

Aşıq Hüseyn Saraçlı bir gün bütün şeyirdlərini öz evinə dəvət elədi. Yedilər-içdilər, dedilər-güldülər. Qabırğa söhbəti, sabah sazı elədilər.

İnsan bucaqda yox, ocaqda böyüyər. “Külü küllükdən götür” deyiblər. Ocaq oğlu həmişə ocağa sarı gedər. Aşıq Hüseyn Saraçlının toylara, məclislərə çox işlədiyi yerlərdən biri də Ağbaba mahalıydı. Əfsanəyə görə,

qədim zamanlarda bu yerlərdə üç qardaş yaşayırmış: Ağbaba, Sarıbaba, Hacıxalıl baba.

Bu gün hər üç qardaşın adına məşhur dağlar, zirvələr və ocaqlar var ki, onlardan biri də Ağbabadır. Bəlkə də Aşıq Hüseyn Saraçlı bu yerlərə bu üç qardaşın ocağı olan, dağ olan, zirvə olan ruhları çəkib aparırmış.

Dərələyəzdən sonra nədənsə aşığın ürəyi onu Ağbabaya sarı çəkirdi. Dəfələrlə seyrinə çıxdığı Ağbaba mahalından ötrü burnunun ucu göynəyirdi. Arpaçay da, Dəli çay da, Qaraxan çayı da, Atüzən çayı da elə bil aşığın ürəyindən axıb keçirdi. Yenidən bu çayların qıjıltısına qulaq asmaq, Ziyarət dağına, Qartallı dağa qalxıb zirvələr kimi yüksəlmək, Südlü bulaqdan içib durulmaq, cavanlaşmaq istəyirdi. Hər dəfə “Bəhməni” havası üstündə

Uca-uca dağ başında,
Tala-tala qar görünür...

– deyib zilə çəkəndə özü də xəyalən o uca dağların başına qalxırdı.

Nəhayət, 1967-ci ildə yayın sozalan, payızın başlanan vaxtı – avqust ayında Aşıq Hüseyn Saraçlı çox sevdiyi şeyirdlərdən biri olan, adı şeyird olsa da, ustad səviyyəli Aşıq Əhməd Sadaxlına da götürüb Ağbaba mahalına üz tutdu. Borçalıdan Başkeçidə, Başkeçiddən Naltökənə, Naltökəndən Ağbabaya yol gedib, Göllüdə Ələkbəroğlu Qurbanın evinə düşdülər. Mahala xəbər yayıldı ki, məşhur Borçalı aşığı Aşıq Hüseyn Saraçlı Ağbabaya gəlib. Qurban kişi mahalın başbilənlərinə xəbər elədi. Bu xəbərlə bağlı Təpəkənd kəndinin sədri Baxşəli kişini, Göllü kəndinin sədri Mustafa kişini, Güllücənin sovxoz direktoru Qulu kişini raykomun II katibi Ələsgər Həməzəyev mahalın rəhbərliyinə çağırıb məsləhət, məşvərət elədi ki, Aşıq Hüseyn Saraçlı çox

məşhur sənətkardı. Onu adına və adımıza layiq qarşılmalıyıq. Əvvəlcə istədilər məclisi Təpəkənd kəndinin məktəbində, 200 nəfərlik zalda keçirsinlər. Gördülər bu mümkün olmayacaq. Qismətdən havalər yaxşı keçirdi. Qərara aldılar ki, məclis açıq havada keçirilsin. Belə də oldu. Xalı-xalçayla bəzədilmiş, şah taxtına bənzəyən üstüörtülü bir səhnə düzəldilər. Mahalın elə bir kəndi yox idi ki, bu tədbirə qatılmasın. Məktəbin həyətində minlərlə adam toplaşmışdı. Bu tarixi məclisin iştirakçıları mahalın sayılmış ağsaqqalları – Güllübulaqdan Məhəmmədli Məhərrəmov, Qaraçantadan Kərim Əsgərov, Oxçoğludan Nuru İsmayılov, Yusif İsmayılov, Tanrıverdi Quliyev, Bəşir Məmmədov, Yusif Əliyev idi. Ağbabanın özünə yaxın kəndlərindən – Təpəkənddən Qəmbər Bayramov, Salman və Rəsulov qardaşları, Şurabaddan Paşa Əliyev, Quzükənddən Hidayət Nəbiyev, Balıqlıdan Alyoşa Bayramov, Güllücədən Mehralı Xəlilov, Cümşüd İsgəndərov, Düzükənddən Ziyəddin Əhmədov, Göllüdən Osman Ömərov, Qaranamazdan Cavanşir Ramazanov, Ellərkənddən Ağabəy Daşdanov, Hacı bəy Hacıyev və kimlər, kimlər yox idi bu məclisdə? Məclis məclislikdən çıxıb saz-söz bayramına çevrilmişdi.

Aşıq Hüseyn Saraçlı bu 50-60 ildə başının tükü sanı məclislər görmüşdü. Ancaq Ağbabada keçən bu məclis başqa tamaşa, başqa tarix, başqa hadisə idi. Aşıq Hüseyn Saraçlı izdihama baxıb öz-özünə fikirləşirdi: “Bu yerdə deyiblər: “Xəstələn məndən ötrü, ölüm səndən ötrü”. Bu yerdə deyiblər: “Ay məhəbbət, hara gedirsən?”; cavab gəldi ki, məhəbbət gətirməyə”. Bu yerdə deyiblər ki:

Əzizinəm, nə qiyam,
Zülfün eylər nə qiyam.
Sən canından nə qıydın,
Mən canımdan nə qiyam?

Bu yerdə deyiblər: “Sənə canını qıyana sən ömrünü qıymalısan!”

Bəli, aşiq “Ya Allah, məni utandırma”, – deyib, saza bir nizam kök verib, Aşiq Əhməd Sadaxlıya “Möhkəm ol, bu gün bu mahal qarşısında əsl sənət imtahanı verməliyik” dedi. Bığlarını eşib, kəmərinə bir az da möhkəm çəkib, güləşə çıxan pəhləvanlar kimi meydana gəldi. Sazını köynəkdən elə sıyırdı ki, elə bil Qoç Koroğlu Misri qılıncı qınından sıyırır. Minlərlə göz sevgiməhəbbət işığında aşığa zillənmişdi. Göz gözdən, könül könüldən, nəfəs nəfəsdən od almışdı. Aşiq Hüseyn Saraçlıni bu mahalın sevgisi o qədər yüksəklərə qaldırmışdı ki, özünü dünyanın ən uca zirvəsində uçan qartalardan da ucada hiss edirdi.

Telli sazlar dilə gəldi. Dünyanın ən şirin havaları, dünyanın ən müqəddəs səsləri, dünyanın ən ağıllı sözləri, boğazın ən şaqraq zəngülələri səhnədən camaatın üstünə yaylağın çiçəkləri kimi yağırdı. İzdihamdan qopan alqışlar sellərə döndükcə deyirdin bu saat dağlar yerindən oynayacaq, qayalar yerindən qopacaq. Aşiq bütün varlığını, Allahın ona bağışladığı ilahi vergilərin hamısını bu xalqa, bu camaata bağışlamaq istəyirdi. Dağların və məclisin ahənginə uyğun olaraq meydanı ən çox Koroğlu havaları almışdı. Çıldırılı Aşiq Şenliyin şeyirdi Ağbabalı Aşiq İsgəndərin türk ağızı, türk boğazı ilə çalib-oxuduğu havalər da izdihama yeni can, yeni nəfəs verirdi. Bəlkə də Ağbabada olan bu boyda toytamaşa bu mahalın bəxtəvərli günlərinin ilk və son tamaşası idi. Saz-söz bayramı başa çatandan sonra Arpağölün qarşısındakı bəndin yanında Aşiq Hüseynin şərəfinə 300 adamlıq ziyafət verildi.

Bu tarixi məclisdən sonra sənətdən və sənətkardan doymayan el ağsaqqalları ayrı-ayrı kəndlərdə axşamlar xudmani məclisləri bir həftə davam etdirdilər. Bu məclislərdən biri də Göllü kəndində Ələkbəroğlu Qurbanın

evində təşkil olunmuşdu. Məclisdə Məmmədcanlılardan Alı kişi, Sofuoğlu Məhəmməd və başqa mötəbər kişilər iştirak edirdilər.

Ağsaqqallar Aşıq Hüseyn Saraçlıdan xahiş elədilər ki, ustad, biz “Mehdi bəyin dastanı”nı çox aşıqlardan eşitmişik. Ancaq deyilənə görə, onu sizdən gözəl danışan yoxdur. Bu gün bu dastanı sizin öz dilinizdən eşitmək istəyirik. Aşıq “baş üstə” deyib, əlini gözünün üstünə qoydu, təklifə ehtiramını bildirdi.

Hüseyn Saraçlı bu dastanı ustadnaməsindən müxəmməsinə qədər yerli-yataqlı məclisə çatdırdı. Axşam nə vaxt düşdü, gecə nə vaxt gəldi, dan yeri nə vaxt söküldü, heç kimin xəbəri olmadı. Məclis iştirakçıları elə bil aşıqlara yox, bülüllərin cəh-cəhinə qulaq asırdılar. Məclisdə qəm üstündə köklənən Borçalı havaları – “Zarıncı”, “Bəhməni”, “Sultanı”, “Mixəyi”, “Dol hicranı”, “Kərəmköçdü” insanları həddən çox kövrəltmişdi.

Son xahiş, təklif Aşıq Hüseyn Saraçlının özündən gəldi. Məclisdən xahiş elədi ki, Çıldırlı Aşıq Şenliyin şeyirdi Ağbabalı Aşıq İsgəndər Aşıq Şenliyin zəhərlənmə səhnəsini danışsın, biz də Borçalıya təzə ərməğan aparaq. Xahiş yerinə yetirildi.

Qısaca, hadisə belə baş vermişdi:

– Aşıq Şenliyin anası yuxuda görür ki, Aşıq Şenliyə zəhər veriblər. Ana səhər yerindən qalxan kimi oğluna yalvarır ki, oğul, bu gejə yuxumu, vayğamı qatmışam, bu gün evdən heç yana çıxma. Aşıq Şenlik anasına söz verir ki, ana, narahat olma, heç yana çıxmamam. Elə bu vaxt aşığın canbir dostu Dursun bəyin faytonu qapıda görünür: “Aşıq, hazırlaş, gəlmişəm səni aparmağa. Axıl-kələkdən Xospiya bəylərindən Mehdixan səni də, məni də oğlunun toyuna çağırır”. Aşıq Şenlik qalır çarnaçar.

Bir yandan anasının tapşırığı, bir yandan dostu Dursun bəyin xahişi. Qalır odla suyun arasında. Dostunun üzündən keçə bilmir. Anasına yalvarır ki, məni bağışla,

dostumun sözünü yerə sala bilmərəm. Yazıq anaya agah olur ki, oğlunun başında qaranlıq var.

Nəysə... Gedirlər Mehdixanın toyuna. Doğrudan da, deyilən hadisə baş verir. Hər bir zamanda, hər bir məkanda olduğu kimi, burda da hansısa bir namərdin əli gəlir, aşığın çayına zəhər qatır. Aşiq çayı içən kimi hiss edir ki, artıq taleyi həll olunub. Anasının yuxusu düz çıxır. Aşığı Çıldıra çatdırma bilmirlər, Ağbabada, Quzükənddə qızı Gülxanımın evinə zorla çatdırırlar. Aşığın son sözü, son vəsiyyəti, son şeiri bu yaralı misralar olur:

Mehdixanlar bizi qonaq eylədi,
Bu yerə düşübdü güzarım mənim.
Anam çox yalvardı: “Getmə, amandı”,
Qalsam, pozulardı ilqarım mənim.

Anam qalxıb bəd söylədi tuşumu,
Qəza gəldi, mən itirdim huşumu,
Həkk eylədin mənim məzar daşımı,
Çıldırda qazılısın məzarım mənim.

Şenliyəm, geymişəm qəm libasımı,
İçmişəm zəhəri, tutun yasımı,
Ölürəm, yetirin oğlum Qasımı,
Tutubdu yaxamdan azarım mənim.

Məclisin qəmli havasını dəyişmək üçün Çıldır, Ağbaba, Qars, Ərdahan tərəflərdə daha çox oxunan, daha çox Çıldır ağzına yaxın oynaq, şux havalar Aşiq İsgəndərin ifasında ortaya bir şüxluq gətirdi. Aşiq İsgəndər Çıldırda məşhur olan “Xoşdamağı”, “Sarı yaylıq”, “Konyalı”, “Diyarbəkiri”, “Summani”, “Dərbədəri”, “Köşə başı” havaları üstündə çalıb-oxudu. Bu gözəl havaları mən Aşiq İsgəndərin oğlu Aşiq Faxfurdan da eşitmişəm.

Məclisin sonunda Aşıq Hüseyn Saraçlı və Aşıq İsgəndər üz-üzə dayanıb hər biri öz mahalı, eli-obası haqda ürək sözlərini məclisə yetirir. Aşıq İsgəndər görək Ağbabanı necə vəsf edir:

Neçə-neçə nəğməkarın dilində xoş nəğmədi,
Bu gün bizə ilham verib dilləndirən Ağbaba.
Uzaq-uzaq səfərlərə oğul yola salanda,
Ağ dumanı yaylıq kimi yelləndirən Ağbaba.

Darda qoymaz, elin-günün harayına hay verər,
Zirvəsindən qar göndərər, ətəyindən çay verər,
Gedənlərə qurban kəsər, gələnlərə pay verər,
Ağ sürünü göy yaylaqda dölləndirən Ağbaba.

Yerdən çıxan, göydən yağan sərvəti var, zəri var,
Hər çiçəyin duruşunda bir nazlanan pəri var,
Qonşusuna, qonağına göz üstündə yeri var,
Bir cənnətdi ruhumuzu təlləndirən Ağbaba.

Ulu Tanrı bu yerlərdə belə qurub qurğunu,
Ayaq bassa şəfa tapar ayın-ilin yorğunu,
Havaların heyranıdı, aşıqların vurğunu,
Yaxşılara ad-san verib bəlləndirən Ağbaba.

Başımızın ucalığı, sinəmizin səngəri,
Ağsaqqalı, ağbirçəyi yerin-göyün ləngəri,
Aşıq Şenlik laylasında böyütdü İsgəndəri,
Ömrümüzü, günümüzü gülləndirən Ağbaba.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Qan-qan deməz, can-can deyər, dosta verər canını,
Dodağımda çiçək açıb, dilimdədi Borçalı.
Min illərdi ürəyimdə yaşadırım saz kimi,
Barmağımda, mizrabımda, telimdədi Borçalı.

Tarix yazan mürəkkəbdi, dastan yazan qələmdi,
Sevinci az, kədəri çox, daşdığı ələmdi,
Bu yollarda mən Kərəməm, o da mənim Lələmdi,
Ocağında, atəşimdə, külümdədi Borçalı.

Gör nə qədər odu sönmüş odumdan od apardı,
Dəyişdirdi adımızı, adımdan ad apardı,
Mən səpdim, mən becərdim, mən biçdim, yad apardı,
Başı üstə zalımlar var, zülümdədi Borçalı.

Ağrılarda, azarlarda canı sökülüb gedir,
Zamanından tez qocalır, qəddi bükülüb gedir,
Ovcumuzda tutammırıq, qumtək tökülüb gedir,
Ürək edib deyəmmirəm, əlimdədi Borçalı.

Quranın ayəsi kimi müqəddəsdi, müqəddəs,
Hər gün Borçalı deyir içərimdən gələn səs,
Aşıq Hüseyn Saraçlıya həmi candı, həm nəfəs,
Dua kimi axşam-səhər, dilimdədi Borçalı.

Hamı yerbəyerdən bu söz-söhbətə “Əhsən! Afərin!” dedi. Alqış sədaları axan buludlara, əsən küləklərə qarışmış hər yerə bu səsdən, bu sədadan soraq apardı. Məclis onun sözündən, söhbətindən, danışığından doymurdu. Bir cavan oğlanın əli çənəsində, dirsəyi dizində qalmışdı. Heyrətini gizləyə bilməyib Aşıq Hüseyn Saraçlıya müraciətlə dedi:

– Ustad, mən səhərdən heyrətdəyəm. Bu qədər şirinlik, şeiriyyət, xəzinə bir sinəyə necə sığışır, bunlar hardan gəlir?

Sual Aşıq Hüseyni yenidən coşdurdu. Sazı “Osman-nı divanisi”nə köklədi. Aldı görək, cavan oğlana nə cavab verdi:

Haqq aşığı olanların qəlbində çıraq yanır,
Sızlamağı telli sazdan, yanmağı neydən gəlir.

Yoxuşlarda yorulmursa sevənlərin ürəyi,
 Ürəkdəki od-atəşdən, dizdəki heydən gəlir.

Dürüst, doğru yol göstərər övlada dürüst ata,
 Yolu düzgün olanları ömründə tapmaz xata,
 Mərdanəlik kökə bağlı, kişilik əsil-zata,
 Bəyzadəlik kimdə varsa, bəy oğlu bəydən gəlir.

Bir damlaydım, mən də düşdüm eşq adlanan dəryaya,
 Haqqa könül verənlərin zəhməti getməz zaya,
 Sınəmdə bağlanan kitab saflıqdan tutub maya,
 Öyrəndiyim həyat elmi əlifdən-beydən gəlir.

Ürəyimdə dalğalar var, hər gün verir səs-səsə,
 Gahdan coşub zilə qalxır, gahdan da enir pəsə,
 Dillər nəyi danışdırsa, tellər nəyi söyləsə,
 Quran kimi nazil olur, ayətək göydən gəlir.

Aşiq Hüseyn Saraçlının Ağbaba səfəri yaddaşlara yazıldı, xatirələrə köçdü, dastanlara döndü, dildən-dilə, eldən-elə yayıldı, zaman-zaman yaşadı: ruhumuzu, dilimizi, nəfəsimizi təzə və təravətli saxlamaq üçün.

* * *

Aşıqlarda bir qayda var. Toy evində məclisi başa vurub yatmağa gələndə, yorğan-döşəyə uzanıb, mütək-kəyə, balınca dirsəklənib “qabırğa söhbəti” eliyəllər. Elə ki, səhər açıldı, yerdən durub, səhər yeməyini yeyib hərə bir-iki hava çalar, səsini-boğazını, sazını yoxlayıb, məclisin növbəti mərhələsinə hazırlıq görəllər. Arabir də axşamkı söhbətləri yada salıb gülər, bir-birinə göz vurub məzələnəllər. Axşamkı söhbətə “qabırğa söhbəti”, sabahına “sabah sazı” deyəllər.

Qulaq asanın bəxtəvər başına. Dünyanın nə ki şirin, gülməli, ağlamalı, atmacalı işləri, meyləri, məzələri var,

aşıqlar öz aralarında əridib-süzər. Gülməkdən qarnını tutan kim, uğunub gedən kim, gözünün yaşını silən kim, bir-birini sürüyən kim. Bu da aşıqlar üçün ayrıca bir mənzerə, ayrıca bir dünyadır.

Aşıq Hüseyn Saraçlı şeyirdlərinə dedi:

– Yeməyiniz, içməyiniz, çalmağınız, oxumağınız halanız olsun. İndi durun hazırlaşın. Faxralıya gedəcəyik.

Hamı bir-birinə baxdı: “Xeyir ola, bir bu qədər aşiq birdən-birə xəbər-ətərsiz nəyə gedirik?” Baxışlardakı sualı duyan aşiq onları məsələdən hali eləyib dedi:

– Çox sağ olun, mən sizdən çox razıyam. Heç vaxt mənim bir sözümlü iki eləməmişiniz. Sizin hamınız Şair Nəbinin xətrini əziz tutursunuz. Bütün məclislərdə adını anıb, sözünü oxuyursunuz, rəhmətlə yada salırsınız. Bilirsiniz ki, mən Quşçu İbrahimə, Sarvan Bayrama, Şair Nəbiyə qulluq eləmişəm. Hamısının qarşısında öz şeyirdlik borcumu ləyaqətlə yerinə yetirmişəm. Çoxdandı belə yığılmırıq. Deyirəm, bu gün gedək Faxralıda Şair Nəbinin qəbrini ziyarət edək.

Hamı bir nəfər kimi bu işə razılıq elədi. İkinci söhbət ola bilməzdi.

Nə başınızı ağrıdım, gəldilər Faxralıya. Kəndin ağsaqqalları işi bildi. Mollanı da götürüb birlikdə Faxralı qəbiristanlığına gəldilər. Allah kəlamı, “Yasin” surəsi oxundu, dua verildi. Rəsmi – dini mərasim tamamlandı. Aşıqların və Faxralı ziyalılarının çıxışları başladı. Şair haqda acılı-şirinli xatirələr dilə gəldi, Aşıq Şenliyin Şair Nəbi ilə görüşündən, Səməd Vurğunun və Osman Sarıvəllinin Faxralıda olarkən Şair Nəbi yaradıcılığına marağından, münasibətindən gözəl söhbətlər oldu. Binnət müəllim, Baləmməddinin Nəbisi, ükənçi Nədir, Güllər İsmayıl, Aşıq Şəmistan, Kərim kişi, Hüseynqulu müəllim, Qulu müəllim, Əsmələr Əli, Ayvazöyünün Uğurlusu, Omar, Teşərələrin Əlisi, Əmirxan kişi, Hacı Həsənov, Oruc Əlizadə və başqaları idi bu söhbətin iştirakçıları.

Çıxışlar hamını kövrəltdi. Növbə aşıqlara çatanda Aşıq Hüseyn Saraçlı dedi:

– A Faxralı camaatı, sizdən çox razıyıq, ona görə ki, böyükdən-kiçiyə hamınız Şair Nəbini çox sevirsiniz. Seviləsi sənətkarı sevrələr. Rəhmətliyin şairliyi ilə şəxsiyyəti bir-birinə xəncərə gümüş yaraşan kimi yaraşır. İstəyirəm bu gün onun ruhunu şad elmək üçün ustadın məzarı başında bir sazlı-sözlü məclis keçirib ruhuna layla çalaq.

Bu təklif hamının ürəyindən oldu. Bütün aşıqlar Şair Nəbiylə başladı, Şair Nəbiylə də sözünü tamamladı.

Axırda Aşıq Hüseyn Saraçlı bu mərasimi tamamlamaq üçün təklif elədi ki, Şair Nəbinin şəninə, şərəfinə bir şeir mən oxuyuram, məndən sonra da hər aşıq qədim Borçalı havaları üstündə bir bənd özündən şairin xatirəsinə şeir oxuyur. Bununla da bu gün bu ziyarətimizi başa vururuq.

Aşıq Hüseyn Saraçlı:

Gorun nurla dolsun, möhtərəm ustad,
Sənsən ustadımız, pirimiz bizim.
Zirvələr yanında uca zirvəmiz,
Sənətdə əbədi dirimiz bizim.

Halal mayasını Haqdan götürən,
Şenliyi Çıldırda eşqə gətirən,
“Otuz min şairə cavab yetirən”,
Meydanda şir oğlu, şirimiz bizim.

Coşan ilhamımız, daşan təbimiz,
Əhli-ürfanımız, elm-ədibimiz,
Faxralı elində Şair Nəbimiz,
Borçalı qəlbində yerimiz bizim.

Mən sənə şeyirdəm, sən mənə usta,
Yaradan yar olsun vəfalı dost,

Adını çəkəndə bayramda, yasda,
Həmişə şeş verib zərimiz bizim.

Söz adlı nemətdən doymadığ qəti,
Yaşatdıq ürəkdə saf məhəbbəti,
Bildik nə deməkdi ustad zəhməti,
Dabandan çıxanda tərımız bizim.

İşıqsan, üzündən mayalanmışıq,
Bulaqsan, gözündən mayalanmışıq,
Şairsən, sözündən mayalanmışıq,
Baldan şirin olub şeirimiz bizim.

Hər gün bir havadı, bir yeni bəstə,
İnsan ölməz olur nəğmədə, səsdə,
Aşıqlar səf çəkib qəbrinin üstə,
Tutacaq cahanı nurumuz bizim.

Qəlbimiz açıldı Haqqın nurunda,
Alışdıq odunda, yandıq qorunda,
Bu gün çıra tutduq sənin gorunda,
Sabah da şad olar gorumuz bizim.

Saraçlı haqq yoldan dönəsi deyil,
Avazı göylərdən enəsi deyil,
Min illər keçsə də, sönəsi deyil,
Odumuz, közümüz, qorumuz bizim.

Aşıq Hüseyn Saraçlının öz ustadı haqqında oxuduğu
bu şeiri durna qatarı kimi məzarın ətrafında dövrə vuran
aşıqlar hərəsi bir bənd oxumaqla davam elədi.

Aşıq Əmir Sarallar:

Ustada qulluqdu, ellərə xidmət,
Ədəb-ərkanımız, yolumuz bizim.

“Aşığılıq Adəmdən icad olubdu”,
Adəmə uzanır qolumuz bizim.

Aşığı Əhməd Sadaxlı:

Axıtma bu qəbrin üstə göz yaşı,
Şöhrəti zamanla durar yanaşı,
Şair məzarına əyilən başı,
Göylərə ucaldır elimiz bizim.

Aşığı Məhəmməd Sadaxlı:

Göyü Günəşindi, kökü yerindi,
Ustad kəlamında hikmət dərindi,
Dünyanın nəyi var özgələrindi,
Sözdü gövhərimiz, ləlimiz bizim.

Aşığı Nurəddin Qasımlı:

Öyrədən, öyrənən təndi, yaradı,
Gözə işıq verən qəlbin varıdı.
Ustad çiçəkdirsə, şəyird arıdı,
Ətri ondan çəkir dilimiz bizim.

Aşığı Sədi Ulaçlı:

Qəlbin sevincini döndərir yasa,
Dərd istər adamın başından basa,
Ulu dədələrdən mayalanmasa,
Sınar gərdənimiz, belimiz bizim.

Aşığı Əhəd Dəllər:

Yıxılan pəliddi, kəsilən çinar,
Kim düşsə əslindən, soyundan kənar.

Nəsildən-nəsilə bağımız sınar,
Dil deyib ötməsə telimiz bizim.

Aşiq Oruc Quşçu:

İnsandan ötrüdü imtahan, sınaq,
Dünya ev yiyəsi, biz gedən qonaq.
Yansaq da yurd üçün alışaq, yanaq,
Torpağa qarışsın külümüz bizim.

Aşiq Sabir Saraçlı:

Haramdan uzaqdı halal mayamız,
Sönməz işığımız, sönməz ziyamız,
Allaha yetişsin xeyir-duamız,
Qoy bəmə enməsin zilimiz bizim.

Aşiq Murad Dəllər:

Sonbeşik şəyirdəm, rəvan təbim var,
Mənim də öz fikrim, öz mətləbim var,
Nəbilər içində Şair Nəbim var,
Kəsməz salamını əlimiz bizim.

Faxralı ağsaqqalları aşıqları buraxmadı. Şair Nəbi yaradıcılığını gözəl bilən, onu çox sevən Faxralının ağayana kişilərindən biri, “Ağa” dediyimiz Oruc Əlizadənin evində məclis davam elədi. Aşiq Hüseyn Saraçlı aşıqlarla birlikdə “Qasımlı Səməd ağanın dastanı”nı danışdı. Bu da bir tarixi gün oldu. Bugünkü tədbir öz-özlüyündə cavanlar, gənclər üçün bir ibrət dərsiydi. “Əslini, nəslini, kökünü, zətini, yeddi arxa dönənini unutma, köklü-budaqlı, arxalı-dayaqlı olmaq istəyirsənsə, kökə doğru get”. Şair məzarını ziyarətin mənası, məqsədi, məramı buydu. Bununla Aşiq Hüseyn Saraçlı

öz şəyirdlərinə çox şey dedi, kim nə qədər götürdü, onu Allah bilir...

Nə ömür tükənə, nə yol tükənə,
Yeriyib gedəsən dağlara doğru.
Zaman əllərində yumağa dönə,
Keçəsən çağlardan çağlara doğru.

Aşılmaz sədləri bir-bir aşasan,
Bir gün qaynayasan, bir gün daşasan,
Getdikcə özünə yaxınlaşasan,
Yatasan köklərə, tağlara doğru.

Təzə cığır sala, iz tuta insan,
Yolu da yol kimi düz tuta insan,
Allaha, Tanrıya üz tuta insan,
Gedə dirilərə, sağlara doğru.

Borçalı aşığı bu gedişlə kökə, yaddaşa, tarixə,
dədələrə doğru yol gedirdilər...

* * *

Kim idi Aşıq Hüseyn Saraçlı?

O, mənim kövrək körpəliyimin, bığ yeri təzəcə tərləyən yeniyetməliyimin, havalı, dəli-dolu gəncliyimin, püxtələşən cavanlığımın aşığıydı. O, mənim yolumun yoldaşı, könlümün sirdaşı, dilimin duası, ruhumun qanaıydı. O, mənim 37-də sürgünə gedən babam Sərdər-oğlu Qurbanın Kəpənəkçidən ayrılarda:

Əziziyəm, qalasız,
Şəhər olmaz qalasız.
Mən gedirəm sürgünə,
Siz sağlıqla qalasız,

– deyib çəkdiyi bayatların aşığıydı. O, mənim ər itirən, oğul itirən, üç yetim qızla bir damın altında kimsəsiz qalıb, gözü yollara baxan Nabat nənəmin oxuduğu oxşamaların, dediyi bayatların aşığıydı. O, məni ağladırdı. Çaldığı sazın telinnən, danışdığı dastanın dilinnən, “Ərzurumun gədiyinə varanda” dağların qarınnan, selinnən ağladırdı.

Bu, müqəddəs ağlamağıydı. Hönkürmərdüm, çırpınmırdım, əlimi dizimə çırpınmırdım. Ocaqda yanan yaş odun kimi ağlayırdım, öz keçmişimi yada salıb korunkorun yanan, əvvəli nəhəng pəlid olub, sonrası külə çevrilmək qorxusu ilə üzləşən bir ağac kimi ağlayırdım. Dünyanın hər üzünü görmüş, “göyə tulladım findığı, vəcimə deyil sındığı” deyən, gözlərinin qabağında oğlunu, qızını, gəlinini, ömür-gün yoldaşını itirsə də, qəddini əyməyən, arabir gözləri dolan 80 yaşlı Kəpənəkçi söz ustası Qara Uğurlu kimi ağlayırdım. Onun çaldığı sazın xalları-gülləri anamın laylaları ilə birlikdə ruhuma axmışdı. Ona görə mən ağladıqca durulurdum, saflaşırdım, gözəlləşirdim, nur parçasına dönürdüm, yüngülləşib mələklərin qanadındakı lələkdən də yüngül olurdum. Hərənin dərdi özünə bir dəvədi, kim nə bilir kim nə çəkir, kimin ürəyində nələr var. Mənim çəkdiyimi o bilirdi, onun çəkdiyini mən. O, məni gözümdən duyurdu, baxışlarımdan oxuyurdu:

“Sən də yardan yaralısən,
Duruşundan qanıram mən”.

O oxumurdu ki... Puç olan arzuların, qırılan ümidlərin, bağlanan qapıların, talanan yurdların, tüstüsüz bacaların halına ağlayırdı: “Mansırı”yla, “Sultani”yla, “Məmmədbağırı”yla, “Kərəmköçdü”yla, “Sallama Kərəmi”yla, “Zarını”yla.

Haşiyə. Günlərin bir günü dostlarımdan biri mənə xəbər göndərdi ki, axşam evdə ol, beş-on dost-tanış sizə

gələcəyik. O günü evdən çıxmadım. Söhbət 70-ci illərdən gedir. Onda mən Yasamalda 6 nəfərlə balaca bir “gecəqondu”da yaşayırdım.

Bəli, deyildi ki kimi, axşam dostlar gəldi. Gələnlərin içində tanımadığım 3-4 nəfər vardı. Bunları da tanış elədilər. Açığını deyim ki, bunların gəlişindən almadım. Çox pərt görünürdülər. Süfrə açıldı. Allah verəndən yedilər-içdilər, bir az kövrək söhbətdən sonra mənə ərki çatan dostlarımdan biri xahiş elədi ki, mümkünsə, o sazı götür, bir “Azafılı dübeyti” çal. Arzularını yerinə yetirdim. Çalğının şirin yerində dostlardan biri bu hava üstündə çox kövrək şəkildə, layla çala-çala oxumağa başladı. Bu havanı mənim yanımda kimlər oxumamışdı? Əmrah, Kamandar, Hüseyin Saraçlı, Əkbər, Mikayıl Azafılı, Aşıq Ədalət, Xanlar. Hər biri də öz naxışı, öz gözəlliyi, öz əlavələriylə. Gördüm bu oxumaq onların heç birinə bənzəmir. Alışdım, yandım. Elə bil bədənimə qor doldurdular. Üçüncü bəndə keçməmiş sazın boğazından yapışb havanı kəsdim. Dedim:

– Allah evini yıxsın, bu nə oxumaqdı, sən mənə öldürdün ki!..

Oxuyan dillənmədi. Yanında dayanan dostumuz axır ki, məsələni açdı. Dedi: “Ay Zəlimxan, qırx gündən çoxdur dostumuzun anası ölüb. Gözünün yaşı kəsmir. Hərə bir yandan danladıq ki, bəsdə, yekə kişisən, ölən birçə sənə anandımı, kimin anası yanında durub? Cavabı bu oldu ki, mənə bu gün Zəlimxanın sazına-sözünə yetirin, bəlkə, onda fikrim dağıla”. İndi mənə çatdı ki, yüz dəfələrlə eşitdiyim “Azafılı dübeyti” niyə bizi bu qədər yandırır-yaxırmış. Demək, dostumuz oxummuş, özünü ağlayırmış. Böyük sənət də özünü ağlayan, içinə enən, əslinə, kökünə qayıdan sənətdi. Mənə belə gəlir ki, Aşıq Hüseyin Saraçlı oxumadı, ömrü boyu özünü ağladı. Buna görə yaşadı, uzunömürlü oldu. Bəli, həyat davam edir. Bu gün saz da çoxdu, sazbənd də, aşıq da çoxdu,

aşıqlar da. Ancaq dərin bir boşluq var ki, onu hamı görür və görməzliyə vurur, ya da dərindən bir ah çəkib köksünü ötürür. Bu boşluq Aşiq Hüseyn Saraçlının yoxluğu. Onu yetirən mühitin yoxluğu. Onu yetirən şəraitin, zamanın yoxluğu. Yay vaxtı yaylağa qalxan arançılardan, payız vaxtı dağdan enən ellərin, elatların, duru suyun, saf çeşmənin, təmiz havanın, onlardan aldığımız sağlam canın, qüvvətin, işığın, dolu ürəyin, havalı qəlbin, saqraq zarafatın, mənəvi təmizliyin yoxluğudur. Görəsən, şəhərlərdə cismən təmizlənmək üçün həftədə bir dəfə hamama gedən insanlar həftədə bir dəfə yox, ayda bir dəfə içləri, ürəkləri, beyinləri, başları təmizləmək üçün nə iş görürlər? Mənəvi təmizlənmə üçün hansı ziyarətə, hansı qəbrin üstünə, hansı əzizinin yanına gedir insanlar?

Bu yoxu kim var eləyəcək, bu boşluğu kim dolduracaq? Bu gün qəlbimizdə, məclislərimizdə bir Aşiq Hüseyn Saraçlı yoxluğu var.

Haşiyə. Günlərin birində Borçalıya bir yas mərasiminə gəldim. Ağstafada qatardan düşdüm, dostlardan birinə zəng elədim. Bir maşın göndərdilər. Maşın qəhət-diyi deyildi ki... Bilirdim ki, onlar elə bir sürücü göndərəcək ruhu mənim, qəlbi mənim olacaq. Belə də oldu. Ona görə də elə ilk görüşdən ürəyimə yatan şirin bir Qazaxlı balası olan sürücüdən xahiş elədim ki, maşının sürətini artırı.

Dedi: – Artıra bilmərəm.

Dedim: – Niyə?

Dedi: – Ona görə ki, mənə etibar ediblər, mən maşında Azərbaycanın hörmətli bir şairini aparıram, məsuliyyətimi yaxşı başa düşürəm.

Söz məni yaman tutdu. Yola körpü salmaq istədim. Məlum oldu ki, bu sürücü mənim şeirlərimin vurğunudu. Ona görə də əlinə gözəl bir bəhanə keçmişdi, həm məni danışdırır, həm də özü ürəyi atdana-atdana şeirlərimi ox-

uyur, özünün şirin əlavələrini edirdi. Borçalıda Lejvəddinli kəndinin içindən keçəndə bir hündür ağacın yanında maşını saxladı və məndən icazə alıb bir hadisə danışdı:

– Möhtərəm Zəlimxan müəllim! Borçalıdan Qazağa hörmətli adamları aparmaq lazım gələndə adəti üzrə həmişə mənə müraciətlər olur. Mən də bu müraciətləri imkanım daxilində canla-başla yerinə yetirirəm. Bir dəfə də sizin kimi hörmətli bir qonağı Qazaxdan Borçalıya aparırdım. İndi maşını saxladığım yerdə maşınınım təkəri boşaldı. Maşından düşüb fısqırıq çala-çala, zümzümə eləyə-eləyə təkəri dəyişməyə başladım. Yolun qırağında, bax bu ağacın altında bir kişi çənəsini əsasına dirəyib sakitcə mənə qulaq asırdı. Mən maşını qaydaya saldım. Minib sürmək istəyəndə kişi əl elədi ki, a bala, bir dayan! Dayandım, yaxın gəlib birbaşa babamın adını çəkdi: “Ay oğul, sən Qaymaqlıda filankəsinmi nəvəsisən?” Heyrətimdən yerimdəcə donub qaldım. Boğazım qurumuşdu. Salamdan başqa bir kəlmə söz kəsməmişdik. Hardan tanıdı bu kişi mənim babamı ki, birbaşa onun adını çəkdi? Sual verməyə cəsarətim çatmadı ki, ay əmi, bu nə möcüzədi? Kişi təmkinlə dedi: “Oğul, mən sənin babanla otuz il çobanlıqda yoldaşlıq eləmişəm. Sənin qımqımaların, zümzümələrin eyniyə o kişidəydi. Mən səni o qımqımalardan tanıdım. Baban rəhmətlik gəlib duzdu gözlərimin qabağında”.

Bəli, sağlam yaddaş təkəcə sazda, sözdə, söhbətdə yox, fısqırıqda, zümzümədə də özünü göstərir. Əgər o, sağlam yaddaşdırsa, əslini, nəslini, kökünü, zatını qoruyacaq.

Aşiq Hüseynin şəxsində ulularımızı zaman-zaman yaşatmaq üçün nəvənin fısqırığından da babanın kim olduğunu tanıyan yaddaş sahibi olanlar lazımdı xalqa, millətə, elə, obaya!!!

Bu gün kökündən uzaqlaşarlarda, özünü unudarlarda, itən varlığına key-key baxarlarda, cızığından çıxarlarda ustad şilləsi, ağsaqqal öyüdü, danəndə hazır-cavablığı çatışmır:

Yarpaq nədi?
Torpaq nədi?
Ođun nədi?
Ocaq nədi?
Hardan bilsin,
Nədən bilsin kökünü unudan adam!?

Yurd hardadı?
Dərd hardadı?
Dərđi yenən
Mərd hardadı?
Hardan bilsin,
Nədən bilsin kökünü unudan adam!?

Ozan kimdi?
Yozan kimdi?
Yazan kimdi?
Pozan kimdi?
Hardan bilsin,
Nədən bilsin kökünü unudan adam!?

Oğuz nədi?
Qopuz nədi?
Toppuz nədi?
Dad-duz nədi?
Hardan bilsin,
Nədən bilsin kökünü unudan adam!?

Ölkə nədi?
Bölgə nədi?
Xaqan kimdi?
Bilgə nədi?
Hardan bilsin,
Nədən bilsin kökünü unudan adam!?

Nə deməkdi qarapapaq?
 Nə deməkdi qarqalpaq?
 Nə deməkdi qırğız, qırçaq,
 Nə deməkdi igid, qaçaq?
 Hardan bilsin, nədən bilsin kökünü unudan adam!?

Geyə bilməz kürkümüzü,
 Qoya bilməz örkümüzü.
 Oxuyammaz türkümüzü,
 Götürəmməz ərkimizi
 Kökünü unudan adam!

Nə deməkdi Azərbaycan?
 Nə deməkdi ürəklə can?
 Nə deməkdi nəğmə, dastan?
 Zalım nədi, aciz nədi?
 Çəkisini nədən bilsin,
 Yükünü unudan adam!?
 Özünü itirən adam,
 Kökünü unudan adam!!!

Haşiyə. Günlərin birində Aşıq Hüseyn Saraçlı çox hörmətli bir kişinin toy məclisini aparırmış. Söhbətin şirin yerində bir özündənrazı cavan, aşığa söz atır:

– Aşıq, o sözü düz oxumadın.

Ustad özünəməxsus təmkinlə deyir:

– Darıxma, oğul, sözün arxasını sənin xətrin üçün düz oxuyaram.

Elə oradaca havanı dəyişib, “Baş divanı” üstündə oğlana belə cavab verir:

Mən deyirəm bu məclisdə könül şad olmaq üçün,
 Nahaq yerdən hiylə qurub, hay salan əyləşməsin.
 Hər sözə yüz mənə verən arıfların yerində
 Şər danışib toy evinə vay salan əyləşməsin.

Hara getsə üz ağardan gəlsin başda otursun,
Gözüm üstə yeri vardı, çıxsın qaşda otursun,
Bədəsilə yer vermərəm, quru daşda otursun,
Qəm yükündən ortalığa tay salan əyləşməsin.

Elim doğma Borçalıdı, Hüseyndi adım mənim,
Doğru sözdü, sədaqətdi qolum-qanadım mənim,
Mehriban atalar olsun fəxri ustadım mənim,
Haramlıqla halal əldən pay salan əyləşməsin.

Doğrudan da, elin kəmərbəstə oğulları aşığın qəlbinə toxunduğu üçün həmin cavanı məclisdən uzaqlaşdırırlar. Bəli, bu gün Aşıq Hüseyin Saraçlı boşluğu var. Aşıq Əmrah, Kamandar, Xındı Məmməd, Şəmşir, Mikayıl Azafı, İmran, Əkbər, Dərya Məhəmməd, Avdı, Şakir, Pənah boşluğu kimi. Adını çəkdiyimiz hər aşıq əslində bir dastandı. “Dədə Qorqud”, “Koroğlu” dastanları kimi. Bu aşıqların varlığı bizim məcnunluğumuz, kərəmliyimiz, qəribliyimiz, şah ismayılığımız, əərbzəngiliyimiz, fərhadlığımız deyilmə? Yazan, yaradan, yaşadan oğullar gərək. “Oğuznamə”ləri, “Manas”ları, “Alpamiş”-ləri yaradan xalq bu boyda itkiyə necə dözə bilər?

Min illərin formalaşan sərvətini itirə-itirə, unuda-unuda, quruda-quruda gedirik. Hara gedirik? Boşluğa, mənasızlığa, hay-küyə, yalançı parıltıya, bütün insani dəyərləri öldürən bir cəhənnəmə, manqurtluğa, özgələşməyə, kökümüzü danmağa, dədələrimizin goruna od vurmağa gedirik. Unutduq ki, dünyanın ən məşhur aktyoru belə yüz rola girib, hər rolun, hər obrazın öz paltarını geyinsə də, teatrdan çıxıb evinə gedəndə öz paltarını geyinir, öz yerini yeriyir. Xalqın yaratdığı, yaşatdığı sənət də aktyorun öz doğma evinə gedəndə geyindiği paltar, yeridiyi yerləş kimidir.

Biz hara gedirik, dəmirləşməyə, robotlaşmağa, müqəvvələşməyə?! Bizi bu yoldan nə qurtara bilər? Əxlaqi dəyərlərə, mənəvi sərvətlərə söykənməyimiz!

Adət-ənənələrimizə, mətbəximizə, xərəklərimizin adına, xalçalarımıza, mahnılarımıza, saz havalarımıza, musiqi alətlərimizə, oyun havalarımıza qarşı başlanan səlib yürüşlərinin qarşısını ancaq milli şüurun, milli təfəkkürün, mənəvi səfərbərliyin hesabına ala bilərik. Aşıq Hüseyn Saraçlı bu işi təkbaşına görürdü. Böyük xəzinəsi, böyük sənətkarlığı, böyük şəxsiyyətiylə. “Divani”ylə nadanlara divan tuturdu, “Qaytarma”sıyla haqqın yolundan çıxanları düz yola qaytarırdı, “Zarıncı”sı ilə önlənlərimizi, itənlərimizi yada salırdı, “Misri”siylə ən cəsərsiz adamı da qeyrətə gətirirdi, “Qürbət”siylə qərİblərimizi Vətənə döndərirdi, “Sultanı”sıyla, sultan kişiləri bugünkü cavanlarımıza tanıdırdı. Cismani və mənəvi sağlamlığımızı özümüzə qaytarırdı. Bu gün dırnaqarası “müasirləşmə”yin bəd nəfəsi üzümüzə şillə kimi çırpılır. Bu bəd nəfəs, özgələri yamsılama bizi sıxır, əridir, çürüdür, içəridən oyub aparır, məhvə doğru sürükləyir. Ustalaşmaqdan saxtalaşmaya doğru gedirik. Özü saxta, ruhu taxta, qəlbi şaxta bir cındırlığın, cılızlaşmanın əsirinə çevrilirik. İtmək, ərimək, yox olmaq, qeybə çəkilmək zamanımız gəlir deyəsən.

Ulu babalarımızın əmdiylə süd tərtemiz idi. Ona görə də o kişilər “Anamın südü haqqı!” deyib and içəndə adam ölərdi, ancaq o andı pozmaq olmazdı. Çünki o anaların südü təbiətin bakirə vaxtından mayalanmışdı. Ulularımızın əmdiylə süd, babalarımızın əmdiylə süd, atalarımızın əmdiylə süd, bizim əmdiyimiz süd bakirəliyini, saflığını, dadını-tamını itirə-itirə ildırım sürətiylə nəvələrə doğru gedir. Nəvələrin ana südüne çox da ehtiyacı olmayacaq. Apteklərin, dükanların canı sağ olsun, o qədər təzə “ana südü” çıxıb ki. “Təzə gəldi bazardan, köhnə düşdü nəzərdən”. Göylərin palçığı, yağışı, yerin zəhəri, bitkilərin dərmanı dükandan alınan “ana südü”-nün içərisində qəlbimizə, ruhumuza, yaddaşımıza, kişiliyimizə gəlir. Həmin “süd”dən mayalanan adamlar

Allahın varlığına, Peyğəmbərinə, Quranına, anaların südünə and içsə də, heç bir nəticəsi olmur, çünki o süd saxta süddür. Süd o süd deyil, maya o maya deyil, xəmir o xəmir deyil, təndir o təndir, çörək o çörək deyil. İnsan o insan deyil. Bax budur faciəmiz! Bütün bu səbəblərə görə də nə sazımız o sazdı, nə də sözümüz o sözdü.

Allahın yazdığı alın yazısına da, Tanrının qismətinə də, bizi qanadında uçuran yuxulara da, İlahinin vergisinə də, qan yaddaşına da, yeddi arxa dönəndən birində özünü bildirən qüdrətə də inanmışam, inanıram, qəbir evinə köçəndə də bu inamla dünyadan köçəcəyəm.

Qulağa səs gəlir, qəlbə səs düşür,
Sızan duyğuları sızdıran nədi?
Vaxtın şaxtasında, baxtın qarında
Üşüyən ömrümü qızdıran nədi?

Ağlı uçrum çəkir, dağ-dərə çəkir,
Qəlbi məşəqqətlər məhşərə çəkir,
Biz xeyrə çəkirik, o şərə çəkir,
Şeytanı yolundan azdıran nədi?

Göy kimi gurulda, şimşək kimi çax,
Qəlbi haqq yolunda hey yaxdıqca yax,
Daş üstə qazılan yazılara bax,
Qazan əlimizdi, qazdıran nədi?

Min ildi damardan axan qandı bu,
Eşqin atəşində yanan candı bu,
Nə sazdı, nə sözdü, nə dastandı bu?
Mənə bu dastanı yazdıran nədi?

Mənə bu dastanı yazdıran nədi? Mənim inamım,
mənim sevgim, mənim eşqim!

İnanıram, “Biz dünyadan gedər olduq, qalanlara salam olsun” deyən Yunusa da, “Fərman padşahındı, dağ-

lar bizimdi” deyən Dadaloğluna da, “Heç yerdə görmədim düz bənövşəni” deyən Qurbaniyə də, “Fələklər yandı ahimdən” deyən Füzuliyə də, “Gövhəri-laməkan mənəm” deyən Nəsimiyə də, “Görmədim” deyən Vaqifə də, “Mən gedərəmsə, məramım yenə dünyada durar” deyən Sabirə də, “Sındı qol-qanadım, yanıma düşdü” deyən Ələsgərə də, “Göz yaşımdan başqa yoxdu dürri-şəhvarım” deyən Şəhriyara da, “Biz gəldi-gedərik, sən yaşa, dünya!” deyən Səməd Vurğuna da, “Günah onun özündədir” deyən Sarıvəliyə də, “Dünya mənim, dünya sənin, dünya heç kimin” deyən Məmməd Araza da, “Dünya fikir dünyasıdır” deyən Hüseyn Arifə də!

İnanıram!!!

İnanmışam!!!

İnanacağam!!!

Yuxulara inanıram. Mənə nə gəlibsə, yuxularımda gəlib. Bu dastanın yazılması kimi. Adını çəkdiyim insanların heç biri bu gün sağ deyil. Dinmir, danışmır, nəfəs almır. Ancaq onların ruhu, sözü, adı, yaratdıqları hər birimizin gündəlik həyatında yaşayır.

Elə ki qəlbimə şeytan girir, şübhə toxumları o saat işini görür, içimi didir-parçalayır, poladım sınıır, arzularım sönür, ümidim-həvəsım ölür. Mənim üçün həyat bütün çalarları ilə bir yerdə əhəmiyyətini itirir. Peşmançılıq hissi keçirib, elə bil ölümqabağı son şeirimi öz-özümə sakitcə pıçıldayıram:

Bir çiçək vermişdi Yaradan mənə,
Nə qoxlaya bildim, nə dəre bildim.
Sevgi xalısını, yar çələngini
Nə toxuya bildim, nə hörə bildim.

Nadan nə qandırdı, şeytan nə qandı,
Atdı mən tərəfə daşı, sapandı,
Qulağım tutuldu, gözüüm qapandı,
Nə eşidə bildim, nə görə bildim.

Bir söz pıçıldadı hər saat mənə,
Sirdi, müəmmadı bu həyat mənə,
Bağlı bir süfrədi kainat mənə,
Nə açmaq bacardım, nə sərə bildim.

Şeytan görür ki, mən tamam dünyadan əlimi üzümü-
şəm, ölüm ayağındayam, istədiyinə nail olur, vəziyyə-
timə sevinir. Əlüstü məni daha da ruhdan salmaq üçün
şair cildinə girir, başlayır mənim dediyim rədif üstündə
bir qoşma oxumağa. Guya, bunun vəziyyəti mənim-
kindən də betərdi:

Mən də sən gündəyəm, ey insan oğlu,
Nə yoğura bildim, nə yapa bildim.
Namərdin gülləsi deşdi sinəmi,
Nə yayına bildim, nə sapa bildim.

Yoxuşu görəndə dizlərim əsdi,
Dedilər özünü çox üzümə, bəsdə,
Quşqonmaz qayalar önümü kəsdi,
Nə dağıda bildim, nə çapa bildim.

İşim bir inada, dözümə qaldı,
Yollara boylanmaq gözümə qaldı,
Çəkdiyim zəhmətlər özümə qaldı,
Haqqı nə tanıya, nə tapa bildim.

Şeytanla çənə vurub, ağız-ağıza verdiyimi Allah
bilir, Allah görür, mən bədbəxt nə bilim ki, qarşımda
şeyri məndən də gözəl oxuyan şeytandı. Allahı çağırıb,
ondan kömək istəyirəm. Birdən qulağıma bir səs gəlir.
Bu, artıq bayaqkı səs deyil. O səsdə bir quruluq, cansı-
xıcılıq vardı, bu səsdə ilahi bir incəlik, zəriflik, ruhani
bir gözəllik var. Səs mənə deyir:

İnamın yoxdursa, Haqqı çağırma,
Çağırısan, dadına o Xuda gəlməz.
Gəlsə də ağılada-ağılada gələr,
Ruhunu oxuda-oxuda gəlməz.

Sən ki həqiqətə baxdın uzaqdan,
Qaçdın imtahandan, qaçdın sınaqdan,
Əlini Allaha açma nahaqdan,
Həyatda gəlməyən yuxuda gəlməz.

Birdən-birə yerimdən dik atılıram. Yer üzünün bütün şeytanlarına meydan oxuyub, şeytana qalib gəlirəm. Elə ki, qəlbim Allahın nuruyla dolur, Allah da, Peyğəmbər də, imam da, inam da, saz da, söz də, musiqi də, həyat eşqi də mənim olur. Elə bil birdən-birə bütün çayların gücü qollarıma yığılır, göydə nə ki ulduz var, hamısı gözlərimə köçür, yer üzündə nə ki nəğmə var, hamısı qəlbimə axır. Sevindiyimdən qışqırıram:

– İnamım – Allahım! Allahım – İnamım! Mən sizə güvənirəm, inanıram, arxalanıram. Əllərimi göylərə qaldırıb ürəklə şeir oxuyuram. Elə bilirəm dağlar səngərim, qayalar kürsüm, şimşəklər yumruğumdu. İnam haqda inamla şeir oxuyuram:

Ürəyin sazdısa, sazı gözləmə,
Telsiz, təzənəsiz dil açmaq olar.
Qəlbində yaz varsa, yazı gözləmə,
Qışın ortasında gül açmaq olar.

Ona arxalandın, ər oğlu ərşən,
Əllərin sevinər barını dərsən,
Nə qədər torpağı yaxşı becərsən,
O qədər süfrəni bol açmaq olar.

Anlasan dilini odun-ocağın,
Duysan nəfəsini doğma torpağın,

Elə genişlənər qoynun, qucağın,
Gəl deyib dağlara qol açmaq olar.

Arxalandığım, sevdiyim, məni yaradan, mənim ya-
şatdıqlarım kim varsa, nə varsa, hamısına şeir oxuyu-
ram. Var səsimlə dəli kimi qışqırmaq istəyirəm. Ey
əlimə-ayağıma dolaşanlar, duru suyumu bulandıranlar,
yatanda yuxuma gəlməyənləri ayağıma yazanlar!
Eşidin, ayılın, bilin, agah olun, mən Allahın dostuyam.
Mənim işim bəndəlik deyil, Allahlıqdı! Mən Tanrının
əziziyəm! Mən qəlbində Allah nuru, haqq işığı, el
sevgisi, xalq məhəbbəti, torpaq yanğısı, Vətən eşqi olan
bütün insanları sevirəəm!!! Mən sizə arxalanı-
raaamm!!! Üzümü Allahı və insanları sevənlərə tutub
şeir oxuyuram:

Qulaq asın Haqdan gələn səslərə,
Qulaq olun, ey Allahı sevənlər!
Qucaq açın Allah deyən kəslərə,
Qucaq olun, ey Allahı sevənlər!

Allah olsun dilinizin duası,
Allah olsun gözünüzün şüası,
Allah olsun qəlbinizin mayası,
Çıraq olun, ey Allahı sevənlər!

Gözəlliyin taxtı-tacı qurulsun,
Vurulanlar dönsün bir də vurulsun,
Sizə baxsın, bulananlar durulsun,
Bulaq olun, ey Allahı sevənlər!

Çəşmə duru, dəniz duru, qum duru,
Gül üstə şəh göz yaşından dumdurur,
Hikkənizi içinizdə dondurun,
Uzaq olun, ey Allahı sevənlər!

Dinsizlərin insafından, dinindən,
Nifrətindən, qəzəbindən, kinindən,
İblisindən, şeytanından, cinindən
Uzaq olun, ey Allahı sevənlər!

Göyə baxın, dan ulduzu doğanda,
İşıqlanın, nur zülməti boğanda,
Haqqın nuru yağış kimi yağanda,
Torpaq olun, ey Allahı sevənlər!

Ayaz dəymiş yanaqları qızdırın,
Şaxta vurmuş barmaqları qızdırın,
Buza dönmüş otaqları qızdırın,
Ocaq olun, ey Allahı sevənlər!

Yükünüzü, çəkinizi tanıyın,
Allah adlı təkinizi tanıyın,
Gövdənizi, kökünüzü tanıyın,
Budaq olun, ey Allahı sevənlər!

Könül dostum bir Günəşdi, bir Aydı,
Qəlbimdəki Haqdan gələn haraydı,
Zəlimxanın ürəyi bir saraydı,
Qonaq olun, ey Allahı sevənlər!

Allah və onun yaratdığı Allaha yaxın insanları sevdim. Bax bu inam, bu sevgi məni bu dastanın üstünə gətirib çıxardı. Taleyin işinə baxın ki, adına dastan bağladığım Aşıq Hüseyn Saraçlıyı ilk dəfə bizim kənddə, Bolus-Kəpənəkçidə, öz ocağımız Yafıllıda (Yaqublu tayfasında) Misir babamın oğlu Məhər əmimin toyunda görmüşəm. Özü də necə görmüşəm... Aradan nə az, nə çox – düz qırx il keçməsinə baxmayaraq tam dəqiq şəkli, mənzərəsiylə gözümün qabağındadı. Toy evinin ikinci

mərtəbəsində, böyük zalda qarapapaq kişilər, ağsaqqallar, cavanlar əyləşib, huş-guşla aşığa qulaq asırlar.

Məclisin başında adı sağlığında əfsanələşən, 20 il Sibir sürgünündə olmuş, 105 yaşında dünyadan köçmüş, elimizin hamı tərəfindən birmənalı şəkildə məşhur el ağsaqqalı kimi qəbul elədiyi Yaqub oğlu Alı kişi əyləşib. Altında balınc, xan duruşlu, bəy oturuşlu bir kişi. Nur içində imən dümağ saqqalı ona baxanların qəlbinə işıq salır. Elə bil ki, o, bu əsrin, bu zamanın adamı deyil. Dədə Qorqud, Koroğlu dövrünün ağsaqqalıdır. Bütün zamanların bərəkəti kimi məclisdə əyləşib, aşığa qulaq asır, toya xeyir-dua verir.

Onun yanında bizim nəslin ən hörmətli ağsaqqalı, İkinci Cahan savaşında, aclıq-kasıblıq illərində Aşıq Hüseyn Saraçlıya çox böyük qayğı göstərən, onun sənətkar kimi yetişməsində heç bir köməyini əsirgəməyən İncəoğlu İsmayıl əyləşib. Hər ikisi bir-birinə və bütün məclisə yaraşlıq verir.

“Alı kişi məclisdədi, Aşıq Hüseyn Saraçlı da məclis aparır” – kənarda olanlar, bu məclisin sorağını eşidənlər üçün bu bir cümlə kifayət idi ki, bu məclisin çəkisinə, sanbalına bələd olsunlar.

Alı kişi ilə Aşıq Hüseyn Saraçlının arasında olan qısaca söhbət bugünkü gün kimi yadımdadır. Aşıq məclisi açılıb bir ustadnamə deyib, “Baş divanı” oxuyandan sonra Alı kişinin yanında dayanıb, hörmətlə ona təzim edib dedi:

– Alı əmi, ürəyiniz nə istəyir, hansı sözü, hansı dastanı istəyirsiniz?

Alı kişi əllərini dümağ qar kimi saqqalına çəkib: “Aslan şah və İbrahim”i başla”, – dedi.

Aşıq “baş üstə” deyib söhbəti başladı. Aslan şahın qəbiristanına gəlməsi və qəbiristandan qardaşı İbrahimi soruşması məqamına gələndə Alı babam, “Aşıq, burasını “Mansırı” havasına oxu”, – dedi. Aşıq sazı həmin kökə gətirib oxumağa başladı:

Alçaqdan ucaya çəkilsin başın,
Məzarstanlıq, İbrahimi neylədin?
Atılsın kərpicin, qalmasın daşın,
Məzarstanlıq, İbrahimi neylədin?

Qalalar içində möhkəm qalasan,
İgidlər başına yaman balasan,
Qarğıyırım səni, viran qalasan,
Məzarstanlıq, İbrahimi neylədin?

Aslan şaham, zülm evində yatmışdım,
Dərd selində, qəm gölündə batmışdım,
İbrahimi burda qoyub getmişdim,
Məzarstanlıq, İbrahimi neylədin?

Onda mənim on iki yaşım vardı. O sözlər, o səslər hələ də qulağımda, o dastan səhnəsi gözlərimin önündədir. Elə bil bunların hamısı dünən olub. O günləri yadıma salıb dastanda deyildiyi kimi fikirləşirəm. Ey qoca dünya, mən gördüyüm kişiləri neylədin? Kəpənəkçinin qarapapaq kişiləri niyə belə seyrəldi? Alxas ağanı, İsrafil ağanı, Emin ağanı, Sərdaroğlu Məmmədi, Əfəndioğlu Mustafanı, Molla İsanı, Yaqub oğlu Alını neylədin? Kərim ağanı, Sarıoğlu Məhəmmədi, Asdanoğlu Məhəmmədi, Molla oğlu Osmanı, Tat Qasımı, Göyüşoğlu Mahmudu, Qara Uğurlunu, Sərdərlinin Mikayılı, Güləhməddinin Hacımuradını, Hacallının Rəşidini, Omaroğlu Abbası, Bəkirlinin Kərəmini, Rəşid Vəlioğlunu, Xallı İsmayılı neylədin?

Əgər yüz ildə bir kəndin bu qədər igidi, əri, başbələnli, ağsaqqalı dünyadan gedib, gör indi eldən-mahaldan, xalqdan, millətdən nələr gedib. Hər gedənlə bir tarix gedib, hər ölənlə bir yaddaş ölüb. “Aşıq, bu sözü “Mansırı”ya oxu” deyəndə Alı babamın yüz üç yaşı vardı. Yəqin o da öz ömründə ölənləri-itənləri,

köçənləri, dağılanları gözünün qabağına gətirmiş.
Alı kişi heç vaxt sözü elə-belə deməzdi. Onun hər
sözü bir batman olub.

Ömür-gün keçirib şanla-şərəflə,
Sözündə qılıncın kəsəri varmış.
Öldürən tərəfi ölən tərəflə
Yara köhnəlməmiş barışdırarmış.

Ağsaqqallıq ağır işdi, çətin peşədi,
Çoxu girişər, azı bacarar bu işi.
Ağsaqqal, hara gedirsən?
Qan yatırmağa!
Ay gəda, hara gedirsən?
Qan salmağa!
Ay sevgi, hara gedirsən?
Dost axtarmağa!
Ay nifrət, hara gedirsən?
Düşmən qazanmağa!
Ay usta, hara gedirsən?
Ev tikməyə, körpü salmağa!
Ay çuğul, hara gedirsən?
Ev yıxmağa, ara vurmağa!
Ay dərd, hara gedirsən?
Dərd verməyə!
Ay sevinc, hara gedirsən?
Könül sevindirməyə!

Bu qoca dünya qan salanla qan yatırdanın, dost ax-
taranla düşmən qazananın, ev tikənlə ev yıxanın müba-
rizə, döyüş, savaş meydanıdır. Gərək haqqı nahaqqa
verib, tərəzinin gözünü əyməyəsən! Tərəzi düz işlədisə,
haqq yerini tapdısa, dünya onda gözəlləşir, insan onda
xoşbəxt olur, Tanrı onda öz bəndələrinin səsinə eşidir.
Mənə belə gəlir ki, 105 il ömür sürən, əsl ağsaqqal ömrü

yaşayan Yaqub oğlu Alı kişinin səsini Allah həmişə eşidib. Allah eşidəni bəndələr eşitməyə bilərmə?

Aşıq Hüseyn Saraçlının dırnağının ucunda kəklik kimi səkən, qamçı kimi nazilən, qatlanıb-açılan çağları idi. “İnanmıram səni analar doğa, ərşdəki qılmansan, a Sarvan qızı” sözlərini “Cəlili” havasına elə bir qaqqılıyla oxuyurdu ki, deyirdin, İlahi, dünyanın bütün bülbülləri bu məclisdə cəh-cəh vurur. Demək, bu dastanın toxumunu Tanrı ilk dəfə orda qəlbimə səpib. Qara şuma, münbit torpağa sağlam toxum düşən kimi, mənim körpə qəlbimə bu dastanın toxumu düşüb. O məclisdən sonra ustada başımın tükü sanı qulaq asmışam. Ancaq ilk dəfə öz ocağımızda eşitdiyim o səs hələ də qulaqlarımdan getmir. Mənim qulaqlarımda sehri, cazibəsi, zəngüləsi itməyən, unudulmayan o səsin indi qırx yaşı var.

Sonralar onu Kəpənəkçidə tez-tez görürdüm. Böyük məclislərdə və şəxsi dəvətlərdə, qonaq çağırılarda elimizin say-seçmə ağsaqqallarıyla oturub-durub Aşıq Hüseyn Saraçlı. Kəndimizin adlı-sanlı adamlarından biri olan Öməröglü Abbasla kirvəydilər. Yaxşı, qızgın kirvəlik işlədirdilər. Hər dəfə gələndə yaxın dostu kimi düşəcəək yeri Abbas kişinin evi olardı. O da aşığın adına layiq məclislər düzəldər, elin-obanın adına yaraşan kişiləri evinə dəvət edərdi. O məclislərdən birinin canlı şahidi və iştirakçısı olmuşam. Məclisdə kimlər vardı: Başkeçiddən Mansırov Asdan, Aşağı Saraldan Qocayev Əli, kəndimizdən Mollaoğlu Osman, Kərim ağa, Güləhməddinin Hacımuradı, Hacallının Rəşidi, Göyüşdüllünün Novruzu, Mollöynün Bayramı, Bəkirinin Kərəmi, Zərgəroğlu Ziyəddin, Sərdəroğlu Mikayıl, Yafıllı Xallı İsmayıl, Haallının Ağakışisi,.. atam Usuf müəllim. Ömrüm boyu gördüyüm məclislərin ən şirini, ən gözəli, ən xudmanisi, bəlkə də, o məclis idi.

Bir də görmək qismətimiz olacaqmı, bilmirəm,
Səhərəcən aşıb-daşan, sellənən məclisləri.

Qoşmaların sığalında durulaşan, saflaşan,
Ədəb-ərkan havasına dillənən məclisləri.

Yenə şirin söhbətimiz dağ ola, aran ola,
Eşqin hökmü külüng çala, dağları yaran ola,
Qarapapaq kişiləri geri qaytaran ola,
Bir-bir öpəm, qucaqlayam bəllənən məclisləri.

Gümüş tellər səsə düşə, tərənəndə təzyana,
Bu səslərin alovunda oğlan yana, qız yana,
Sinə coşa, boğaz qıza, səs yumşala, saz yana,
El köçürə yaddaşlara tellənən məclisləri.

Sevgi hopa yağış kimi sevənlərin canına,
Düymələrin açılmağı çəkə xoruz banına,
Alqışımız gedib çıxa Yaradanın yanına,
Tanrı öpə göyə doğru zillənən məclisləri.

Heyif sənə ötən günlər, nə dağ qaldı, nə aran,
Nə Fərhad var, nə külüng var, nə dağ var, nə dağ yaran,
O kişilər qayıtmasa, kimdi geri qaytaran
Gül dodaqdan gülüş alıb güllənən məclisləri.

Kərim ağaynan Aşıq Hüseynin arasında ərkyana zarafatları olar, bir-birinə atmacalar atardılar. Məclisin lap şirin vaxtı Kərim ağa aşığa dedi:

– Ay Söyün kişi, sən Qurvan kişinin goru, düzünü de, mənim nəvəmdən ağlın nə kəsir?

“Mənim nəvəm” deyəndə o məni nəzərdə tuturdu. Çünki mənim ana nənəm Nabat xanım Hacallı Məhəmməd ağanın qızıdı. Rəşid ağa Hacallının bacısıdı. Aşıq Hüseyn Kərim ağanın sualına elə cavab verdi ki, hamı gülüşdü.

Aşıq dedi: “Mənim kimi özgənin dəyirmanında üyütmür ki, unu da özünəndi, dəni də”. Kərim ağa özünəməxsus bir ərklə gülə-gülə: “A kişi, sual verdim cavab ver, un nədi, dən nədi, nə danışırsan?”

Aşıq dedi: “Ay Kərim ağa, demək istəyirəm ki, həm şairdi, həm aşığıdı. Özündən deyir, öz sözünü ürəyi istədiyi havaya da oxuyur”. Camaat bir də gülüşdü.

Bir gün Aşıq Hüseyn yenə bizim kənddə ağır və ləngərlı bir toy məclisi aparırdı. Kənd çox böyük olduğundan bu kəndin məclisləri də çox sanballı, çəkili olardı. Aşıq sazı köynəyindən çıxarır, başlayır naznan, ağır-ağır kökləməyə. Nəşə inaddaşır, saz kök almır. Saz xəstələrinin səbri tükənir. Özləri dillənə bilmir, kəndin ən zarafatcıl adamlarından olan Cır Hajıya göz vururlar ki, bu bizi qırdı qurtardı, gör neyliyirsən. Cır Hajı deyir: “Ay Aşıq Hüseyn Saraçlı, ayə, a qıvlasız, bilmirdinmi səni toya çağıraxlar, bu andır sazına öydə bir qurd ağzı vurdurammırdınmı?” Aşıq cavabında: “Sən ağıldadı, qulağımı burmasam dillənmir”, – deyir.

Məclisə gülüşmə düşür. Aşıq sazı nizam kökləyir, Koroğlu kimi girir meydana. Ləngiməyinin əvəzini birəbeş çıxır...

Ömrünün 70 ilini arxada qoyub, təzəcə yetmiş birə keçən Aşıq Hüseyn Saraçlı qəfildən xəstələnib yorğandöşəyə düşmüşdü. Bu xəbər məni çaşdırmışdı. Heç vaxt ondan sağlamlığı haqqında şikayət eşitməmişdim. Birdən-birə bu nə xəbər idi? Aşığın vəziyyəti haqqında uçan quşdan, əsən yeldən tez-tez soraq tutur, doğmalarından xəbər alırdım. Ürəkaçan bir xəbər eşitmirdim. Onun ölüm xəbəri başımın üstünü gözlənilmədən aldı. Elə bil birdən-birə sular axarını, qartallar uçuşunu dayandırmışdı. Təbiət lal olub, səsini içinə çəkmişdi.

Ustadlar ustadı, ozanlar ozanı, gözəllər sirdaşı, məclislər bəzəyi, səfərlər vurğunu, yollar aşiqi, haqq aşığı haqqa qovuşmuşdu. Şahsənəm xanımı tək qoymuşdu.

Aladı qaşın, ördək,
Yaşıldı başın, ördək.
Həmişə cüt gəzərdin,
Hanı yoldaşın, ördək?

Qəm yükü ağır olanda bütün canlıların yerləşində bir lənglik, ağırlıq yaranır. Ancaq cansız qatarın ləngidiyini də gördüm. Elə bil məni Bakıdan Tiflisə aparən qatar da bu xəbəri duymuşdu. Şütüyə-şütüyə gedəsi olan qatar sürünə-sürünə gedir, qumlu səhralarda yorğun dəvə karvanı kimi gedən bu dəmir varlıq məni xeyli gecikdirmişdi. O yerdə qəbiristanlığa yetişdim ki, Allah kələmi oxunur. Saraçlı qəbiristanlığında otun-suyun sanı varıydı, adamın yox. Mən hələ qapağı örtülməmiş tabuta sarı əyilib son dəfə aşığın alından və hələ tam ağarmamış gümüşü saçlarından öpdüm. Elə bil yuxuya getmişdi. Lal bir sükut içində qulağıma ustaddan dönə-dönə eşitdiyim “Mixəyi” havası üstündə oxuduğu qoşmanın sədaları dəydi:

Dünyada gün görüb, ömür sürməyi,
Hər ürək istəyir, hər can istəyir.
Kimi öz meylini yara bağlayır,
Kimi qızıl gəzir, mərcan istəyir.

Küçədə bir tabut keçsə yanımdan,
Bıçaq vur, damla da çıxmaz qanımdan,
Mın dəfə şirindi canı canımdan,
Mən həyat deyirəm, yer can istəyir.

Axtarsa həyatda kim tapacaq, kim?
Yollar ayrıcında bilinməz yerim,
Ey könül, canımı mən kimə verim,
Əzrayıl can alır, yar can istəyir?

Bu dəfə təbiət yardan güclü çıxmışdı. Ulduzu göydən, çiçəyi çəməndən, yarpağı budaqdan, dili dodaqdan ayrı salmışdı. Oğullar evləndirən, qızlar köçürən, gəlinlər gətirən, küsülülər barışdırən, toylar-yaslar yola salan bir kişini son mənzilə yola salmaq üçün ellər-obalar yerimişdi:

Mən aşiq, el yeridi,
El yurdu, el yeridi.
Mərdin karvanı köçdü,
Ardınca el yeridi.

Bu dastanın yazılmasından iyirmi il əvvəl – 1987-ci ilin yazında aşiq dünyadan köçmüşdü. O zaman mən aşığı bu sətirlərlə laylaya tutmuşdum:

İstər alış, istər tutuş, istər yan,
Torpaq altda cahın canlar apardı.
Çox oğullar köç eylədi dünyadan,
Sınəsində çox dastanlar apardı.

Köç günüdür, ay obalar, ay ellər,
Çox sevdiyi bir havanı çaldırın.
Qoy boşalsın dolu gözlər, könüllər,
Onu yerdən “Mansırı”yla qaldırın.

Xəbər verin səs yetişsin hər yana,
Bizi Ləlvər, Lök, Ağlağan dinləsin.
Saraçlımı tapşırıraq torpağa,
Qoca dağlar qəmli dastan dinləsin.

Saraçlımı tapşırıraq torpağa,
Dərə, ağla, tərə, ağla, düz, ağla.
Qaynar bulaq, dostun köçür dünyadan,
Göz yaşını daşdan-daşa süz, ağla.

Ozan baba, dünya qalan, sən gedən,
Ayrılıraq “Ruhani”dən, “Cəngi”dən,
Yası görüb öz toyunu ləngidən,
Gəlin, ağla, oğul, ağla, qız, ağla.

Bəd xəbərlər biz-biz edər tükümü,
Dağ götürməz dağdan ağır yükümü,

Əcəl yaman baltaladı kökümü,
Könül, ağla, ürək, ağla, göz, ağla.

Teldən ayrı təzənələr nəm çəkər,
Duyan ürək dərd daşır, qəm çəkər,
Səndən ötrü min cür nazı kim çəkər?
Pərdə, ağla, sədəf, ağla, saz ağla.

Yüz dəfə çək, yersiz ahdan nə çıxar,
Qəlbi yasda saxlamaqdan nə çıxar,
Ay Zəlimxan, ağlamaqdan nə çıxar?
Az sızılta, az inildə, az ağla,
Saraçlının taleyindən əsər yaz,
Saraçlının dastanını yaz, ağla!

Məzarının başında “Saraçlının dastanını yaz, ağla” demişdim. 20 ildən sonra Allahın yardımı, İlahinin diktəsiylə bu arzum həyata keçdi. Ancaq bilirəm ki, demədiklərim dediklərimdən daha çoxdu. Bu dastan mənimlə ömrümün sonuna qədər yol gedəcək.

Ustadı torpağa tapşırıdım. Böyük bir şairin şahənə misraları yenə qulaqlarımda səsləndi. “Mənim sadıq yarım qara torpaqdı”. Sadıq yar öz sevgilisini qoynuna aldı. Əbədi yaşatmaq, torpaq qədər uzunömürlü eləmək üçün. Qəbiristandan ayrıldıq. Arxamızca qəbiristanlıq daşları boylanırdı...

Hara baxsam daşdı, daş,
qəbiristanlıq daşları,
Gedənlər bu daş kimi
laxladılar, getdilər.
Ölənlər öldü getdi,
qurtardı öz canını,
Dərdi, qəmi bizlərə
saxladılar, getdilər.

Gülüşdən gülüstanı,
göz yaşından dəryası,
Gördülər, yaşadılar
hər bayramı, hər yaşı.
Hər insan övladının
bir toyu var, bir yaşı,
Sevindilər, güldülər,
ağladılar, getdilər.

Ölüm varsa nə fərqi,
kim nədən öldü, nədən,
Ruh ucaldı göylərə,
torpaqda yatdı bədən.
Dirilər qara geydi,
ölülərsə ağ kəfən,
Gedəni ağa büküb,
ağladılar, getdilər.

Yerə, göyə sığmadı
işvələri, nazları,
Aşıq olan kəslərin
dil-dil ötdü sazları.
İgid-igid oğullar
gözəl-gözəl qızları
İylədilər, dərdilər,
qoxladılar, getdilər.

Dərman tapan oldumu
dərdinə, azarına?
Ümid varmı dünyanın
behinə, bazarına?
Saraylardan çəkildi
hər kəs öz məzarına,
Əbədi yuxu tapıb
yuxladılar, getdilər.

“Gəlimli-gedimli, son ucu ölümlü” dünyada gələn, ancaq getməyən, ölən, ancaq itməyən insanların hesabına yaşayır bu dünya.

Çiy gəlib, çiy gedənlər, key gəlib, key gedənlər heç nə yarada bilmədilər. Bu dünyanı dünyaya çiy gəlib, dünyadan bişmiş gedənlər yaşatdılar.

Mövlana həzrətləri buyurdu: “Xamdım, yandım, bişdim!”, Yunus həzrətləri buyurdu:

“Tapdığım tapısında, qul olduq qapısında,
Miskin Yunus, çiy idik, bişdik Əlhəmdulillah”.

Miskin Yunus bişmək üçün Tapdıq Əmrə dərgahında qırx il xidmət elədi, hörmət göstərdi. İstədiyinə çatanda Haqqa şükürlər oxudu.

Ömrün-günün odlu-alovlu, imtahanlı-sınaqlı, ölümlü-itimli yollarında çox az adamlar yanmaq və bişmək mərhələsinə qədər gəlib. Nəfsinə çəpər çəkənlər, daş səbrinə, qaya dözümlünə sahib olanlar, Tanrı imtahanında qırx gün, qırx gecə ac-susuz qalıb yolunu çaşmayanlar Yunusa, Nəsimiyə, Mənsur Həllaca dönüb, tarixlər boyu bəşər oğluna əqidə, məslək dərsi keçir, insanlığa örnək olurlar.

El olanlar sel oldu, sel olanlar göl oldu, göl olanlar dəniz oldu. Damladan dəryaya, zərrədən külə çevrilənlər Tanrı üçün əziz oldu. Haqqa doğru gedənlərin nəfsi, qəlbi təmiz oldu. Ürəklərdə adı qalan, damaqlarda dadı qalan, köüllərdə odu qalan kimsələr millətindi, dövlətindi, həqiqətindi, məhəbbətindi. Sən də mənim millətimə, dövlətimə, sənətimə, həqiqətimə çevrildiyin üçün səni sevdim, əzizlədim, xətrini əziz, xatirəni uca tutdum.

Ozanlar ozanı, dünən sənin gəzdiyin Göyçə, Kəlbəcər, Dərələyəz, Ağbaba, Qarabağ, Abdal-Gülablı, Əskipara vardı. Bu gün Göyçə yoxdu, Kəlbəcər yoxdu, Dərələyəz yoxdu, Ağbaba yoxdu, Qarabağ yoxdu,

Əskipara yoxdu. Var olacaqmı, qayıdacaqmı, qaytarılacaqmı? Bilmirəm, bilmirəm, bilmirəm!

Təbriz həsrətdədi, Dərbənd qürbətdədi, Naxçıvana yollar bağlıdı, Borçalı yaralıdı, Kərkük ölümlə-qalımın arasındadı, Qarsı ermənilər qarışdırır, İstanbul başının hayına qalıb.

Dünən sənin gəzdiyin yerləri bu gün biz gəzə bilmirik, sən nə qədər xoşbəxt idin, biz nə qədər bədbəxt olduq, ustadlar ustadı?

Bəlkə sümüyünə dammışdı ki, o yerlər əlimizdən gedəcək, ona görə gördüyün nə varsa, hamısını qara sazın yaddaşına köçürmək istəyirdin? Səni el-el, mahal-mahal gəzdirən qüvvənin adı nəydi ki, biz özümüzdə o qüvvəni tapa bilmədik? Səninki gəzmək deyildi, torpağı sevmək, yurda bağlanmaq, millətə tapınmaq, sənətə vurulmaq, uluları, aliləri axtarmaq, ruha güvənmək, kökə qayıtmaq idi, Dədələr yadigarı.

Sən bacaranı biz bacarmadıq, sən biləni biz bilmədik, sən duyanı biz duymadıq, ey qoca Dədə!

Yuxularıma xoş gəldin, Aşıq Hüseyn Saraçlı!

Həyatıma xoş gəldin, ozanlar ozanı!

Qələmimə, dəftərimə, yaddaşıma, kitabıma, sazıma, sözümə xoş gəldin, ustad!

Dədələr sirdaşı, lələlər yoldaşı, igidlər qardaşı!

Sən həmişə dastanı tamamlayıb, məclisi bağlayanda “Müxəmməs” oxuyar, “Duvaqqapma” ilə söhbətini sona yetirərdin. İcazə ver, sənin şərəfinə bağladığım bu dastanı “Müxəmməs”lə yox, sənin ruhuna bağışladığım, bəstələdiyim bir şeir çələngi ilə tamama yetirim, ruhun şad olsun. Amin!!!

Məhlə aşığı deyil,

yurd-mahal aşığıydı,

Bal dilli millətimin

dili bal aşığıydı,

Meydanda Qoç Koroğlu,
Rüstəm-Zal aşığıydı, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Allah sözü-söhbəti
tökərdi bacasından,
Almışdı öz dərsini
xocalar xocasından,
Doluydu, müdrik idi
min ilin qocasından, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

İncə bel, enli kürək,
eşmə biğ, meydan sinə,
Gözündə güllü yaylaq,
xəyalında dağ-binə,
Qartal kimi qonardı
dağların zirvəsinə, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Beldə gümüşü kəmə, r,
başda buxara papaq,
Göz sevgi sultanlığı,
sinə alışan ocaq,
Doğulmuşdu elə bil
min il bizlərdən qabaq, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Bir köhlən at varıydı –
ər oğlu ər minərdi,
Hər axşam sığal çəkib,
qalxıb səhər minərdi,
Bədöy atlar seçərdi,
qaşqa kəhər minərdi, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Dilinin şah damarı
 Şenlik, Şair Nəbiydi,
 Onun qoşa qanadı
 elmiydi, ədəbiydi,
 Çayların axarıydı,
 çeşmələrin təbiydi, –
 Aşıq Hüseyn Saraçlı.

“Atüstü” havasına
 çəkəndə bayatını,
 At üstündə görərdi
 hər kəs öz həyatını,
 Saz ilə tanıdardı
 hər kəsə öz zatını, –
 Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Gözlərini açanda
 qan gördü, qada gördü,
 Dərdi dərin bir dəniz,
 özünü ada gördü,
 Bəxtini Tahir kimi
 qanlı dəryada gördü, –
 Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Xalları seçilərdi
 şirin xallar içində,
 Başdadı daim yeri
 əhli-hallar içində,
 Gəzdi qəmli fikirlər,
 xoş xəyallar içində, –
 Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Nəfsi halala qondu,
 halaldan safa çatdı,
 Səsi Ağrıya yetdi,
 Ağrıdan Qafa çatdı,
 Naxçıvana yetişdi,
 Qasım Sərrafa çatdı, –
 Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Çox yerdə qərar tutub,
bilən bilir kimdədi,
Sazdadı, mizrabdadı,
pərdədədi, simdədi,
Dörd ünsürün cəmində,
on iki iqlimdədi, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Onu sazdan yaratdı,
sözdən doğdu anası,
Ozan ömrü, saz ömrü
həyatının mənası,
O mənim Şəmsim oldu,
mən onun Mövlanası, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Can dedi, can eşitdi,
eşqi bir cahan oldu,
Məclisindən doymadıq,
sübh açıldı, dan oldu,
Bir dastan aşığıydı,
dillərdə dastan oldu, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

Gözdədi, könüldədi,
nəfəsdədi, candadı,
Düşüncədə, fikirdə,
ilikdədi, qandadı,
Toxumla torpaq kimi
hər gün Zəlimxandadı, –
Aşıq Hüseyn Saraçlı.

*Bakı – Kislovodsk,
2006, sentyabr – noyabr*

MÜNDƏRİCAT

Saz.....	5
Yunus Əmrə dastanı	63
Aşıq Hüseyn Bozalqanlı və ağanın əhvalatı	149
Hüseyn Saraçlı dastanı.....	156

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin məhsuludur.

www.eastwest.az

www.fb.com/eastwest.az

Buraxılışa məsul **SEVİL İSMAYILOVA**
Texniki redaktor **GÜLTƏKİN YUSİFOVA**
Dizayner **ELŞƏN QURBANOV**
Səhifələyici **XƏQANİ FƏRZALİYEV**
Korrektorlar **FƏRİDƏ SƏMƏDOVA**
ELŞAD ÇOBANLI
Nəşriyyat direktoru **RASİM MÜZƏFFƏRLİ**

Çapa imzalanmışdır: 27.12.2012. Format 60x90 1/16. Ofset çapı
Fiziki çap vərəqi 23,5. Sifariş N 12 200. Tiraj 500

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.

AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17

Tel.: (+99412) 374 83 43, Faks: (+99412) 370 18 49

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin bütün kitablarının toplusu:

<http://www.eastwest.az/az/books/> ünvanında